

**FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ, SÜLEYMÂN-NÂME (72. CİLT),
(İNCELEME-METİN)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Gizem EVBAŞI

Kütahya-2021

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ, SÜLEYMÂN-NÂME (72. CİLT),
(İNCELEME-METİN)**

Danışman:
Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Hazırlayan:
Gizem EVBAŞI

Kütahya - 2021

Kabul ve Onay

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL (Danışman)		
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR		
Dr. Öğr. Üyesi Kadir GÜLER		

Onay

Prof. Dr. Şahmurat ARIK

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Fırdevsî-i Rûmî, Süleymân-Nâme (72. Cilt), (İnceleme-Metin)” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

11/06/2021

Gizem EVBAŞI

Özgeçmiş

İlkokul, ortaokul ve liseyi Bursa'da tamamladı. 2014 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2018 yılında okulu tamamlayıp aynı yıl Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılında Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâmesi'nin 72. Cildini tamamlayarak mezun oldu.

ÖZET

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ, SÜLEYMÂN-NÂME (72. CİLT), (İNCELEME-METİN)

EVBAŞI, Gizem

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Haziran, 2021, 292 sayfa

Süleymân-nâme, XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başlarında Fırdevsî-i Rûmî tarafından manzum mensur olarak yazılan ve Hz. Süleyman'ın hayatını ve menkıbelerini anlatan 81 ciltlik bir külliyyattır. Eser Hz. Süleymân'ın menkıbevi hayatı dışında felsefe, ilm-i nücûm, tıp, astronomi, tarih, coğrafya gibi çeşitli ilimlere de yer vermesi bakımından ansiklopedik eser özelliği taşımaktadır.

Bu yüksek lisans tezinde Fırdevsî-i Rûmî'nin kaleme almış olduğu Süleymân-nâme'nin 72. cildi çalışılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı H.1535'te kayıtlı olan eser, manzum ve mensur karışıktır. Eser, Hz. Süleymân'ın hayatını, mucizelerini, olağanüstü güçlerle olan mücadelesini anlatmaktadır.

Çalışmamız üç bölümden müteşekkildir. İlk bölümde, Fırdevsî-i Rûmî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş; ikinci bölümde, eserin kurgusal ve şekil özellikleri incelenmiş; son bölümde ise eser transkribe edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fırdevsî-i Rûmî, Hz. Süleymân, Metin Neşri, Süleymân-nâme, 72. Cilt.

ABSTRACT

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ, SÜLEYMÂN-NÂME (72TH VOLUME), (ANALYSIS- TEXT)

EVBAŞI, Gizem

Master Thesis, Department of Graduate Education Institute

Supervisor: Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL

June, 2021, 292 pages

Suleyman-nâme, XV. by the end of the century XVI. at the beginning of the century Firdevsî-i Rûmî written as a verse and written as Hz. Suleyman's is an 81 volume corpus describing Süleyman's life and menbâbeler. The work Hz. Suleyman carries the encyclopedic work feature in order to include various sciences such as philosophy, science, astronomy, history, geography besides the religious life.

In this master's thesis, the 72nd volume of Süleyman-name written by Firdevsî-i Rûmî was studied. The work, registered in Topkapı Palace Museum Treasure Library H. 1535, is mixed in verse and prose. The work was written by Hz. It tells the life and miracles of Solomon.

Our study consists of three parts. In the first part, information about the life and works of Firdevsî-i R vemi is given; In the second part, the fictional and formal features of the work are examined; In the third part, the text has been transferred from the Turkish alphabet with Arabic letters to Latin letters.

Keywords: Firdevsî-i Rumi, Hz. Süleyman, Süleyman-name, Text Publication, Volume 72

ÖN SÖZ

Bilindiği üzere kültürel mirasımızın bir parçasını da manzum ve mensur metinler oluşturmaktadır. Bu metinleri inceleyerek köklü bir kültüre sahip olan Klasik Türk edebiyatı hakkında bir nebze de olsa fikir sahibi olmaktayız. Bu minvalde yapılan çalışmalar sayesinde geçmişle olan bağlar güçlenecek ve bunun yanı sıra tarihte önemli yer edinen şahsiyetler hakkında detaylı bilgiler edinilecektir.

Firdevsî-i Rûmî'nin eseri olan Süleymân-nâme, Klasik Türk edebiyatı döneminin özelliklerini yansıtmaları açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Eserin yazılmış olduğu zaman dilimi ise oldukça önemlidir. 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılların başı Osmanlı devletinin askeri alanda başarıların arttığı ve halka etkilerinin bulunduğu bir dönemdir. Böyle bir dönemde eserini kaleme almış olan Firdevsî-i Rûmî döneminde büyük ilgi görmüştür ve adından oldukça söz ettirmiştir.

Bütün bu bağlamlar çerçevesinde tez incelenmiştir ve çalışılmıştır. Çalışmamız esnasında yoğun çalışma temposuna rağmen görüş, düşünce ve eleştirilerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL'e, metnin kontrol edilme aşamasındaki yardımlarından ötürü Halis AYDIN'a, yaptığı yönlendirmeler için Süleyman Anıl TOMBAK'a teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca tezin hazırlanması aşamasında her zaman desteklerini gösteren annem, babam ve kardeşime ayrıca teşekkür etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI	4
1.2. ESERLERİ.....	6
1.2.1. Süleymân-nâme	6
1.2.1.1. Süleymân-nâme'nin Diğer Nüshaları	8
1.2.2. Firâset-nâme	17
1.2.3. Münazara-i Seyf u Kalem	17
1.2.4. Da'vet-nâme	18
1.2.5. Hayat u Memat (Hayat-nâme).....	18
1.2.6. Silâhşör-nâme (Musallah-nâme)	18
1.2.7. Terceme-i Câme-yûş-nâme.....	18
1.2.8. Hakâyık-nâme, Hakikat-nâme.....	18
1.2.9. Kutb-nâme.....	19
1.2.10. Teşhisü'l-İnsan	19
1.2.11. Kısas-nâme-i Süleymân Aleyhi's-selâm	19
1.2.12. Terceme-i Hadîs-i Erbaîn	19
1.2.13. Pend-nâme-i Eflâtun	20
1.2.14. Satranç-nâme-i Kebîr	20
1.2.15. Fâl-ı Kur'ân.....	20
1.2.16. Hadis-i Ahsen.....	20
1.2.17. Süleymân-nâme Muhtasarı	21
1.2.18. Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr	21
1.2.19. Kur'an-ı Kerim'den Tefe'üle Dair Bir Risâle.....	21
1.2.20. Kasas.....	21
1.2.21. Gülistan Tercümesi	22
1.2.22. Kitâbü'l-Mevâ'iz.....	22

İKİNCİ BÖLÜM KURGU VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. ESERİN YAPISAL VE KURGUSAL ÖZELLİKLERİ.....	25
2.1.1. Eserin Genel Kurgusal Özellikleri	25
2.1.2. Şekil Özellikleri	30
2.2. DİL VE ANLATIM	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN

3.1. NÜSHA TAVSİFİ	41
3.2. METNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN BAZI HUSUSLAR.....	41
3.3. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	42
3.4. METİN	43
SONUÇ	281
KAYNAKÇA.....	283
DİZİN	287

TEZ METNİ

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı 13. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar devam eden yaklaşık altı yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme adlı eseri de bu döneme tekabül etmektedir. Bizler de kültürel mirasımızın bir parçasını oluşturan manzum ve mensur metinleri günümüz şartlarında inceleyerek bu döneme ışık tutmaktayız.

Bu dönemde Süleymân-nâme adıyla birçok eser bulunmaktadır fakat bunların içerisinde en güzeli ve en hacimli olanı Firdevsî-i Rûmî'nin yazdığıdır. Firdevsî-i Rûmî'nin eseri olan Süleymân-nâme 15. yüzyılın sonuyla 16. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Bu yüzyıllar, Osmanlı devletinin sanatta ve siyasette önemli atılımlar yaptığı ve bu atılımların halka yansıdığı bir dönemdir. İşte böyle bir dönemde kaleme alınan bu eser ihtiva ettiği özellikleriyle muteber eserler sınıfına girmektedir.

Eserde Hz. Süleymân'ın mucizeleri konu edilmiştir. İçinde ansiklopedik bilgilerin bulunması, olağanüstü olaylara yer verilmesi ve bize çeşitli konular hakkında bilgi vermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Eser çeşitli noktalara temas ettiğinden oldukça hacimlidir. Bu sebeple eseri okuyan araştırmacılar, eserin yazıldığı dönem hakkında da bilgi sahibi olacaktır.

Hazırlanan bu çalışmada Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 72. cildi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eserin ilk bölümünde Firdevsî-i Rûmî'nin hayatı detaylı olarak incelenmiş ve tespit edilebilen eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Buna ilaveten bu bölümde Süleymân-nâmeler üzerinde yapılan çalışmalar ve tespit edilebilen ciltler üzerinde de bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde eserin yapısal ve kurgusal özellikleri incelenmiştir. Metnin genel kurgusal özellikleri incelenmiş ve bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Daha sonra şekil özellikleri incelenmiştir. Bu kısımda da başlıklar, içerisinde geçen manzum ve mensur kısımların sayısı ve vezinlerin sayısına yer verilmiştir. İncelenen eser, eski Türk edebiyatı çerçevesindeki eserlerin içerisinde olan klasik planlamaya uymaktadır ve o dönemin dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde de metin ele alınmıştır. Bu bölüm kendi içerisinde dört alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta nüshanın tavsifi yapılmış olup ve çalışılan eserin dış yapı unsurları detaylı olarak verilmiştir. İkinci alt başlıkta metin kuruluşunda dikkat edilen bazı hususlar hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Üçüncü başlıkta çeviriyazı alfabesine yer verilmiştir. Son alt başlıkta ise metin transkribe edilmiştir. Bu dört

bölümün ardından çalışmada elde edilen sonuç verilmiş hemen akabinde ise çalışmanın kaynakçası sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM
FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

15'inci yüzyılın sonuyla 16'ncı yüzyılın başında yaşamış olan “Firdevsî-i Rûmî” döneminin en fazla üretkenliği olan müelliflerden birisi olarak kabul edilmiştir. Firdevsî-i Rûmî “Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî, Türk Firdevsî, Şerefeddin Musa, Şerefeddin İsa, Orhan Çelebi ve İlyas” gibi isimlerle anılmıştır. Bu isimlerin dışında “Orhan” olarak da isminin geçtiği görülmektedir. “...*Lokmân Hakim kavlince Eflâtûn-ı Yunânî naklince bu üç yüz altmış altı mücelled Kitâb-ı Süleymân-nâme'nin müellifi bu bin sekiz yüz otuz altı matla' dâsûtânun musannifi kim Firdevsî-i hakîr Orhân fakîrdür.*” 7'nci cildin başında geçen bu ibareler, ad belirsizlikleri tartışmasını büyük bir oranda ortadan kaldırmıştır (Babür, 2013, s. 1).

Firdevsî'nin hayatıyla ilgili en detaylı bilgiyi Mehmet Fuad Köprülü, İslam Ansiklopedisi'nde Firdevsî maddesiyle yer vermiştir. Burada Firdevsî-i Rûmî Hz. Süleyman'ın tüm özelliklerini anlatmıştır. Toplam iki sayfadan oluşan bu kısım, devleri ve kuşakları da içinde bulunduran bir minyatür ile süslenmiştir. Arap diliyle anlatılan mukaddime bölümünde Firdevsî'ye ilişkin bilgiler görülmektedir. Bu bilgiler dahilinde Firdevsî'nin atası olan Gazi Genek Bey Selçuklular'ın tebasından gelmektedir. Osman Gazi, Bilecik şehrini ele geçirdikten sonra ona devletin hizmet görevini vermiştir. Orhan devrinde ölen Genek Bey'in oğlu, Gelibolulu sancak beyi İlyas Bey'dir. Onun oğlu olan Hızır Bey, 1'inci Murad devrinde Sultan öyüğüne sancak beyi olarak atanmıştır. Oğlu Bazarlu Bey Timur ile olan cenginde Yıldırım Bayezid'in himayesinde kahramanlık göstermiştir ve onun oğlu olan Hacı Genek Bey ise İstanbul'un fethedilmesinde büyük bir görev almıştır. Kendisine de bundan sonra tımar olarak Aydıncık verilmiştir. Hacı Genek Bey'in oğlu Firdevsî'dir. Annesi, Aydıncık'ta Kasr-ı Süleymân harabesini gezerken Belkıs Pınarı civarlarında H 857/M 1453'te Firdevsî'yi dünyaya getirmiştir. Firdevsî'nin doğum tarihi hususunda fikir birliği olmasına rağmen, doğum yeri hakkında ihtilaf bulunmaktadır. Latifi, “*Burûsevî'dür. Erbâb-ı tevârîh beyninde Uzun Firdevsî demekle meşhûrdur*” (Bülbül, 2001, s. 424).

Hasan Çelebi “*Hevâ-yı hurrem ü bîşezâr-ı ferâh ve dırahtân-ı bârâver ü sebz-şâh ile hadâyik-i firdevs-i berîne mübârâtda güstâh olan şehr-i Burûsa'dandır.*” (Sungurhan, 2009, s. 158). Gelibolu Ali, tezkiresinde Firdevsî'nin doğumunun Bursa'da (İsen, 1994, s. 160) gerçekleştiğini belirtmesine rağmen Köprülü, onun Bursa'da eğitim almasından dolayı Bursalı sanılmış olmasına ve esasında Balıkesir'de olan Belkıs Pınarı'nda hayata gelmiş olabileceğini ifade etmiştir.

Gençlik yıllarından itibaren Firdevsî; “*Tarih, felsefe, coğrafya, edebiyat, Doğu mitolojisi, eski Türk mitolojisi, peygamber kıssaları, din, tasavvuf*” vb. konulara ilgi duymuştur. Bu alanlara ilgi duyduğu, “Süleymân-nâme” adlı eserinde ara ara vermiş olduğu bilgilerden rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Firdevsî “Kutb-nâme” adlı eserinde aruz ilmini hiç kimsenin yardımı bulunmadan, kendi kendine öğrenmiş olduğunu ifade etmiştir.

“*Ne ‘arûz u nahv okudum ne ho sarf*
Cehlile itdüm hebâ ‘ömri telef”

Lîk keşf oldı ma’ânî vird İlâh
Ma’rifetden olmuşum Hânum agâh” (Parmaksızoğlu, 1980, s. 2).

Firdevsî manzum mensur, telif veya tercüme 40’dan daha fazla eser kaleme almıştır. Ayrıca kendisini birçok alanda geliştirmiş olmasına rağmen yazarın şairlik yönünün oldukça zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumu Latîfî’nin “*Ammâ ne nazmında nezâket ü lezzet ve ne nesrinde letâfet ü halâvet var. Suhan-gûylar esnâsında pûr-gûy itlâkı ana sâdık u sahîhdür.*” İfadeleriyle anlaşılmaktadır (Canım, 2000, s. 425).

Gençlik döneminde Bursa’da yaşamını geçirmiş olan Firdevsî, II. Bayezid’in tahta geçtiği sıralarda Balıkesir’de bulunsa da ne zaman, nerede ve nasıl öldüğü bilinmemektedir (Büyükarıcı, 1995, s. 1). Firdevsî’nin hayatı ile ilgili Latîfî Tezkiresinden şu ifadelerle rastlamaktayız

Rivâyet olunur ki Hazret-i Sultan Bâyezîd-i Bâyezid-meşreb ve İbrâhîm-millet zıkr olan üç yüz altmış cild kitâbun âyîn-i dîn-i İslâma muvâfık ve şe’âyir-i şer’-i şerîfe mutâbık olup kızb ü mübâlagadan ‘ârî fehm olınarlardan besân ‘aded-i esmâü’l-hüsnâ toksân tokuz cildin ihtiyâr u intihâb idüp ma’dâsın ihrâk kıldukda mü’ellif-i mezkûr be-gâyet müte’ellim olup bu dahi Firdevsî-i Tûsî gibi pâdişâh hakkında birkaç ebyât-ı nâ-şâyeste ve nâ-sezâ diyüp vilâyet-i Rûmdan firâr ve diyâr-ı ‘Acemde karâr itdi. Bu bir nice ebyât anun te’lifâtından ve sükûn-ı insân için fevâ’id beyân idüp vech-i ‘arzun menâzil için mahall-i nâfi’ ve merâbî-i rub’-ı meskûnun âb u hevâ cihetinden menâfi’ u matlûbun ta’yîn itmişlerdür (Canım, 2000, s. 425).

Latîfî’nin bu sözlerinden de anlaşıldığı üzere Süleymân-nâme’nin II. Bayezid tarafından abartıldığı görülmektedir. Bir kısmının yok edildiği ve müellifin de bu duruma öfkelenerek, Acem diyarından bir yere kaçtığı ve orada vefat ettiği bilgisiyle daha sonraki zamanlarda ortaya çıktığı bilgiler dahilinde çürütülmektedir. II. Bayezid’in Firdevsî’nin

ölümü üzerine yazdığı bu dizeler ile Firdevsî'nin, Bayezid'in öldüğü esnada Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde olduğu görülmektedir.

*Bâyezid Han eyledi dârü'l-fenâdan ol sefer
Rahmete irdi idüp dârü'l-bekâda ol makarr*

*Tutuban Yasin okudum rûhu için yasının
İttim ah âhirinde melek yerde beşer* (Büke, 2015, s. 4).

1.2. ESERLERİ

16. yüzyılda yaşamış ve oldukça üretken bir şair olan Firdevsî'nin manzum mensur pek çok eseri mevcuttur. Bu eserler ve özellikleri şu şekildedir:

1.2.1. Süleymân-nâme

Firdevsî-i Rûmî'nin en önemli eseri Süleymân-nâme'dir. İçinde astroloji biliminden tarih bilimine, felsefe biliminden hekimliğe, veterinerlik biliminden coğrafya bilimine kadar birçok konuda, bilhassa Hz. Süleyman'ın o zamana kadar dillerde dolaşan mucizelerinin bir arada toplandığı bir eserdir. Bu eser çok geniş alanlara hitap ettiğinden, Mehmet Fuat Köprülü bu eserin, bir ansiklopedi olduğunu söylemiştir.

Firdevsî, bu eseri Allah'ın doksan dokuz ismine hürmeten doksan dokuz cilt olarak planlamıştır. Firdevsi eserini Allah'ın doksan dokuz ismine ithafen tasarladığını 81'inci cildin sebab-i telif kısmında ifade etmiştir. Fakat, günümüze kadar ilk beş cildi ve 81'inci ciltten sonrasındaki ciltler bulunamamıştır (Çatıkkaş, 1983, s. 169-178).

Hasan Çelebi'nin tezkiresinde ise “*Merhûm Sultân Bâyezîd Hân nâmına Süleymân-nâme adlu üç yüz seksen cild kitâb te'lîf eylemişdür*” (Sungurhan, 2009a, s. 159) der.

Latîfî, tezkiresinde rivayet olarak üç yüz altmış cilt olarak yazıldığı söylenen bu eserin daha sonrasında II. Bayezid tarafından abartı kabul edilip çoğu yakılmıştır. Günümüzde “Süleymân-nâme” adlı eserin nihayetinde tespit edilerek seksen bir cildi bulunmuştur.

Latîfî'nin tezkiresinde,

Sultân Bâyezid Hân emriyle nâm-ı şerîflerine Süleymân-nâme'yi nazm ü nesr üzre cem' idüp kütüb-i münzelede ve suhûf-ı semâviyyede ne kadar kısas-ı ahbar ve 'âlemde ne kadar tevârîh ü esmâr u âsâr varsa 'ilm-i hikmet ü hendese ve 'ilm-i nücûm ve tabâyi' anda derc ve 'ilm-i evvelîn ü âhirîni anda harc idüp üçyüz altmış cild kitâb yazmışdı.

Bu ifadesinden hareket ile Firdevsî'nin “Süleymân-nâme” adlı eseriyle “Sultân Bâyezid Hân” devrini yazmaya başlamış olduğu anlaşılmıştır. Ancak, daha sonrasında Firdevsî'nin bu baş yapıtı “Fatih Sultan Mehmed Han” devrini yazmaya başladığı tespit edilmiştir (Olgun ve Parmaksızoglu, 1980, s. 13).

Balıkesir Karesi sancağından İranlı şair “Firdevsî'nin Şeh-nâme”sini okuduğu sırada bu eserden etkilenerek, bir manzume yazmıştır ve bu eseri yazdıktan sonra Fatih Sultan Mehmed'e sunmuştur. Bu eseri Fatih Sultan Mehmed beğenmiştir ve uzun bir süre yazılmasını istediği “Süleymân-nâme” kısaslarını onun yazmasını istemiştir. Firdevsî, bunun üzerine peygamberlere, Hz. Süleyman kısaslarına, felsefe, tıp, tarih, geometri vb. alanlara ilgi duyarak büyük bir araştırma yapmıştır ve daha sonra eserini yazmaya başlamıştır 1. ve 5. ciltler Fatih Sultan Mehmet'in ölümünün ardından yerine geçmiş olan II. Bayezid, bu eserin haberini almıştır ve müellifi, İstanbul'a getirtmiştir. Daha sonra ondan geriye kalan kısımların yazılmasını istemiştir 6. ve 80. ciltler. Bu eserin Yavuz Sultan Selim devrine kadar 81'inci cildinin tamamlanmış olduğu ve eserin 82'nci cildine başlanması istenmiştir. 81'inci cildin 123a'daki ifadeleri ile anlaşılmaktadır:

Ebu'l-hayrât ve'l-hasenât, mürebbiyü'l-gurebâ, bilâdü'l-'ulemâdan, Sultân ibn-i Sultâm Selîn Han.... Şükr ol bî-niyâzu'llâha ki bu toksan tokuz mücelled Kitâb-ı Süleymân-nâme'nin teklîfini bir 'âdil u kâmil pâdişâhun devâm-ı devletine seksen birinci cildün itmâmını müyesser itdi... Ba'dezân inşâ'llâhu te'âlâ, Hak'dan 'inâyet, kutbü'l-aktâbdan hidâyet, zemânenen vüs'at, ecelden mühlet bulursam, tende sıhhat, cânda râhat, dilde ma'rîfet görürsem; bu kitâb-ı Süleymân-nâme'nün seksen ikinci cildin dahı o zıll-ı Yezdân'un nesl-i Oguz Hanun âl-i 'Osmân'un Sultân ibn-i Sultânun Anatoli vilâyetinde, livâ'-ı Karasi'de şehri-i Balıkesiri'de mukîm olup künc-i halvetde, makâm-ı uzletde, huzûr-ı kalb ile selîm olup bu kitabun te'lîfine şürû' idüp ümîddür ki tamâm idevüz (Büke, 2015, s. 4).

Firdevsî, Süleymân-nâme'nin 81. cildinde eserin doksan dokuz cilt olduğunu, meclisin ise 500'den az oluştuğunu ifade etmiştir.

“Cümlesi toksan tokuz cilddür tamâm

Meclisi biş yüzden eksük iy hüâmâm” (Jafarova, 2010, s. 10).

Yine 81'inci ciltte “*Kitâbun te’lifine meşgûl olup 99 cild Süleymân-nâme’nün nüshasın beyâza çıkarup künc-i halvetde makam-ı uzletde ömr-i harc kitâblardan ve nüshalardan derc eyleyüp mensûr u manzûm söyledüm*” (Büke, 2015, s. 7).

81'inci ciltte yer alan bilgiler ve açıklamalar doğrultusunda eserin tamamı doksan dokuz cilt olarak düşünülmesi ve görülmesine rağmen eser 81 cilt olarak tespit edilebilmiştir. Bu külliyatı Firdevsî elli senelik bir zaman diliminde meydana getirmiş olduğunu söylemiştir:

*“Anun içün işbu Firdevsî hakîr
Elli yıl çekdi emek tâ oldı pîr*

*Ol Süleymân-nâme’sini iy kibâr
Kendüsinden sonra kodı yâdigâr”* (Jafarova, 2010, s. 8).

Mensur ve manzum olarak kaleme alınan Süleymân-nâme’nin sade kabul edilebilecek bir üslupla yazıldığı görülmektedir. Firdevsî, bu eserinde Süleymân-nâme’yi anlatılagelmiş olan hikâyelerden, dört kutsal kitaptan faydalanarak derlemiştir. Geniş hacimli olan bu eser, birçok konuya değinmesinden dolayı ansiklopedik bir eser olma özelliği göstermektedir. Genel itibariyle harekeyle yazılmış olan Süleymân-nâme anlaşılır, açık ve kolay okunabilir bir eser olmasının yanında Eski Anadolu Türkçesi’nin dil özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.

1.2.1.1. Süleymân-nâme’nin Diğer Nüshaları¹

Dört padişah dönemini idrak eden Firdevsî’nin Süleymân-nâme’sinin cilt sayısı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler hiçbir zaman tek bir noktada birleşmemiştir. Yazarın 81 cilt olarak ele aldığı Süleymân-nâme’nin diğer nüshalarının bulunduğu yerler ve eserlerin şekilsel özellikleri şu şekildedir.

1. Cilt: Gotha, Numara 111.

2. Cilt: Gotha, Numara 111 Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.

¹ Bu veriler Himmet Büke’nin “*Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme (38.cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizimi*” isimli doktora tezinden derlenmiştir.

3. Cilt: Vaticano-Turco, Numara 28, 16 yy; Süleymaniye Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.

4. Cilt: Vaticano-Turco Numara 28, Süleymaniye Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.

5. Cilt: Vaticano-Turco Numara 28, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525,

Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, 5-6-7-8-9-10-11-12-13 cilt toplam 388 yk.

6. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş.

7. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 7-13 cilt toplam 360 yk.

8. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı. 8-15 cilt toplam 406 yk.

9. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, h. 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

10. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

11. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

12. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

13. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

14. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, 14-15-16-17-18-19-20 cilt toplam 321 yk. Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

15. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

16. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.

17. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.

18. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.

19. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.

20. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.

21. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.

22. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.

23. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.

24. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.

25. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29

30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

26. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

27. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

28. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

29. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

30. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

31. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)

32. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)

33. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

34. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

35. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

36. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

37. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

38. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

39. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

40. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

41. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797)

tarıhli ili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

42. Cilt Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529’daki ciltlerin toplam varak sayısı 383’t  r. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarıhli ili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

43. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır, Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

44. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

45. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

46. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

47. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

48. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530’daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382’dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531’deki ciltlerin toplam varak sayısı 367’dir.

49. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

50. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

51. Cilt:Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

52. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

53. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

54. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

55. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

56. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

57. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

58. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

59. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

60. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

61. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

62. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

63. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

64. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

65. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

66. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

67. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

68. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

69. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

70. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

71. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.

72. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır, varak sayısı 595'dir.

73. Cilt: Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75- 76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.

74. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır, Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 361, 17 satır, 74-75-76 ciltleri içeren bu nüshanın varak sayısı 127'dir.

75. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Bu cildin Bibl. Nationale, supl 1293 ve Uppsala numara 196'da bir nüshası daha vardır. Berlin numara 470'de kayıtlı olduğu olduğu zannedilen nüsha sorgulanmış, böyle bir kaydın olmadığı teyit edilmiştir.

76. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır, Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi,

Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.

77. Cilt: Török F. 12, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 118 varak, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür.

78. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537’de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534’tür. Török F. 13, Török F. 13’te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409’dur.

79. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537’de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534’tür. Török F. 13, Török F. 13’te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409’dur.

80. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537’de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534’tür. Török F. 13, Török F. 13’te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409’dur.

81. Cilt: Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri numara 317/116, 123 yk

1.2.2. Firâset-nâme

Firdevsî, böyle bir eseri olduğunu “Münâzara-i Seyf u Kalem” isimli eserinde zikretmiştir. Eser II. Bayezid’in tahta çıkışından önce Balıkesir’de yazılmıştır. “Köprülü’ye göre eserin adı Süleymân-nâme’de geçmektedir” (Köprülü, 1996, s. 128). Çoğu araştırmacı bu eserin günümüzde elimize ulaşmadığını ve nüshasının olmadığını dile getirmiştir. Fakat Süleymân-nâme’nin 38.cildi üzerine bir doktora çalışması yapan Himmet Büke bu eserin bir nüshasının “Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5151 arşiv numarasıyla kayıtlı olduğunu zikretmiştir” (Büke, 2015, s. 27). Eser üzerinde şu ana kadar hiçbir çalışma yapılmamıştır.

1.2.3. Münazara-i Seyf u Kalem

“Konusu itibariyle kılıç ve kalemin mukayesesinin yapıldığı eser, 1485 tarihinde Balıkesir’de yazılmıştır. Firdevsî’nin bu eseri, yazmış olduğu diğer eserleri hakkında bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir. Nitekim bu eserin beşinci varığında bazılarını bugün dahi ulaşamadığımız Hadîkatü’l-Hakâyık, Firâset-nâme, Tecnisât-ı Süleymân, Satrañç-nâme-i Kebîr, Belkıs-nâme, Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr ve Kutb-nâme adlı eserlerini zikretmektedir. Bunlardan Hadîkatü’l-Hakâyık, Firâset-nâme, Tecnisât-ı Süleymân, Belkıs-nâme, Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr isimli eserlere hâlâ ulaşamamıştır” (Vanlı, 2012, s. 36). Eser üzerinde Ahmet Tanyıldız yüksek lisans çalışması yapmıştır.

1.2.4. Da'vet-nâme

Da'vet-nâme, M. Fuad Köprülü'ye göre H. 886 / M. 1480 tarihinde, Sultan II. Bayezid'in tahta çıkmasından önce Balıkesir'de Farsçadan tercüme edilmiştir. Eserin istinsah tarihi H. 1114 / M. 1702'dir (Jafarova, 2010, s. 9). Eserin konusu; astronomi, astroloji, büyü, tılsım ve cin, melek, peri gibi varlıklar olup “garip ilimleri” konu edinmiştir ve altı bölümden oluşmaktadır. Eserde; on iki burca, gezegenlere, takımyıldızlarına, meleklerle ve cinlere ait 141 adet minyatür de mevcuttur (Büyükkarcı, 1993, s. 44 -45). Fatma Büyükkarcı, bu eser üzerinde araştırma yaparak Firdevsî-i Tavîl ve Da'vet-nâme'si (İnceleme-Metin-Dizin) adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Büyükkarcı, 1993, s. 26).

1.2.5. Hayat u Memat (Hayat-nâme)

Farsça'dan Türkçe'ye tercüme bir eserdir. Konusu din, ahlak ve tasavvuf üzerine olan bu eser 95 varaktan müteşekkil olup harekeli ve nesih bir yazıyla yazılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi bölümünde 2333 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eserin başında Hayat ve Memat yazılı olmasına rağmen sonunda Hayat-nâme yazmaktadır.

1.2.6. Silâhşör-nâme (Musallah-nâme)

“Çeşitli silahların tanıtıldığı eser Mısır sultanının hazinesinden çıkan bir risâleye dayanarak Edirne'de yazılmıştır. Eser altı bâb olarak kaleme alınmış ve Ahmet Paşa'ya sunulmuştur. Topkapı Müzesi Kütüphanesi, H.625 numarada bulunan bu eser 18 varaktır. Eserin son varığının yarısı yırtıktır” (Aksoy, 2000, s. 44).

1.2.7. Terceme-i Câme-yûş-nâme

Nasîreddîn Tûsî'ye ait olan eser 9 bab olarak tertip edilmiştir. Firdevsî-i Rûmî eseri tercüme ederken kendisi de 10. Babı eklemiştir. Eser genel itibariyle bazı kumaşlardaki lekelerin çıkarılması hususiyetlerinden bahsetmektedir. Eser üzerine Sezer Özyaşamış Şakar çalışmıştır (Özyaşamış, 2009, s. 4).

1.2.8. Hakâyık-nâme, Hakikat-nâme

Soru cevap üzerine kurulu olan metin manzum ve mensur olarak kaleme alınmıştır. “Didaktik bir amaçla kaleme alınan bu eserde konular tasavvuf açısından ele alınmış ve eserde insanın bu dünyaya niçin, nasıl, hangi yollardan geldiği ve sonunun ne olacağı dinîtasavvufî açıdan anlatılmıştır” (Araç, 2010, s. 18). Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapan Güllü

Araç eserin içeriğiyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir “Hakâyık-nâme diyalog yöntemi kullanılarak oluşturulmuş bir metindir. Tüm metin soru cevap üzerine kuruludur. Konunun derinleşmesi aşama aşamadır. Sorulan kapsamlı bir sorunun uzun uzun açıklaması söz konusu değildir. Sorular da cevaplar da kısadır. Ancak sayısı çoktur. Özellikle Hızır’ının soruları bu yöndedir” (Araç, 2010, s. 20).

1.2.9. Kutb-nâme

Eserin bir diğer ismi Kıssa-i Cezâre-i Midilli’dir. Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmış ve 2500 beyitten oluşmaktadır. Kutb-nâme’nin tek nüshası Süleymânîye Kütüphanesi, Halet Efendi 643 numarada kayıtlıdır. 145 sayfa olan eser II. Bayezid’e ithaf edilmiştir. “Eserin konusu başta Venedik olmak üzere İspanyol ve Fransız gemilerinden oluşan bir donanmanın Midilli adasına yaptıkları baskındır. 1499’da başlayıp 1503’3 kadar süren Osmanlı-Venedik savaşında Venedikliler; İnebahtı, Modon, Koron ve Draç kalelerini kaybetmişler ve 1501 yılının Ekim ayında adaya bir saldırı düzenlemişlerdir. Eserde başta bu savaş olmak üzere; II. Bayezid dönemi olayları, Cem Sultan’ın tahta çıkışı, Şehzade Korkut’un İstanbul’daki kısa süreli padişah naipliği ve akıncı beylerinin Orta Avrupa’ya yaptıkları seferleri anlatır” (Büke, 2015, s. 25-26).

1.2.10. Teşhisü'l-İnsan

“Eser İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü seminer kitaplığında bulunmaktadır. 20x15 ebadında ve 143 varaktan meydana gelmiştir. Satır sayısı 9-13 arasında değişmektedir. Yazısı harekeli ve okunaklı bir nesihdir” (Erdem, 2005, s. 12). Firdevsî, bu eseri Farsçadan Türkçeye tercüme edip Ahmet Paşa’ya takdim etmiştir.

1.2.11. Kıssa-nâme-i Süleymân Aleyhi’s-selâm

Firdevsî’nin Süleymân-nâme’den önce Balıkesir’de kaleme aldığı mensur bir eserdir. “Eser bütünüyle düz yazıdır, sadece başında ve sonunda birer kasîde vardır. Eser 21 satırlı, 357 varaktır. Bu eser müstakil bir yazma olmayıp Süleymân-nâme’nin 74-75-76. ciltlerinin bir yazmasıdır. Ayrıca bu yazmanın bazı yerleri harekesizdir” (Babür, 2010, s. 6). Süleymân-nâme’nin ön demesi olarak kabul edilir.

1.2.12. Terceme-i Hadîs-i Erbaîn

Eser 5 varak, 17 satır olup Millet Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser kırk hadis tercümesi olup hadisler Arapça, açıklamalar ise Farsça olarak yazılmıştır. Himmet

Büke'ye göre eserin “Atıf Efendi Yazma Eserler Kütüphanesinde bir nüshası daha vardır. Bu nüsha Firdevsî adına kayıtlıken Millet Kütüphanesindeki nüsha; Firdevsî-i Rûmî, İlyas bin Hızır adıyla kayıtlıdır” (Büke, 2015, s. 26).

1.2.13. Pend-nâme-i Eflâtun

Sağlık ve temizlik konularından bahseden eser, Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler hâlâ bir netlik kazanmamıştır. Fakat İstanbul Arkeoloji Müzesinde eseri gören M. Ata Çatıkkaş, “Eserin Firdevsî'ye ait olmadığını, Firdevsî adlı başka bir kimse tarafından Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân isimli eserinin istihşahı olduğunu belirtir” (Çatıkkaş, 1983, s. 176). Eser üzerinde şu ana kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

1.2.14. Satranç-nâme-i Kebîr

“Balıkesir’de yazılmış olan ve telif olmaz özelliği gösteren bu eser, 95 varak olup manzum mensur karışık bir şekilde kaleme alınmıştır. Her sayfa 17 satır halinde nesihle yazılmıştır. Eserde yetmiş yedi satranç oyunu şekli yer almakta ve sekiz bâbdan oluşmaktadır. Eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi numara 4073’te Berlin (1631) ve Münih (250) kütüphanelerinde birer nüshası vardır. Eserin içerisinde satrancın tarihçesi ve oyun oynama biçimleri hakkında bilgi verilmektedir” (Akay, 1990, s. 18).

1.2.15. Fâl-ı Kur’ân

Eser 1487-1488 yılları arasında Farsçadan Türkçeye tercüme edilerek İbrahim Paşa'ya sunulmuştur. “Eser İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Numara 816’da bulunmaktadır. Fâl-ı Kur’ân metni harekeli nesih yazıyla yazılmış olan bu yazmanın 61b-79b varakları arasında yer almaktadır” (Aksoy, 2000, s. 44).

1.2.16. Hadis-i Ahsen

Oluşmadığı konusu tartışmalı olan eserlerdendir. Eser, Münâzara-ı Seyf ü Kalem adlı eserin, kendi kitaplarını tanıttığı kısmında geçmektedir. Ahmet Tanyıldız’ın yüksek lisans tezi olarak çalıştığı eserdeki ilgili yerde;

“Ĥadāyīku’l-Ĥaḡāyīḡ ve Firāset-nāme ve Şatranç-nāneme-i Kebîr ve Tecniṣāt Süleymān [u] Belḡis-nāme ve Müsellāh-nāme ve TālîŖ-i Mevlūd-ı Kebîr ve Ḳutb-nāme miṣāli dahı Pārsî’den terceme ḡılup ve baŖı dahı sāyir kitāblardan istiḡrāc ḡılup Ĥadîṣ-i Aḡsen

emlahü'l-ķalem birle menşūr u manżūm taşnīf ķılup söyledümse min-baŖd bu Münāżara-i Seyf ü Kālem Hādīş-i Muhtār ile ebyāt ü eşŖār ile taşnīf eyledüm” (Tanyıldız, 2005, s. 78).

“Münāżara-i Seyf ü Kalem’de geçen bu cümlelerden yola çıkarak ortaya atılan her iki iddia doğru olarak kabul edilebilir. Ancak sözü edilen tabirin geçtiğı sayfada eser isimleri kırmızı mürekkeple belirginleştirilmiştir. Hadis-i Ahsen tabirinin de kırmızı mürekkeple yazılması göz önüne alınarak söz konusu tabiri müstakil bir eser ismi olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. Ancak yazarın diğer eserlerine bakıldığı zaman -Münāżara-i Seyf ü Kalem hariç- bu eserin adına rastlanılamamıştır” (Tanyıldız, 2005, s. 32).

1.2.17. Süleymân-nâme Muhtasarı

“İstanbul Millet Kütüphanesi 297.9 ’de AET rh 3 16 demirbaş numarasıyla kayıtlı olduğunu ve eserin 349 varak olduğunu ve 13 satır halinde yazıldığını ifade etmektedir” (Büke, 2015, s. 34). Eserin diğer nüshası “İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 297.91 yer numarası ve NEKTY0015 barkod numarasıyla kayıtlıdır. Buradaki nüshanın 17 satırda 195 varak olduğu görülmüştür (Aydın, 2017, s. 26).

1.2.18. Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr

Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3204’te, 1386 DVD numarasıyla kayıtlı olan nüsha II+3I+X yaprak, 15 satır ve nesih yazıyla yazılmıştır. 1b-II arasında Arapça dualar vardır, sonda II-IVa arasında şiirler ve notlar IVb de bazı çiçek adları ile ilgili bir açıklama Va-Xa arasında Hata, Hattın ve Türkistan âlimlerinin on iki yılı bir devir sayıp ve her yılı bir hayvanla adlandırdıklarına dair bir metin vardır. Xb de bir şiir bulunmaktadır (Büke, 2015: 29).

1.2.19. Kur’an-ı Kerim’den Tefe’üle Dair Bir Risâle

Eserin tek nüshası 297.7 yer numaralı ve NEKTY00816 barkod numarasıyla İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde yer almaktadır. Eser 15 satırda 89 varaktır. Burada yer alan kayda göre eser tasavvuf, rüya yorumu ve falcılık ile ilgili konularından bahsetmektedir.

1.2.20. Kasas

Bu eserin varlığı ilk defa Büke tarafından hazırlanan doktora tezinde ileri sürülmüştür (Büke, 2015). “Tavşanlı Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi’nde 43 Ze 689/1 arşiv

numarasıyla kayıtlı olan Süleymân-nâme nüshasının 2a varâğı 6. satırındaki: “... kitâblar varsa anları cümle içine katmışdur. Tatvîl-i kelâm itmekçün Kasas gibi Tai’-i Mevlüd gibi mülheme’i nice dahı bunların gibi cem’ idüp...” ifadeleri böyle bir eseri gündeme getirmiştir. Firdevsî’nin Tali’-i Mevlüd-i Kebîr adlı bir eserinin olduğunu biliyoruz. Kasas da onun yazdığı kitaplardan bir örnek olarak verildiği düşüncesindeyiz” (Büke, 2015, s. 34).

1.2.21. Gülistan Tercümesi

İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesinde kayıtlı bulunan Gülistan nüshasında “İlyâs bin Hızr el-Mutahallis bi’l-Firdevsî” isminin yazılı olmasından dolayı bu eserin Firdevsî-i Rûmî’ye ait olduğu düşünülüyorsa da Mehmet Fuat Köprülü eserin Firdevsî-i Rûmî’ye değil de başka bir Firdevsî’ye ait olabileceğini belirtmiştir (İA, 1978, 4.c.: 649).

1.2.22. Kitâbü’l-Mevâ’iz

Firdevsî-i Rûmî’nin bir diğer eseri de Kitâbü’l-Mevâ’iz’dir. Eser İstanbul Büyükşehir Belediyesi Muallim Cevdet Yazmaları Bölümünde “Mevâ’iz El-Firdevsî” adıyla kayıtlıdır. Eser tarafımızca görülmüş olup 13 satırda 152 sayfadır. Eserin baş kısmından bir sayfa eksiktir.

Firdevsî-i Rûmî’nin yukarıda sayılan 20 eseri dışında da eserleri vardır. Fakat bu eserlerin Firdevsî’ye ait olup olmadıkları tartışmalı olduğu ve elde yeterince bilgi olmadığı için bilgi verilmemiştir.

Gülistan Tercümesi

Kasas

Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş Veli

Tecnisât-ı Süleymân

İKİNCİ BÖLÜM
KURGU VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. ESERİN YAPISAL VE KURGUSAL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Eserin Genel Kurgusal Özellikleri

15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarında kaleme alınan Firdevsî'nin Süleymân-nâme adlı eseri manzum mensur bir eserdir. Firdevsî bu eserinde tarih, coğrafya, tıp, ilm-i nücûm, geometri, hendese gibi çeşitli bilim dallarından faydalanmış ve oldukça hacimli olan eserini bu bağlamda kaleme almıştır. Eser Hz. Süleymân'ın hayatı ve savaşları, olağanüstü güçlerle mücadelesi başta olmak üzere çeşitli konulardan bahseder.

Klasik Türk Edebiyatı geleneği çerçevesinde değerlendirilen eser Süleymân-nâmelerin genelinde olduğu gibi Neml suresinin 30-31. ayetiyle başlamakta ve hemen ardında manzum bir tevhidle devam etmektedir. Bu tevhid içerisinde Allah'ın rahmeti, kudreti ve büyüklüğünden bahsedilmektedir. Aruzun “FâÖilatün / FâÖilatün / FâÖilatün / FâÖilün” kalıbına yazılan bu manzume kaside nazım şekliyle yazılmış ve esere yavaş yavaş giriş yapılmıştır.

[FâÖilatün / FâÖilatün / FâÖilatün / FâÖilün]

Âhamd-i na-mâÖdûd aña lâıyık ki âhakdur âşıkâr

Şükr-i na-mahmûd aña câyiz ki odur perverdigar

Vâhid ü ferd ü Şamed Allâhü ekber lem-yezel

Âhay u âhafız la-yezâl u bî-mişâl u nikû-kâr

FâÖil-i muhtar-ı hâlık sâniÖ-i kevn ü mekân

ÖÂdil ü gaffâr-ı râhim bende-perver sâz-kâr

Şiirin birinci kısmında Allah'ın büyüklüğü, sonsuzluğu, eşsiz oluşu anlatıldıktan sonra dört halifenin övgüsüne geçilir.

Evvel Bû Bekr-i Şiddik efdâl dindâr-ı pîr

Âhakına *ve't-tîn*² dir âhak olduğün yâr-ı gâr

Şâniyen Fârûk-ı ÖÂdil ol emîr-i ihtisâb

² *Yemin olsun incire (Tin 1).*

Ŝâlisen zîón-nûreyn şâhib-hâya ehli vaķâr

RâbiŖan ŖĀlî ŖĀlî'nün kim diye vaşfın temâm [T-477b]

Kâşif-i sırr-ı hilâfet lev keşefdür râz-ı dâr

O Ĥasan hulķı hasendür şeh Ĥüseyn pâk-ı dîn

Seyyidîn-i enverîn bihterîn-i Ĥaķ-güzâr

Manzum şiirde bunların yanı sıra Yıldırım Bayezid'e övgüler dile getirilirken yer yer onun kahramanlıkları ve büyüklüğünü ifade eden teşbihler kullanılmıştır.

Žill-i Ŗizzet Āl-i Ĭŝâķ İldırım Ĥân Bâyezîd

Tâc-baĥş u tâc-dâver ü tâc-gîr ü tâc-dâr

Şeh Süleymân mân Sikender Ferîdün-ı zemân

Behmen-i dâr-ı ķadr Cemşîd-i şevket kâm-kâr

Vâlî-i mülki cihân sultân-ı mâlik baĥr u ber

Ĥakîm-i maġrib ü maŝrîķ mâlik-i mülk-i diyâr

Aĥmed ü Ŗİsâ-nefes Ādem-ķadem Yûsuf-nażâr

Müşî-dil Yahyâ-tabŖ Dâvûd-lehn-i dindâr

Eserin kurgusu içerisinde en dikkat çeken özellik tüm vak'aların eş zamanlı olarak kurgulanıp anlatılmasıdır. Yani yazar bir vak'ayı anlatırken onu en heyecanlı yerinde keser ve başka bir vak'aya geçiş yapar. Yazarın bunu yapmasındaki amacı okuyucunun dikkatini canlı tutmak ve hikâyeden kopmasını engellemektir. Hikâyelerin eş zamanlı olarak anlatıldığını metin içerisinde geçen “Ez-ân cânib, gel bu taraftan, bizim kıssamız bu tarafa geldi” gibi ibarelerden anlamak mümkündür.

Ser-cümlesi deryâ yüzünden baş kaldırıp gözedürler ki Süleymân ĥaŝreti kaçan gele. Bunlar bunda bizüm kıssamız ez-ân cânib Süleymân ĥaŝretine geldi. Nite çünkü teķvîni Süleymân ĥaŝreti gönderdi [479a].

Ĥakîm ķavline berġûsün ķaŝıyyesi halk içinde münteşir olup söylenmekde ve letââifile ŝîker olunmaķda amma ki bizüm kıssamız ez-ân cânib Süleymân ĥaŝretine geldi [486b].

Hükemâ kavlince Cälîñüs Hâkîm dabı feth-i bâb zîker itmekde ammâ ki bizjüm kâsâsamuz ez in canib Süleymân peygâmbere geldi [506a].

İncelenen eserde beş meclis bulunmaktadır. 356. meclis ile başlatıp 360. meclis ile son bulmaktadır. Her meclis “*Der-beyân-ı Temsîlât-ı Mâzî*” ve hemen ardından “*Meclis-i Âbir*” başlıklarının altında verilen manzum kısımlarla son bulmaktadır. Meclisler de içlerinde bölüm bölüm olarak ayrılmaktadır. Birbirinin devamı olan her bölüm olayı özetleyen bir başlıkla başlar ve anlatılan olaydan sonra iki, üç bazen dört beyitlik bir manzumeyle olayı özetleyerek yani verilmek istenen mesaj verilerek bölüm sonlandırılır.

Hikâye içerisinde yer alan anlatılar genel olarak “*Hükemâ kavlince, Lokman Hakim kavlince, Hakim kavlince*” ifadeleriyle başlamaktadır. Anlatılan meselenin hemen ardından kısa kısa manzumelerle durum özetlenir ve verilmek istenen mesaj ifade edilir. Eser içerisinde mensur kısımlar “Nesr”, manzum kısımlar ise “Nazm” başlıklarıyla başlar.

Eserin yazarı sık sık tanık göstererek yazdıklarına ve söylediklerine ilmî ve dinî dayanaklar sağlamaktadır. Yazarın bunu yapmasındaki amacı söylediklerinin belli bir dayanağının olduğunu göstermektir. Metin içerisinde “*Ukala eydür, Hükemâ dimişdür, Kur’an-ı Kerim’de dinilmişdür ki, Hadis-i şerifde dimişdür*” ifadeleriyle bu durum dile getirilmiştir.

Mülk-i kâmkar ve selâtin-i cihândardan hâli kâla milk memlûkinden ri’âyet mülkinden fariğ olup tac u taht ri’âyet kumaş rahî-ı yabana şala. Kavlühü te’âlâ “İnnâ nahnü nerisül erda ve men Ôaleyha ve Ôaleyha jurce’ün”³ Hükem ile “Li menil mülkü’l yevm”⁴ şadâsı cihânı duta ve zübân rumuzi lisân-ı hâli’le “Li’llahil vâhidü’l şabbâr.”⁵ [542a].

Ahîr zemânda gelecek bâtemü’l-nebiyyin olacağ seyvidü’l-ervelîn ve’l-ahrîn imâmü’l-enbiyâyı ve mürselîn Muhammed Mustafa’yı ol şefî’ü’l-müzbîn reh-nümâyı örseledi. Ô Âlem anuñ dostluğına yaratmışdur. Hâkşında buyurur ki “Levlâke lemâ hakahtüöl-eflâk.”⁶ [550a].

Ya’Öñî âlem-i fâniden nesne kalmaya nitekim kelâm-ı kâdim ve kitâb-ı kerîm içre gelür ki “Küllî men Ôaleyhâ fan”⁷ mücibince fenâyı varsa gerek illâ ki bâkî Hâkdur. Nitekim kelâm-i rabbânide ve kitâb-ı sübhân ide. Gelür ki “Ve yebka vechu rabbike zü’l-celâli ve’l-ikram”⁸ [541b].

Yazar anlatılarında zaman zaman okuyucuyu sıkmamak adına sözlerini kısa kesmiştir. Bu durum anlatılmak istenenin en kısa yoldan verilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.

³ Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekiilere biz varis olacağız, biz! Ancak bize döndürülecekler. (Meryem 40).

⁴ Herkes ve her şey şöyle haykıracaktır. (Mü’min 16).

⁵ Hüküm ve egemenlik sadece O’nun hakkıdır. (Mü’min 16).

⁶ Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım. (Kudsi Hadis).

⁷ Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. (Rahman 26).

⁸ Ancak azamet ve ikram sahibini rabbinin zâtı baki kalacaktır. (Rahman 27).

Andan Süleyman peygamber Öaleyhi's-selâm emr itdi kim varup İngimâs melîke ol melîke müvekel-i bahr getüre, Óakabince Kuds-i mübareke yitüre ve lakin luf ile iÓzâz ile getüre, cebr itmeye. Muhaśsal-ı kelâm sözü dirâz kılmalum [531a].

Muhaśsal-ı kelâm ehl-i Tavrât naķlince yaÓnı ki Tarıh-i Süryânı de şöyle gelür ki Süleyman-ı nebı Öaleyhi's-selâm ķubbe-i śabrâ anuñ beytü'l-muķaddesüñ cemîÓ dıvarları içini evvel śimşır, abânos, serv ağacı, sandal ve Óud ağaçları tahtalar ile ķaplayup sonra altın tahtalar ile kapladılar [566a].

Metin içerisinde müellif bazen ana vak'adan koparak araya ansiklopedik bilgiler sıkıştırır. Bu durum eser içerisinde sıkça karşılaşılan bir kurgu özelliğidir.

Ośmān bin ÓAtā eydür. “Beytü'l-muķaddisde bir ķarış yir yokdur. İllā ol yirde bir melek ya bir peygamber secde ķalmıśdur cehd eylegil. Śāyed ki senüñ alnuñ anuñ elinüñ yerine muvâfık düşe [582b].

Veheb ibn Münbeh eydür. “Her kimse ki dilese cennet ķemdelerinde yürüye. Beytü'l-muķaddise yüz sürsün Allāh teÓalanuñ “Ve necceynabü ve lutan ile'l arzıleti bareknā fibā li'l-Óalemin” ki beytü'l-muķaddisdür [584a].

SaÓıd bin Abdu'llah Tennürü rahmetu'llah eydür. “Ol iki cibān fabrı Muhammed Mustafa'dan ol habıb cüzā ģazretinden śalla'llāhü Öaleyhi ve sellem istedüm ki kim halık ile cümle mahlūk arasından ģıab pes müöminüñ göñline nażar itsün. KaÓbeye ve Kudüs'e beñzer kim kaÓbeye ve Kudüs'e varan ayağ ile yürür varur [584b].

Eser içerisinde yer alan sayı sistemi de kendine özgü bir özellik taşımaktadır. Çok fazla olan sayıları ifade etmek için aralara konulan kerre ifadesi anlatılmak istenen sayılara okuyucunun hayal dünyasında daha fazla yaklaşabilmesine sebep olmaktadır (Tombak, 2017, s. 40).

Seccadeden gemiye yakın gelecek yukarı çıkup Nuĥ peygamber gelüp yidi kerre elin öpiüp ģitti [492b].

ÓÓmr-i Óalem ne miķdardur ve dünyā sarâyına yaradup getürdiģi halk-ı ümem ve ķabr idüp yine yitürdiģi ķavm-i piş ü kem ķaç kerredür ve her biri ne śımfıdadur [542a].

Bu Óaśı diğlere cinnülere ģünde üç kerre Hemedān deryāsına ķazduķları taş topraķdan iletmesine ģükem itmiş ki evvel nerbetleri ģünde bir kerre idi ki źıker olundu [556b].

Her bir tekvinüñ ģükeminde toķuz kerre yüz biñ cin reóisleri vardur ki her biri on iki kerre yüz biñ ervāb-ı ser-benglerine ģāķimlerdür [561a].

Eserde cümle başında sıkça kullanılan “Ģün, ģükemâ kavlince, pes, vakta ki, nitekim gibi” kalıp ifadelerin kullanıldığı görölmektedir.

Ĥakım ķavlince ģün kim śubĥ olduģın Süleyman ģazreti ģördi. Came-b'ābdan turdı pak sudan āri āb-dest alup Dāvud-ı nebı mescidine ģeldi. Nebıyy-i İsrāóıl'üñ on iki sıbtınuñ enbiyası mescidde ģāźır oldular. Süleyman ģazreti imāmluk idüp śubĥ namazın kıldılar [285a].

Ĥükemā ķavlince ķaçan kim Süleyman bin Dāvud'uñ o źill-ı maÓbuduñ Óadl-ı dādını deniz melikleri ki ģördiler, Süleyman'ı Ĥaķ peygamber bilüp emrine fermañ-ber oldılar [514b].

⁹ Onu ve Lut'u, alemler için bereketli kıldığımız yurda ulaştırdık. (Enbiya 71).

Pes yirden şü çıkup göklerden dahı kırk gün yire yağmur yağdı tā hatta tağlar başından kırk arşun yukarı çıktı. Nuh'un gemisine girmeyen mü'minlerden gayrı ve sefine halkından gayrı ser-cümlesi şuya garķa varup belak oldılar [494b].

Vaķtā ki deryā içine düşse ol ķadar bu yüregi uzunı on iki fersah olur ki ber fersah on iki biñ adımdur deryā cānverleriñ ol ķadar incidür kim ĥadden aşup źulm-i źiyāde olcak cem'Ö olup Allāh'a niyāz idiñ ol tennin şerrinden halās olmağā ĥaķķa münacāt iderüz [488a].

Ĥükemā ķavlince vezirler böyle diyicek Sam-süvar buyurdu. Ol Öacāyib murğun şeklin aldılar ve dahı gemiye girüp revān oldılar. On dört gün rüzgār ile ĥub ile deryā yüzinde yürüyüp gittiler [495a].

Pes bir nice biñ bu heybetde deñiz mālüklerinin ĥaliķesi önlerince bir zerrin sanduķ getürdüp Süleymān ĥaşretiniñ tahtına yakın gelicek Süleymān ĥükem eyledi. Yıl taht-ı Süleymān'ı deñiz yüzine beraber dutdı ve andan nerdüban ķodular [487b].

Eserde kurgusal olarak dikkat çeken bir diğerk husus ise uzunluk ölçü birimleri olarak “Mil, fersah ve eriş” ibarelerinin kullanılmasıdır.

Vaķtā ki deryā içine düşse ol ķadar bu yüregi uzunı on iki fersah olur ki ber fersah on iki biñ adımdur [448a].

Vubüş u tuyür müvekkelleri ve ejdehalar ve evrenler nebengleri dıvān-ı Süleymān-ı nebī bir fersah yirden ibāta ķılup durmuşlardı [517a].

Dört mıl mıkdarı yirle gök arasına yitürdi dahı mu'allaķ beva-yı fenāda tutdı ve turıurdu [480b].

Andan soñra taht-ı Süleymān'un tul-ı Öarżı elli mıl beva-yı fenāda götürmiş gelür [487a].

İĥyā Şāĥ vezirleri ile nażar idiñ gördiler kim kırk eriş ola başı ayu başına beñzer [497b].

Süvar dahı gördi kim bir Zengī ķādd ü ķāĥb seksen eriş zift u ķatrān-mişāl ķāddin mülükāne ceng aletiyle müşşeyyen ķılmış [499b].

Eser içerisinde olağanüstü varlıklar, insanlar ve hayvanlar anlatılırken yer yer benzetmelere başvurulmuştur. Bu unsurlar eserin gerek kurgusunda gerekse anlatımında tamamlayıcı bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Başı ķaplan başına beñzer dişleri ĥanķeri tenten gibi sertin ve bir dahı bu ķim gözleri müdevver saru camleyin ateş gibi yir perr yanar ve ķulaķları dirāz güş eyle uzun ķim ayağına beraber ve gervesi gergedana beñzer, ķarmı püle ve ķolları cınar tallayın uzun hem yoğun penķesi dahı yurtı cānverleyin veli fevķinden tā payına gelince eyle siyābdur ķim şanasın ziftten bir mināredür [496b].

Ėāyet uzunı üçer eriş ola veli Ėāyet mabĥūb latif balıķlar şöyle ķim gözleri ķeşm-i āĥıya beñzer, ve başlarında saçları var. Mabĥūbe farkında miya beñzer ve bir Öaceb dahı bu ķi cem'Ö aÖşası ve derisi ve pulları anuñ bigi sarudur ķi şāfi altına beñzer [512a].

2.1.2. Şekil Özellikleri

Firdevsî-i Rûmî tarafından ele alınan Süleymân-nâme'nin 72.cildi 356. meclisle başlayıp 360. mecliste bitmekte ve eserde 140 manzum, 74 mensur bölüm başlığı bulunmaktadır Ayrıca eserde;

“Süleymân-Nâme'nün Üç Yüz Elli Altıncı Meclisinün Zikrindedür

Der-Beyân-ı Kıssa-i Süleymân ÓAleybi's-selâm ve Kazıyye-i Mablûkât-ı Abî

Kıssa-ı Berğûs u Budâlâ

Der-Beyân-ı Ámeden Müvekkel-i Bahrí ve Mablûkât-ı Deryâ BaÓzî Bedergâh-ı Háẓret-i Süleymân ÓAleybi's-selâm

Der-Beyân-ı Ámedin Müvekkel-i Deryâ Ez-Mablûkâtı Dik-i Serân

Der-Beyân-ı Ámeden Müseran Be-Dergâh-ı Háẓret-i Süleymân ÓAleybi's-selâm

Der-Beyân-ı Temşilât-ı Dâsitân-ı Mâẓî

Der-Beyân-ı Meclis-i Ahîr

Süleymân-nâme'nün Üç Yüz Elli Yidinci Meclisinün Zikrindedür

Der-Beyân-ı Kıssa-ı Sam Süvâr

Der-Beyân-ı Ámeden-i Üstühvân-ı Tenân Ámeden-i Be-Dergâh-ı Süleymân

Der-Beyân-ı Temşilât-ı Dâsitân-ı Mâẓî

Der-Beyân-ı Meclis-i Ahîr

Süleyman-name'nün Üç Yüz Elli Sekizinci Meclisinün Zikrindedür

Der-Beyân-ı Ámeden-i Herçeng Serân-ı Bahrí Be-Dergâh-ı Süleymân-ı Nebî

Der-Beyân-ı Ámeden Herçeng-i Serân Süleymân Bahr-i Be-Dergâh-ı Süleymân-ı Nebî ÓAleybi's-selâm

Der-Beyân-ı ÓAcâyibât-ı Fılsımât ve Tarih-i Şahî Trablus ki KalÓâ-ı Şehr Beyân Kerdin

Der-Beyân-ı Ámeden-i Müvekkel-i Bahr Háẓret-i Süleymân En-Nebîyyi ÓAleybi's-selâm

Der-Beyân-ı ÓAẓâmet-i Taht-ı Süleymân ÓAleybi's-selâm

Der-Beyân-ı Temşilât-ı Dâsitân-ı Mâẓî

Der-Beyân-ı Meclis-i Ahîr

Süleymannâme'nün Üç Yüz Elli Yidinci Meclisinün Zikrindedür

Der-Beyān-ı Kıssā-ı ŐUmķ-ı Abhār u Saĥn-ı Ħikmet-āmiķ

Der-Beyān-ı Şehr-i ŐUmķ ki Der-Kaşr-ı Deryā-yı Maĝrib-est

Der-Beyān-ı Kıssā-ı Süleymān-ı Ħākim-i Mahlūkāt-i Ābi vü Hikāyet-i Ġarĥbiyye

Der-Beyān-ı ŐAķāmet-i Taht-ı Süleymān İbn Dāvud ÖAleyhi's-selām

Der-Beyān-ı Őehr-i ŐUķıyya Be-Kıssā-ı Süleymān-ı Ħākim Mahlūkāt-i Ābi

Der-Beyān-ı ÖÖmr-i ŐĀlim Ez-Naķl-i Loķmān Ħākim Be-Kavl-i Ħükemā

Der-Beyān-ı Cevāb-dāden-i Feyśāĝores Ħākim

Der-Baĥs-i Ħükemā vü Sühan-i Feyśāĝores-i Tervĥdĭ

Der-Beyān-ı İnķilāb-i Şems u Mükāsefe-i Ārķ

Der-Beyān-ı ÖÖmr-i ŐĀlem Be-Kavli Hüرمىs Ħākim

Der-Beyān-ı Āmeden-i Süleymān Be-Şehr-i Ķuds-i Mübārek

Der-Beyān-ı Ķurbān Kerdn-i Süleymān-ı Nebĭ ÖAleyhi's-selām ve Ķaķıyye-i Neml-i Leng

Der-Beyān-ı Binā-yı Evvel Ķuds-i Mübārek ki Bünyād-ı Kerde Būd

Der-Beyān-ı Feķāöl-i Beytü'l-Maķdis Şerre Febāöllāhü

Der-Beyān-ı Rivāyet-i Zĭkr-i Abhār-ı Müfessirĭn

Der-Beyān-ı Ķaķıyye Ehremenān ki Rāĥ-i Ħecr-ra Pak Mĭ-kerden ve Baĥr-i Hemedān Huķķ-ı Mĭ-Konend

Der-Beyān-ı Ķaķıyye-i Racĭm ve Ser-heng-i Ehremenān

Der-Beyān-ı Kıssā-ı Racĭm Kıssā-ı Diĝer

Der-Beyān-ı Kıssā-ı İĝvā-ı Racĭmü'l-ÖAyn u Őİtab-ı Kerd-i Sürb-bād

Der-Beyān-ı Temşilāt-ı Dāsītān-ı Māķĭ

Der-Beyān-ı Meclis-i Āber

Süleymān-nāme'nün Üķ Yüķ Altmışıncı Meclisünün Zĭkrindedür

Der-Beyān-ı ŐAķāmet-i Divān-ı Süleymān

Der-Beyān-ı Ħidmet Fermüden Süleymān Nesl-i Őeyātĭn Ez-Berā-yı Binā-yı Ķuds-i Mübārek

Ħidmet Fermüden-ı Süleymān Müveķkel-i Ħāķ ÖAleyhi's-selām

Āmeden-i Müveķkel-i MeŐādĭn Berā-yı Binā-yı Beytü'l-Muķaddes

Hıdmet Fermüden-i Süleymān ÓAleyhi's-selām Külli Ahcār-ı Berā-yı Beytül'llāh

Ħaẓır Şoden-i Müvekkel-i Eşcār-ı Be-Dergāb-ı Süleymān

Kaẓıyye-ı MiÓmār-ı Binā-yı Beytül'-Muḩaddis

Der-Beyān-ı Neseb-i Hürmüs-i MiÓmār-ı Kāmil

Ender Şıfat-ı Kār-nāme-i Beytül'-Muḩaddes

Der-Beyān-ı Be-ḩavl-i YaÓḩubî ki ḩavli Süryāniyyest

Der-Beyān-ı Taḩrîr-i Óİmrānî

ḩıśsa-ı ḩaśr Süleymān Be-ḩavli Süryānî

Der-Beyān-ı ḩıśsa-ı Ħacer-i ÓUkkāb u Kaẓıyye-i An

Ħalās Şoden-i Astabr-ı Cinnî Ez-Bend-i Süleymān ÓAleyhi's-selām

Der-Beyān-ı ÓAcāyib-hā Goften-i Şemlūs-ı Nārî

Ġarāıib-hā Goften-i ĠeberġaÓāyil Melek Be-Pîş-i Süleymān bin Cān

Kaẓıyye-i Kerim-Semūr Ez-Güftār-ı ĠeberġaÓāyil-i Cinnî

Ħikāyet Nādirü'l-vuḩūÓ Güftār-ı Ebbeyüş-ı Bahrî

ḩıśsa-ı Kerimü's-Semmūr Ez-Goftār-ı Şabr-ı Cinnî

Der-Beyān-ı Āverden-i Şabr-ı Cinnî Ez-Semmūr-ı Bahrî Be-Pîş-i Ħaẓret-i Süleymān ÓAleyhi's-selām

Der-Beyān-ı ḩıśsa-ı Es-Semmūr ve Rāıışeden Seng-i Rūhamî Be-Üstühān-ı Üst

Der-Beyān-ı Rengîn-i Mermer-Hā vü Seng-i Ham ki Ez-Āb Mî-Şeved

Der-TaÓrıf-i ḩatr-ı Süleymānî ki Be-şehr-i ḩuds-i Mübārek Binā Kerde Būd

Ẓıkr-i MiÓmār-ı Mühendis Beytül'-Muḩaddes

Der-Beyān-ı Münācāt Kerdn-i Süleymān ÓAleyhi's-selām Beyān-ı Beytül'-Muḩaddis Āmeden Ta Dest-i ḩuds-i ÓAleyhi's-selām

Der-Beyān-ı Āverden-i Süleymān ÓAleyhi's-selām

Der-Beyān-ı ḩabül Şoden-i ḩurbān-ı Süleymān ÓAleyhi's-selām

Āndan Münātiin Süleymān ÓAleyhi's-selām Ber-Ānı Şeref-i ḩuds-i Mübārek

Ħācet-i H'est-i Süleyman Ber-Favāf Kerdn-i ḩuds-i Mübārek

Der-Beyân-ı Feżâyil-i Beytü'l-Muḳaddis Be-Ḳavl-i ŐUlemâ ŐĖafara'llâhü ŐAnhümâ

Der-Beyân-ı Hâl-i Hod Mî-Güyedend MuŐârîf-i Tenbihât-ı Beytü'l-Muḳaddis

Der-Beyân-ı Temşîlât-ı Dâsitân-ı Mâżî

Der-TaŐrîf-i Sultân Bâyezîd Ebede Devletehü

Fi MeŐârîf-i ŐAdl ü Dâd-ı Şah ü Der-Taḳdîr-i Őst

Der-Münâcât-ı Firdavsî Dürr-i Hâtm-i Kitab-ı Heft Rûmî” şeklinde 79 bölüm başlığı bulunmaktadır.

Manzum kısımlar kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Nazım birimi beyittir. Aruzun “Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün” ve “Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün” kalıbı kullanılmıştır. Yazarın şairlik yönü zayıf olduğu için beyitlerin çoğu kalıba uymamaktadır.

Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün= 38 adet

Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün= 96 adet

Eserde yer alan şiirlerde zaman zaman aruz kusurlarına rastlamak mümkündür. Yazar bu kusurları gidermek ve vezne uydurmak için yer yer kelimeleri birbirine ulamıştır.

O Őalîmüñ Öilmine bulunmadı ğâyette Őad

K’ol ḳadîriñ ḳudreti bahırına yokḱ ḥadd [ü] kenâr [476a].

Bu mübârek mescidi eyle ḳabûl

K’iy tebâreke olmasun bendeñ melûl [580a].

2.2. DİL VE ANLATIM

Dil, içinde yaşanan toplumdaki bağımsız olarak düşünölemeyen bir varlıktır. İçinde bulunduğı toplumdaki bağımsız olarak düşünölemediğı gibi tarih, coğrafya, toplum ve kültür ile de sıkı sıkıya bağı bir ilişki içerisinde. Bu ilişki zaman içerisinde değışim ve dönüşüm içerisinde olup dilde de bazı değışiklikler meydana gelebilmektedir. 16. yüzyıl hem Osmanlı devletinin hemde Klasik Türk edebiyatının zirve yaptığı bir dönemdir. Çalışmamıza konu olan Süleymân-nâme bu yüzyılda kaleme alınmıştır.

XV. yüzyılda şiirde kazanılan gelişmelere paralel olarak bir nesir dilinden söz edilemez. Bu yüzyılda da nesir, konuşma dilinin bir adım önünde kısa cümleler, çeviri kokusu özellikleri taşıyan bir ifade ve yalın bir üslupla sade nesir örnekleri çerçevesinde

değerlendirilebilir. Bunun yanında sayıca az da olsa farklı türlerde ilmî ve bedîî üslupla kaleme alınmış estetik nesrin ilk örneklerine bu yüzyıl metinleri arasında rastlanacaktır. XV. yüzyıldaki mensur dil verimlerine bakıldığında dinî, tasavvufî ve dinî-destanî konulu eserler çoğunluğu teşkil ederler. Kısacası bu yüzyıl nitelik ve nicelik bakımından bir zenginleşmeden söz edilebilir” (İsen vd., 2009, s. 81).

Dinî ve tasavvufî bir havada kurgulanan eserin dili döneminin şartlarına göre oldukça sadedir. Bu dönemde genellikle dinî eserlerde dil sade, üslup ise açık ve anlaşılırdır. “XVI. yüzyıla gelindiğinde, edebiyatın genel karakteristiğini oluşturan sâde dil tercihi yerini sanatlı, süslü anlatımlara bırakmış, eserlerde sanatlı üslûp daha makbul hale gelmiştir. Fakat halka bilgi verme amacını taşıyan ve genellikle dinî-ahlâkî nitelikli eserlerde sâde nesir özellikleri görülmeye devam etmiştir” (İsen vd., 2006, s. 24).

“Klâsik Türk edebiyatı dairesinde kaleme alınmış eserlerin mukaddime ya da dibace kısımlarında sanatçının gayesi dile olan hakimiyetini ve sanatını göstermek için bu bölümlerde süslü bir üslûp tercih edilir” (Bülbül, 2011, s. 40). Firdevsî’nin eserinde bu gelenek değişmemiştir. Firdevsî eserin dibacesi olarak tabir edebileceğimiz giriş bölümünde “Fa’ôilatün / Fa’ôilatün / Fa’ôilatün / Fa’ôilün” kalıbıyla yazılmış bir şiirle başlamaktadır.

Esere bakıldığı zaman ilk göze çarpan özellik “Pes, nite, çün, nitekim” gibi edatların cümle başlarında sıkça kullanıldığı görülmektedir.

*Pes yirden şu çıkup göklerden dahı kırk gün yire yağmur yağdı tâ hatta taşlar başından kırk arşun yukarı
çıkdı [484b]. Pes anlar bu şādīlīkla geliip ol iki deliği görüp içine girüp muhkem dıtdılar [485a].*

*Nite şöyle ki yılan hilkāt olmasa semm-i kâtil olmayaydı eger ef’ôl cinsi yılan dahı olmasa tiryâk-i ekber dahı
olmadı [483a]. Nite Loğmân eyitdi ki “Hâmîle hatun irkek mi toğurur ve kız mı toğurur bunu bilmede hükemâ
ôâcizdür [483b].*

*Nitekim Süleymân-ı hâkim mahlûk-ı abinüñ deryâ ka’rında billür-ı kusûrın yutduğı gibi ki eger icâzet olursa
naql ideyim [532a]. Nitekim kelâm-ı kâdim ve kitâb-ı kerîm içinde gelür ki vâris-i Süleymân Davud [548a].*

Çün ejdebâ ve dahı on dört biñ dünyâ melîkleri dahı zerrîn şimin şâb- nişînlere geçip karar itdiler [559a].

Metin içerisinde yer yer diyalogların fazlaştığı yerler görülmektedir. Bu durum eseri monotonluktan çıkarmış ve esere anlatım çeşitliliği katmıştır.

*“Ya Süleymân sen mürsel peygambersin benim günahımı ôafv eyle ki seni bilmedin ôaskerünle serâyınla
yutdum ve ôâlî hâzretünñ incitdüm.” didi ve Süleymân eyitdi. “Yâbûd ôaşıım seniñ kendü ihtiyârınla degüldür.
Bu iş illâ ki taķdirdi olsa gerekdi.” diyüp ôözgrin kabul eyledi dahı yine su’âl itdi ki “Ya hût-ı ôaşıım
hiç bu deryâ içinde senden ulu balık var mıdur?” cevab virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu’llâb bir vaķt benim miżâcım
şâ’ôif düşdi, haste oldum deryâ mevcinden inciniip diledüm ki birin bulup içine girem yatup râbat olam [489b].*

Zerrin kürsü kırdılar, geçüp karar itti ve dilince eyitti ki “Çok şükür ol halîke ya Süleymân sencileyin mürsel peygâmbere nazârına yetişdüñ.” didi. Süleymân anuñ fasîh kelâmın işidiüp eyitti. “Hiç benden gayrı peygâmbere nazârına varduñ mı?” Cevab virdi ki “Ya nebiyyu’llah belî Nuh peygâmbere gemisinden bileydüm ve Nuh-ı necîñüñ hüdmetine yüz sürmişem, anuñ hayr du’âsın almışam.” diyicek Süleymân hâşreti eyitti. “Ya müvekkeli babr aduñ nedür ve dabı sizñüñ ma’âşetüñüz ve dirliğüñüz nedendür ve mekânlarıñız kâandadır?” diyü su’âl idicek cevab viriüp eyitti ki “Ya resûlu’llah benüm adum Ka’ûf’dür [490a].

Dil eserin genelinde sade bir hâldedir. Eserin büyük bir kısmı Türkçe kelimelerden oluşup anlaşılırdır. Kısa cümle yapıları dikkat çeken bir başka husustur.

Bunlar dabı İdris-name’de gördiler kim tufân-ı Nuh olacağdur. Pes Herman ve Nesrân iki kardeş Mısır’da bir yire geldiler buluşup birbirine Öizzet kaldılar, İdris-nâme’den söz açdılar. ÖUlemâ cem’Ö idüp tanışdılar, cem’Ö müneccim hükm itdiler ki tufân-ı Nuh yakında kopar dünyâ içi ser-tâ-ser deryâ olsun ammâ ki tufânüñ müddetini bildiler. Ba’Özları seksen yıl ve ba’Özları kırk yıl ve ba’Özları otuz yıl didiler, kırk gün olacağın fark idemediler [492a].

Eserin son bölümünde mahcubane bir şekilde Allah’a şükürler edilir. Bu bölümdeki anlatım tarzı Sinan Paşa’nın Tazarru-nâme’sini andırmaktadır.

İlahî senüñ zâtüñüñ Öilmine Öuķül-ı evbâm-ı halîke irişmez ki iy cümleden münezzeħ pādîşah şâfâtunüñ idrâkına şamâîr-i ab-ı kıl yitişmez. İlahî bizñüm senüñ zâtunıñda ne bildüğümüz ola ve şâfâtunıñdan ne aıldadüğümüz ola kim kelîmüñ kelâmı maķâm-ı kurub-ı Öizzetden “Sübhanek etübi ileyke¹⁰” ve nedîmüñ nidâsı meclis ü ins ü vahdetde “La ahśa šenâ Öaleyke” ilahi her ne ki lâfız Öibarete şgar hârf u ismidür. İlahî cümlesin kalmaya getürüp inşâ itmesini mezîd eyle. İlahî sözüm dillerde maķbul göklerde hâmid eyle. İlahî söz dirâz, Öömr az bilmezem ki nüshayı tamâm idem mi hayretdeyem. Hüdâyâ saña şğındum ki nâsirsın men ne diyem ki hâlîme Öalim ü nâşırsın. Gece gündüz senüñ tevħîdün itmege meşğul kim ki maķşud urur [591a].

Süleymân-nâme Firdevsî tarafından kaleme alınmış manzum-mensur karışık bir eserdir. Eserin geneline bakıldığı zaman Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini hemen hemen tümünü barındıran Süleymân-nâme’de birinci çokluk eki olan “vuz-vüz-yuz-yüz” ekine sıkça rastlanmaktadır.

Ya Nuh bizî bu iki delügi dutalum gemiye şu girmesün ta tufân def’Ö olncaya dek gemi kıru yire çıkıncaya dek ammâ beşerat-ı tufânı def’Ö olcağ bizñüm ikimüze birer adem oğlanın vıresin etlerin yiyüp şafâ sürüp ve kanların içüp kırnımız toyuravüz [484b].

Andan ÖAnķur-ı Cādü’ya nâme yazup gönderevüz, bikâyeti aña iÖlam kılavuz [503a].

Şimdiden soñra hüdmetüniden ayrılmazuz, Hüdmetüne ölünciye dek yüz serürüz [508b].

Bu kâlÖa-ı Öaşımi kim yapduğın bilmezüz, Ammâ ki kâpusında târîhi vardır. Ol cezîre kâlÖasınun dabı ve bunun dabı bilmezüz ki nedür [507a].

¹⁰ Noksân sıfatlardan seni tenzih ederim tövbem sanadır.

Süleymân-nâme’de yer alan ve kısmen de olsa karşılaşılan eklerden birisi eşitlik eki olan “-layın-leyin” ekidir. Bu ek eserde yer yer “gibi” anlamını karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Allahü te’âlâ Süleymân’a bir pâdişahlık virdi ki ne andan evvel ve ne andan soñra bir pâdişaba ancılayın saltanat rüzgî kalmadı [484a].

Erkegi ve dişisi dabı mahbûb ziyade amma ki saçları gözlerini örtmiş dabı bir arşdan ziyade yirde sürinür velî ancılayın mahbûblar ve mahbûblardur ki yüzlerine bakān hayrān kalur [493b].

Sām-süvār naşur idiüp gördi ki eyle ağıdur ki başıcağı âdemüñ gözün alur ve bir dabı bu kim ol murğ-ı Óacıbüñ gözleri şöyle karadur kim görünlerüñ gözi kararur bakmaz ve bir dabı ayağınuñ birisi toğan ayağınlayın minķārlı ve birisi ördek ayağınlayın [496a].

Birisi balık başına beñzer ve birisi ördek başına beñzer ve bir Óacâyib dabı bu kim dört ayağı var ikisi kış pençesi gibi minķārlı ve ikisi deve ayağınlayın yapıyası bildiler kim kış ayağıyla denizde şikār ve deve ayağıyla su yüzünde yüzer [501b].

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki olarak kullanılan “ısar-iser” ekine eser içerisinde rastlamak mümkündür.

ÓUlemā cem’Ó idiüp tanışdılar, cem’Ó müneccim hükm itdiler ki tufān-ı Nuh yakında kıpar dünya içi ser-tā-ser deryā olsar amma ki tufānuñ müddetini bildiler [492a].

Yıl tabtuñ felekde getüre düledüğüñ yire yitiüre denizde kıurda biñ bir dürlü ümmet saña mahkūm olsardur [512a].

İsrāfīl ol sabrānuñ üstinde tursardur dabı sorı çalsardur [554b].

Manzum kısımlarda da yer yer bu ek göze çarpmaktadır.

Diñle imdi n’olsardur ol seher-gāh kıśśayı

Lık virgil hoş şalavāt Muştafā’ya mā-hazar

Ġarrā olma hüsnüñe ki hubluguñ

Çün zemāna kalmayısar ber-ķarār [478b]

Süleymân-nâme’de yer alan eklerden birisi de şimdiki zaman eki olan “-yor”dur. Bu ek Süleymân-nâme’de “-yorur” şekilde kullanılmıştır.

Ol gice tā şubha dek rahat olamamışdı. Kül-hān kışesinde yaturken işitdi ki yıl tabt-ı Süleymān’ı götürüp bevāyı fenādan geçiyorur [481a].

Yā nebiyyu’llāh mağrib- zemīn deryāsından Óaşıñ balıklar cem’Ó olup hāzretüñi ziyāret itmege geliyorurlar [509a].

Meger ki Nuh-ı nebi ol hinde bir hoş kurbân idiüp postın çakarıyorurdu [484a].

YaÖni işde yatıyorur tır yukarı üzerine varalum, nice bilürseñ eyle it [503a].

Süleymân-nâme’de kullanılan eklerden birisi de emir üçüncü teklik şahıs eki olan “-gil, -gil” ekidir.

*Yâ Nuh sen var ol iki yılanları belâk eylegil, yiryüzini anlarıñ şerrinden pâk eylegil ve andan soñra seni yalancı
açkarmayam hikmetüm göresin [485b].*

*Benüm oğlanlarum gökdeki yıldız ki ve yirdeki kum kayırlar ve topraklar sağışınca ve ağaçdağı yıpraklar
hısabınca arturup rahmet eylegil dimeli idiñ [551a].*

Cümlesinden birisi ol Óacayib kıssaların şerh eylegil dinleyelim.” diyicek [515b]

Çün Süleymân nefsi çâker eylegil

TabiÖni hod ebter eylegil [558a]

Bundan özge dinle imdi bir haber

Lik virgil boş salavat muÖteber [537a]

Süleymân-nâme’de küçültme bildiren “-cik, -cık, -cuk, -cük, -cağız, -ceğiz, -cuğaz” gibi ekleri bu eserde görmek mümkündür.

*NiÖam ben bir kerre melekü’l-mevten suÖal itdüm ki şol zerre mişli cânvercuklarıñ dabı siz mi kabız idersiz?
[483b]*

*Eyle kim kemend yirine gelicek kemendi serpdı, rāst abunuñ boynuna kemend geçmiş iken bir abucuk sıçradı
[502a].*

Gāyet kasacuk yürüdüğü vaqt belürür [572b].

Hağ teÖalā kurtcuğaz yaratmışdur, bunlarıñ gıdası anlardır anı talep iderler. [572a].

*Hağ teÖalā aña yol virüp ol kurtcuğazı yiyüp nefsine gıda virür. Ammā ki tesbîhin unutmaya kurtcuğaza
zafer bulamaz [574a].*

Eski Anadolu Türkçesi’nde görülen “işbu, uş, şol, uşda” işaret sıfat ya da zamirlerine sıkça rastlanmaktadır.

*Uş budur kim bir kaçını bezar dürlü mütekkāt birle ve niçe biñ belā vü mibnetle dutup avucuma aldum ve Óalī
hazretüñe şikāyete geldüm kim bu kan içici mevziler hağkından gesin [482b].*

Uş bu gelen leşkerüñ reöisi yaÖni Sām-süvār’ı bir hile ile girift itdüm, Óağlın aldum [503a].

Zirā kim bu kişiniñ oğlu vardır, adına Rüstem-i Dāstān dirler. Şimdi kalŌa-ı mīknatısdā ŌAnķūr Cādū elinde gıriftardur. İşte bu anı isteyü giderken seniñ bendüñe düşdi. İmdi tedbir oldur kim bu kişiyē ağır bend uravüz [503a].

Ōl mevziŌ eyle zibādur kim şāhn-ı cennetden nişān virür. Hemān Dehdebe-i ŌAyyār ol hūb-ı hürrem cāy-gāhı göricek eyitdi [503b].

Dehdebe-i ŌAyyār bile yüzünden ol cādūya cevab idiüp eyitdi [504a].

Eserin dil ve üslup özelliklerinden bir tanesi de “gâh... gâh...” edatı ile kurulan bağlama öbekleridir. Eserde bu edatın bazen cümleleri bazen de kelimeleri birbirine bağladığı görülmektedir.

Ne kadar deryā müvekkelleri varsa ser-cümle cemŌ olup balğa veriüp gördük kim balık zahm acısından gâh deryā dibine talar ve gâh deniz yüzüne çıkar çenelerinden kanlar dabı revān olup aķar [489a].

Gâh şū üstine gelürler tururlar gâh yine denize talarlar söz olurlar kimse bilmez ki anlar ne halķdur ve gâh olur ki bābr-i muhiť üzerinde tağlar gibi ve kalŌalar gibi balıklar ve ğayrı cānvercuķlar çıkarlar ve gâh yine denize batıp bulursuz olurlar [527a].

Biñbir ümmet hūkemüme çākerdi hep

Gâh şarķı seyr iderdüm gâh ğarb [513a]

Geh meh-i nev ğuresin gösterür ebrü-ı Zal

Geh çeker ķamķāmı şemsi tiğ çün Sām-Süvār [476b]

Eserin dil kısmında göze çarpan hususlardan birisi de Farsça sıfat yapım eki ve ön ek görevinde kullanılan “Nâ ve bî” eklerinin kullanılmasıdır.

Nâ-çar beraber geliüp elinde iki yüzlü umman-ı tiğ ile Sām-süvār’ı depara tutup çaldı [499a].

Mescid nâ-tamām ķalduğına ihtilāf çokdur. Tārīh-i Süryāni’de Süleymān didi ki nite Kāz peyğamber eyitdi [553b].

Şükr anuñdur bî-nihāyet fażl-ı ğāyet bî-ķıyās

Lutf anuñdur bî-ķesāb u şaff-ı bî-Ōad bî-ķarār [475b]

Derd-mend ü nâ-murād u bî-dilem

Bî-Ōamel ü bî-yār u hem lā-yaŌķelem [558b]

Süleymnân-nâme’de geçen “Aleyhi’s-selām” ifadesinin kısaltılmış şekli olan “a.m” ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir.

Egerçi Süleymān peygāmbēr Öa.m. söyleşmek istedi, illâ ki cevâb virmedî [574b].

Süleymān-ı nebî Öa.m. Baķır diledi virdiler, baķırdan iki direk dikti on sekiz arşun yüksekliği var idi ve on iki yirden baķırdan ķuşaķlar ķuşatdı [577b].

Andan Süleymān peygāmbēr Öaleyhi's-selām ol levhî alup dahı ol Őabā-puş eline sındı. Andan şahs dahı Süleymān Süleymān hāzretinüñ Öaleyhi's-selām mübarek elinden alup mütalâŐa ķılup ne dilce olduğın biliip oķıyup beyān itdi [574b].

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METİN

3.1. NÜSHA TAVSİFİ

Yapılan katalog taramaları sonucu Süleymân-nâme'nin 72. cildinin bir nüshası tespit edilmiştir. Eser Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Bölümü H.1535 numaralı katalogda yer almaktadır.

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nu: H.1535 (H)

Baş: İnnehū min Süleymāne ve innehū Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm illā taŖlū Ŗaliyye ve atūnī müslimīn.

Son: Çü Firdevsī diler firdevs-i cennet
Muḥammed nūr-ı ḥaḳḳı eyle raḥmet

Muvaḥḥiddür kıılır farḷ ile sūnnet
Aḡsinā ya ḡyāse'l-müsteḡsin

Āmīn yā Rabbe'l-Ŗālemin

Nüsha 21 satırda 98 varaktır. Ölçüsü 350x260 mm'dir. Yazı türü nesih, kağıt türü aharlı kalındır. Serlevha müzehheb ve cetveller yaldızlıdır. Bölüm başlıkları, ayetler, hadisler, özel isimler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Miklepli ve şemseli koyu kırmızı deri cilde sahiptir.

3.2. METNİN KURULUŞUNDA DİKKAT EDİLEN BAZI HUSUSLAR

1. Metinde geçen Arapça ayet, hadis ve ibareler transkribe edilmiş, metin içerisinde eğik olarak yazılmış ve dipnotta yine eğik yazıyla verilmiştir.
2. Metnin okunması sırasında büyük oranda harekelere sadık kalınmıştır.
3. Metnin okunmasında eski Anadolu Türkçesi ses özelliklerine sadık kalınmıştır.
4. Metinde okunmasından şüphe duyulan ifadelerin yanına (?) işareti konulmuştur.
5. Aleyhi's-selâm", "radiya'llahü anh" gibi saygı bildiren Arapça ifadelerin anlamları, sadece metinde ilk geçtikleri yerlerde verilmiştir.
6. Anlam kargaşası doğmaması için metinde noktalama işaretleri kullanılmış, konuşmalar tırnak (" ") işareti içerisinde gösterilmiştir.
7. Çalışmada hemzeli ve "y" li şekilleri olan kelimelerin hemzeli olanları tercih edilmiştir. (dāyimā, dāóimā / dāyire, dāóire / fāyide, fāóide gibi).
8. Manzum kısımlarda vezne fazla olduğu düşünülen kelimeler "[...]" ile gösterilmiş ve aparatla "Vezne fazla" şeklinde gösterilmiştir.
9. Farsça "vâv-ı madule" "ḥ" şekline gösterilmiştir.

10. Metnin manzum kısımlarında oldukça fazla vezin hatası yapıldığı için metin tamiri yapılması gereken beyitlerde metin tamiri yapılmış ve bu durum dipnotta belirtilmiştir.
11. Manzum kısımlarda beyit içerisinde vezne uymayan bir mısra var ise dipnotta “Bu mısraın vezni bozuktur.” ifadesiyle gösterilmiştir.

3.3. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	,

3.4. METİN

[T-475b] *İnnebū min Süleymāne ve innnebū Bismiŕllāhiŕ-raĥmāni'r-raĥim ellā taŔlū Ŕaleyye ve'tünŕ müslimin¹¹*

[FāŔilātün / FāŔilātün / FāŔilātün / FāŔilün]

Ĥamd-i nā-māŔdūd aña lāyık ki ĥaĥdur āşikār

Şŕkr-i nā-maĥmūd aña cāyız ki odur perverdīgār

Vāĥid ü ferd ü Šamed Allāĥü ekber lem-yezel

Ĥayy u ĥāfız la-yezāl u bŕ-miŕāl u nŕkū-kār

FāŔil-i muĥtār-ı ĥāliĥ sāniŔ-i kevn ü mekān

ŔĀdil ü ġaffār-u rāĥim bende-perver sāz-kār

Vāĥıf-ı sırr-ı zamāyır Ŕālimü'l-ġaybü's-şühūd

Ġāfir-i baĥşende baĥşāyişger ü emr ü zikār

Pādiŕāĥ-ı bŕ-bedel sultān-ı ŔĀdil bŕ-halel

Lā-yezāl ü lem-yezel sübhān-ı aŔzām kām-kār

Lā-ŕerĭk ü lā-vezŕ ü lā-mekān ü lā-müşŕ

Lā-yefüt u lā-naŕŕ ü lā-yemüt u Kirdkār

Ķādir ü Ķayyüm u Ĥaĥ ki ģudreti ģabzındadur

Arş u ferş ü ŕarĥ u ġarb u baĥr u ber devr-i medār

Ĥikmet-i taĥrŕ içinde Ŕāciz ü aŔlā ģalem

Ŕİlm-i maŔlümāt içinde levĥ-i aŔzam bir tomār

Ol ģazāyı muĥkeminde Ŕaĥl-ı küll kātib mübŕn

Kibriyāsı dergehinde Cem Ferŕdün u ģubār

¹¹ *Mektup, Süleyman'dan gelmiştir. O, Bismillahirrahmanirrahim diye başlamakta ve içinde "Bana büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin." denilmektedir (Neml 30-31).*

Mālik [u] ma'Ōbūd u sultān dest-gir-i bendegān
Hāl-ı devvār-ı a'Ōžām Rāz-ı Ekber dest-yār

Ol Ōademen den Ōālemi icād iden Hallāk-ı halk
Lafz-ı künden ferş alçak Ōarş Ōāl-i itdi dār

Hüsrev a'Ōžam bende-ver şāhir-i ekber saht-gir
ŌAdl-küster rāhim-i a'Ōlem sātir ü dānā-yı kār

Vāhdet-i rāhındadur iki delil ol mihr ü māh
Şudret-i şunŌında virür hoş güvāh ol nūr-ı tār

Şükr anuñdur bi-nihāyet fāz-ı gāyet bi-kıyās
Lutf anuñdur bi-hesāb u şaff-ı bi-Ōad bi-karār

ŌAql u idrāk olmaz ānā vāsf-ı zātından anuñ
Zātına yokdur fāhir olmaz şifāt içinde Ōār

Halk olur Ōaşşında anuñ dīvānegānı hūş-mend
Sāgarı şevşındadur dörd keşānı hūş-yār

Dergehinde hor olan iki cihānd'olmaz Ōaziz
Hiżmetine yüz süren bulur cihānda iŌtibār

Ol hākīmüñ hikmetine Ōaql irürmekdür muhāl
Ol şadīmüñ hākķına hadiś dimeñ zinhār i yār

Ōİzzetine var beķā vü milketine yok fenā
Şudretiyse bi-kıyās u rahmetiyse bi-şümār

Mālik ol mülkinde ķāyim hayy ü bāķi lā-yezāl
Şādīr ol ki şudretinde var kemāl-i sāz-kār

Bi-telaffuż nutķ anuñdur bi-başar binā başir
Bi-tefekür fikr anuñdur bi-Ōamel her kār-ı kār

Pāk-i zātı vaśfına irmez meķādır ü kıyās
 ÓAķıl-ı Óİsā bunda tünd fıkr-i Mūsā anda kıśār

İsteseñ tevĥid-i zāta irme ki esmādan yaķın
 Fıtrat-ı efÓāl gözedüp kıl śıfātına naż ār **[T-476a]**

Nüşha-i güzın yazdı ķunki kāf-ı nūn ile
 ÓĀlemün Óaynına ādem elfın itdi dāl-vār

Çekdi ķün saĥ-ı Óadem śaĥfāsına ĥatt-ı vüçüd
 Māzı-i müstaķbel miśāl oldu ĥāl ü ĥāl-dār

Cān cihān oldu felek mülk [ü] melek ġayb-ı śühüd
 Çār Óunsur itdi eśer devvār ile oldu diyār

Men şerĥ idem tefāsiliyle cümle Óālemi
 Ĥāsılı kevneyn-i Óālem ķunki tutdı hoş ķarar

ÓUķde-i eflāk ĥaķāyık keşf olıcaķ külli bes
 Nükte-i emlāk daķāyık ĥāll ile oldu nesne kār

Dāyir-i cūdında Ĥaķķ'ıñ ĥātem-i milk-i niġın
 Ķudreti destindedür mihr-i ĥilāfet iķtidār

Ç'ol ķādimün ķudretiyle ĥādis oldu kāyināt
 Pes hakīmün ĥikmetiyle gerdiş itdi çarĥ-dār

Kāf-ı nūndan Óālem itdi māó-i tından ādemi
 Nefĥ-i Óİşı ibni Meryem nār-ı İbrāĥım nār

Āb-ı lutfından tebessüm ġüle ider ġonce riyāz
 Bād-ı ķahrından tezelsül kılur anuñ kūh-sār

Żıkr-i vādi rūĥ-perver vaśf-ı śükr-i dil-firīb
 İsm-i ismu'llāh-ı aÓzam virdi anuñ büzürg-vār

İnhitâtdandur müberrâ vahdet eyvân-ı kebîr
İhtilâtdandur mu'ârrâ kudret-i erkân ki var

Dergeh-i bahşâyışinde yüz sürüp dervîş [ü] şâh
İsteşür Óavn-i Óinâyet idüp istiğfâr-ı zâr

O tazarru' birle el açmış hâke sürer bu yüzün
O livâ-ı mülk diler bu rızâ-ı Hâk i yâr

O Óalîmün Óilmine bulunmadı gâyetde Óad
K'ol şadîrûn kudreti bahırına yok hadd [ü] kenâr

Perde-keş naķş-ı tırâz ider mutabbaķ çenberi
Pencere-sâzı harem şeşdür kılur zerrîn nigâr

İtdi sâbi' dâyre tâķ-ı muķarnes bî-gümân
Kıldı tâsi' manẓara burc-ı muķavves zer-niyâr

Şun' kılur halhala sūr-ı çemen gül-rûh anuñ
Kudret ider micmere gerdan-i neşim-i nev-bahâr

Şubh'dur çehre-nümâ hurşid-i hûb-rû dil-fırîb
Leylîdür zencîr-i müy ğâliye-sâz-ı müşk-bâr

Şemse düşer zer ufuk çarha tutar neyl-i tolovķ
Şâni' ol ki şun'ıdur çok yok kıyâs u ne şümâr

Bu sipîhr-i pîre baķ geymiş kebūd-ı hırķa kec
Şemsi şemle şarınup urur sema'ı ızırâr

ÓĀrifün gönli bigi döndüĝine dâyim felek
Mîhrbân çağı gibi niçün geçer tîz rûzgâr

Rû siyeh hâdengin esved nedendür şâm u şeb
Gül-Óizâruñ mişli hod yâ ne aĝarur bu nehâr

ÓĀşıkuñ beñzi gibi niçün şararur gündeğün
Şadıkuñ Óahdi bedel muhkem ne turur kıaf-ı ğār

ÓÖmr ekinin nice biçer ayda güneş nev-helāk
Bu sipihir ħirmenine ħarķ ider şubĥ-ı nār

Ķurs-ı şems-i cevheri niçün sıfāl ider kūsūf
Bedr-i māl-ı enveri itdūñ ne Óūd-ı kıymār

Bu iki peyk-i revāñ kāfūr-ı Hindi ne yiler
Yā çerāğı şemÓ-i bî-ĥadd ne yaķar şeb perde-dār

Bir yüzi baķķal-ı dükkāñ ne açar vaķt-i ĥazāñ
Yā şabā Óattār-ı dem niçün olur fāsl-ı bahār

Geh şaçar sehāb-ı kefle dūr neşim-i cevheri
Geh ĥazāñ efşāñ ider zerr kıluben berg-i tebār

Ney nebāt-ı ĥāk içinde kıanda buldı kıadd-i āb
TaÓbiye zenbūra şehdi kim kıılır şemÓi yapar

EfÓi etinde zehirle tiryāk var ğayib Óaceb
Başda ya ĥar ķeng tutar tır tartup püşt-i ĥār

Meh Óarūsı tonatup her şeb bize müşğın niķāb
Şubĥ-ı zerrin ĥayme kıurup şems aşar gülgün zār

Nahl ider bennā müseddēs ĥāñe yapar şehdine **[T-476b]**
Kirm-i nessāc muraśśaÓ toķur atlas zer-nigār

Gāv-ı bahrı bağrı içinde bitürür Óanber laķif
Nāfe-i āhūda bağlar ĥālís müşğ-i Tatār

Ķatre-i şunÓ-ı şadefde durur dürr-i yetim
Şebnem seng içre lutf-ı gevher ider āb-dār

Hikmet-i zülf-i cüvânı düzedür zencîr-i kıyr
Raĥmeti pîrûñ şaçar billûr idrâķ-ı hemçü ķār

Seng içinde ķurda ķuvvet murġa virür suda ĥût
Berg-i tûtı atlas ider ĥâķ-i ma'Ödende nużār

Geh Süleymân dostı destin mûra ider hoş taĥt-gāh
Geh Yed-i Beyzayı Mûsâ elde ķılur çûp-ı mār

Ķudretiyle ider zeberced berg içinde vird-i sürĥ
Şan'Öatıyla nāya şekker baĥş ider çûpa şimār

Şem'Ö odur cümle 'Öālem mihr ü meh pervānesi
Genc odur ki bāķi anuñ virānesi genc sivār

Ne bahā şaydı geyür ķāķum vaşak kürk-i semûr
Ya ne ķadre irdi ĥümā ki sāye ĥāķāna şalar

'ÖĀrifûñ gönlin niçün elden alur ĥüsn-i şanem
Bülbül-i 'Öuşşāķ-ı nalān niçün ider gül-'Öizār

Seg raķib-i zişt-rûdan dil niçün nefret ķılup
Cān virüp ĥabibe ĥalk idinür ya nigār

Toyınur fażl-ı nevāli birle insān cān u cinn
Dirilür ĥûn-ı 'Öatāsı birle vaĥş-ı mûr u mār

Geh meh-i nev ġurresin gösterür ebrûyı Zāl
Geh çeker ķamķāmı şemsi tiġ çün Sām-süvār

Ĥükm-i Keyvān burcına behrām ķılur pāsban
'ÖArş u ferşi itdirür ĥayye ihāta üstüvār

Yirde anı tesbîĥ ider eczā'oyı ĥāk fi'r-remel
Şuda şükryn tāze ķılur mevc uruben fi'öl-bihār

Tagda āhū zikri yāhū bāgda tihū şükri-i hū
Her seher oğır hezār yig nāmını destān hezār

Zi muşavvir sāniŌol ki nutfeden peydā kıılır
Şekli insān lāle-ħadd u serv-ķadd meh deh ķehār

Ķudreti zikrinde nātık Ōandelib-i per doker
Ħikmet-i fıkrinde sır şebbānı Ōaķıl perr ü bār

Ķılca irürmez Ōaķl u fehm sunŌına hergiz anuñ
Ger ħayāl-i tiz nażār kim bir ķılı yirse hezār

Hem butün-ı sırrı birle Ōaķlı rūh envār-ı nūr
Hem żuhūr-ı nūrı birle dāyire bağlar bu dār

ŞāniŌuñ sunŌ-ı cihān mülkinde bi-ħāddur şuver
Ōaķl-ı Ōaķıl naķl içinde tünd ü lāl ü tarmār

İşbu fıtrat külli keşret zerre zerre şāh idi
Mutlaķā bu fıŌl ile faŌāl-i vāħid dürr-i bār

Ħaķķ-ı Ħaķ bil iy Ħaķıķat ehl-i Ħaķķa tut yüzüñ
Ķo vücudı putına tapsun cehl-i tabŌ-ı Ħımār

Lutf iderse itmez muŌāraż Ħiķ melāyik ins ü cān
Ķahrı nāzil olsa ķalmaz red muħālif ķarħ-ı zār

O cemāl-i nūrına sātir celālî zi-Ōaceb
O celāl-i perdesi keşf-i celāl envār-vār

Her ne kim itse taşavvur Ōaķl olur Ōāciz Ōuķāl
Her ne kim itse tefekkür fıkr alur cümle figār

Żātınuñ vaşfinda şāmitdür mubaşşir beste dil
SunŌınuñ fıkrinde ekmel vālih ebkem şerm-sār

Şudretinde kâmil ol ki naşs-ı hayretten Ŗuķŭl
Kemlik ile Ŗacine iķrâr ider hoş ıztırâr

Hâkini Firdevsi'nŭn gŭyâ kılup vird-i Ŗaķl
Raĥmetinden lutf idŭp Firdevsi'yi virse ne vâr

Cŭrme göre Ŗadl iderse emn-i cāyim-i caĥım
Lutfa göre yarlıgarsa ĥuld ola dârŭl-ķarar

Nefse Ŗâciz olmuşamdur tâbiŖ-i tŭl-ı emel
Ĥâsılum bād-ı hevâ fıŖlŭm ķabîĥ-i iŖtizâr

Gerķi ki itdŭm cŭrme tevbe bilmezem ammâ ki Ĥaķ
K'ol iki evden beni ķanķısına iltŭp ķoyar [T-477a]

Çŭn didi *lâ taķnatŭ ĥaķķ rahmeten liŭl Ŗalemin*¹²
Raĥmetinden nâ-ŭmmîd olmaz kŭmel lutfın umar

Baĥr-ı Ŗiśyân ģark âdem-i Nŭĥ olıncaķ keşti-bân
Nâra ŭmmet-girem şâfiŖken Aĥmed-i dŭ sitâr

Feyz-i fażlından Ŗināyet itdi ezel ĥaķķ lem-yezel
Mŭrsel anı itdi irsâl oldı muĥtâr iĥtiyâr

K'ol rasŭl-i Hâşemi'dŭr ser-firâz-ı ebteĥi
Aĥmed-i Ķâsım Muĥammed Muştafa ekmel nâm-dâr

ŖAķl-ı kŭll nefsi kŭll cism-i kŭll ŭ tabŖ-ı gŭl
Rŭĥ-ı Ŗâlem ķalb-i âdem baĥr-i dem kŭĥ-ı vaķâr

Maĝrib-i *ve'l-leyl*¹³ encŭm maşrıķ-ı şems-i duĥa
Nŭĥ felek ĥoķķasın anuñ o bî-bedel dŭrr şâĥ-vâr

¹² *Allah'ın rahmetinde ŭmit kesmeyin (Zŭmer 53).*

¹³ *Ortalĝı bŭrŭdŭĝŭ zaman geceye and olsun (Leyl 1).*

Şadr-ı *kerremā* ü mihrāb-ı hitāb-ı *üscüdü*¹⁴
Sırr-ı *inni cā'Öil-i fi'l-arṣ'*¹⁵ odur ġāfil medār

Ki o ḥabīb-i ḥālīk bi-çün murād-ı kâf u nûn
Zümre-i Őālem muḥīṭ-i Hüsrev ḥalk-ı tebār

MaŐn-i çār kitāb muftiyyi heft varaḡ
Nokta-i pergār-ı Őālem merkez-i çarḥ-ı medār

Źātıdur ḥayr-ı rusûl kim ümmet-i ḥayrû'l-ümem
KaŐbe-i mülk-i ŐArab'dur kıble-i Fāris Tatār

Hem niẓām-ı KaŐbe-i aŐẓam rasûl-i fāhr-ı dīn
Hem imām-ı mescidü'l-aḡṣa benî tāŐat-güzār

ŐAḡl-ı küldür bir piyāde kim rıḡābında yiler
Rūḥ-ı ḡudṣıdūr egñinde bende-i ḥāṣiye dār

MaŐden-i cūd-ı sehā vü maẓḥār-ı eltāf-ı Ḥaḡ
Mahzen-i Őılme'l-yaḡīn ü mesned-i perḡiz-kār

Burc-ı *Yasin*¹⁶ ü *la-amrūke*¹⁷ *āfitāb-ı innemā*¹⁸
Matlaö-ı *ta ṣin*¹⁹ ü *ta ḥa*²⁰ ḥatt-ı taŐlīḡ-i ġubār

Pıṣvā-yı her dü-Őālem reh-nümā-yı enbiyā
H'āce-i kevn ü mekân ḥāḡān-ı ḡavmi dest-kār

İy muḡaddem ŐAḡl-ı evvel vey hıẓr-ı ṣāni-i beḡā
ŞāniŐ-ı rüz-ı ḡiyāmet ṣāfiŐ-ı ṣirk-i inkisār

¹⁴ *Secde edin (Bakara 34).*

¹⁵ *Yeryüzünde yaratacağım (Bakara 30).*

¹⁶ *Yasin (Yasin 1).*

¹⁷ *Ömrüne and olsun (Hicr 72).*

¹⁸ *O'nun emri (Yasin 82).*

¹⁹ *Bunlar apaçık kitabın ayetleridir (Kasas 1).*

²⁰ *Taba (Taba 1).*

Müftî-Ö-i Öilm-i kaza-i kâdî ahkâm-ı kader
ÖÖzr-h'âh-ı sehv-i Öisyân mesned-i Öâşî-şinâr

Vasıta-ı cüz'î küll kim kâyinât-ı âdem-kadem
Seyyid-i aÖzam Müşî-i Öİsâ dem Yûsuf-nažâr

Halkına taÖzim idüp haşdur *lefi halkın cedid*²¹
Hulkına lâyıķ halâyıķ medh olmaz sâz-kâr

Haşķına hâsid ise nola Bû Leheb kâfir yehüd
Şıdkına şahid hâcer biryân bere süsmâr

MuÖcizinün kemteri engüşt-nümâ şakķa'l-kamer
Seyr-i MiÖrâcı biridür dilde mezkûr iştiḥâr

MenbaÖ-ı deryâ-yı şıdk-ı dürr-i deryâ-yı Öatâ
MatlaÖ-ı hürşid-i fıtrat bürc-ı mâh-ı tâb-dâr

Şâhib *levlak*²² ü *ta ha*²³ kabîl-i *hâ mîm kâf*
*Kintü kenzen*²⁴ sırrı taḥķîķ-i oldur âhir şâh-vâr

Mažhâr-ı esmâ-yı haşķ miróât-ı küll-i kâyinât
Gevher-i baḥr-ı celâlet kevkeb-i Öarş-ı nüvâr

Şahne-i her heft duzâh hâkim her heşt huld
Muḫtedâ-yı her dü-Öâlem kıdre-i her dü-medâr

Şadr-ı Öâlem sey-yid-i âdem şâfî-ı rûz-ı haşr
Eşref-i aÖlâ-ı mevcûdât halk-ı nâm-dâr

Pâk vücûdu olmasa maḫşûd-ı cûd olmazdı hiç
Kim vücûd-ı Öâlem mevcûda virdi iktidâr

²¹ Yeni bir yaratılış içinde olacağız (Ra'd 5, Secde 10, Sebe 7).

²² Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım (Hadis).

²³ Taha (Taha 1).

²⁴ Ben gizli bir hazîne idim (Hadis).

Fazl-i ilāh efdāl rusūl kılsa anı olmaz Óaceb
Din-i edyān içre ekmel hayr-ı āl eli var

Nüh felek bünyād olıcaķ Óarş-ı Ahmed kaşrınıñ
Çār rükn oldı serāy-ı Óarşa bes aşhāb-ı çār

Evvel Bū Bekr-i Şiddik efdāl dindār-ı pır
Ĥaķķına *ve't-tin*²⁵ dir ĥaķk olduĝün yār-ı ĝār

Şāniyen Fārūķ-ı Óādil ol emır-i ihtisāb
Şālisen zión-nüreyñ şāhib-ĥaya ehli vaķār

RābiÓan ÓĀlī ÓĀlī'nün kim diye vaşfın temām [T-477b]
Kāşif-i sırr-ı hilāfet lev keşefdür rāz-ı dār

Kādī-i dīni nebī mesned-nişin-i *hel etā*²⁶
Şāh-ı merdān şır-ı yezdān pehlüvān Döldül-süvār

Hel etā ĥaķķındadır ĥaķ bu ĥadīş-i qudsdür
*Lā fetā illā ÓĀlī lā seyfe illā źüöl-fiķār*²⁷

O Ĥasan hulķı hasendür şeh Ĥüseyn pāk-ı dīn
Seyyidīn-i enverīn bihterīn-i Ĥaķ-güzār

Āline evlādına etbāÓına eşyāÓına
Şad taĥiyyat şad selām şad hezār-ender-hezār

Sellemū ya kavmū śallū Óaleyhim ecmaÓın
*ÓAźźimühüm bi'l-hüdā śallū Óaleyye's-śadrü'l-kibār*²⁸

Żikr idüp tevĥid-i ĥaķķı yād idüp nāÓt-ı rasūl
BaÓde ez-ān medĥ idelüm sultānı ki odur şehryār

²⁵ *Yemin olsun incire (Tin 1).*

²⁶ *Üzerinden geçmedi mi (İnsan 1).*

²⁷ *Zülfikardan başka kılıç, Ali'den başka da yiĝit yoktur.*

²⁸ *O'nun kavmine çokça kez selam olsun. Allah'ın yüceliĝi ve sonsuzluĝu daimdir.*

Žıl-l-i Óızzet Āl-i İshâķ İldırum Hân Bāyezıd
Tâc-bahş u tâc-dâver ü tâc-gır ü tâc-dâr

Şeh Süleymân mân Sikender Ferıdün-ı zemân
Behmen-i dâr-ı kıadr Cemşıd-i şevket kâm-kâr

Vâlî-i mülki cihân sultân-ı mâlik baĥr u ber
Ĥakım-i mağrib ü maşrıķ mâlik-i mülk-i diyâr

Âĥmed ü Óİsâ-nefes Ādem-kadem Yūsuf-nażâr
Müşî-dil Yahyâ-tabÓ Dâvūd-lehn-i dındâr

Ķayşer ü kâvūs tâlîÓ-i ĝâzî şâĥib-kırân
Hüsrev-i hâķân-ı aÓżam ser-fırâz-ı kıne-dâr

Ol melek-sûret perî-peyker beşer-âyın şâĥ
Ol felek-rıfÓat kıamer-ru şems-i talÓat destiyâr

Hükmine dâÓİ felek bende cihân râÓİ melek
Mülke mâlik ĥalk fermân ĥaşm Óâciz-i ĥür-zâr

Ĥazreti ne ĥaķķ muÓİl ü kıutb bâver çarĥ u râm
Devletine Óömr emân Óızz ü saÓâdet baĥt-ı yâr

Himmet-i Óâlî-bülend çün duÓâ-yı müstecâb
Şıret-i ĝâyet latîf ü çün hevâ-i nev-bahâr

Âteş-i ĥışmından anuñ bir şerer berķ-ı şehâb
Ravz-ı Óafvından nesîmi bir nefesdür müşk-bâr

Reóy-i rüy-ı enveridür lafż-ı tabÓ idrâķ-i pâķ
Fazl-ı maĥż nûr-ı şarf Óaķl pâķ-i cûdı var

Rezme binse hem-Óinân fethâ zafer rehber-i ĥızr
Bezme inse meh kıadeĥ kevser şarab-ı ĥoş-güvâr

Misli anuñ gelmez cihāna cümle fende kāmīl ol
Cinsin görmez keremde halk ümem aşğar-ı kibār

Vaşfına hayran hıred kāsır suhan muşmer kalem
Hüsni şem'ine yağar perr mihr ü meh pervâne-vār

Tığ-zen rezminde anuñ Merrih nuşret rehberi
Çeng-zen bezminde zühre Ŗūd ile barbut çalar

Rüoyyetinden mäh-ı devvār aldı behre rüz u şeb
Tal'atından şems-i Ŗālem mihr ile māye-dār

Rızkına halkuñ muşassim fażl-ı haqqıla iki kef
Mahzenidür sırr-ı gaybuñ pāk gönli bı-gubār

Bahtını tağdır idüpdür tā ebed Hağ lā-yenām
Milkinde virdi ezelden lā-yezāl Allāh ki var

Sāğar-ı lutf-ı meyinden cennet-i kevşer şarāb
Āteşi kahrı deminden *nār-ı veylün*²⁹ bir şerār

Yok hilāf-ı aħbāb-ı cisme hāmisi virür hayat
Yok nizā' ol tiğdür a'Ŗdā tebārına tebār

Keşfinüñ kim kebkebidür kevkebü burc-ı felek
Hunkünüñ kim na'Ŗ olupdur güş-ı çarha güş-var

Tığ-i berkin gösterürse düşmene āhenk idüp
Yağdurur bārān-ı ecel ki cān olur aña buhār

ŖAskeri tozından olur gökde güneş lāciverd
Rağş-ı rağşān na'Ŗ bağlar yirde āhen-i burc-ı bār

²⁹ *Vay onların haline (İbrahim 2, Bakara 79).*

Hünkünüñ hâşkında nâzil sure-i *ve'l-Ôâdiyât*³⁰
 Ki and içer *fel muriyati kâdîhan*³¹ ol hâşk dest-kâr

Şayda binse devletiyle himmetinde kayd alır
 Yirde bebr gökde tayr tağda kaplan kandı hâr [T-478a]

Hayme-i tannâb-ı mîhî mişli Ôâciz haşm anuñ
 Boynı bağda reôs-i münşakş hâk içinde seng-bâr

Zî-saÔâdet kim başında tâc-ı devlet zî-şeref
 Zî-hilâfet mühr-i melik elde ider halk iftîhâr

Gün zamîrine öykünürdi görmese meh çün kûsûf
 Şeh yemînine ebr beñzer tutmasaydı nemle bâr

Feyz-i destinden kaçup deryâya düşdi dür güher
 Gürz darbından tezelzül korkup ider kûh-sâr

Feyz-i tabÔ-ı fazlından zelle bağlar bu zemân
 Kând-i nâ-peşşe Ôaseldür dür-şadef gevher-i hicâr

Yokdurur göynüklü devrinde meger micmerde Ôûd
 Kâlmadı devrinde hûnîñ-dîl velî nâfe Tatâr

Gamze-i hubân ider ancaş fiten şehrinde bes
 Çengi def nâ-Ôûd ider Ôahdinde ancaş yuâ zâr

Hüsrev'i Şîrîn söz ile buldı şöhet mûsikî
 Hüb-ı elhân nağmesiyle buldı Ôizz-i mûsikâr

Tîğ-ı âbı mevc urursa garş ola Efrenc-i mülk
 Top odı virse şerer ihrâk ola aşfer diyâr

³⁰ O barıl barıl koşanlara (Adîyat 1).

³¹ (Tirmaklarıyla yerden) ateş çıkaranlara (Adîyat 2).

Hunk-i na'Öli tozını kühl idüp şems-i felek
Meh mihın mihlayup itdi nim-tāca iftiḥār

Her ḥavādişden bu ḥalka dergehi seddi sedid
Her vaḳāyi'Öden bu milke insāfdur ḥasn u ḥisār

Sürh-i ser mülhdendür kim şāh anuñçün ğām çeker
Gökde şāhın per açar perrān olur zāğ ile sār

Anca kim encüm felek devrān ider leyl ü nehār
Nitekim erkān-ı Öunsur ḳāyım ola ber-ḳarār

Baḥr u berrün mālکیدür çün Sikender buldı baht
ÖÖmr-i Hızr ola müyesser dünya turduḳça ola var

Zi-nāẓmı görse Nizāmı lāl olur aḥsen diyü
Zi-şiÖr-i Selmān işitse gide elden ihtiyār

Medḥüni yazup ÖUtārid şebde ḳor öpüp şehā
Çekdi aña ḳavs-i ḳūzah per-gār idüp ber-kār-ı kār

Bülbül-i güyā sıfat çün devletüne itsem duÖā
Baş açup servı çemende el tutar göge çınār

Bu yidi rengin varaḳ kāğıda irüben mühre şāh
Zer-feşān ḥürşid ider ānı muḥaşşā zer-nigār

TabÖıdur Firdevsi'nün deryā sözi dürr ü güher
Liki ḥayfā tāliÖ yok ḥāsidedür bi-şümār

Her ne kim ceffüöl-ḳalem eline yazar lā-büd gelür
Şeh sağ olsun Öālem içre devletiyle pāyidār

Süleymān-Nāme'nüñ Üç Yüz Elli Altıncı Meclisinüñ Zikrindedür

[Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün]
 İy benüm gonca gülüm nāzük nigār
 Serv-ķaddüm saç sünbül gül-Öizār

İy gözi nergis yüzi gül hoş sanem
 Dil-rübā şüh-peri dildār-ı yār

Ķaddi tūbā hālī fülful şive-kār
 Meh naẓar hürşid ü fer çeşmi humār

Hüsrev ü Şirîn sühān şeker-şiken
 Öİşkınıñ Ferhād'ıyam ğamhor-ı h'ār

Gün yüzinden ayru günüm dün olup
 Bu hevāyı Öışķla oldum ħor u zār

Gül yüzünden ayru hem-çü Öandelib
 Āh iderem hengi tutar murğ-ı zār

Ķarrā olma ħüsnüñe ki ħubluguñ
 Çün zemāna ħalmayısar ber-ķarār

Niçe Yūsuf çāha şaldı dest-i çarĥ
 Niçe Behmen yutdı bu eflāk-ı mār

Hüsrev'ün Şirîn Öıyşını telh idüp
 Keyķubad'ı cism-i dehr itdi ğubār

Nice Rüstem çāha şaldı bu sipihr
 Ķim muķābil olmaz idi İsfendiyār

Virme dil ki çün cihānda yoķ şebāt [T-478b]
 Ķim döner Öaksine tizcek rüzgār

Fursat elde varken eyle ki Óıyş
Çün bilürsin bâķi qalmaz Óömr i yâr

ÓAķıl iseñ kend'özüñden qonışan
Tâ ki târih ide halkı rûzgâr

Kâmil ol ki qodı sözi şöına
Ki oķıyup semmâr eger leyl ü nehâr

Anuñcün söylenüpdür bu kitâb
Güş idicek mustemiÓden ihtiyâr

Fâtîh ile yâd idüp Firdevsî
Añılur hayrı duÓâdan bahtiyâr

Kim duÓâdan yâd iderse bir nefes
Hâķķ teÓâlâ rahmet itsün bî-şümâr

Diñle imdi bu Süleymân kıssasın
Ahmed'e ammâ vir şalavât bî-qarâr

Der-Beyân-ı Kıssa-i Süleymân ÓAleyhi's-selâm ve Qazıyye-i Mahlûqât-ı Âbî

Hükemâ qavlince mücerrebân-ı ahvâl-i evzâÓ rûzgâr-ı kâr ve Óuqde-i küşâyân-ı esrâr qaşas aħbâr u heyóat-ı mâziyye-i gerdiş-i gerdün erġanun sâz u perde dâyre-i bükâlemün qânûn- âvâz ve Eflatûn-ı Yûnânî naqlince bînende-i levhâ-i takvîm eflâk-ı zer-nigâr ve nâżirân-ı şafha-i devâyir pür-kâr-ı bî-kâr anuñ bigi şahîh hikayet ve melîh rivâyet qılurlar ki nite bizüm kıssamız yetmiş birinci cildde şol arada qalmışdı ki Süleymân peygamberüñ Óaleyhi's-selâm Óemmüsi İlyâv Şâh ile Sam-süvâr pehlüvân ile baħr-ı Óummânda cezîrelerin geşt iderken qalÓa-i mıqnatısa toġrı giderken bir Óaķım cezîreye gelüp çıqdılar. Gemileri limon-gâha şalup leb-i deryâda hayme vü har-gâh qurup şafra şiken yiyüp dahı seyrâna bindilerdi. Ammâ ki bizüm kıssamız yetmiş ikinci cildde ibtidâ-yı târih oldur ki Süleymân-ı nebî Óaleyhi's-selâm müvekkeli mahlûqât-ı baħrı daÓvet qılup baħrı mahlûqâtdan haber açup ġarâyib ü Óacâyib naql itdüġi ve andan tekvin baħrı gelüp muqaddem gelen Süleymân baħrıden haber açup Óacâyib ü ġarâyib söyleyüp baħr-ı Óaynu'llâhda gördüġi Óibretu'llâh-ı hikmet ve Allâh qudretu'llâh nâdirü'l-vuķûÓ sözler söyleyüp Süleymân-ı baħrı qulle-i Qāf'a

çıķup baħr-ı Őaynu’llāha varup Ėaķ sūbhānehū ve teŐālānuñ celle celālehū emriyle baħr-ı Őaynu’llāha naķar ķılup on sekiz yıl Őālemi ve eķķālını “*Aķķāru mineŐs-ķems*³²” Őayān gŐrŐp daħı Ėayrete varup Ėaķ tebāreke ve teŐālādan temennā itdi ki bu on sekiz biñ Őālemi temām seyrān ķıla ve dŐrdŐnci ķat Kāf dan geķŐp ta yedinci ķat Kāf’a varıncaya dek gŐn bigi on sekiz biñ Őālem iķin devrān ide illā ki *min ķabli’r-rahmān*³³ Ėıtab-ı Őizzet geldi ki “Yā Sũleymān-ı Ėāķim baħrı bil ki baħrı maħlũķāt seyr virilmiŗdũr bu degũldũr ki Őālemi Kāf dan Kāf’a seyrān idũp gŐresin ve cemĖŐu’s-sırru’llāha muttali olassın egerķi ki Sũleymānŕ’z-zemānsın. [T-479a] Ammā ki on sekiz biñ Őālemi kũnhiyle gezũp gŐrmek ve cemĖŐ baħrı vũ berri sırrına irmek saña ve senden Ėayrı Sũleymānlara daħı naķıb degũldũr. Ammā ki devr-i ķamerde āħir zemānda dũnyā sarayına Ėdem-i Őāfi neslinden yaratsam gerek māŐ-i tınden Ėıķmet ile dũretsem gerek yiryũzinũñ Ėilāfetin aña virsem gerek ĖebĖnũm nũr-ı MuĖammed’i alnındayken melāyiķeye secde buyursam gerek. Ol Ėdem-i Őāfi’nũñ neslinden ve ĖbrāĖim-i HalĖl aslından YaŐķũb peyĖāmbere oğlı Yehũda zũrriyyetinden Dāvud oğlı Sũleymān’ı ciĖāna getũrsem gerek. Biñ bir ũmmeti emrine meŐmũr ķılup bāda tağtın getũrtsem gerek. Ol ĖabĖbũm yũzi ũyına on sekiz biñ Őālemi aña seyrān itdũrsem gerek.” **Naķm:**

[*FāŐilatũn / FaŐilatũn / FaŐilatũn / FaŐilũn*]
 Ćũn ki iķitdi emr-i Ėaķķ Őeh Sũleymān baħrı bes
 Sāķin oldu ah idũben nevĖā ķılup biķ ũ bes

Bildi taĖķķıķ ol Sũleymān ibn-i Dāvud āķikār
 GŐriserdũr on sekiz biñ Őālem iķin biķ ũ bes

Neŗ: Ėũkemā ķavlınce Sũleymān ibn-i Dāvud ol resũl-i maŐbũd-ı mũvekkel sŐzin kim iķitdi, Őād olup secde-i ũķr itdi bildi ki kendũye virilen Őaltanat MuĖammed Muķtafa’nuñ ol nebiyy-i Huďā’nuñ nũrı Ėũrmetinedũr. Andan rũĖ-ı pāk-ı MuĖammedĖ’ye Őalavāt virũp daħı dŐnũp maħlũķ-ı baħrıye eyitdi. “Ya ebĖar-ı Agũrnũş ne Őaceb sŐzler sŐyledũñ ve ne Ėıķmet-āmiķ kelām naķl eyledũñ. ĖnķāŐaŐllāĖ bu didũķlerũñ mũyesser ola gŐrevũz. Ol muķaddem gelen Sũleymānlar gŐrmedũĖi Kāf Őālemlerin seyr idũp maķām-ı Kerrũbiye varuruz. VelĖ bu dem sizleri daŐvet itdĖgũmũzden maķķsũd bu ki baħr-ı muĖĖıtda deñiz mālĖķleri rahne-i Ėskender’den deryā-yı mağribe girũp KĖbrũs ceķiresi kenarına cemŐ olmiŗlar. Deñiz maħlũķ-ı serhengleriyle nehengleriyle Őol ķaśd ũzerine ki bizũm ile buluŗup Sũleymānlıķ kutlayalar. Ėmdi lũtf idũp bundan aķdem sũrũp anlara var bizden dillerince anlara selām idũp Ėaber vir ki ser-cũmlesi vaķtlerine Ėāzır ola. Eger ki deryā-yı muĖĖıtda gelmedũķ

³² *Gũneŗten daba aķık.*

³³ *Rahman’dan baķķa.*

kimseleri var ise haber gönderüp ben varmazdan aḳdem getürdeler ki intizār çeküp anlara göyünmeyevüz ve daḥı deryā mahlūḳātına tenbîh idesin maḡrib deryāsından gelüp Aḳdeñiz'e girüp Kıbrūs ceziresi içinde deryā yüzinde bizümle bulışalar.” diyüp gönderdi. Gelüp deniz mālîklerine haber itdi ve deryā müvekkellerine daḥı tenbîh itdi. Her cinsün müvekkel-i deryāda olan yüz dürlü ümmetün ḥākimleri cinslü cinsinden deryā kaḐrından sürüp [T-479b] Kıbrūs ceziresinün Rodos ile mābeyninde olan deryā mahlūḳ ile māl-ā-māl oldu. Ser-cümlesi deryā yüzünden baş kaldırup gözedürler ki Süleymān ḥāzreti kaçan gele. Bunlar bunda bizüm kıssamız Ez-ān cānib Süleymān ḥāzretine geldi. Nite çünki tekvin Süleymān ḥāzreti gönderdi. Ol gice tā şubḥ olıncaya dek ḥālîka tāḐat eyledi çün kim ol gice gitdi şubḥ-ı dem yitdi seḥer ḳuşcır Ḑārları serîr-i Süleymān'ı üzerinde dillü dilince ḥālîḳı tesbîḥ idüp ötüşdiler.

Naẓm:

[FaḐîlatiün / FaḐîlatiün / FaḐîliün]
Dün sürilüp atdı çün kim şubḥ-ı tañ
Ḳudsî mescidde müḐezzin virdi bak

Turdu yirden sünniyān āb-dest alup
Gördi tañ olmuş bilürüz ög ü ak

Neşr: Ḥakîm ḳavlince çün kim şubḥ olduḡın Süleymān ḥāzreti gördi. Cāme-ḥ'ābdan turdu pāk sūdan āri āb-dest alup Dāvud-ı nebi mescidine geldi. Nebiyy-i İsrāḐîl'ün on iki sıbtınuñ enbiyāsı mescidde ḥāzır oldılar. Süleymān ḥāzreti imāmluk idüp şubḥ namazın kıldılar. Namāzdan niyāzdan fāriḡ olup Süleymān ḥāzreti ḥālvat-i ḥāsına gelüp Şit-i Ḑabāsın egnine alup Ādem-i šāfî saçın biline kemer bağlayup Nūḥ peygāamber cübbesin arkasına geyüp Ḥalîlū'r-raḥmān Ḑimāmesin başına alup Tevrāt-ı Zebūr ḥamāyillerin sağ sol daḳınup İdrîs-i nebi nāḐîlinin ayaḡına alup Mūsā peygāamber Ḑasāsına tayanaraḳ ḥālvat-i ḥās ḳapusından taşra çıḳdı. Loḳmān ḥakîm Aşāf bin Berḥiyā ve Naşen peygāamber ve Kāz peygāamber ve Evyāser peygāamber on iki biñ enbiyā ile Süleymān'a ḳarşu varup taḐḐim ile alup nübüvvet kürsisine çıkardılar “BismiḐllāḥ” diyüp Süleymān ḥāzreti taḥt üzerine oturdu. Ḥācibler daḥı varup server-i selāḥinleri ḳayḡırup getürdi. Dīvān-ı Süleymān serîr üzere turdu. Nite evvel şafda taḥt-ı ḳafāsında müvekkel melek ŞāḥbātāḐāyil ve daḥı müvekkel Bāzingāmāḡāyil ve daḥı denizlere müvekkel olan KeḐheşāyil ve ḥāke müvekkel olan Tehmāḥākāyil ve āteşe müvekkel olan Seḥtāhelāyil'e ve daḥı murḡāna ve Şimürḡ'a müvekkel olan Temāḥābenāyil ile ve daḥı şeyātın nesline müvekkel olan TemōḥākemāḐāyil'e fi'l-cümle kıssayı dirāz ḳılmayalım. CemīḐ müvekkel melekūt şaf dutup nübüvvet taḥtınun ḳafāsında turdılar. Ellerin āteşten ḥālḳ olmuş ḳılıçlar ḳabzasına urdılar tā ki şeyātın zürriyātından ve yetmiş iki milletün Ḑasīllerinden ve yüz yigirmi dört dürlü şıfat-ı mahlūḳātuñ [T-480a] Ḑaḳlarından ve biñbir ümmetün eşirrāsından

Süleymân hâzreti ne zarâr gelmeye ve andan soñra evvelki şâfda sağ tarafda Nâşen peygâmbir ve Kâz peygâmbir ve Eş'Öiyâ peygâmbir birle on iki biñ mu'Öcizâtı žâhir olmuş enbiyâ seccâdelü seccâdesi üzerindedir çeküp oturdular. Tevrât ve Zebûr kitâbın okımağa şurû' idüp geçmiş peygâmbirler ervâhına şalavât virüp Allâh'a tekbîr getürdiler. Andan soñra nübüvvet tahtınuñ sol cānibinde on iki biñ vilâyete qâdem başmış evliyâ ile Âsaf bin Berhiyâ Loqmân Hâkîm ve Recâ'Öyî zâhid ve Feyşâ gurısı tevhîd-i şimşâd ve abanos kürsiler üstinde itdiler ve andan soñra nübüvvet tahtınuñ yine sağ tarafında ikinci tabakada on dört biñ dünyâ pâdişâhları birle Mısr sultanı Celâlle'd-dîn ve 'ÖAmâlika meliki Sührâb Şâh ve 'ÖAcem sultanı Keykâvus Şâh ve Türkmen meliki Afrasyâb birle benî İsrâyl'ün on iki sıbtınuñ melikleri Dâvud peygâmbir qarındaşı İlyâv Şâh ile ve şem'Öün sıbtı meliki Evî Nâzuben İşâ ile zerrin kürsilere geçüp turdılar. Kafalarında kemerlü kulları seyfi hançere tîr ü tebere el urdılar. Anlaruñ mukâbelesinde Sam-süvâr kürsisinde Zâl-ı dâsitân geçüp oturdu ve yidi biñ yidi yüz yetmiş yidi tiğ-zen-i şaf-şiken kal'Öa küşâ-yı şâhib-kırânlar polâd kürsilere diz çöküp turdılar ellerin gürz-i gerâna urdılar. Andan soñra üçüncü şafda cinnîler sultanı Elhenc-i cinnî ve perrîler sultanı Hümâyün Şâh ve cān nesli meliki Rühşâh cünd ve dîvler sultanı Ca'Öca'Ö dîv zerrin şimin kürsiler üzerinde yirlü yirinde qarâr idüp oturmuşlardı. Tâbi'Öin ve a'Övân-ı kafalarında şaf şaf ayağın turmuşlardı ve anlaruñ muqâbelesinde evrenler ve şu'Öbânlar meliki Şâh-mârân la'Ölin tabaq içre yüzin Süleymân'dan yaña kalmış tururdu ve şimurğ-ı 'ÖAnka dahı cennetden çıkan tâvus kuşıyla sol cānibinde Nûh nebiden yâdigâr kalan bahrî kuşlar ser-hengi balıkcıl ile Süleymân naazarına qarşu altun neşâmeler üzerinde 'Öarşuñ horos gibi her biri perr ü bālin düzüp ayak başup boyun uzadup göğüs gerüp Süleymân hâzretine gözedürlerdi ve andan ser-heng Seb'Ö Esed çün Sikenderānî sed pençesin serîr üzre urup ağız açup kulaq kabardup [T-480b] göğüs gerüp tururdu ve kafâsına hayvânât dahı cinslü cinsiyle şaf tutup tururdılar. Naazar-ı Süleymân'a ve dîvân halkına göz urdılar. Fi'öl-cümle kışsayı dırâz kılmayalum. İns ü cinn ser-hengleri, dîvler melikleri, perrîler serverleri, güller 'Öafâkları, 'Öafârît felekleri, hayvânât demuñları, ejdehâlar mel'Öünları, kuşlar mevdünları serîr-i Süleymân üzerinde yirlü yirinde qarâr qalup kim turup kim oturdılar. Andan Süleymân hâzreti quds-i mübârek seyyidleri Hârûn neslinden 'Öâbidleri ri'Öâyet kırup dileyem. Mâl virüp maqâmlu maqâmına gönderdi ve andan soñra Recâ'Ö-yî Zâhid'i hânedânı üzerinde emîn naşb itdi. Mısr sultanı Celâlle'd-dîn kızısı dahı Süleymân hâzretinden hâmile müddet-i hâmlı dahı yakın oldı. Hâdimlere ısmarladı kim oñat gözedüñ diyü. Çünkü Süleymân cemî'Ö kaydı kayurdu. Andan müvekkel-i bâde buyurdu kim serîr getüre. Hük-m-i sübhânî ve emr-i yezdânî birle mu'Öcize-i Süleymân birle müvekkel-i bād hük-m itdi. Rub'Ö-ı meskûnuñ dört köşesinden dürlü yıl kopup geldi. Taht-ı Süleymân yir yüzinden hademi haşemi birle felek

yüzine getürdi. Dört mîl miğdarı yirle gök arasına yitürdi dağı muŖallağ hevā-yı fenāda tutdı ve turgurdı. Andan müvekkel-i bād Süleymān-ı ĥazretine eyitdi. “Ya nebiyyu’llāh devletiyle kıncaru Ŗazm idersin buyur kim taht-ı yıl ol tarafa alup getürsün. Süleymān eyitdi. “Kıbrūs cānibine Akdeñiz kenarına Ŗazm idermen buyur tahtımı yıl götürsün Kıbrūs ceziresine yitürsün.” didi. Müvekkel-i bād dağı tekvine ĥükm itdi. Taht önünce uçdı. Yıl tahtı Süleymān-ı tekvin Ŗağabince alup gitdi. Tekvin bād ile kılağuzluk itdi. Gökyüzinde serir-i Süleymān üzerinden ins ü cinn melekleri perrileri ser-hengleri yir yir bağışup kıuds-i mübārek şehrine nağar kılışup görürlerdi ki erkān-ı devlet ve aŖyān-ı memleket kıuds-i mübārek şehrinün uluları ŖArab Ŗurebānuñ yüzi şuluları yüksek yirlere çıkup Ŗaşıklar maĥbüb ile tālibler matlūb ile birbirinün boyunlarına kıol şalışup el ele alışup Süleymān tahtın teferrüc iderler.

Nağm:

[FaŖilātün / FaŖilātün / FaŖilün]
 Bay [u] yoksul pır ü bernā ki var
 Şeh Süleymān tahtına kılup nağar

Hoş teferrüc kıluben seyrān ider
 Ŗlbret alup gönlini şādān ider [T-481a]

Her biri dir ki Süleymān şehriyār
 Gör ne aŖzam şehriyārdur aşikār

İns ü cinne Ĥağ anı ĥān eylemiş
 Halk anuñ ĥükmine fermān eylemiş

Eyle yüce kılmış Allāh bahtını
 Kim felekde yıl götürür tahtını

Ejdehālar ĥükmine çāker anuñ
 Hıdmet idüp zaĥmetin çeker anuñ

Şāh Süleymān mişli sultān gelmeye
 Buña hemtā kimse sultān olmaya

Durduğınca çarĥ eflāk cihān
 Şāh Süleymān Ŗömri olsun ki cihān

Böyle diyüp pîr ü bernâ has u Óamm
Şâha alkış ider idi şubh u şâm

Diñle imdi kıssa nedür iy Óaziz
Vir şalavât Muştafâ'ya durma tiz

Ƙıssa-ı Bergûş u Budâlâ

Ĥakîm ƙavlince serir-i Süleymân'ı yıl getürüp Ƙıbrûs cânibine Óazm idüp gitdi. Bizüm kıssamız bu cânibden meger kim Remle şehrinde bir budâlâ vardı. MaŖnide ƙutbu'l-ƙattâbuñ işiydi. Halk gözinde gerçi kim bî-gāneydi lâkin Ĥaƙ ĥazretinde Veyse'l- Ƙarāñi gibi bî-gāne idi. Adına ÓAbdü's-şamed dirlerdi. Çünkü Süleymân ĥazretinüñ tahtı Tedmur şehrinüñ üzerine uğradı. Halk-ı Óâlem işlü işin ƙoyup taht-ı Süleymân'ı gözleşüp tururlardı. “Ĥaƙ teŖâlâ Dâvud oğlu Süleymân'a ulu şaltanat virmiş.” diyü taŖaccüb iderlerdi. ÓAbdü's-şamed dahı ol gice bir vîrānede yatmışdı, bergûş zahmetinden ve kehle şiddetinden gözlerine uyhu gelmemişdi. Ol gice tâ şubhâ dek rahat olamamışdı. Kül-hān kûşesinde yaturken işitdi ki yıl taht-ı Süleymân'ı götürüp hevâyı fenādan geçeyorur. Pes ÓAbdü's-şamed yirinden turup kül-hāndan taşra çıkup nażar ƙılup felek yüzine gördü kim beyne's-semāda fevƙa'l-alāda yüzinden dört mîl mişdārı yuƙaru hevā-yı fenāda serir-i Süleymân'ı yıl getürmiş gider. Süleymân ĥazretiyle ins ü cinn melekleri ve dîv ü perri ser-hengleri taht merkezinden aşğa yir yüzün seyrān idüp oturalar ve tahtuñ sağ tarafında cin leşkeri dem çekişüp ve perri çerisi ƙanatlar açışüp uçuşurlar birbirinden geçüşürler. Yine tahtuñ sol tarafında dîv ve Óafārit çerisi ve gül-i beyaban ceyşi ağız açışüp dem çekişüp perrān olup giderler ve ƙuşlar dahı taht üzerince ƙanad ƙanada çatışüp ve baş başa çıtışüp uçuşurlar. Dâvud-ı elhān ile ötüşüp dillerince ĥalıƙı tesbîh itmege ağız açışırlar. ÓAzametle taht-ı Süleymân gelüp geçer kim görenler Óibret alurlar [T-481b] **Nażm:**

[Fā Óilātün / Fā Óilātün / FaŖilātün / FaŖilün]

Çün Süleymân tahtını ÓAbdü's-şamed anda görür
Dāle ĥayrān ƙıluben nefsine Óibret alır

Diñle imdi neydiserdür ol budālâ ol zemān
Vir şalavât Ahmed'e ÓAbdü's-şamed gör ne ƙılur

Neşr: Ĥakîm ƙavlince ÓAbdü's-şamed taht-ı Süleymân'ı görüp segirdüp şahrāya çıkıdı dahı avāz-ı bülend çağırdı kim “Ey zıll-ı maŖbūd ve ey melik-i maĥmūd be-ĥaƙƙ-ı ĥalıƙ-

ı vedūd buyur yıl tahtuñı yire indürsün ki benüm senüñle söyleşmege maşşūdum var.” diyüp avāz-ı bülendle nāŖa urdı. Yıl ŖAbdü’s-samed’üñ āvāzesini semŖ-i Süleymāñı’ye irgürdi. Süleymāñ müvekkel ile hūkm itdi. Yıl taht-ı Süleymāñ’ı hevā yüzinde muŖallağ turgurdi ve andan kendüñi dıve emr itdi. ŖAbdü’s-samed yir yüzinden kapup götürdi serir üzerine çıkarup Süleymāñ nażarına getürdi dañı Süleymāñ nażar kılup gördi kim bir nemed-püş-ı Ŗüryāñ ammā ki ehl-i Ŗirfāñ suŖāl kılup eyitdi ki “Ya budālā maşşūduñ nedür söyle kim edā kılalum menzilümüzden qalmayalum?” ŖAbdü’s-samed eyitdi. “Ya Dāvud oğlu Süleymāñ benüm senden üç suŖāl sormak murādum var. Eger ki elüñden gelürse anlara cevāb vir.” Süleymāñ didi kim “Söyle görelüm elümüzden gelürse cevāb virelüm.” ŖAbdü’s-samed eyitdi. “Ya nebiyyu’llāh evvel suŖālüm budur ki düşümde gördüm ki ben Süleymāñ olmışam cemīŖ mañlūqāta hūkm ider sultāñ olmışam ins ü cin ve vañş u tayr u mār emrūme fermān-ber olmış. Yıl tahtımı felekde götürür çār Ŗunsür hūkmüme müsahhar olmış. Sencileyin mağārib-i meşāriķı seyrāñ iderem Kāf’dan Kāf’a Ŗālemi gün gibi devrāñ iderdüm.” Süleymāñ didi kim “Dañı ne gördüñ?” ŖAbdü’s-samed eydür. “Gözüm açdum gördüm ki gördüğüm düşmiş tuş degilmiş.” Süleymāñ hāzreti işidüp eyitdi. “Ya budālā bu sözden ne eglenür hayāl-i esrār birle ber-düş görmişsin tuş degilmiş.” diyicek ŖAbdü’s-samed āh idüp naŖa urup eyitdi. “Ya Dāvud oğlu Süleymāñ benüm düşümle senüñ saltanatuñ tuşınuñ ne farkı var. Çünkü müddet-i Ŗömr temām ola mevt-i h’āb gözün yumup hāķıķat nażarın kim açup nażar kılasın. İşbu tāt u taht u saltanat saña bir düş gibi görine ve bu baht ve iķbāl-i saŖādet gözlerinde bir hayāl gibi qala. **Nażm:**

[FaŖilatüñ / Fa Ŗilatüñ / Fa Ŗilüñ]

Yā Süleymāñ iy emiri kām-yāb
Zāhira mülk-i cihāndur hurd-ı h’āb

Ten sekükden bir kafesdür murğ-ı cāñ
Çün kafes şunsa uçar murğı hemāñ [T-482a]

Bu cihānuñ begligidür çün hayāl
Kim geçer tızcek qalır gözde hayāl

Çün fenādur bu cihāñ iy kām-yāb
Göz yumup açınca kaçır hem-çü h’āb

Merdümāndur Ŗālem içre hofte-gāñ
Ėafleden Ėāfildurur pes hofte-gāñ

Hord h’āba virdi pes kendüzini
Mevt irincek açısardur gözünü

Çaldı kösin göçdi gitti kâr-bân
Sen yetürsin h'âb içinde kâm-rân

Nice bir şeb düşersin câme-h'âb
Nice görmek gâflet içre hord h'âb

Hord h'âbuñ şişesin eyle şikest
Kim çü degmez niyyetlige işbu hest

Bir dahıya varısardur şaltanat
Kim fenâdur elde kıalmaz memleket

ÔAklıysañ fânî meliki eyle terk
Hidmet-i hâkka belüñi bağla berk

Ya Süleymân garrâ olma hâteme
Çün vücuduñ bâkî kıalmaz Ôâleme

ÔÂdem'i gider kıalur Ôâlemde ad
Aduña lâyıķ idegôr sende ad

Neşr: Hâkîm kıavlınce Süleymân'a ol abdâl böyle diyicek abdâluñ hikmet-âmîz sözlerinden Ôibret alup nefsine inşâf virdi andan eyitdi. "Ya ÔAbdü's-samed diler misin saña ol kıadar dünyâ virem ki mâl-ı Kıârün tahşil idesin?" ÔAbdü's-samed eyitdi. "Ya nebiyyu'llâh benüm mâl-ı hêlâle hîsâb virmege taķâtüm yok ve hârâm mâlçün Ôazâb çekmege hiç mecâlüm yok ammâ ki senden bir murâdum var kıabûl olursa diyeyin." didi. Süleymân hâzreti eyitdi ki "Her ne dilerseñ kıabûldür elümden geleni eda kıılayın." ÔAbdü's-samed eyitdi. "Dilegüm oldur kim bu kehle kim âdemî zâdı incidürler tâ hâtta ya emîrû'l-ins veól cin bu gice bir kül-hân içinde rahat olup gözlerüm uyķuya varmadı sabâhdan ol mevzi cânverler baña râhâtlık hatlık virmedi. İmdi şöyle istimâÔ olundu ki cemîÔ yirde yaradılmış mahlûķât Allâh'uñ emri birle senüñ hûkmüñdedür pes bu hâķî cânverler dahı hâzretüñe mütiÔ-i müstecerdür. Pes eyle olsa bergûş u kehle dahı hâķî cânverler cinsidür. Senden temennâ budur ki buralara yasaķ kıılasın âdemî zâdı incitmeyeler dahı insan etini yiyüp taÔaddî kıılmayalar." ÔAbdü's-samed böyle diyicek Süleymân hâzreti hâķî cânverler üzerine müvekkel olan meliki daÔvet eyledi. YaÔñi ki hâtemüñ üzerinde Sekizinc ismin oķıdı. Müvekkel-i hâķ can hâzır olup Süleymân'a selâm virdi. Süleymân Ôayninde Ôayân bâķi mahlûķât gözlerinden nihân hıdmete tırdı. "Ya nebiyyu'llâh [T-482b] ne emr idersin ki fermân-berem." didi. Süleymân hâzreti eyitdi ki "Ya melik-i aÔzam bergûş ve kehle üzerine müvekkel olan tekvîni baña getüresin." diyicek defÔi varup getürdi. Tekvîñ, bergûş Süleymân hâzretine geldi selâm virdi. Süleymân hâzreti nażar kıı olup gördi ki bu tekvîñüñ şekli ejderhâ-ser ve iki kıanadı var evren kıanadı bigi ammâ ki eli ayaķı ve gövdesi âdem ü şıfat ve elinde bir zerrîñ levhâ dutar

andan Süleymân didi kim “Yâ tekvin aduñ nedür neye müvekkelsin?” Cevâb virdi ki “Ya nebiyyu’llâh benüm adum Bergûşa yelildür. Kehle cinsi bergûş cinsi üzerine müvekkeli tekvinem.” Andan Süleymân eyitdi.” Bu elündeki levh nedür?” Cevâb virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu’llâh bu levhün üzerinde tılsımât havâs berekâtında cemî’Ö mevziler üzerine tekvinem ve dahı mâhtâb Óağreb burcında iken her kim bu tılsımât nuhâs levh üzerine yazup kıra ve andan tutulmaduk yeşil çanağ içine koyup kıbleye karşı akan şudan bir çanağa şü toldurup ev ev içine ol şudan saçup efşân itse kat’Öa ol âvda ve kehle cinsi kıalmaya ve dahı her kim ol levh kendü birle bile tılsımât-ı Óağim götürse hergiz anı birimüzi incitmeye.” Tılsımat-ı nuhâs andan yine Süleymân hâzreti dönüp abdâla eyitdi “Ya ÓAbdü’s-şamed bu gice seni kehle incitdi mi kıânünü sorup ziyâde zahmet virdi miydi?” ÓAbdü’s-şamed eyitdi. “Ya nebiyyu’llâh bu gice kül-han bucağında bir yirde yaturdum ki ta şubh olıncaya degin rahat olmadum şanasın ki buranuñ ve kehlenüñ ma’deni olup kül-handı ki vaqt-i seher olıncaya dek kıametümi çeng bigi büküp buralarla ceng idüp üstühanuma ve lehümme tırnağ zahmesin urup çeng çalduğuma buralar dahı libâsum kıaır içinde rakkıâs var rakş urüzlar ıdı. Uş budur kim bir kıaçını hezâr dürlü mütekkât birle ve niçe biñ belâ vü miñnetle dutup avucuma aldum ve Óâlî hâzretüne şikâyetle geldüm kim bu kıan içici mevziler hâkıñdan gelesin. **Nağm:**

[Fâ Óilatün / Fâ Óilatün / Fâ Óilün]

Anuñün gelmişemdür buraya

Kim siyâset ola kehle buraya

Kıl siyaset işbu mevzi cinsine

Ki Âdem’i görse uğramaya buraya

Neşr: Hâkıñ kıavline Süleymân hâzreti ÓAbdü’s-şamed’ün [T-483a] sözün dinleyüp dahı dönüp Loğmân Hâkıñ su’âl itdi kim “Ya hâkıñ-i zemân Óacabâ-yı hallâkı-ı Óâlem ve zerrâkı-ı benî âdem bu reh cinsini ve kehle aslını ne cihetden halk itdi ola mevzilerdür âdemi incidicilerdür ve bir dahı kesegi ki gâyet hâriğ cânverdür eyle mekrûhdur ki cânverün ölüsün it yir ammâ keseginün ölüsün it yimez.” Loğmân Hâkıñ cevâb virüp eyitdi ki “Belki Hâğ te’Öâlâ müsebbibü’l-esbâbdur. Her nebî ki hilğat itdi ise eger cemâdâtdur ve eger hâyvânâtdur anuñ egerçi zarrı dahı varsa elbette nef’Ö dahı vardur. Nite şöyle ki yılan hilğat olmasa semm-i kıatil olmayaydı eger ef’Öi cinsi yılan dahı olmasa tiryâğ-i ekber dahı olmadı. Pes zehr dahı tiryâğ dahı yilandan hâsıl olur ve bir dahı bu ki cemî’Ö cânverler içinde kesegiden geriye yokdur ve lâkin nef’Ö budur ki hâbsin dirler bir cânver vardur kıaçan ki Âdem oğlını ol cesege nağar kılsa elbette helâk olsa gerek. Nitekim mâr-ı kıahkıhayı görmek ile helâk

olur. Pes her yirde kesegenden olsa anda ceseg olmaz. Mağrib zemîninde ceseg çok olur ol cihetden kesegini çok ev bahalu olur ve dağı ya nebiyyu'llāh eger bura ve eger kehledür âdemî zāduñ cismine öşüp ki şanın sorarlar. Şol yerüñ şanın şorarlar ki ol şana şāfî olmaya gālîz ola ve ol şandan bâret baş ve çıyan ve envā'Ō Ōillet Ōārızı ola. Pes kehle ve buda âdemî zād şanın şormağda zarar yoğdur tâ hattā cüzāmlarda kehle ve buda yoğdur. **Nağm:**

[Fā Ōilātün / Fā Ōilātün / Fā Ōilün]

Gerçi âdem şanını anlar şorar
Lıke yoğdur şormada şatŌā zarar

Böyle diyüp anda Loğmān ibn ŌĀd
Oldı sâkin vir şalavāt nām-ver

Neşr: Ĥakīm şavlince Loğmān Ĥakīm böyle diyicek Süleymān Ĥazreti Loğmān'uña zihin pākine ve idrākına tahşin-i belig kıldı. Andan şöñra yine suŌāl idüp eyitdi ki “Ya Ĥakīm haber vir baña kim bura neden dūruz?” Cevāb virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu'llāh bu reh evvel toprağdandır Ōale'l-ħuśūs şarañu yirde ola cimāŌında dağı fıl vazŌındadır ve hortum dağı var şan sorar ve dişleri dağı vardır ısırur Ōacāyibdendür ki o çiçek ardına sıçrar tâ ki kendüyi dutanı göre ve gözi andan yaña ola ve eger ki önüne sıçrasa dutmağa āsān olurdu Ĥaşıyyeti ısırmağdur ve incitmekdür ve dağı ya nebiyyu'llāh bergūs şanadı şöñra Ĥāşıl olur şarınca bigi anuñ gālebesi **[T-483b]** şış faşlınuñ āhirinde ve rebîŌ faşlınuñ evvelindedür.” Süleymān Ĥazreti eyitdi ki “ŌAcaba bunları öldürmek nicedür vebāl var mı ki?” Loğmān Ĥakīm eyitdi. “Öldürmekde müsteħağğdur Ĥelāldür ve dağı cemîŌ kitāblarda ammā ki sökmek yoğdur” ve dağı Loğmān Ĥakīm eyitdi. “Ya nebiyyu'llāh Ōacabā bergūsüñ dağı rūĤın melekü'l-mevt mi şabz ider?” didi. Süleymān cevāb virdi ki “NiŌām ben bir kerre melekü'l-mevtden suŌāl itdüm ki şol zerre mişli cānvercuğlaruñ dağı siz mi şabz idersiz?” Melekü'l-mevt cevāb virdi ki “*ĤalAllāhü teŌālā Allāhü yetevfeff enfüse bine mevtiha*³⁴” andan ne yine Süleymān Ĥazreti Loğman Ĥakīm eyitdi. “Ya Ĥakīm şumul ki kehledür ol neden Ĥāşıl olur?” Cevāb virdi ki “Ya nebiyyu'llāh kehleñüzden ve derden Ĥāşıl olur baŌzı tabiŌātında bit gāyet gālîb olur. Ne şadar kirden kendüyi pāk dutarsa gine bit olur ve bir Ōaceb dağı bu ki şara şacda olsa bit dağı şara olur ve şaru şaçda şaru olur ve ağ şaçda ağ olur ve dağı sirke bitüñ yumurdasıdır memleketi cilde ters içinde bir nevŌa bit olur ki âdemi ısırşa fı'l-Ĥāl âdem ölür ve dağı ya nebiyyu'llāh bir kişi biti öldürmeşe dirile yabana bıraksa nişyān getirür. Üç nesne kişiyeye unutmağlığ getirür ekşi ziyāde yimek ve şıçan artuğın yimek ve dağı biti dirile beyāna atmağ ammā ki kehlede bir Ĥaśsa vardır ki anı Ĥükemā bilmede Ōācizdür ve illā ki kehleye bilünür.”

³⁴ Allah ölenin ölüm zamanı gelince (Zümer 42).

Süleymân didi ki nite Loḡmân eyitdi ki “Ĥamîle hatun irkek mî toḡurur ve kıız mî toḡurur bunı bilmede ĥükemâ Óâcizdür. Ammâ ki ĥamîle ĥatunuñ südin şaḡup bir şaşuḡa alup ve kendü kehlesin ol südüñ orta yirine bıraḡalar eger südden kehle çıḡup giderse kıızdur ve eger çıḡup gitmezse er oḡlandur.” **Naẓm:**

[Fâ Óilatün / Fâ Óilatün / Fâ Óilatün / Fâ Óilün]

Zemân işbu ĥâśśa virilüpdür kehleye bil bî-gümân
Cümle şeyde ĥâśśa vardur añlayup bilgil hemân

Böyle diyüp anda Loḡmân oldı sakın ol zemân
Vir şalâvat Muştafâ’ya cân u dilden câvidân

Neşr: Ĥakîm şavline Loḡmân Ĥakîm böyle diyicek Süleymân ĥazreti şaşd itdi kim bergüş ve kehle üzerine müvekkel olan tekvîne ĥükm eyleye tâ kim şimden soñra âdemî zâd neslin bergüş ve şehle incitmeye Süleymân ĥazreti dönüp tekvîne eyitdi. **[T-484a]** “Ya tekvîn-i bergüş yıl hiç elüñden gelür mî ki bergüşü ve kehleyi men’Ó idesin âdemî zâd neslin incitmeyeler etin yiyüp şanın sorup acıtmayalar.” diyicek tekvîn-i bergüş cevâb virüp eyitdi ki “Yâ nebiyyu’llâh bunları men’Ó itmek izni Ĥaḡ olmayınca bizüm elümüzden gelmez. Zirâ ki Nüh peygâmbereñ du’âsı maḡbûl olduḡı ve ĥâceti şabûl olduḡı mücibince Ĥaḡ te’âlâ bergüş ve kehleyi âdemî zâda musallat kıldı.” Süleymân ĥazreti didi ki nite tekvîn-i bergüş eydür. “Ya nebiyyu’llâh şöyle bil ki Ĥaḡ te’âlâ kehleyi daḡı ve bu rehi daḡı Óabeş yaratmadı. Belki Nüh peygâmbereñ du’âsın şabûl idüp ĥilkât itdi.” Süleymân didi ki nite tekvîn eyitdi. “Ya nebiyyu’llâh ol zemân ki Nüh nebî Óaleyhiós-selâm toḡuz yüz daḡı elli yıl ki kâfirleri Ĥaḡ dîne da’vet itdi imâna gelmediler ve Nüh’a i’Ótibâr kılmadılar. Óâkıbet Nüh peygâmbere yüzün göḡe dutup Ĥaḡ te’âlâya münâcât itdi kâfirlerüñ helâkın istedi. Hitâb-ı Óizzet geldi ki “Ya Nüh nevĥa şo ki du’âñı müstecâb itdüm anlara tûfân virüp helâk itdüm ammâ sen bir gemi düz ki yetmiş iki dürlü milletden ve yüz yigirmi dört şıfât-ı maḡlûḡâtdan ve biñ bir ümmetden her birinden birer çift gemüñ içine al şoruda olan maḡlûḡâtdan ammâ ki deryâ maḡlûḡından degül saña imân getürenler ile gemiye girüp otuḡıl görsen ki düşmânlaruñı ne vech ile helâk idem.” diyicek Nüh-ı nebî eyitdi. “Ya rabbe’l-âlemîn gemi nedür bilmezem anı düzmesinde Óâcizem.” didi. Ĥaḡ te’âlâ Cebrâ’öl’i gönderdi Nüh’a geldi. Meger ki Nüh-ı nebî ol ĥinde bir şoş şurbân idüp postın çıkaruyorurdu. Cebrâ’öl ĥazreti ol küçük şarnın yarup için pâk idüp buncılayın eyikleriyle ağacdan ve andan soñra dedi. Yirine üzerine tahtalar mıhla ki şu girmese diyüp geminüñ temâm endâmın ve vaz’ın virdi tâ ki “Ya Süleymân Nüh peygâmbere daḡı geminüñ ağacın ve tahtasın şayurdu herḡün işlemeḡe başladı tâ kim gemi tamam itdi daḡı yiryüzinde şoruda olan cemî’Ö maḡlûḡâtdan birer çift alup ol gemiye şoydı

ve gemi dahı ancılayın Óažimliydi ki yidi tabağa yidi ve her tabağasınıñ tılı ve Óarızı yetmiş arşdı. Çünki Nūh gemi yarağın gördi kâfir görüp qahqahayı felege irinürdi fırsat bulduklarınca geminüñ kenarına harâblıq iderlerdi. ÓĀkıbet ol kâfirlere Freng uyuzı Óarıž oldu ki henüz şimdi ki **[T-484b]** zemânda vardur ve çünki tūfân vaÓdesi yitdi ki esbâb dahı yitdi. Pes yirden şu çıkup göklerden dahı kırk gün yire yağmur yağdı tā hatta tağlar başından kırk arşun yukarı çıktı. Nūh'ın gemisine girmeyen müóminlerden gayrı ve sefîne halkından gayrı ser-cümlesi şuya garğa varup helâk oldılar ammâ ki ol zemân Nūh peygâmbere *Óaleyhió-s-selam* her mahlûkâtdan kim birer çift kóndı. Şeytân-ı laÓın dahı tūfânı kópacağın tıydı. Nūh'ın gemisine girmeye yalvardı, Nūh icâzet virmedi. Meger ki hayvanât cinsinden hımâr taşra kalmışdı. Şeytân Nūh'dan ugrılayın hımârın kuyruğına yapışdı. Nūh peygâmbere hımâr içeri çekdükçe şeytân yapışup taşra çıkardı. ÓĀkıbet Nūh didi kim “Ya meÓlün gel gemiye gir.” Şeytân hımâr ardınca bile girdi. Nūh İblisün gemiye girdüğün görüp eyitdi. “Yâ meÓlün neye girdün?” Diledi kim gemiden çıkara. İblis eyitdi. “ÓĀlemde meÓlün benden gayrı yokdur, gir ya meÓlün didün girdüm.” didi. Nūh eyitdi. “Ya meÓlün gel imdi âdemün tâbüti benümledür. Secde eyle seni hâkdan isteyeyin meÓlünluğdan kurtul.” didi. İblis eyitdi. “Ya Nūh ben aña diriyken secde itmedüm ölüsine secde mi iderin.” didi. Andan iblis diledi kim gemiyi garğa vire. Nūh'dan nihâni varup hınzır cinsinün erkegi dişli burunların sıgadı. Erkeginden erkek kesegen ve dişisinden diş kesegen hınzır ile ağsurup burunlarından çıktı defÓı iki sıçan geminün tahtasın kemirüp deldiler ve kendüleri kaçup gizlendiler. Gemiye şu girürken görüp halk figân itdiler. Nūh-ı nebiye haber oldu. Gelüp ol delükleri dutmağa Óâciz kaldılar. Az qaldı ki gemi garğa vara. Pes bir aq yılan ve bir kara yılan Nūh-ı nebi önüne gelüp eyitdiler ki “Ya Nūh bizi bu iki delügi dutalum gemiye şu girmesün ta tūfân defÓ olıncaya dek gemi kuru yire çıkıncaya dek ammâ beşerat-ı tūfânı defÓ olıcaq bizüm ikimüze birer âdem oğlanın viresin etlerin yiyüp şafâ sürüp ve qanların içüp qarnımız toyuravuz”. Nūh didi kim “Âdem eşref-i mahlûkâtdur husûsan ki baña tâbiÓ olan ümmet azdur ve ser-cümlesi müómindür anlardan virmezem ammâ ki gayrı cins ümmet isterseñ vireyin.” didi. **[T-485a]** Anlar eyitdiler. “Bizüm maqşüdumuz âdemî-zâddur kim kadımül'eyyâmdan düşmânumuzdur. Melikümüz şah-mārân uçmağın kápucısıyken sizün ceddünüz Âdem-i şâfi ócinden eli ayağı gitdi dergâhdan soruldı yohsa gayrı ümmetden ne hâžž idevüz kim maqşüdumuz âdemî-zâddur. **Nažm:**

[FaÓilatiin / FaÓilatiin / FaÓilün]

Âdem ócinden çekerüz miñneti
Yüzümüz üstine yürürüz qatı

Gitdi elü gitdi ayağ ah dirig
İnsün öcünden çekerüz şiddeti

Neşr: Hâkîm kavlince anlar böyle diyicek Nûh peygâmbere muhayyer hayrân oldu nice ide cañun bilmedi yılanlar dañı Âdem etinden gayrıya râzı olmadılar. ÓĀķıbet Nûh-ı nebî Óâciz alup Allâh teÓâlâya niyâz idüp hâlini Óarz eyledi. Hitâb-ı Óizzet geldi ki “Ya Nûh sen ol efÓîlere rızâ vire ben soñra yılan çıkarmayam ve bu husûsda benüm hikmetüm ve kudretüm göresin.” didi. Nûh şâd olup anlar katına geldi eyitdi. “Ya efÓîler maşşûduñuz hâsıl ideyin âdem oğlanlarınıñ etini siz yimek degül siz iki efÓîniñ kanlarından durayın dañı tâ devr-i kıyâmete degin âdemî zâd kanların sorsunlar.” diyüp Óahd-i peymân kılup and içdi. Nûh kısım-ı yâd idicek anlar işidüp şâd oldılar. Bu sözden anı añladılar ki kendülerden soñra zürriyâtları dañı kandan ve yumurtadan hâsıl olan ecnâs dañı tâ kıyâmete dek âdemî zâd kanların soralar. Pes anlar bu şâdılıkla gelüp ol iki delügi görüp içine girüp muhkem dutdılar. Şöyle ki gemiye zerre kadar su girmez oldu. Ammâ ki iblis-i laÓînin anlarıñ delükleri dutduğına su girmediğine hâsed idüp karşılarına varup eyitdi ki “Hiç bilür misiz ki Nûh sizi nice aldadı?” Anlar didi ki “Yok iblis eyitdi. “Tufân ahır olıcağ Nûh sizi öldürecekdür ve kanlar ve gözden Allâh teÓâlâmuzı cânvercükler yaradacakdur. Âdemî zâduñ hün-ı galîzin içseler gerekdür.” İlanlar işidüp eyitdi. “Ya iblis senün öcünden Âdem uçmağdan çıkdı ve Havva dergâhdan sürüldi, ve bizüm ceddümüze şâh-mârân elsüz ve ayaqsuz kaldı. Senün şerrün öcünden yüzümüz üstine sürinür olduk. Şimdi tufân arasında gemi içinde dañı senün katından halâs olamaz mıyuz bilmez miyüz ki Nûh Óahdine turacakdur ve kanuñuzdan didügi **[T-485b]** kanumuzdan şehvet olur ve şehvet teķâzâsından dişümüz ve irkegimiz birle qarılır yumurda hâsıl olur. Ol yumurda içinden kurdağuzlar durar. ÓĀķıbet ol kurdlar birbirin yir tâ kim birisi kalur beyazdan çıkup yılan olur ve dañı şol cânvercüklerün ki kulağı yiri vardur ammâ ki kulaqları degüldür. Anlar yumurdadan hâsıl olan cânverlerdür. Eger hâkî eger bahri cânver her ne ise ammâ ki şol cânverler ki yumurdadan çıkmaz qarından toğar. Ol cins hayvanātuñ kulağı uzun olur ammâ ki baykuş ile öğüde vire ihtilâf vardur anlarıñ zikri tavıldür ya iblis bizi kendümüze kıoya bizden “Fâriğ ol.” diyüp taÓn itdiler. **Nażm:**

[FâÓilatîin / FâÓilatîün / FâÓilün]

Böyle diyüp itdiler taÓn-ı ziyâd
Hün-ı âdem içmege olmışlardı şâd

Diñle imdi kıssa nedür hoş nehâr
Vir şalavât Muştafâ’ya ki ziyâd

Neşr: Hâkîm kavlince çünki tūfân-ı Nūh def'oldı yirden çıkan şü gine yire sîndi ve gökden yağan şü yir yir deryâ oldu. Nūh'ın gemisi gelüp ÓArafât tağı üzerine karar itdi. ÓArafât tağı üzerinde kurı yir görüp Nūh-ı nebî kavmiyle ol iki yılanlar Nūh'un önüne geldiler. "ÓAhdüne toz bize birer âdem vir etin yiyüp kanın içelüm, intikâmumuz alup hoş geçelüm." didiler. Nūh anlardan mühlet alup halvet yire varup iki rek'at hâcet namâzın kılup Hâk te'âlâya niyâz eyledi eyitdi ki "Ya Óallâme'l-ğayûb³⁵ veya ke's-şafe'l-kürüb³⁶ ve settarü'l-Óuyûb³⁷ veya gaffâre'z-zünüb³⁸ beni ef'öilerden şerm-sâr eyleme. Buyur hükümün yirine gelsün." didi. Nidâ-yı ulûhiyyet geldi ki "Ya Nūh sen var ol iki yılanları helâk eyle gel yir yüzünü anlarıñ şerrinden pâk eylegil ve andan soñra seni yalancı çıkarmayam hikmetüm göresin anlarıñ kanlarından nicemüz mevzîler hilkât kıluram kudretüm göresin." diyecek. Nūh-ı nebî dañı namâz ve niyâzdan fâriğ olup secde-i şükr kılup Óasâsın eline aldı. Evvel ol aq yılanın katına geldi yılan Nūh Óasâsıyla görüp katına geldiğün bilüp hâmler kıldı. Nūh Óasâ ile aq yılanı kafasında urup hord itdi ammâ ki kendüyi yılan Nūh üzerine atmış ıdı. Óasâ yılan tokınacak ol ef'öi ebyâzuñ başı kanı Nūh'ın boynına ve kulağına ve ensesine sıçrayup pür-kan oldu. Hâk sübhâne ve te'âlâ ol kan tamlarından kehleyi hilkât itdi Anuñçündür ki eñseden ve arka girinden kehle **[T-486a]** hâsıl olur bu yañadan kara yılan Nūh'ın yılanı öldürdüğün göricek tâkat götürmeyüp kaçdı. Nūh gâzabından yitüp anı Óasâ ile belüre urdı. Kara yılanın zahmı açıldı kanı Nūh'ın baldırına saçıldı. Hâk te'âlâ bu reh ol kara yılanın kanından hilkât itdi. Bura karanlıkda durup Âdem'ün baldurından yukarı çıktuğuna sebep oldur. Nūh'ın dañı andı yerine geldi kim dimişdi "Siz gemiñ delügin dutarsañuz siz degül kanuñuzdan hilkât olanlarıñ dañı gıdâsı âdemî zâd kanı olsun." dimişdi. Hem anlar dükeli kanlardan hilkât olan bergüş ve kumludur. Âdemî zâd kanın içmege ol zamândan berü râğb u tâlib oldılar. Hem Nūh-ı nebîñ sözün Hâk te'âlâ tasdik itdi. **Nażm:**

[Fâ Óilâtün / Fâ Óilâtün / Fâ Óilün]

Bu ne hikmet bu ne kudret ber-kemâl
Nūh tasdik itdi ol dem züöl-celâl

Cân u dilden güş idersen kışsayı
Vir şalavât Muştafâ'ya mâh u sâl

Hâkîm kavlince müvekkel-i tekvîn bergüş böyle diyicek Süleymân hâzreti bildi kim bergüş ve kahlenün hilkatinde hikmet varmış. Andan dönüp Süleymân tekvîni bergüşün

³⁵ Gaybların alimi, gizlileri ve gaybları en iyi bilen.

³⁶ Sıkıntıları kaldıran.

³⁷ Ayıpları, kusurları örten.

³⁸ Günahları affeden.

sözlerini Loḡmān'a ve aṣḥābına beyān eyledi. Andan soñra ÓAbdü's-šamed-i budālā eyitdi. "Ya nebiyyu'llāh çünki bunları menÓ itmek cāóiz degül ammā ki bunlaruñ galebesi neyle sākin olur ānı dañı tekvīn-i bergūşdan sór bilelüm." didi. Süleymān ḥāzreti suóāl idüp tekvīn dañı cevāb virdi ki "Ya nebiyyu'llāh her kim birelü yirde yatsa dilese kim bire vü kehleyi menÓ ide, bu āyeti okıya el-āyet." "*Vemā lenā illā netevেকেকেle Óala'llāhi ve kad bedānā sübulenā ve'l-naşbirin Óalā mā āzeytumūna ve Óala'llāhi fe'l-yetevekkeli'l-mutevekkilün*"³⁹ ve dañı ḥāzret-i risāletden naḡldür kim kaçan sizi bu reh incitse bir ḡadeḥ şu aluñ yidi kerre bu āyeti "*Vemā lenā illā netevেকেকেle Óala'llāhi*"⁴⁰ Allāh-ı ahrine dek üzerine okı. Andan eyitdi kim "İn küntüm mü'Öminin fekefevü şerreḡüm"⁴¹ eger mü'Öminnnüz şerriñüzden izānuz bizden gidenüñ andan ol şuyı döşegüñ çevresine şaḡ şerrinden emin olasız. İbn-i İshāḡ dir ki kibritiyle revān-ı dile eve buḡār vire ne ḡadar varsa olur ya bir ḡukur ḡazdı ağacın içine töldura ne ḡadar bire varsa ol ḡukura gelür topraḡla defn it ve eger ki keḡı ḡanını yādıklü yağını kendine şu ile ḡalt idüp ağva ağacına sürüp evüñ orta yirine şaḡa ḡosa cemıÓ bire ol ḡubuḡa [T-486b] cemÓ ola. **Naẓm:**

[FāÓilātün / FaÓilātün / Fā Óilün]

DefÓ-i bergūş ol ki didüm bı-gümān
Özgesin Allāh bilür yoḡdur gümān

Diñle imdi ḡıśsa nedür yār-ı cān
Vir şalāvat Muṣṭafā'ya cāvidān

Neşr: Ḥakīm ḡavlince yine Süleymān ḥāzreti tekvīne suóāl itdi ki "Bergūş nenüñ gibi yirde ḡoḡ olur?" Cevāb virdi ki "Ya nebiyyu'llāh bir yirde ki ev süpürülmeye yāḡūd ol yanında terslik ola anda bire ḡoḡ olur yāḡūd kemrelü yir ola ve ev dañı ḡaranlık ola bergūşuñ meḡānı anlardur ammā ki kehle giysisiz olmaḡdan durar." diyüp cevāb viricek bu yañadan ÓAbdü's-šamed-i budālā eyitdi. "Ya nebiyyu'llāh şuña dañı rāzıyduḡ kim bu pireler dañı bizi incitmeyeydi illā çünki incidürler elümüzden ne gelür biz dañı rahmetine ḡatlanduḡ ve illā suóāl eyle bu bendeki bergūşlara kim ādemı zād incitmekden ne ḡaẓẓ iderler. Pes Süleymān ḥāzreti abdāl elindeki bergūşa dillince suóāl itdi kim "Ādemı zād incitmekden size murād ne?" Cevāb virdiler ki "Ya nebiyyu'llāh iki cihet var evvel bir bu ki bizüm ceddümüz yılandandur ki Allāh teÓālā anuñ ḡanından bizi ḡılḡāt itdi. Pes ceddümüzüñ intıḡamın nesli Ādem'den alup ḡanların sóraruz ammā ki aslda Ādem'e zararumuz yoḡdur. Şol ḡanı sóraruz kim andan bir Óillet zāḡir ola ḡün-ı şāḡı olmuḡa ve dañı görürüz bu Ādemı zād ḡayvan bigi

³⁹ Biḡe ne oluyor ki Allāh'a tevekkül etmeyelim? Üstelik biḡe yollarımızı göstermişken. Elbette biz, biḡe yaşattıḡımız sıkıntılara sabredeceḡiz. Tevekkül edenler de yalnızca Allāh'a tevekkül etsinler (İbrahim 12).

⁴⁰ Biḡe ne oluyor ki Allāh'a tevekkül etmeyelim? (İbrahim 12).

⁴¹ Eger inanıyorsanız sonunda galip ve üstün gelecek olan sizsiniz. (Āl-i İmrān 139).

yirler içerler, yaturlar ve uyurlar. Pes üşendirürüz demek isterüz kim rāzıķuñ niŖmetin yidük yatup uyursın hālīķuñ tāŖatin edā kılup ŗukrin yirine getürmezsin. Ne yatursın turup hāķķa Ŗibādet itseñe diyü uyandururuz ve lākin anlar bizi incidür ŗanurlar. Vaķtā kim dutup illā getürseler barmaķları arasında parmaķla hezāra iŗkence kılup andan öldürürler. Bizüm naŗıhātumuzdan ğāfiller Ŗibādeti hāķķı edā itmekde cahiller.” **Nażm:**

[FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilün]

Böyle diyüp anda bergüş virdi ŗāha hoş-cevāb

Ŗeh Süleymān bergüşuñ pes sözlerin gördi ŗavāb

Bildi ādem oğlına kehle vü bergüş uşdu ki

Aşlı varmış tāŖat ide görmeye ādem Ŗāzāb

Der-Beyān-ı Āmeden Müvekkel-i Bahrı ve Mahlūķāt-ı Deryā BāŖı Beder- gāh-ı Ĥazret-i Süleymān ŖAleyhiŗs-selām

Ĥakīm kavlince bergüşuñ każiyyesi halk içinde münteşir olup söylenmekde ve letāifle zıkr olunmaķda ammā ki bizüm kıŗsamuz ez-ān cānib Süleymān Ĥazretine geldi. Ćunki Süleymān Ĥazreti bergüşuñ ve kehlenüñ sebep hılķatin ki bildi andan dönüp ŖAbdü’s-ŗamed’e eyitdi. “Ya ŖAbdü’s-ŗamed gel bizüm dergāhumuzda bile ol dergāhumuzda bile ol dergāhumda hāş ol **[T-487a]** bergüşdan kehleden halās ol.” ŖAbdü’s-ŗamed dahı budālāydı. Diledi ki Süleymān Ĥazreti ile ola yine Süleymān müvekkel-i bāde emr itdi. Taht-ı Süleymān’ı yıl götürüp gitdi Ŗazm-i Kıbrus itdi. Müddet-i rüzġār ile ol gün vaķtı ŗām olıncaya dek taht-ı Süleymān Kıbrus’a yitdi. Meger ki Kıbrus ceziresi ŖAmālķa sultānı Sührāb Ŗāh elindeydi haber gönderdi. Süleymān Ćün yaraķ segürsünler diyü Kıbrus halkı dahı Süleymān geleceğini bilüp her biri yüksek yire çıkup ķalŖa erenleri burc [u] bārū üzerine aġup ve ŗehr halkı evli evi üzerine ve yüksek yirlere çıkup taht-ı Süleymān’ı gözedüp tırdılar. ŖAŗr vaķtı geĀince anı gördiler ki beyne’s-semāda fevķaŖl-Ŗalāda Süleymān tahtı gelür. İns u cin ser-hengleri dıv ü perri melekleri ğül [u] Ŗifrıt ser-neferleri taht-ı Süleymān üzerinde māl-ā-māl olmuş oturlar ve ķuşlar ķanad açup taht açup üzerinde ķanad ķanada Āatup ğölge olup uĀarlar ve perriker cinniler dahı ķekişüp ve ķanad açşup taht-ı Süleymān kenarı nice uĀuşurlar ve birbirin geĀüşürler. Andan soñra taht-ı Süleymān’uñ tıl-ı Ŗarzı elli mıl hevā-yı fenāda götürmüş gelür. Nübüvvet tahtı üzerinde Süleymān Ĥazreti oturmuş. **Nażm:**

[FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilün]

Ćün Süleymān tahtını gördi bular anda temām

Aldı Ŗibret ķaldı vālīh tā ki varsa hāş u Ŗamm

Tâ ki ver erkân-ı devlet cümlesi aÖyân-ı melik
Kıldı taşın Süleymân devletine şubh [u] şâm

Neşr: Hâkîm kavlince taht-ı Süleymân'ı Kıbrus halkı görüp taÖaccüb idüp dahı anca gözetdiler ki taht-ı Süleymân dahı gelüp şehir üstine irdi, nażar kılup tahtı üzerinden Süleymân hâzreti dahı Kıbrus kalÖasın gördi. Baħr kenârında bir latîf alÖa deryānuñ şimāli cānibine ve vāıÖ olmuş bāğ u baħçesi nārenc ve turunc bāğ-ı cennet-mişāl zeyn olmuş var ve Öavret ser-cümlesi yüksek yirlere çıkup Süleymân'ın tahtını ve bahtını ve Öaskerini teferrüc iderlerdi. Süleymân hâzreti Kıbrus şehrini begenüp Loqmān Hâkîm eyitdi. “Ya hâkîm bu alÖaya kim hûkm ider ve ankı melik elindedür?” didi. Cevāb virdi ki “ÖAmāla sultānı Sührāb Şāh elindedür.” Sührāb Şāh dahı yirinden turup Süleymân devletine duÖā kılup eyitdi. “Ya şāh-ı cihān bu Kıbrus ceziresi Şeddād bin ÖAd zamānından berü bizüm ceddümüz elindedür ammā ki bināsı Sām bin Nūh yapmışdur latîf şehrdür āb-ı hevāsı hübdur.” diyicek Süleymân hâzreti eydür. “Ya Sührāb Şāh şimdi biz bu şehir kenârında onma cāyiz degül [T-487b] tā deryā kenārına varup deniz mālîklerin görmeyince.” diyüp müvekkel-i bāde hûkm itdi. Yıl taht-ı Süleymân götürüp şehir üzerinden aşırup ceziye kenārına varup deryā üzerinde taht-ı Süleymân'ı muÖalla turgurdi. Ol yañadan dahı müvekkel-i baħr deniz mālîklerine haber virdi ki Hâ teÖālā münācātuñuzu abül eyledi. Uşda Süleymân hâzreti nübüvvet tahtına süvār olup yıl taht-ı Süleymân'ı götürüp muÖalla deryā yüzinde tutdı tā ki seni deryā yüzinden Süleymân hâzretini ziyāret itmek āsān olmağ için diyicek deniz mālîkleri dahı deryā yüzine çıkup taht-ı Süleymân'ı görüp her birisi şād olup tuhfeli tuhfesin eline alup cinsi cinsiyle Süleymân'a Süleymānl utlulamağā geldiler. **Nażm:**

Ger dilerseñ aşlı birle şerh ola bu dāsītān
Vir şalavāt cān u dilden Muştafā'ya rāygān

Bir şalavāt virmege teölif olupdur bu kitāb
Vir şalavāt cānla ki rahmet ide müste'ān

Neşr: Hâkîm kavlince evvel cins ki denizler mālîkleri Süleymân hâzretine geldiler. Ser- cümlesi bir şekildeydi. Nite başlarında zerrin tāt ve arkalarında fahr libās ve billerinde muraşsaÖ cevheri kemer cemio aÖzāsı ādem illā ki cinlerinde kanadları perrilerün tāvūs anadı bigidür. Perr ü bāldur ve lākin bunların anadları egeri perr anadlarına şebihdür ve illā ki bal yelpazesi gibi perr ü bāl yoğdı ve lākin yeşil yāūt bigi ber ururdi. Pes bir nice

biñ bu heybetde deñiz mālîklerinüñ halîfesi önlerince bir zerrîn şanduk getürdüp Süleymân hâzretinüñ tahtına yakın gelicek Süleymân hüküm eyledi. Yıl taht-ı Süleymân'ı deñiz yüzine beraber dutdı ve andan nerdübân kıldılar. Cinnîler nerdübân dutdılar deñiz mālîkleri deryâ yüzinden nerdübândan serîr-i Süleymân'a çıkdılar. Nübüvvet tahtına muşâbil gelüp taht-ı pâye yüz sürüp andan şaff ile alâý bağlayup halîfeleri önlerinde turup ol zerrîn şanduk Süleymân'a peş-keş çeküp devam-ı devletine du'â ve eyyâm-ı şatına şenâ kılıp eyitdiler.

Nażm:

[Fâ'ôilatün / Fa'ôilatün / Fâ'ôilatün / Fâ'ôilün]

Alkış idüp didiler ki iy Süleymân-ı zemân

Ĥaķ te'ôâlâ devletüñi yüce kılsun cāvidân

Tâ kıyâmet devletiyle bâķi turgurma zevâl

Ĥanda iseñ yâr içüñ hâfiz ola ol müste'ân

Ĥaķķa minnet bi-ķiyâs u şad hezâran şad hezâr

Kim mübârek yüzini görmek müyesser oldu anuñ

Cân u dilden hıdmetüñe isterüz yüz sürevüz

N'ola kim itseñ Őinâyet lutf kılup şeh cihân

Bu deñiz mālîkleri ister kıla hıdmet begüm

Ger icâzet ola şehden yüz sürevüz şâdmân [T-488a]

Neşr: Ĥakîm kavlince Süleymân hâzreti deniz mālîklerinüñ bu vechle faşîh kelâmın dükelüp şadd u kıyâmın görüp Süryân dilini faşîh söyledüklerin bilüp ta'ôaccüb kılup tırdı. Andan baş kaldırıp eyitdi. “Merĥabâ ya deñiz mālîkleri hoş geldüñüz şafâ geldüñüz bizler daķı sizlere müştâķ olup bunda geldüñ. Emr itti bir zerrîn kürsi kıldılar halîfeleri geçüp oturdı ammâ ki Süleymân hâzreti nażar kılup gördü ki bu deñiz mālîkleri ser-cümlesi maĥbûbe şeklinde cemîle sûret beyâz berrâk ve lâkin bu oturan halîfenün yüzü gâyet siyah zengî şekli pes Süleymân hâzreti ta'ôaccüb idüp daķı su'ôâl kılup ol halife eyitdi. “Ya müvekkel-i deryâ aduñ nedür bu deryâ aduñ nedür bu deryâda ne vaķtden berü müvekkel-i deryâsın ve daķı bu getürdüğüñ şanduk ne şandukdur?” Cevâb virüp eyitdi kim “Benüm âdem zerr-i âhen

bahrîdür. Bu şanduk dahı dürr ü cevher ve şecer akdur baħr-i mağribde cemŖ idüp ĥazretüñe tuħfe getürdüm.” diyicek şandukı açup Süleymāñ ĥazreti naħar itdi. Gördi ki içinde ol ĥadar gevher-i şecer-i aħ var ki nihāyeti yok. Andan Süleymāñ ĥazreti eyitdi. “Bu siz tayıfe ki deñiz mālīklersiz şöyle balıħ bigi dāyim şu içinde mi olursız yohsa sizüñ dahı maħamlarıñuz var mıdur?” Cevāb virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu’llāħ bu deñiz mālīkleri dört bölükdür. Ser-cümlesinün aŖzamı bizüm cinsimüzdür. Bizüm deryā dillerinde ve deryā kenārlarında maħāmlarumuz vardur. Deryā içinden varup yir altını ĥazup yol idüp tururuz. Deñiz şuyından yuħaru ĥuru yir içinde sarāylarumuz ve latif maħāmlarumuz vardur. Anlarda mütemekkin oluruz, gāħ gönümüz seyrāñ itse deñiz diplerini ve deryā için seyrāñ ide deryā mahlūķatına ser-tā-ser ĥükm iderüz. Tenninden ĥayrısına ĥākimüz ĥükmimüz geħer ammā ki tenin ki ejderhā cinsidür. Vaħtā ki deryā içine düşse ol ĥadar bu yüregi uzunı on iki fersāħ olur ki her fersāħ on iki biñ adımdur deryā cānverlerüñ ol ĥadar incidür kim ĥadden aşup ĥulm-i ziyāde olıcak cemŖ olup Allāħ’a niyāz idüp ol tennin şerrinden ĥalās olmaĥa ĥaħķa münācāt iderüz. Ĥaħ teŖālā ĥācetümüz ĥabül idüp melekler gönderür. Ol tenüñ alup deryā içinden ĥıkup gönderdiler. YeŖcüc [ü] MeŖcüc vilāyetine iletirler ve ammā ki ya nebiyyu’llāħ deryā içinde tennin bigi Ŗası cānver yokdur. İllā ki deñiz [T-488b] Ŗaħrebleri vardır ki ne cānvere nişter urşa defŖi mecāl vermeyüp ĥelāk eyler ve dahı balıķlarıñ ĥıdāsı yine balıķdur büyügi küçügin yiyicidür eger balıķ birbirin yimese deryā kaŖrında balıķdan yürümege deñiz mahlūķı yol bulamazdı. Balıķ vardur ki on biñ yumurda yumurtlar ammā erkegi yumurda yir. **Naħm:**

[FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilātün / FāŖilün]

Cümle toħmı baluĥuñ olsaydı balıķ eger

Cümle deryā içre balıķ tolaydı ser-te-ser

Keşreti ĥütuñdurur ĥāyet ziyāde añla temām

Anca Ŗālem içre ĥoķluk yokdur illā cānver

Neşr: Ĥakım ĥavlince yine Süleymāñ ĥazreti eyitdi. “Ya Zerrāhen-i Baħrı bu deñiz ĥalķına ki müvekkel olduñuz ne devrden ve ne zemāndan berü ĥalīfesin ve saña ĥilāfeti kim virdi?” diyü su’āl itdi. Cevāb virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu’llāħ benüm Ŗömrüm teldi. Süleymāñ ibn benden ĥalmışam. Benüm icāzetüm andandur ve bu ĥilāfeti baña ol tevfiż itti ve dahı abā vü ecdādum müvekkel-i baħr oluñmışdur.” Süleymāñ yine suŖāl itdi ki “Sebep nedür ki saña maħküm olanlarıñ simāsı beyāz ve sizüñ siyāħ?” Ĥehre cevāb virdi ki “Ya nebiyyu’llāħ bizüm cinsimüz deñiz mālīkleri biñ yılda bālīĥ olur ve on iki biñ yıl nihāyet Ŗömür sürer. Şöyle ki

ecel yetişmeyüp yaşamalı ola. Pes Őmri yidi biñ yıldan geçinicek beyāzlığı esvedlige tebdil olur varduğunca siyāh çehre olsa gerek. Benüm siyāh çehre olduğuma sebep Őmrüm tavil olduğına daldı.” Yine Süleymān hāzreti suōāl itdi ki “Bunca Őmr-i tavil içinde Süleymān ibn bin zemāndan Őacāyibden ne gördüñ deryā ġarāōiblerinden bize haber vir.” diyicek müvekkel-i baħr Süleymān’uñ devletine duŐā kılup eyitdi “Yā nebiyyu’llāh bir ġün Süleymān ibn bin taħtını yil felekde götürüp baħr-i okyanusı seyrān iderken istediği deryā içine gire ve deñiz mahlūkātunuñ Őacāyiblerin göre tā ki bu deryā Őazimetin göre içinde mahlūkāt var mı bile.” Pes cinlere emr itdi sırçadan biñbir ġubbelü bir sarāyı düzdürüp ve bu sırçadan sarāyuñ üzerini demir tellerle berkitdiler ve demür bandlarla muħkem itdiler ve biñ bir ġapulu şimşād ağaçlarından bir taħtı revān düzdiler andan bu biñ bir ġubbeli sırça sarayuñ içine Süleymān ibn bin havāslar ile girüp oturdılar. Kırk ġünlük zād ve zevāda ġaydın gördiler daħı ġapusın muħkem yapdular baħrı cinler ve deñiz mālikleri gelüp biñbir kulbundan yapuşup Süleymān ibn nebī ol sırça sarāyla deñiz dibine indürüp deryā içini seyrān itdürdiler. Ol ġadar Őacāyib-i ġarāyib mahlūkāt gördüğü nihāyeti yok. ŐĀķibet Süleymān ibn binüñ ġöñlinden baġırdur. [T-489a] “Geçdüğü bu deryānuñ Őazametine göre bir cānver daħı var mı ki ifrāt ile büyük ola.” diyicek anı gördi kim deryā mevc urup dibinden ġaynadı. Emvāc-ı deryā felege ġıķup uyandı. “ŐAcaba nedür?” dirken bir balıķ peydā oldu. Ağzını açmış gelür ammā anuñ bigi Őazım balıķ gelicek dem urup Süleymān ibni bin ġalkını ve biñbir ġubbelü sırçadan sarāyını ve biñbir ġulplu taħt-ı revānını ve her kulpa yapuşup götürēn baħrı cinleri ser-cümlesini ağzın açup yutdı velākin bu biñ bir ġulplu sırça sarayuñ üzerinde ki demir tellerüñ sōkūlmeyeni mişālī uçları balıġuñ çeñelerine batup yudamayup ağzı daħı ġerilüp balıķ ağzın açup ġaldı ammā kim bu demürler yalmānı ġarbından balıġuñ dimāġındaki zahmlar açıldı. Baħr içine ġanlar aķup saķıldı balıķ evvel açıla deryā içini birbirine urup gezdi. Acısından neyleyeceġin bilmedi ve taşrada olan deryā baħrleri balıķ ağzından ġıkup ġaçdılar ve lākin Süleymān ibn bin kendü ġās kavmiyle biñbir ġubbelü sırça sarāyı içinde oturmuşlardı. Ĥaķ teŐālādan necāt isteyüp münācāta el getürmüşlerdi. Bu cānibden baħrı cinler daħı deñiz māliklerine haber itdiler. Ne ġadar deryā müvekkelleri varsa ser-cümle cemŐ olup balıġa verüp gördük kim balıķ zahm acısından ġāh deryā dibine talar ve ġāh deñiz yüzine ġıķar çeñelerinden ġanlar daħı revān olup aķar. Pes balıġa dilince söyledük Süleymān ibn bindür ağzuñdağı şeyse içinde diyü beyān eyledük balıġı Süleymān ibn bin adın işidüp tırdı “Ağzumdan ġurtaruñ.” diyüp rızā virdi. Yetmiş biñ deñiz maliki cemŐ olup Dımışķı ekler getürüp balıġuñ çeñesine batan demir uçların kesüp ayırtulduķ ve Süleymān’uñ oturduğı sırça sarayı balıġ ağzından uzluġıla ġıķarup alduķ ve deñiz mālikleri yine ol sırça sarāyı ġalbinden getürüp deryā içine revāne olduk ammā kim ol balıķ Süleymān ibn binden Őözür dileyüp eyitdi ki “Ya Süleymān sen

mürsel peygambersin benüm günāhımı Őafv eyle ki seni bilmedin Őaskerüñle serāyınla yutdum ve ŐĀlî ĥazretüñi incitdüm.” didi ve Süleymān ibn bin eyitdi. “Yāhūd Őažım senüñ kendü ihtiyāruñla degüldür. Bu iş illā ki taķdırde vardı olsa gerekdi.” diyüp Őöžrin ķabül eyledi dahı yine suŐāl itdi ki “Ya ĥūt-ı Őažım hiç bu deryā içinde senden ulu balık var mıdur?” cevāb virüp eyitdi ki **[T-489b]** “Ya nebiyyu’llāh bir vaķt benüm mizācım žaŐıf düşdi ĥaste oldum deryā mevcinden incinüp diledüm ki birin bulup içine girem yatup rāĥat olam. Pes baħr kenārın arayup bir bucaķ gözedirken nā-gehān gözlerime bir ulu Őažım tağ göründi. Bu tağıñ rāst ortası mağāra ki otuz benüm bigi balık içine girse ve çıķsa śıgar. Pes ol mağāraya girdüm ġāyet ulu Őažım gördüm. Her bucağını seyr eyledüm. Gördüm kim kenārları üstühāndan balık dişine beñzer. Ammā ki aŐlāsına göz irişmez ne ķadar ki ceĥd itdüm ne saķfın ne ferşin buldum. Pes ol üstühāndan serre arķamı virüp yatdum bir ķış içinde kışladum bir kıştan soñra bu mağāra deprendi ve ağızı yumuldı. Bildüm ki bu bir Őažım balık ağızıymış ağızı yumulacaķ nefesi ĥarāretinden bükeldüm ĥālıķa münācāt eyledüm. Allāh teŐālā duŐāmı ķabül itdi balık ağızın açdı hemān-dem ağızından çıķup kaçdum henüz ol zemāndan berü bir ulu tağ gibi ķaraltı görsem ol balıķdur beni yutmaģa gelür śanurum ķorķaram. Ėāyet ĥavf iderem henüz ol vaķtden berü rahatum yoķdur.” **Nażm:**

[FāŐilatiin / FāŐilatiün / FāŐilātün / FāŐilün]
 Böyle diyüp şeh Süleymān ĥazretine kāmıyāb
 Virdi balık ĥāl dilince ĥüb şirīñ śāĥ cevāb

İy mübaśśir kār-ġāhı fıtrata eyle nażar
 Görenler ĥalk eyleyipdür ĥālıķ-ı aŐžam iy şebāb

Neşr: Ĥakīm ķavlince Süleymān ĥazreti deñiz mālिकinden bu Őibretu’llāh sözi ki işitti ġāyette Őibret alup ĥāyrete vardı. Andan suŐāl itdi ki “Ya Zerrehān-ı baħrı ĥaber vir baña ki sizüñ maŐişetüñüz yimeñüz içmeñüz nedendür?” Cevāb virdi ki “Ya nebiyyu’llāh bizüm cinsimüz Őūd ve Őanber maĥbūr ile ġıdalanuruz ammā ki ġayrı cinsin deñiz mālिकlerinüñ ĥāllü ĥāllince meŐkülātı vardır.” didi. Bunlar bu sözdeyken tekvīn-i baħrı eyitdi. “Ya nebiyyu’llāh deñiz mālिकlerinüñ ikinci bölüģi ĥazretüñe Süleymānlık kutlamak isterler icāzet var mı?” Süleymān ĥazreti icāzet virdi. Deñiz yüzinden cinniler dutduģı nerdübānlardan ol deñiz mālikleri serir-i Süleymānı’ye çıķup nażarına gelüp pāy-ı taĥtı öpüp her birisi uşağı irisi göğercin yumurdası miķdarıncadur ve cevāhir getürüp Süleymān’a Őarż itdiler. Andan Süleymān dahı nażar kıľup gördi ki bir bölük deñiz mālikleri geldi ki yüzleri ādem başlarında tāc var. Ĥdem ayı bigi elleri var ammā ki ayakları ve ķanadları ve şeh-perleri ve kıyruķları ser-cümlesi tāvüsa beñzer. Dillerince Süleymān’a duŐā kıľup Süleymānlık

kutlayup saf bağlayup turdılar. Andan anlarıñ dañı halîfesi **[T-490a]** ilerü geldi. Zerrin kürsi kurdılar, geçüp karar itti ve dilince eyitdi ki “Çok şükür ol halîke ya Süleymân sencileyin mürsel peygâmbir nażarına yetişdüñ.” didi. Süleymân anuñ faşih kelâmın işidüp eyitdi. “Hiç benden gayrı peygâmbir nażarına varduñ mı?” Cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu’llâh belî Nûh peygâmbir gemisinden bileydüm ve Nûh-ı nebînüñ hıdmetine yüz sürmişem, anuñ hayr du’âsın almışam.” diyicek Süleymân hâzreti eyitdi. “Ya müvekkel-i bahr aduñ nedür ve dañı sizüñ ma’âşetüñüz ve dirliğüñüz nedendür ve mekânlarıñız kâdâdur?” diyü su’âl idicek cevâb virüp eyitdi ki “Yâ resûlu’llâh benüm adum Ka’îf’dür. Ben nebiyy-i yilden Nûh peygâmbir devrinden berü cinsimüz bahri deñiz mâliklerine halîfeyem ve ebâ ecdâdumuz dañı benden aqdem halîfe olunmuşdur ve dañı bizüm mekânlarımız deñiz diplerine ve deñiz kenârlarında kâdimü’z-zemândan yapılmış binâlar vardır. Âzîm gökçek sarâyılar vardır gönlümüz sevdiği yerde mekânlarımız vardır ve yidigümüz dañı deñiz cânvercuqlardur ve dirliğümüz dañı budur ki deryâ yüzine çıkaruz ve katı kim bir gemi garğa varmalı olsa eger mü’min ve müslümân kimseye garğ olmağa komazuz. Defî’ geminüñ altına girüp ve gemimüz ardın sürüp ve gemimüz öninden yidüp kenâra çıkaruruz garğ olmağdan halâs iderüz ve andan sonra altı yüz ümmet ki deñiz içinde vardır. Ser cümlesi emrimüze mahkûmdur gücümüz yitdigünce Âd u dâd iderüz. Ma’lûm u zâlim elinden alup dâd u istâd iderüz.” diyicek Süleymân hâzreti eyitdi. “Yâ’ni bu Akdeñiz’den gayrı deryânuñ dibinde binâlar dañı var mıdur? İskender-i Kübrâ hod Karadeñiz’ün ayağın yardı. Megârib memleketin harâbe virdi. Kayd-ı âfetüñ memleketiydi ve yir yir şehr-i mu’âzzâm ve kâ’la-i Âlî ve envâ’ binâlar ve garâyib sarâyılarına olmuşdı. Ser-cümlesin deryâ garğa virüp deñiz olan şehrler binâlar deñiz altında kaldı. Zîkr hâcet degüldür ki meşhûr kıssâdur ammâ ki bu Akdeñiz’den gayrı yir üstinde olan deryâlarıñ dibinde bu baña Âcâyib gelür.” diyüp su’âl idicek deñiz mâlikleri eyitdiler. “Ya Süleymân-ı zemân yakın şöyle bil ki altmış bir deñiz ki yiryüzünde vardır. Şol denizler ki yiryüzindedür ol deñizlerüñ dibinde ve yiryüzünde ol kadar Âzîm binâlar vardır ki nihâtı yokdur belki rûy-ı zemîndeki binâlardan artuğdur. Envâ’ şehrler var ki yapılmışdur henüz soğakları ve kâr-gir kubbeleri bütün turur taşlarınuñ üstin yosın **[T-490b]** dutmuşdur. Pes bir dañı begendigümüz şehrlerde mekân dutup dururuz.” cevâb viricek yine Süleymân hâzreti su’âl idüp eyitdi ki “Cemî’ deryâlarda kanğı deryâ derin ola?” Deñiz mâliki cevâb virdi ki “Yâ Süleymân cemî’ deryâdan bahr-i muhîtt deriñdür. Ammâ ki deryâ-yı muhîtt den geçse yidi kat yiri götüren haber okyanus deriñdür kim anuñ derinliğine nihâyet yokdur.” diyicek Süleymân hâzreti eyitdi. “Âcaba ol yidi kat yir götüren deñizün dibini kimse gördi mi ki ola?” diyicek cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu’llâh ol zemân ki tûfân-ı Nûh-ı nebî ki gemiye girdi. Ashâb su’âl itdiler ki ya Nûh-ı nebî bu yidi kat yiri götüren

deñizi bize haber virseñ mişdâr-ı Óamķını bilseydüñ.” didiler. Nüh-ı nebî eyitdi ki “Allāhü teÓālādan isteyelüm müvekkeli-i baħr gelsün cevāb alalum.” diyüp ĥaķķa münācāt itdi. Andan Nüh-ı nebî ĥaķķa duÓā ķılup müvekkeli-i baħr ĥāzır olup deñizüñ derinligini suÓāl itdi.” Cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh ol vakt kim Allāhü teÓālā yidi ķat yiri kim yaratdı öküzü balıķı ki dürtti. Sevr-i ferş altında ve balıķı deryā içinde kim turgıtmadı. Pes bizüm cinsimüz müvekkeli melekden birimüz Allāhü teÓālādan istedi kim baħr-ı oķıyanusuñ dibin göre. İzn-i sübhān birle deñize talup getdi. Bunuñ üzerine yetmiş biñ yıl geķti ol müvekkeli-i baħr deryādan çıķdı. Yüzün yire sürüp Ĥaķ teÓālāya münācāt ķılup eyitdi ki. Günāha Óözü diledi. “Pes suóāl itdüñ ki bu deryānuñ dibini bulduñ mı ve maķşüduña irdüñ mi? ÓAnķı baħrıñden haber bildüñ mi?” Cevāb virdi ki “Otuz beş biñ yıl yidi ķat yir götüren deñizüñ kaÓrına getdüm. Her nefesde biñ yıllık yol ķatÓ itdim. Otuz beş biñ yıl temām olıcak öküzü ferşı getüren balıķuñ muķābelesine irdüm. Anuñ Óazāmetini ki gördüm yüregüm duymadı ki daħı deryā dibine ineyüm ol balıķ heybetinden yine deryā yüzine çıķmaģa heves itdüm. Otuz beş biñ yıl olacaķ gelüp deryā yüzine çıķdum.” diyüp cevāb virdi. “İmdi yā Nüh-ı nebî ol deryānuñ kaÓrını görmedüñ ve Óamķınuñ ĥaddine irmişse daħı irmedüñ.” diyüp haber viricek. Nüh-ı nebî bildi ki Allāh’dan ģayrı kimse ol yidi ķat yir götüren deryānuñ dibin ne mişdâr bulduģın bilmez.” diyüp deñiz māliki Süleymān’a haber virdi. **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Şeh Süleymān ģüş idicek işbu sözi ol zemān
Aldı Óibret fikre varup ĥayrete vardı hemān

Ol deñizüñ kaÓrına bildi nihāyet yoķdur [T-491a]
Oldı sākin vir şalavāt Muştafā’ya cāvidān

Der-Beyān-ı Āmedin Müvekkeli-i Deryā Ez-Mahlūķātı Dĥk-i Serān

Loķmān Ĥakīm ķavlince anlaruñ Óaķābince tekvün-i baħrı varup deryā yüzinden bir cinsi daħı deñiz mālikleriñ getürdi. Süleymān nażarına kim başları üzre ĥorüs tācı bigi tācı var ammā yüzleri ādem şekli ve lākin gözleri balıķ pullu ve lākin Óacāyibligi daħı bu kim arkasında ķartal ķanadı bigi iki ķanadları var. Perr ü bāli ķuş bigi bir daħı Óacāyibligi bu kim ķuyruģı sökülen ķuşı ķuyruģına beñzer envāÓ reñģin yüklerle müzeyyen ve iki ayakları Óanķā ayaģına beñzer. Pes Süleymān nażarına gelüp yüz yire sürüp her birisi aģzından bir dāne gevher çıķarup minķārına şükker almış tütü gibi getürüp Süleymān nażarına ķodılar. Süleymān ĥazreti nażar ķılup gördi ki her birisinin getürdüģi dürr ü gevher anuñ bigi kıymetidür ki degme şehler ĥazinesinde bulunmıya Süleymān tuhfelerin ķabül ķılup dillerin daħı añladı. Gördi kim bunlaruñ dili ģayrı şekl [ü] şemāóillerin görüp taÓaccüb ķılup Süleymān ĥükm itdi bir zerrin

kürsî kıodılar. İkinci deñiz mâlikinüñ altın yanında şaff-ı niŖâlde andan Süleymân hâzreti ihtiyârları gelüp ol kürsî üzerinde oturdu. Süleymân dilince suŖâl itdi kim “Aduñ nedür ve sizlerüñ cinsine ne cins dirler ne hıdmet üzerinesiz?” didi. Cevâb virüp eyitdi ki “Ya nebiyyu’llâh benüm adum Hâlahıldik-i Ser’dür. deñiz mâlikleri dört cinsdür. Üçünci cins deñiz mâliklerine halifeyem Süleymân hâzreti didi ki “Saña bu hilâfeti kim virdi?” Cevâb virdi ki “Yâ Süleymân, Nûh-ı nebî hıdmet itmekle bu mertebeyi buldum.” Süleymân didi kim “Nite deñiz mâliki eyidür. Süleymân vaķtı ki tûfân-ı Nûh ki gemiye girdi çünkü Ŗâlem-i tûfân bürüdi. Pes otuz günden sonra Nûh diledi kim yirden çıkup şu varduğınca yire sekmek ile kırkıncı günde tûfân defŖ olacağın Nûh ki bilürdi. Deñizüñ ne miķdâr derünlüğü kıaldı evvel bilelüm dıvü bahrı cânverlerüñ hâzır ola. Nite Nûh söyledi. İniñ baña deryâ dibinüñ deriñlüğü biliverün.” didi. “Bu huşûsda Nûh’uñ hiçbir ümmeti söz işitmedi. Hükm itdüğü hıdmetine itâŖat itmedi. Hemân dem ben gemine ilerü varup mübârek elin açup icâzet alup geldüm. Baħr içine taldum derinliğini kıyâs idüp Nûh’a taķrîr itdüm. Nûh-ı nebî [T-491b] hıdmetüm görüp baña hayr duŖâ kıldı. Muħaśsal-ı kelâm ta deryâ-yı tûfân mahv olunca Nûh’un gemisi ŖArafât’a çıkınca Nûh-ı nebîñüñ deñiz içinde olan hıdmeti gördüm. İttifâķ ol esnâda deñiz mâliki olmışdı Nûh-ı nebî müvekkel-i deryâ ile tekvîni getürdi. Deñiz melikligüñ baña alıvirüp maksûdum bitürdi ol zemândan berü benüm cinsümde olan deñiz mâliklerinüñ halîfesiye.” diyüp cevâb virdi. **Nażm:**

[FâŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Böyle diyüp ol deñiz mâliklerinüñ serveri
Şeh Süleymân hâzretine virdi toğru haberi

Diñle imdi bu Ŗacâyib dâsitânı yâ emîr
Vir şalavât Ahmed’e yâd idüp peygâmberi

Neşr: Hâķım ķavlınce Hâlahıl Dikser böyle diyicek Süleymân hâzreti bildi kim buña hilâfeti Nuh-ı nebî virmiş. Andan yine suŖâl kılup eyitdi ki “Ya Hâlahıl Dikser ol zemân ki Nûh-ı nebî nażarına ki yitişdüñ ne kıadar yaşındayduñ ola?” didi. Eyitdi “Ya nebiyyu’llâh ol vaķt yüzümde on yidi beñ vardı. MaŖölümdür ki on yidi yaşumda idüm. Zirâ ki bizüm yaşımız yüzümüzdeki beñimüzden maŖölüm olur. Her yılda ķudret-i Hâķ birle yüzümüzde bir hâl vâķiŖ olur. Vaķtâ ki çok yaşasak ecel gelmeşe yüzümüzde ol kıadar beñ olur. Yıl başına kim Ŗâķbet yüzi temâm benden ķapkara olur. Hiç beyâż yiri kıalmaz. Andan sonra bu kıartal kıanadı bigi kıanadlarumuzda yıl başına bir yañumuz ağırup siyâhken sepid olur. Süleymân hâzreti bu sözi işidüp taŖaccüb itdi eyitdi ki “Zihî kıâdir-i ber-kemâl ve şanıŖ-ı züŖl-celâl ki gerdilerse ağı kıara ve kıarayı ağı ider. **Nażm**

[Fā'Ōilātün / Fā'Ōilātün / Fā'Ōilātün / Fā'Ōilün]

Ger dilerse yüzde hāl çün siyeh per zāg ider
İster ise kıra bu ki bir dem içre ağ ider

Qādir ol ki şek degüldür lâ-şerik ü lem-yezel
Hālik ol ki mürde-i rüz-ı hāşre sağ ider

Neşr: Hâkîm qavlince yine Süleymân hâzreti su'âl idüp eyitdi ki “Ya Hâlâhıl Dikser bunca rûzigâr Nûh ile deryâ yüzinde bile oldum dırsın. Tûfân-ı Nûh'da Ōacâyib [ü] garâyib ne gördün bize haber vir?” Cevâb virüp eyitdi. “Ya resûl'llâh üç Ōacâyib nesne gördüm. Evvel bu ki tokuz yüz yıl ol kâfirleri Nûh Hâk dîne da'vet itdi. Seksen iki kişiden gayrı kimesne imâna gelmedi ve andan soñra ol zemānuñ pādîşâhları İdrîs- namede gördiler ki Nûh zemânında tûfân olsa gerek Ōilme'ol yakın bildiler ki Nûh-ı nebî bu olsa gerekdür ve tûfânı dahı olırs Nûh'a imân getürmege Ōar idüp her birisi **[T-492a]** ulu ulu tağlarda qayadan mağaralar qazdurdılar ve bu tahtalardan qapulardur düzdiler ve içine kırqar ellîşer yıllık azık ve şü qoydılar. Hermân ve Nesrân iki pādîşâh oğullarıydı. Dünyâyı iki kısm itmişlerdi quds-i mübârek yirinden meğârib [ü] meşârik olmuşlardı. Hermân meşâriki ve Nesrân meğâribi yirdi. Bunlar dahı İdrîs-namede gördiler kim tûfân-ı Nûh olacaqdur. Pes Hermân ve Nesrân iki qardeş Mısr'da bir yire geldiler buluşup birbirine Ōizzet kıldılar, İdrîs-nâme'den söz açdılar. ŌUlemâ cem'Ō idüp tanışdılar, cem'i'Ō müneccim hûkm itdiler ki tûfân-ı Nûh yakında qopar dünyâ içi ser-tâ-ser deryâ olırs ammâ ki tûfānuñ müddetini bildiler. Ba'Ōzıları seksen yıl ve ba'Ōzıları kırq yıl ve ba'Ōzıları otuz yıl didiler, kırq gün olacağın fark idemediler. Pes Hermân ve Nesrân dünyānuñ mālını cem'Ō idüp ma'Ōcundan iki qal'Ōa yapıdılar eyle ma'Ōcun ki cevâhirle mülemma'Ō itdi. Rûzgârla buña hevâdan ve yağmurdan ve güneş hâre'tinden ay şiddetinden harâbe varmıya ve dahı içine şü girmeye vardılar. Hermân ile Nesrân bu qal'Ōaları ki temâm itdiler, tûfân-ı Nûh dahı oldı. Hermân ve Nesrân qavm-i kabîlesiyle ol qubbelere girüp qapuların kili hîkmetle begidüp muhkem kılup oturdılar. Gökden yağmur yağduğınca yağmur geçer buna diyü qahqaha ile gülüşdiler. Kırq gün temâm yağmur oldı. Âhîr kırq birinci gün tennür-ı Nûh'dan şü çıqdı, yir içinden dahı şü çıqdı. Hermân ile Nesrân tûfân-ı gökden yağa şanurlardı. Yirden şü çıqmaq Ōâciz qalup sercümlesi garq oldılar. Pes baña bu Ōaceb gelür ki bu nice dünyâyâ hûkm ider pādîşâhların Hâk bātıldan fark idemeyüp suya garq ve cehennem odına harq oldılar. İkinci Ōacâyib dahı bu ki Ken'Ōân ki Nûh peygâmbereñ kendü oğlydı. ŌÂd kıızından olduğı cihetden qadd ü kâmeti gâyet yüceydi. Nûh didi ki “Gel gemiye gir ammâ be-şârt-ı ân ki imâna gel.” Ken'Ōân didi ki “Ben saña imân getürmezem ve gemüne girüp dahı oturmazam ammâ ki nihâyet

deñizün derinliği benüm bu Óucbe evvel şu içinde turam, tūfān defÓ oluncaya dek ġarġ olmıyam.” didi. ÓĀķibet tūfān ki olup Nūh ġemiye girdi. Deryā gelüp KenÓān’uñ boğazına çıġdı. Gördü ki ġarġ olur elinde bir tıfl-ı nārsıde oġlancuġı vardı. Ayaġı altına koyup üstüne çıġdı kim ġarġ olmıya ne ġadar ki Nūh söyledi **[T-492b]** “Ya KenÓān gel müsłimān ol seni ġemiye alayın mümkün olmadı, KenÓān imāna geldi. Nūh-ı nebı mürsel peygāmbereñ oġı dūnyādan kāfır ġidüp cehenneme girdüġine ġāyet taÓaccüb itdüm ve daġı üçünci Óacāyib bu ki tūfān-ı Nūh olup Óālemi Ķāf’dan Ķāf’a ki şu tutdı. Nūh ġavmiyle ġemiye binüp ki yürüdi cemıÓı mahlūk helāke vardı. Andan Nūh baş ġaldurup eyitdi ki “İlāġı seyyidi ve mevlāyı cemıÓı ġullaruñ helāk eyledüñ. Sefıne ashābından ġayrısın ve yahūd ġarġ olmaduġ daġı kimesne var mıdur?” diyince ashāb-ı Nūh eyitdiler ki “Ya nebiyyu’llāh cihānı başdan başa deñiz dutmuş durur. MaÓlūmdur ki cemıÓı ġalġı ġarġa virüp helāk itmiş durur.” diyicek nā-gāh deryā yüzinden bir nesne peydā oldı. ÓAcaba ne ki anı gördiler ki bir yeşil ġiyer ve yeşil šaru nūr-ı nurāni pır-i Óāciz deñiz yüzine yeşil seccāde šalmış oturur ammā ki yanında bir šandukġa var tābūt resminde ġaçan ki Nūh ġemisine yakın geldi. Seccadeden ġemiye yakın gelicek yukaru çıġup Nūh peygāmbereñ gelüp yidi kerre elin öpüp “Šükr ġetüren pādışāha.” diyüp secde-i šükr eyledi. Andan Nūh ġazreti bu Óazizi kenārına alup “Sen kimsin bu mertebeye neden yetişdüñ ki deryāya ġarġ olmayup şu üzerinde Ĥaġ teÓālāya ibādet idersin?” didi. Cevāb viridi ki “Ya nebiyyu’llāh benüm adum ÓAbdü’l-ġalġı’dur yidi ataya ceddüm İdris peygāmbere irişür. Pes atam ÓAbdü’s-šamed ki İdris-i nebı dīnin dutardı ve İdris-nāme’de bir ġün seng naÓatüñi bulup oġıdı. Haġ sübhāne ve teÓālā iderse šuhfında demiş ki ya İdris senden bir nice mürsel peygāmbere ġele veli Nūh bin melik senüñ neslūnden ġelecekdür, tokuz yüz yıl ġalġı Ĥaġġ-ı dīne daÓvet ġılacaġdur. İmdi ol nebınün zemānında imān ġetürmeyenleri tūfān ile helāk itsem ġerekdür. İllā ki aña tābiÓ olanlar tūfāndan ġalās olalar. Pes atam ÓAbdü’s-šamed šāhf-ı İdris’de bu ġavli ki buldı. Andan šonra senüñ devrüñ daġı ki yitişdi saña imān ġetürdi ve senüñ šeriÓatüñi dāyim šorardı. Baña taÓlīm iderdi ve dāyim zıkr buydı ki “*Lā ilāhe illallāh Nūh-ı nebiyyu’llāh*” diyüp imān ġetürürdi. ÓĀķibet tūfān-ı Nūh’a yidi yıl ġalı mübtelā olup döşege düşdi. Šöyle oldı ki cismüm yatmaġdan delik delik oldı. Benüm daġı ġavm-ı ġabilem ve anam yoġdı tımār ide tācın mevte deġin ġıdmet itdüm ve alkış aldum. ÓĀķibet ġın-i mevtde eyitdi. “Ya ÓAbdü’l-ġalġı Allāh senden **[T-493a]** rāzı olsun ve saña bir makām üzerinde tāÓat ġılmaġ müyesser itsün ki ġār Óanāsırdan ol şeyói Allāh’un nūrını ġörmüş ola. YaÓnı kim deryālar üzerinde ve şular üzerinde namāz ġılmaġ müyesser ola ammā nebiyyi tābūtuma ġoyup namāzımı Nūh-ı nebı šeriÓatince ġılup yirde emānet ġoyasın amma ki tūfān-ı Nūh olıcaġ tābūtumu bilece alup deñiz yüzine seccāde šalup Nūh šeriÓatince ġalife namāz ġılasın. Nūh nebiyi buluşmaġa rāzıġa niyāz idesin.” diyicek. “Ben daġı atamuñ

vaşiiyetin dutdum uş tábütin bile getürdüm ümmiddür ki gemiye alasız sizün ümmetiñüz vaşiiyetin şabül şılasız.” didi. Nüh-ı nebî rühîçün duŌā kılup ŌAbdü’s-şamed tábütını gemiye aldı. Çünki tūfān-ı Nüh temām oldı ŌArafāt tağında ŌAbdü’s-şamed Nüh-ı nebî tekrār namāzın kılup kendü eliyle kabrine koyup defn eyledi. Andan ŌAbdü’l-hālîk Nüh-ı nebîñün mübārek elin açup “Hāk-i pāyına yüz sürüp senden temennā iderem ki benim çün bir duŌā kılasın. Fenādan bekāya rihlet kılam önünde şabz olam mübārek elünle beni dahı defn idesin.” didi Nüh duŌā kıldı, aşhāb-ı emîn didiler. ŌAbdü’l-hālîk Allāh’a tekbîr ve Nüh peygāmbere şalavāt virüp Hāk’a cān teslim itdi. Nüh-ı nebî kendü eliyle gömdi. ŌArafāt’da bende dahı yā Süleymān üçünci Ōacāyib bu ki kendü şulb oğlanı daŌvet itmek ile imāna getüremedi. Nuh’dan bir yıllık ol ırakda āhir kimseye imān rüzı kılup vilāyet müyesser idüp şehādet mertebesin virdi. **Naẓm:**

[FaŌilātün / FaŌilātün / FaŌilātün / FaŌilün]

Hālîk ol ki her ne ister halk ider āşikār püser
Hākîm ol kim hîkmet anuñ hîkmetidür bî-şarār

Ger dilerse balgamı bāŌūr ider ehl-i ceħîm
İstese küffāra cennet virüp ider baħtiyār

Neşr: Hākîm şavlince Süleymān hāzreti üçünci şaf deñiz mālîkinde bu haberi işidicek Süleymān hāzreti Ōağlına idrākına istihsān idüp bu sözlerden haylî Ōibret aldı. Bunlar bu sözdeyken tekvîn-i baħr gelüp “Ya nebiyyu’llāh deñiz mālîklerinün dördüncü cinsinün halîfesi oğlanlar ile tapuña gelmege icāzet isterler.” diyicek Süleymān hāzreti “Desturdur gelsün.” diyü beşāret idince deñiz mālîkleri dahı cinnîler baħr yüzinde dutduğı nerdübānlardan serîr-i Süleymānî’ye çıkup nübüvvet tahtınun pāyın öpdiler. Süleymān devletine duŌā kılup eyitdiler ki “Ya Süleymān Süleymānlık şutlu olsun devletün, baħtuñ, saŌādetün ziyāde dostların fevkaöl-Ōāde düşmenün **[T-493b]** tahteöl-şerāda olsun. **Naẓm:**

[FaŌilātün / FaŌilātün / FaŌilün]

Devletün başında ve Ōömrün ziyāde
Hükümünün maħkûm olañun fesād

Hālîk-ı Ōālem hükümüne meŌmûr olup
Tahtuña merkeb ola gökdeki bād

Der-Beyan-ı Âmeden Müseran Be-Dergâh-ı Hâzreti Süleymân ÖAleyhis's-selâm

Neşr: Hâkîm şavlince deñiz mâlikleri bu vechle duÔâ kılup ağızlarından biraz yâķūt-ı dümânı çıkarup Süleymân nażarında ķodılar. Her birisi kebûter-i beyzasınca vardı. Andan Süleymân nażar kılup gördüğü bir Ôacâyib şekl her birisi kıza oğlan şeklinde ğâyet hasta erkegi ve dişisi dahı maĥbûb ziyâde ammâ ki saçları gözlerini örtmiş dahı bir arşdan ziyâde yirde sürinür velî ancılayın maĥbûblar ve maĥbûblardur ki yüzlerine baķan ĥayrân ķalır. Velî Ôİsâ bu ķadar var ki ğâyet küçüklerdi şer sekiz yaşında oğlanca ola cemîÔi aÔzâları âdem şekli ammâ iki ayağı var Ôankâ ayağı bigi ve elleri âdem elli yaśsı bilekli ķamış parmaķlı yâsemendir. Naķlu ve bir dahı bu ki bunların sözlerinin şavtı iken çıkmaz birisi bir söz söylese yanına varup ķulaķ urmayın işidemez. **Nażm:**

[FaÔilatün / FaÔilatün / FaÔilatün / FaÔilün]

Bunları ki gördi ol dem şeh Süleymân ĥazreti
Fikre varup ĥayl-i bād aldı andan Ôibreti

ŞanıÔuñ şunÔın gözedüp ķaldı ĥayrân şehriyâr
Dinle imdi ķıśsa nedür vir şalavât ki ķatı

Neşr: Hâkîm şavlince Süleymân ĥazreti anların cemâl-i ber-kemâlin görüp emr itdi. Bir zerrîn kürsi getürdiler. Üçünci deñiz mâliklerinin şaffından aşğa dördüncü tabaķada ķodılar ol deñiz mâliklerinin ihtiyârı bir mahcûb-ı matlûb baĥtiyârî deñiz yapragından ardına ve ôñine mîzer tutmuş zerrîn kürsi üzerinde geçüp oturdu. Süleymân ĥazreti edebin örüp taĥşin itdi. Andan Süleymân ĥazreti suôâl itdi ki “Aduñ nedür ve bu gelen cinsleri ne tâyifedür?” diyicek muķaddemen gelen deñiz mâliklerinin dillerinden ğayrı bunlar dahı bir âĥir dîn söylerler. Süleymân ĥazreti Ôinâyet-i Hâķ birle bunların dahı dilin anılayup bu deñiz mâliklerinin ĥalîfesi cevâb virüp eyitdi. “Süleymân ibn Dāvūd benüm adum İġvâs-ı Melek’dür. Bu deñiz mâliklerine ĥalîfeyim tâ Süleymân çağı zemânından berü deñiz maĥlûķının bir niçe yüz cinsine müvekkelem.” diyüp cevâb viricek Süleymân ĥazreti eyitdi. “Senüñ yüzün aķlıktan tâze ğüle beñzer ve saçuñ siyâĥlığı hindî fûlfüle ve [T-494a] Rûmî sünbüle beñzer. Henüz cüvânsın Süleymân çağı ĥod dünyâdan gideli on on beş biñ yıl olmuşdur. Bu sözi hiç Ôaķl ķabûl itmez ki sen Süleymân çağı devrin göresin.” **Nażm:**

[FaÔilatün / FaÔilatün / FaÔilün]

Şeh Süleymân böyle diyüp ol zemân
Ķıldı ĥayrân fikre varup ĥüblüġına kâmrân

Diñle niçe vir server ol mālîk anda ecvāb
Lîk virgil Muştāfā'ya sen şalavāt rāygān

Neşr: Hükemā kavlince Süleymān-ı nebî hâzreti eyle diyicek İgvās-ı melik eyitdi ki “Ya nebiyyu’llāh hāşā ki senüñ bigi mürsel peygāmbere zemānında kimesne diline yalan söz ala ammā ki bizüm cinsimüz kıocamız ve kıarımız ber-karār sābıķ tururlar ve kıatunı eceli ise bu hılķāt üzerine helāk olur. Şekl-i şemāyili teğayyür olmaz.” diyicek. Yine Süleymān hâzreti eyitdi. “Sizüñ insana nef’iñüz ve zararınuz nedür?” didi. Cevāb virdi ki “Ya nebiyyu’llāh kıaçan ki bir gemi görsevüz şol muvahhîd müömin gemisi ola ol gemi ğarķ olmaķdan hıfż iderüz ve dahı bizüm cinsimüzden insāna zarar gelmez. Meger ki ulu ırmaķda ve şularda atıla üzerimize uğraya atı ayağı şaçumuza tolaşa anuñ bigiye zarar ırgürürüz kendümüz halās itmek çün. **Nażm:**

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]

Böyle diyüp ol deñiz mālîkleri virdi cevāb
Şeh Süleymān gūş idüp aldı Ōibret kıāmyāb

Diñle imdi kıśśa nedür cān [u] dilden şerh idem
Vir şalavāt lîkin ammā söze olsun feth ü bāb

Der-Beyān-ı Temşîlāt-ı Dāsītān-ı Māżî

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]

Kıo Süleymān kıśśasını mā-hāşal
Kendü nefsindeñ işit bir hoş-meşel

Şeh Süleymān rūhuñ olur nām-ver
Ten cihānuñ mişlidür anla haber

Ma’Ōrifet mişlidurur şems-i felek
Ma’Ōşiyetdür şeb mişālî dutma şek

Yaz şafādur kış cefādur fi’ol-meşel
Gözyaşı yağmura beñzer mā-hāşāl

Bahr-i ŌUmmān mişlidür gönün hemān
Fıkr olur ğavvās-ı bahri bı-gümān

Her ne kim deryāda varsa sende var
Kim cihānuñ Óayndurur bu beşer

Şems bulut kapladuğı dilde ğam
Cān deñizdür yir bedendür dañı hem

Benzer aÓzā ki dañı bu kūhsār
Kānuñ ırmağ mişlidurur cūybār
Dīv [ü] cinnüñ mişli hışm ile ğazāb
Kibr [ü] kin buhl ile Óucb u Óaceb

Çün Süleymān cümlesini eyle terk
Hıdmeti ĥağğa kuşaguñ bağla berk

Çün Süleymān ol ĥalīm ü hem selīm
Hemçü İbrāhīm olursañ ki ĥalīm

Kurb-ı ĥağğa bulısarsın dest-res
Ĥazretüñden şākir ola cümle kes

Dut sözün Firdevsi'nüñ iy nıĥ-i tām
Ta saña rahmet kıla rabbüöl nām [T-494b]

Der-Beyān-ı Meclis-i Āhır

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]
Ĥamd-ı bı-hād ol ĥüdāya iy hümām
Ki üç yüz elli altı meclis oldu temām

Óİlmimüz irdikçe taśnif eyledük
Naẓm neşr ile şamusın söyledük

Vaĥti teng olup irişdi vaĥt-i şām
Cāyız ola ĥatÓ idevüz pes kelām

Ger bulırsa bu ecelden Óömr emān
Şerĥ idevüz bāĥı neyse dāsītān

Müstemi'Öden bu durur ammā murād
İdeler hayr-ı du'Öādan bizi yād

Hab'ın ıslāh ide ekmel pes temām
Yād ide hayrı du'Öādan subh şām

İy duhān-ı eflak iden hākı beşer
Yaradan kıru kıamış içre şeker
İy deñizden gül viren taşdan güher
Bitüren acı deñiz içre durur

Ol imāmüöl-müstākınüñ hürmeti
Ol şefi'Ö olmaz neb'inüñ Öizzeti

Ahmed Kıasım Muḥammed nūrınçün
Cennet-i ğilmān Rıdvān hūriçün

Gökde ki rühānçün sāciddurur
Yirdeki insānçün Öābiddurur

Levh-i aÖžam hürmetiçün yā ilāh
ÖAfv kıl Firdevsı kim itdi günāh

Rahmeti Hāk'dan umarsuñ ya şafā
Vir şalavāt sen be-cānı Muştafā

Süleymān-nāme'nüñ Üç Yüz Elli Yidinci Meclisinüñ Zikrindedür

[FāÖilatün / FaÖilätün / FāÖilätün / FaÖilün]

Söyle iy hüdhüd Süleymān'dan peyām
Dinleyüp Āsāf-dil olsun şād u kām

Övündi iy bülbül gülsitān guşsāsın
Luţf ide oķı şeh Süleymān kıssāsın

Bu ḥayā-ı perde-i dilden götür

Gülsitāndan ğonca-ı güller getür

Nālemüzden bülbüle āvāze vir
Metni sözine meŖānı-tāze vir

Sende mi Ŗuşşāk-veş kıl hevā
ŖAndelīb olup güle göster nevā

Fıkr ile bir naķş peyda eylegil
ŖAķlumı añunla şeydā eylegil

Tūtı-i dilden döküp ķandı şeker
Bu şadef dilden feşān itdür güher

Dostānuñ şöhetini kıl kerem
Söz ile gönülleri eyle nerm

O nebınuñ kıssasın yād eylegil
MüstemiŖ kāmıl dilin şād eylegil

Di Süleymān kıssasın ki olur şahıh
MüstemiŖdür sözüñe kāmıl faşıh

Gerçi Hüsrev kıssası şırın olur
Haśsa kim Şeyhi sözi şırın olur

Lıki Hüsrev kıssası oldu kühen
Şeh Süleymān kıssasıdur bu sühen

Kim güneşden dür cemāli hūb-ter
LaŖl-i şehdi şekkeri hoş-māt ider

Sözde kim ola Ŗacāyib key ğarıb
Tā ki ola nuķkuña Ŗāşık Ŗandelīb

Sözde midür imdi iy kāmıl hümām

Nutqa gel lütf eyleyüp söyle kelâm

Kim bilürsin dem geçer döner felek
Dāyimā virmez cihān saña dilek

Kim bilürsin işbu çarh-ı rûzgār [T-495a]
Gösterür perdemde ol biñ dürlü kār

Bir dem ü bir sâ'at içre bu zemān
Gönül gāmgīn ider ol ki şādmān

Fursātuñı Ŗākilsen itme kut
Eñ ini kim iriserdür saña mevt

Dil revān söylerken söyle sözüñ
Kim tutulup dil tola topraq gözüñ

Göz görürken nergis-i şehlā sıfat
Söze gelsen bülbül güyā sıfat

Cehd kıl kim āhır ola bu kitāb
Kim oқыya hālk-ı Ŗālem bāb bāb

Ŗākıl olan qor cihānda yādigār
Tārīh ider anı hālk rūzigār

N'ola saña tehn iderse ger cehāl
İder ahsen munśif sāhib-kemāl

Söz hatāsın gözedür cāhil bugün
Söz evkādın zikr ider kāmīl bugün

Qul hatāsız söz sehvsiz olmaya
Naẓm-ı dīvān habtsiz hiç bulmaya

Kāmīl olan sehvinī taśhīh ider

Cāhil olan dile alup tesbîh ider

Kim kemāl olur cihānda meskenet

Kām nesne belki fendür ma'rifet

Men kime ki söz dimekte laf uran

Kendözüm görür beni gögsüm kerem

Diñle imdi gör nedir Firdevsî pîr

Diñle kıśśa vir śalāvat lā-nāžir

Der-Beyān-ı Kıśśa-ı Sām-süvār

Loḡmān Hākim ḡavlince rāviyān-ı aḡbār ve Eflātun-ı Yūnānî naḡlince nāḡlān-ı muḡtār ol vech ile śaḡih ḡikāyet ḡılup eydürler ki ḡaçan deryāda ol Őacāyibātı ki gördiler śānıŐuñ śunıŐna Őacebe ḡalup andan üç gün daḡı piyāle yürüyüp dördüncü gün bir cezireye irdiler. Dersü gemileri sürüp demür talup gördiler. Andan İlyāv Śāh taśra çıḡdı. Hayme-i ḡadırlar ḡıḡardup ḡayır ḡemenler üzerinde ḡurdılar. Śāḡḡün taht-ı zerrin urdılar, İlyāv Śāh oturdı. Benî İsrāyîl begleri cem'oldılar ol gün anda śoḡbet itdiler. Ol gice ol yirde ḡarār itdiler. Seḡer-gāḡ olıcaḡ İlyāv Śāh turup ḡālīḡa Őibādet ḡılup vird okıyup andan taśra ḡıḡup ḡapuya ekābir [ü] aŐyān gelüp dīvān turup ḡün geldiydiler śükrin didiler. Andan İlyāv Śāh baş ḡaldurup eyitdi ki “Begler yürün bu cezireyi bugün śikār idelüm.” diyüp Dersü benî İsrāyîl begleri süvār olup śikāra yürüdiler. Sām-süvār śikār idüp raḡş-ı ebi sürüp beglerinden ve serverlerinden cüdā düşdi. Pişe arasında śikār iderken anı gördi kim ḡarşudan bir mîl menār-śifat cānver bir göklü ağacı eline almış otuz kırḡ kişi güc ile götürür sürüp kendüye gelür. Sām-süvār [T-495b] ol gelen cānveri göricek revān kişi ḡurbāndan tîr-i kemān eline alup śaśt-ı ḡabza rast tutup turdı. Anca ki ol Őadüvv ü cānver irüp elindeki pürlü budaklı ağacı başı üzerine çevirüp diledi ki Sām-süvār'ı o reh Sām-süvār daḡı oḡla atup ol cānver cigerin kese urdı düşürdi. Velî ol cānver eyle ḡaḡırdı kim cezire yangılandı. Andan ol Őadüvvün Sām-süvār ayaḡına kemend takup sürüyü İlyāv Śāh naḡarına getürdi. İlyāv Śāh vezirleri ile naḡar idüp gördiler kim kırḡ eriş ola başı ayu başına beñzer. ḡulaḡları fîl ḡulaḡlarına beñzer. Sînesi ḡaplanlayın tolu ḡarnı balıḡ ḡarnılayın pullu ḡulları pençeleri yer gibi ayaḡları deve ayaḡınlayın tolu İlyāv Śāh vezirleri ile begler ile anı görüp Őacebleşdiler. **Nażm:**

[Fa'Őilatîm / Fa'Őilatîm / Fa'Őilatîm / Fa'Őilîm]

Didiler kim gör ne śüretler yaradur ol ilāḡ

ŞanıŖun sunŖı cihān Ŗākıl gerek ide nigāh

Bahr ü berrün arasıdur dürlü maḥlūkatla pür
Birbirine beñžemez hiç heyŖet iy pādīşāh

Neşr: Ḥakīm ḳavlince İlyāv Şāh benī İsrāyīl begleriyle ol Ŗacīb cānveri teferrüc iderken anı gördiler ki cezīre içinde bir ğır ḳopdı. Şöyle kim her ağaç dibinden ol cānverleyin cānver birer muŖteber ağaç ellerinde Sām'un şikāra taĝılanın önlerine alup ḳovup Sām bār-ı kāhine götürdiler. Sām anı göricek yirinden turup sāz u seleb püş olup rahşa bindi. Kış-i ḳurbān ḳaḳup rahş sürdi. Ol cānverlere ceng itmege turdı. Benī İsrāyīl'un on iki sıbtınuñ melikleri daḥı silāh-püş olup ol cānverler ile cenge turdılar ammā ki ol cānverler vardugunca çoĝaldı. Pes Sām-süvār ol pehlüvān-ı rüzgār kendüyi ol cānverlerün üzerine urup tiĝ-i ĝamĝām ile ḳırmaĝa başladı. Şöyle ki ḳan gövdeleri götürdi. Ol gün aḥşam olunca ceng itdiler. Pes Sām-süvār cūşa gelüp ol cānverleri gerekince ḳovdılar. Şöyle kim ikisi bir yirde ḳalmadı. İlyāv Şāh şād olup at sürüp benī İsrāyīl uluların ile ol cānverlerün ardın sürdiler. Gice yetişüp dönüp bār-ĝāhlı bār-ĝah geldiler ol gice anda yatdılar. Seher-ĝāh gemilere girüp gitdiler bād-ı reŖle yürüdiler. Sayyādlar yine deryā yüzünden bir Ŗacāyib cānver sayd idüp Sām'a getürdiler. İlyāv Şāh nażar [T-496a] ḳılp gördi kim ādem-heyŖet bir cānver ammā ki dört yüzi var. Her yüzünde üçer gözi varıcaḳ depesinde ve yine ḳulaĝı var dik turmuş at ḳulaĝı gibi iki ḳolları var. Ādem ḳolları gibi ammā pençesi var birinci cānverler nicesi gibi ve ayaḳları daḥı ördek ayaĝı gibi yaśśı ve ḳarnı balıḳ ḳarnı gibi pullu ve ḳuyruĝı ilan ḳuyruĝuna beñzer. Görenler Ḥaḳ teŖālānun Ŗibretine ve ḳudretine ḥayran oldılar. Sām ile begler ol cānveri teferrüc idüp şüretin naḳş idüp yine kendüyi deñize şalıvirdiler daḥı ol aradan Ŗazm idüp yidi gün deñiz içinde yürüdiler. Sekizinci gün sayyādlar bir cānver daḥı tutup alup İlyāv Şāh nażarına getürdiler. YaŖnı kim Sām-süvār bir gemide olurdı. Zirā kim İlyāv Şāh Sām-süvār'a tanışmadan bir iş işlemezdi. Andan ĝarīb [ü] Ŗacīb cānvere Sām-süvār nażar idüp gördi ki eyle aḳdur ki baḳıcaḳ ādemün gözün alur ve bir daḥı bu kim ol murĝ-ı Ŗacībün gözleri şöyle ḳaradur kim görünlerün gözi ḳararur bakmaz ve bir daḥı ayaĝınuñ birisi toĝan ayaĝınlayın minḳārı ve birisi ördek ayaĝınlayın yaśśı Sām-süvār İlyāv Şāh ile ol murĝı şöyle Ŗacīb göricek vezirler eyitdiler. Bu ḳuş suya baticāḳ baluĝı minḳārına aldugına ḥikmet budur kim toĝan ayaĝıyla alur ve ördek ayaĝı olduğına sebep budur kim şu üzerinde yüzer ḥikmetuŖllāhı görün kim neler ḥılḳat ider. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
Buña nisbet ḳādirün çok ḳudreti
ŞanıŖ ol ki bī-Ŗadeddür şanıŖatı

İy mübaśśir māsivāya eyle nażar
ŞunŌı şāniŌden göresin taŌbır

Şol öz kim vezne gelmez biñ anuñ
Şıdanmazuduñ çerisin āyinenüñ

Murğ-ı ebābîle eylerseñ nażar
Hılķātinden alınur niçe Ōiber

ŌAķılıysañ görme sen hiç şeyi hor
Kim Süleymān vāŌiż oldu añla mūr

Neşr: Hükemā ķavlince vezirler böyle diycek Sām-süvār buyurđı. Ol Ōacāyib murğun şeklin aldılar ve daķı gemiye girüp revān oldılar. On dört gün rüzgār ile hūb ile deryā yüzinde yürüyüp gittiler. On beşinci gün ķarşularından ķara göründi. Sām-süvār mellāh baña suŌāl idüp didi kim “Ya reŌıs bu görinen ne riyyāzdur bağ mıdır yohsa ķor mı?” diycek gemici cevāb virdi kim “Ya pehlevān-ı rüy-ı zemīn bu görinen ķara [T-496b] ceziredür. Adına cezire-i asfar dirler. Harābdur içinde şenlik yokdur. Cümle tağı ve taşı şaru renkdür.” diycek Sām-süvār buyurđı gemici hemān dümeni cezire-i asfara toğrulttı tā kim gelüp kenāra irdiler. Demür bırağup yelken indürüp kenāra çıķdılar İlyāv Şāh çün hayme-i har-gāhlara bār u pür-gāhlar çıķarup ķurdılar. Taht urulđı İlyāv Şāh geçüp oturđı. ŌUlemā vü hükemā ve vüzerā vü ümerā yirlü yirinde ķarār itdi. Sām-süvār daķı gelüp pehlevānlar ile altun ve gümüş kürşiler üzerinde oturdılar. On iki sıbtuñ melikleri daķı yirlü yirinde ķarār idicek Sām-süvār buyurđı. Meclis-i ālātın ķurdılar, hūn yindükten soñra şöhet bisāt döşendi. Hūb u serv-ķadd gül-endām lāle-hād sākşiler gümüş bileklerle ellerine altun ayağ aldılar. Serveri selātinlere defŌ-i melāl çün rahātü'l-ervāh diyü kıyf u menķūr sunalar seyyāreleyin sağ u sola seyr idüp devvār-ı felek gibi devr itdiler. Sām-süvār buyurđı bār-gāhuñ tınābların ķaldurdılar. Şöyle kim bu cezire-i asfaruñ dört cānibin oturduğı yirden teferrüc itmege ammā ki bunlar Ōıyş iderken nā-gāh bu şaru tağ cānibinden bir ğuru niş ķopdı. Yeñi diyüp serkeşüp tururken nażar itdiler. Anı gördiler kim bu kūh-ı siyāhdan bir Ōacıb cānver peydā oldu. Bunlar ķonduğı suyı ārzū idüp gelür. Ķadd ü ķālībda kırķ eriş miķdār ola. Başı ķaplan başına beñzer dişleri hançeri tenten gibi sertin ve bir daķı bu kim gözleri müdevver şaru cāmleyin āteş gibi yir perr yanar ve ķulaķları dırāz ğuş eyle uzun kim ayağına beraber ve gevdesi gergedana beñzer, ķarnı pile ve ķolları çınar tallayın uzun hem yoğun pençesi daķı yırtıcı cānverleyin veli fevķinden tā pāyına gelince eyle siyāhdur kim şanasın ziftten bir mināredür turmuş. Andan ol Ōacıb cānver daķı şu kenārına inicek baķup İlyāv Şāh’uñ leşkerin gördi, baķup bir zemān turđı. Sām-süvār ile beni İsrāyıl serverleri ŌArab [u] ŌUrebā dilāverleri Şeddād-ı ŌĀd bahādırları ol Ōacıb

cânveri gelürken kendüleri görüp teferrüc itdügin göricek serv-i selâtinleri evvel nazarda ol cânverden vehm olup ve lîkin bakarak yüzleri ve gözleri öğrendi ammâ ol Óacîb minâra kıadd-i cânver leşkeri göricek bir kerre gırınbuş idüp bir yirlü kayayan yaş urup tal tamarıyla yirden kıoparup **[T-497a]** İlyāv Şâh’uñ otağı üzerine sürdi. Sām-süvâr ol hâli görüp bebr ü peleng gibi egreyüp yirinden sıçradı. Râst ol cânvere beraber yürüdi ol Óacîb şeklümüzü cânver dağı kendüye varanı getürüp bir kez ol alttaki muÓteber dıraht ile Sām-süvâr’ı gözleyüp urdı. Ol pehlüvân-ı rüzgâr ol cânverüñ darbınuñ öninden ayrıldı. Ol dıraht inüp zemîne gömüldi yiri degirmen argınlayın yardı. Andan Sām-süvâr irişüp cânveri siyâha tığ-i kıamkıam ile bir darb ile urdu kim bir başı bir kıolı muharref iki pâre olup zemîne düşdi ve lîkin ölmedi. Cânver zahmı yiyicek bir kez eyle çağırdı kim cezîre-i asfer ser-tâ-ser cânverden oldılar. Deryâ-yı Óummân görüldi ammâ kim Sām-süvâr ol Óacâyib cânveri helâk idicek İlyāv Şâh ile benî İsrâîl on iki sıbtuñ begleri hükemâ vü Óulemâ atlandılar. Ol cânverüñ üzerine gelüp çevre alup tırdılar, temâşâ itmege göz urdılar. Ammâ kim ol merd olan cânverüñ şadâsı bu cezîre-i asfâra düşicek bir lahızadan anı gördiler ki bu helâk olan cânverleyn cânverler birer ağacı kıoparup irdiler. Şöyle kim tağ u taş ol mevzilerden görünmez oldu. Zirâ kim bu cezîrede anlar çoğdı. Çünkü irişdiler, İlyāv Şâh ol hâli görüp buyurdı. Dersü yüz yigirmi biñ urundu. Benî İsrâîl leşkeri cübbe-i cevşene garķ olup ellerine tır u kemân aldılar. Dersü gıriv idüp ol cânverlere kıarşı gelüp cenge tırdılar. Ol gelen Óadüvvlere ok kıılıç urdılar. Cânverler dağı ağaçla ceng itdiler. Ahirüöl-emriñüz kıubbe-i felege dikilince ahşam olup Allâhü teÓâlâ Süleymân bin Dâvud’uñ ol žill-i maÓbüduñ çerisine nusret u fırsat virdi. Ol mevzi cânverlerüñ gemin kıırdılar ve gemin kıaçurdılar. Şöyle kim ikisi bir yirde kıalmadı. Andan Sām-süvâr benî İsrâôl beglerinüñ yılleriyle mübâzir-i serverleri ile atı tonı müretteb mır ü sipâhiler ile ol cânverlerüñ ardınca küh-ı asfara sürdiler, ele girenin kıırdılar. Şöyle kim ol diyârı ol Óadüvv-i cânverlerden pâk itdiler. Andan Sām-süvâr ol pehlvân-ı rüzigâr Kıâhtân-ı ÓArab ile Ğazanfer Medeni ile bâķı serverlerle dönüp gırü leşker-i İlyāv Şâh hüzürına geldiler. Andan İlyāv Şâh buyurdı. Leşker kıavmi yarağın ve süyun gördiler. Andan ol gice ol arada yetişdiler. Seher-gâh olıcaķ kös kıalınup benî İsrâôl serverleri gemilere gırüp dümen tutup yelken kıaldırıp râst-ı yille deryâ yüzinden Óazm-i cezîre-i mıknaıs idüp **[T-497b]** revâne oldılar. Bir niçe zemân deñiz içinde gezdiler, suları döğündi. Sudan haylî zebün oldılar. İlyāv Şâh’a sudan şikâyet itdiler. “Peyğâmbir aslısın YaÓķüb neslisin duÓâ eyle Hâķ teÓâlâ bizi selâmetlige kııkarsun kim gâyet güneş harâretinden ve susuzlık şiddetinden hâlimüz diger-gün olmışdur.” didiler. İlyāv Şâh’a bunların sözi kıâr idüp yüzün hâzrete dutup âb-dest alup iki rekÓat nemâz kııldı. El götürüp duÓâ idüp yüz biñ yigirmi dört biñ peygâmberi şefiÓ getürdi. Üç yüz on üç mürselüñ rühına tekbir idüp el yüze sildi. Cümle hükemâ vü Óulemâ ve ümerâ

vü vüzerā “Âmin.” didiler. Ol kağıyyü’l-hâcâta ol mücibüöl-da’vâta münâcât itdiler. İlyāv Şâh’uñ du’âsını ol birini zevâl icâbet idüp qabûl idicek nâ-gâh önlerinden pusârıq def’ oldu. Gördiler kim deryâ yüzünde minâra mişâl bir mîl peydâ oldu. İlyāv Şâh mellâh-bâna buyurdu. Gemileri keñara ilete. Ol mîl üzerine sordılar. Yakın irdiler, nażar kılup gördiler. Ol mu’teber mülk kenarında bir ‘Âyn cârî revân olup aķar dağı yakın geldiler gördiler kim bu mîlün üzerinde bir balıķ şeklin düzmişler. Aķ mermerden bu ‘Âyn-ı şâfî ol balığuñ ağzından çıķup deryâya aķar. İlyāv Şâh, Sâ-m-süvâr, Calinûs Hâķim, Dermayûs Hâķim mirâc-ı ‘Âlem gemiden taşra geldiler. Ol şudan bir ğulâma İlyāv Şâh buyurdu. Bir göze eline alup ol ‘Âyniden pür kılup evvel kendüsi içüp andan İlyāv Şâh’a şundı. Şâh içüp Sâ-m-süvâr’a viridi. Andan begler ol şudan içdiler, qapların toldurdular. Temâm leşker-i qavm ol şudan tıyınca içüp cümle yarakların gördiler. Andan İlyāv Şâh dönüp hûkemâyâ ve ‘Ölemâyâ nażar idüp eyitdi. “Yâ vezîrler bu mîl bu ve peykâr bu deryâ içinde be-ġâyet ‘Aceb geldi. ‘Acabâ bu mîl bunda kim yaptı?” Eyle diyince Dermâyus Hâķim nażar kılup ol mu’teber mîlün ğün matla’ına qarşu cânibden bir taşvîr gördi. Şaru mermerden bir taht üzerinde şekl-i âdem oturmuş bir elinde bir kılıç tutar ve bir elinün ayasında altundan bir elma tutmuş şankim hayâtdadur. Evvel gören vehm eyler. Dermâyus Hâķim ol taşvîri görüp İlyāv Şâh ile Sâ-m-süvâr’a gösterdi. Bunlar dağı yakın geldiler ammâ bu qalıbuñ üzerine toz toprak düşmiş. İlyāv Şâh işâret eyledi. Dehdehe-i Farrâr ilerü gelüp ol taşvîrün üzerinden ğubârı sildi. Nâ-gâh [T-498a] ğöğsinde otuz iki satır yazı âşikâre oldu göründi, Calinûs Hâķim’e gösterdi. Calinûs dağı ilerü gelip ol hata mütâla’â kılup ne dilce olduĝın bilüp bir pâre kâĝıda nakl idüp okıyup beyân kıldı. Dimiş kim “İy bunda gelen bu maķâma iren bu mîlle bu qalıbı göreñ bilesin ki ben İskender-i Kübrâ Züöl-qarneyn tahtum üzerinde oturdum. Hâķ te’âlânun emriyle bulut tahtımı götürürdi. Leşkerümle hayl ü haşemümle tabl ‘Âlemümle ‘Azîm itdüm kim küh-ı Ka’fa ğidem ittîfâk gelüp yolum bu deryâya uğradı. Güneş ısısından beglerüm ve benüm beglerim şusadılar içmeĝe şü bulmuşdı. Bana eyitdiler Hâķ te’âlânun peygâmbersin. Du’â eyle Hâķ te’âlâ bize şü virsün içelüm.” didiler. Ben dağı Hâķ te’âlâyâ niyâz idicek Allâh tebâreke ve te’âlâ du’âmı müstâcab idüp nâ-gâh anı gördüm. Bir melîk-i a’zam irişdi eyitdi ki “Yâ İskender-i kübrâ ben bu deryânun müvekkiliyim. Benim aduma Key’rşâöl melek dirler. İmdi Hâķ te’âlâ du’ânı müseccâb kıldı qabûl eyledi.” diyüp “Bu deryâ-yı ‘Azîm üstesinden bu ‘Âyn-ı şâfîyi gösterdi. Ben ve cümle leşkerüm içdiler. Andan buyurdum bu mîl bu arada yaptılar bu taşvîri benim nakşumdur resm itdiler tâ kim benden sonra gelen pâdişâhlar bileler kim İskender kimmiş ve dağı bu elümdeki kılıcuñ remzi elümdeki kılıcuñ işareti oldur kim rub’-ı meskûnı bir elma gibi avcumuñ içine aldum ve bu kılıçla dünyâyı zabt itdüm.” dimiş. **Nażm:**

[FāŌilātīn / FaŌilātīn / FāŌilātīn / FāŌilīn]

Görenler gelmiş cihāna iy emiri şehryār
Dilegince devr idermiş ne felek bu rüzigār

ŌĀleme Kaʿdan Kaʿa hüküm eyleyen sultanı gör
Teñün tábüt içre yatur üç Ōüryān hor [u] zār

Neşr: Hâkīm kavlince Cālīnūs Hâkīm İskender-i Zülóķārney-n-i kübrā mülikinüñ ne zemānda yapılduğın beyān idicek Sām-süvār ile İlyāv Şāh on iki sıbtuñ melikleri hükemā vü Ōulemā ve ümerā vü vüzera ve nüdemā vü kümelā cümle işidüp hāyrān qaldılar. Andan İskender-i kübrānuñ ol pādīşāhı dünyānuñ ne kişi olduğın bildiler. Rūh-ı pākine duŌā kıldılar. Pes girü gemiye girüp yollarına revāne olup Ōazm-i cezīre-i mıķnatīs itdiler. Gice gündüz bu deryā-yı Ōaẓīmūñ içinde gitdiler. Günlerde bir gün bir cezīreye yitdiler. Sām-süvār mellāh-bāna eyitdi. “Yā reŌīs-i kebīr bu görünen yir ne yirdür?” ReŌīs eyitdi. “Ya server bu cezīre adına cezire-i siyāh eydürler. Bir ser-keş nā- bekār bir Zengī pādīşāhı vardır. Adına [T-498b] Ōİbrān Zengī eydürler. Cābir-i melŌūndur, bunuñ şerrinden bu diyāra bāzergān ve tācir gelmez olmuştur.” diyince anı gördiler kim cezīre-i siyāh cānibinden on yidi pāre muŌteber nām-ı zāhir oldu. Meger Ōİbrān Zengī oturup qalŌasınūñ tācı hānesinde içerdī. Deñiz cānibin temāşā idüp göñlin açardı. Deryā yüzinden Sām-süvār ile İlyāv Şāh’uñ gemileri zāhir olacak gözciler gelüp haber virdiler. Ōİbrān Zengī “Bāzergānlardur benim qorqumdan dönüp bir cānibe daħı gitmesünler.” diyüp yanında bir pehlevānı var idi. Adına Ğaltān-ı Ser-keş iderlerdi. Altmış sekiz arş qadd ü qāmeti vardı. Biñ batmān gürz-i gerān şalardı. Aña işaret eyledi. Fur yirüñden bir niçe pāre gemi tonadup var ol bāzergānları mālārıyla bī-ķuşur benüm qatuma getür dimişdi. Ğaltān daħı yirinden turup gemi yarağın görüp dümen tutup serin çeküp gitdiler tā kim gelüp Sām-süvār gemilerine yakın yitdiler çün kim cezīre-i siyāh tarafından gemiler qopup kendülerüñ üzerine geldüğün göricek Sām-süvār ol pehlüvān-ı rüzgār mellāh-bāna sordı kim “Bu gelen gemiler ne gemilerdür niçün gelürler?” diyicek reŌīs eyitdi. “Yā server yaqın şöyledür kim Ōİbrān Zengī dīn-i laŌīn sizleri bāzergānlar sanmuştur. Şoñra ki öz cānından uşanmuştur ol sebepten işte gemiler tonadup üzerüñde gönderdi tā kim sizleri eger eylükle eger yavuzlīgla alup Ōİbrān Zengī qatına ileteler.” diyüp reŌīs cevāb viricek Sām-süvār qazaba gelüp qaķıdı. Berķ-i hātıfleyin şakıdı revān buyurdi. Ceng aleti şandüğün önine getürdiler. Anasından ve dedesinden qalmış yaŌñi Nerīmān u Kerīmān yadīgārlarından esbāb-ı silāh üzerine eyledi. Otuz iki para ceng altın müretteb u müzeyyen idicek beni İsrāŌīl begleri ve on iki sıbtuñ yegāne serverleri Sām-süvār’ı gördiler. Üzerinde ceng esbābın zeyn eyledi. Anlar daħı bildiler kim bu cezīre-i siyāhdan qopup gelen kişiler ile degildür. Yağıdur anlar daħı sim ü ayn üzere silāh boş olup tabl-ı naķqareleri ceng hārbi

urdılar. Dersū gemileri düşmānları keştileriniñ üzerine sordılar tā kim birbirine iki düşmān gemisi yakın gelicek top tūfengler atıldı. Birbirine düşmān gemileri düşmān keştileriniñ gemisi çatladı. Sām-süvār işaret eyledi kim mellāḥa ki benim gemümi bunlaruñ beglerinüñ gemisine çatmak ardınca ol tā kim “Ḥaḳ teŖālā [T-499a] rāst getürür ise bunlaruñ şerr-i şūrundan bu diyārı ḥalās idem.” diyicek. Mellāḥ-bān daḥı Sām-süvār’uñ sözini istimāŖ idüp keşti-i Ġaltān-ı Zengi’nüñ gemisine beraber sürdi. İki muŖteber gemi birbirine yanaşup iricek ḳullāblar salup çengāller urdılar tā kim iki bir itdiler daḥı ḳılıç semāŖına tırdılar. Hemān Sām-süvār ol yegāne-i rūzgār bir kez ġırnıbuş idüp erlik tamarları cigerinden cūş idüp bebr ü peleng-vār agrayup şır-i neheng gibi ġümreyüp bir kez avāz-ı bülend naŖra çağırıp kendüyi Ġaltān-ı Zengi’nüñ gemisine per-tāb eyledi. Ġaltān-ı Zengi daḥı Sām-süvār’ı yüze yüz görüp be-ġāyet salābetinden ve heybetinde ḳorḳdı. Nā-çār beraber gelüp elinde iki yüzlü umman-ı tıġ ile Sām-süvār’ı depara tutup çaldı. Sām daḥı Ġaltān-ı dīn-i laŖınüñ ḳarvayup bileğinden eyle tutdı kim ḳılıç elinden yabana gitti. Sām-süvār daḥı bir eliyle Ġaltān-ı Zengi’nüñ kemerinden tutup ḥāb götürdi. Ġaltān-ı Zengi’yi deryā içine atdı ġaltān eyledi. Bāḳı zengileri ḳırdılar. Kimini suya ġarḳ itdiler, ḥalās olanları dönüp ḳapdılar, gelüp cezīre-i siyāha döküldiler. Sām-süvār daḥı buyurdi. Bunlaruñ ardınca ḳodılar ḳoruya döküldiler ammā bu yañadan Ŗİbrān’a haber virdiler Ġaltān-ı Zengi deryāya ġarḳ olup “Gemilerüni bu gelen düşmān gemileri aldı.” didiler. Ŗİbrān-ı Zengi kim Ŗāk kişiydi. Rūzgār şiddetinden felek nekbetinden düşmān hücūmetinden fāriġdi, kendüyi nāmdār sanurdi. Çünki Ġaltān helāk olduġın haber virdiler. Ġazāba gelüp ḳaḳımaḳ birle yirinden turup seksen arş ḳadd ü ḳāmetin polāda ġarḳ eyleyüp ḥāzır otuz biñ Zengi çerisiyle şehirden çıkup ġirīv ḳılup düşmān üzerine gitdiler. Bu cānibden Sām-süvār daḥı beni İsrāŖıl begleri ile İlyāv Şāḥ ile bu gemileri ḳovagelüp cezīre-i siyāha çıkıdılar. At-vār ḥāzır olup tırdılar. Şehirde yaña naḳar urdılar. Gördiler kim şehriñ kapuları açıldı. Otuz biñ miḳdarı Zengi ḥisārdan taşra gelüp seyl-i Ŗāḳimleyin çağlayup gelür. İlyāv Şāḥ sū-i düşmānı görüp revān emr eyledi. Alaylar bağladılar ḳoşunlar düzetdiler, andan düşmān tarafından gözetdiler tā kim iki ceş birbirine mukābil ḳılıçlar yalıncaḳ idüp ġorinür. Anlara omuza salup nize-i sitizeler ḳullara sorup tır ü kemānlar ele alup at ve fıl gergedan sürdiler. Tabl-ı naḳḳāraları [T-499b] ceng ḥarbi urdılar. Żurnā ve nefırlere ecel irin ırlātlar. Bir ceng-i aḳim itdiler ki gözler ġormiş degil. Ceng arasında Ŗİbrān-ı Zengi Sām-süvār’a tuş geldi. Ne görse bir ḥariḳ yüz on beş arş ḳadd ü ḳāmet çekmiş mıl ü menārlayın gömgök polāda ġarḳ eylemiş. Bir kūḥ-peyker āb-ı rahşuñ üzerine gelmiş. Ādem-i şāfi şıfatlu Nūḥ-ı nebī necātlu mirriḥ-felek heybetlü ḥurşid-i āsmān nŖfatlu sürüp kendüye gelür. Elinde manend-i ġürz-i gerān tutmuş. Ŗİbrān-ı Zengi Sām-süvār’ı ol yādigārı rūzgārı bu salābetle bu heybetle görüp ḳaşd itdi ki öninden bir cānibe irile. Ammā ki süvār daḥı gördi

kim bir Zengi kâdd ü kâlib seksen eriş zift u kâtrân-mişâl kâddin mülükâne ceng aletiyle müzzeyyen kılmiş. Kendüyi göricek önünden ayrıldı ammâ her kişiye kim dârb u gürz urur atıyla zemine gârķ ider. Kime kim kılıç birle ĥamle itse ire varınca iki nıme kılur. Bir zır-dest nâ-bekârdur kim beni İsrâôîl çerisisini birbirine urup tırmayup kırar. Sâm-süvâr revân olup raķş-ı esbiye işâret itdi. Ėabrân-ı Zengi'nün önüne sıçrayup dârb itmege beraber geldi. Óİbrân dahı Sâm-süvâr'ı gördi kim cân alıcı gibi gözikir anı başı üzre çevirüp Sâm-süvar'a bir dârb urdı. Sâm-süvâr ol pehlüvân-ı şâĥib-kırânı rüzgâr dahı bu laÓınün dârbına kendü çomagın beraber virdi. İki gezer birbirine toķınup arasında âteş-i Óulüvv peydâ oldu. Óİbrân-ı Zengi diledi kim yıl gibi kaçup bir cânibe dahı gide. Hemân dem Sâm-süvâr sađ ayağın rikâbindan çıkarup bir püşt Óİbrân-ı Zengi'nün göreler. Gergedenün kulağı dibine urdı kim yidi âdem yir. Óİbrân-ı Zengi kâdd ü kâmetiyle esbâb u silâĥ ile küh-peyker gergeden ile değerlendi zemîne düşdi. Kaşđ itdi kim yerinden uslanup tırup ĥisârına gire ve lıķin Sâm-süvâr irişüp raķş-ı ayıbdan yire düşüp Óİbrân-ı Zengi yirinden tırunca gögsine bir muşt urup girü zemîne ser-nigün eyledi. Andan iki iken kafasına muĥkem bend idüp Dehdehe-i ÓAyyârın eline virüp İlyâv Şâĥ ĥużûruna gönderdi. Kendüsi girü raķşına süvâr olunca Zengiler gördiler kim bunlar esir oldu. Kırılan kırılıp bâķi kalan kaçup ĥisâra girdiler. Kıpusun ceng yerlerin alup göz kulaķ düşmân tarafına urdılar. Bu cânibden Sâm-süvâr Zengi çerisinün şınduğın görüp fırsat-ı nusret viren ĥâlķa delim şıkrler kılup döndi. CemîÓi [T-500a] ĥarbini begleri on iki sıbtının melikleri Sâm-süvar'a karşı geldiler. Óİzzet kılup “Ėazâ mübârek olsun.” didiler. Andan Sâm-süvâr inüp İlyâv Şâĥ ile görüşüp rezm libâsın çıkardılar bezm tonların giydiler. Dıvân-ı Süleymânı kırıldı, İlyâv Şâĥ ĥalife-i Süleymân taĥta geçüp karar eyledi. Bâķi vüzerâ vü Óulemâ yirlü yirinde oturdılar. Sâm-süvâr dahı sađ kolda pehlüvânlık yirinde karar idüp buyurđı. Varalar ol bağlu cigeri tağlu Óİbrân-ı Zengi getüre siyâset meydânına yitürel. Revân Dehdehe-i ÓAyyâr kırķ dört elmas nacaķlu peykerle düşmân kanın dökici cellâdlar ile gittiler. Gelüp tutsaķlar çadırına yittiler. Dehdehe-i ÓAyyâr görüp karşı gelüp Óuzlet kılup Óİbrân-ı Zengi'yi teslim ittiler. Andan Dehdehe-i ÓAyyâr Óİbrân-ı Zengi'nün boğazına pelheng taķup ĥorlıđla alup dıvân-ı Sâm-süvâr'a götürdi. Óİbrân-ı Zengi İlyâv Şâĥ taĥt üzerinde görüp dört cânibine nażar idüp beni İsrâyîl serverlerine gözüp urup bir dıvânı gördi ki gözler görmiş degül, kendüyi Óİbrân yav kıldı. Andan baķup Sâm-süvâr'ı gördi kim kendüyi zebün idüpdür. CemîÓ umerâdan yukaru taĥt yanında bir altun kürşü üzerinde kahraman adın oturur. Andan Sâm-süvâr baş kaldurup eyitdi. “Yâ Dehdehe var ķalÓaya karşı dar dik ve dahı Óİbrân-ı Zengi'yi ķalÓa ķavmine göster. Eđer ĥisârı virecek olurlarsa sen dahı Óİbrân-ı Zengi ber-dâr itmeme girü benim ķatuma getir. Eđer Óinâd idüp vermeyecek olursa Óisyân yüzün gösterürlerse mecâl vermeyüp ber-dâr eyle

kim bunuñ gibi žālim dünyādan gitmek hoşdur.” didi. Andan Dehdehe-i ÓAyyār baş urup duÓā kılp Süleymān adına tekbir idüp kırk dört hūn-rız hūn-ı hūn-hār cellādlarla Óİbrān-ı Zengi’yi alup ĥisāra yakın getürdi. Andan buyurdi bir muÓteber dār dikdiler. Kendüsi Óİbrān’ı alup alup āvāz işidilecek yere gelüp āvāz-ı bülend çağırdı kim “Yā kavmi Zengiyan uş bu dem Óİbrān’ı getürdüñ kim ber-dār iderüz. Eger bu ĥisārı bize virüp begiñüz kırtarursanuz hoş eger Óinād idüp ĥisār-ı virmezseñüz evvel Óİbrān’ı öldürüp andan kalÓayı alup cümleñüzi kılıçdan geçirirüz.” diyicek meger ĥisārda Óİbrān-ı Zengi’nüñ bir Óammusı oğlı vardı. Adına Fuğrā-yı Zengi dirler. Gāyet gümrāh-ı bı-dīn şahsıdı. Buyurdi kalÓadan tır-endāzlar oğa **[T-500b]** topa tufenge tutdılar. Dehdehe bu hāli görüp mecāl virmeyüp getürüp Óİbrān’ı ber-dār eyledi. **Nažm:**

[FaÓilatīn / FaÓilatīn/ FaÓilīn]

İtdiler Óİbrān’ı ber-dār zemān
Óİbret aldı anı gördi ins ü cān

Diñle imdi nice olur kıśśa-yı
Vir śalāvat Muśtafā’ya cāvidān

Neśr: Ĥükemā kavlince Dehdehe-i ÓAyyār çün kim Óİbrān-ı Zengi’yi ber-dār eyledi. Andan sürüp İlyāv Şāh katına geldi. Óİbrān’ı ber-dār itdüğün ĥisār kavmiyle söyleşdüğün haber virince revān Sām-süvār yirinden turup eydür. “Begler Ĥaķ rast getürürse bu ĥisārı alalum içindeki žālim kavmi cümle helāk kılalum bu diyārı žālimlerden pāk idelüm.” diyicek dersü benī İsrāóil begleri ve ÓArab u ÓUrebā dilāverleri cübbe vü cevşen giydiler. Ayaklı kılkānlar ĥāzır kıldılar ve nerdübānlar getürdiler. Dersü leşkere ĥaber olup “Ĥisār yağmadur.” diyüp münādīler nidā kıldılar. Andan nebī İsrāóil çerisi kalÓa-i Zengibār’a yürüyüş gösterdiler. Yuķarudan daħı Fuğrā-yı Zengi buyurdi. Varanlara top u tufeng zenberek urdılar. Çok at ve ādem ĥasāret itdiler ammā kim Sām-süvār nebī İsrāóil serverlerinden Kaĥtān-ı ÓArabī, Gāzanferi Medenī, İbÓās KülÓbādī İÓtisām Erdebilī, Śaffān bin ÓAffān, Uyaberīn YehūÓī, YesūÓ bin MāÓirī, Herkiyānūs Hindī, Midrācī İsfahānī, ÓĀbirī Ĥalebī, Ĥammāz Trablūsī, Kıahhār-ı Sistānī, Kıarkaha-i Zāvilistānī, Nerāyūs BerdeÓī kıafāsına alup kendüsi ĥisāruñ kıpusına hücum eyledi. Siper başına çıkup yürüdi. Kıafāsından bu zıkr olan ÓArab u ÓUreba begleri dilāver tır-i bārān itdiler. Şöyle kim ĥisār üzerinden barmaķ süveltmege kıomadılar. Sām-süvār rāst ĥisāruñ kıpusına irişdi. Yuķarudan taş ağaç nefte ata gördiler yığılmadı. Hemān kıpuya irişüp güz-i gerān eline alup küt küt kıpuyu dökmege başladı. Şöyle kim üçinci đarbda ĥisāruñ kıpusının işinin kıopardı. Andan kıpuyı

eline alup handağ üzerine gelüp hîsârûn kapusın handağa köpri eyledi. Beni İsrâîl serverleri hîsâra girmege âsân ola. Andan kendü hîsârdan içerü girince Tuğrâ-yı Zengi kapu üstünde Sâm-süvâr'a irüp geldi. Elinde kılıç havale kıldı. Sâm-süvâr dağı gördi kim bir mübâriz-i zengi kıdd ü kâlib minâra-mîşâl tâ saru polâda garğ olmuş kapunun içi yüzünde **[T-501a]** irişüp kendüye havale kıldı. Sâm-süvâr dağı bebr ü peleng gibi agrayup bir kez ra'ûdleyin çığrup kul sunup Tuğrâ-yı Zengi'nün elinden kılıcın alup kendü kılıcın havale eyledi. Tuğrâ-yı Zengi ol hâli görüp cân başına sıçrayup sengi âsiyâb-mîşâl kalkanın sirene çeküp kendü kılıcına kalkanın beraber virdi. Sâm-süvâr eyle çaldı kim kalkanın taze hıyâr gibi dü-pâre olup kılıcuñ yalmânı Tuğrâ'nuñ başına tokınup kaşın ve dişin ve döşin kesüp tâ iki pâre eyledi. Tuğrâ-yı Zengi düşecek cemî'î Zengiler kaçdılar tağıldılar. Beni İsrâîl serverleri dağı hîsâra girüp kal'â-ı Zengibâr'ı feth itdiler. Buldukları Zengi kırdılar asla dirisin komadılar ve evlerine girdiler. Ba'ûzunuñ evinde Ôavratı yok ve ba'ûzunuñ Ôavratı aq sûret cemîle hâtûnlar bunları cem'î eylediler. İlyâv Şâh dağı hîsâra girüp Ôİbrân-ı Zengi'nün sarâyına geldi, tahtına geçüp oturdu. Sâm-süvâr pehlüvânlık yirinde karar itdi. Beni İsrâîl'ün on iki sıbtunuñ melikleri geldiler, eşirlerin İlyâv Şâh'a Ôarz kıldılar. Sâm-süvâr gördi ki bu getürdükleri câriyeler cümle aq içlerinde hiç siyâh yok Ôacebleyüp bunlardan sordılar. “Sizler aqsız bu Zengiler karadur bu ne hikmetdür ki siz bunlara Ôavrat olmuşsınız.” Bu hatunlar yüz yire sürüp du'â idüp eyitdiler ki “Ya server bizlere Hindî ve Hâbeşî ve Zengiler diñülür. Bizlerün kimisi Rûmî'dür ve kimisi ÔArabî ve kimisi ÔAcem diyarındandır. Bunlaruñ eline bizler ra'îkân girmişizdür. Bizüm efendilerimüzi bu mel'ûnlar helâk itdiler, bizleri öldürmeyüp eşir eylediler. Her birimiz niçe yıllardur ki bu zalimlerün elinde giriftâruz. Bi-hâmî'llâh ki sizler gelüp bu bî-dînleri helâk idüp bizleri belâdan kurtardıñuz. Allâhu te'âlâ size her yerde dest-gir olsun.” diyüp du'âlar şenâlar eylediler. Andan Sâm-süvâr buyurdu. Bu hâtûnları benî İsrâîl serverlerine hâtûnlığa virüp nikâh eyleyüp ulaşırdı, andan emr itdi. Ol kal'âyı yıkup virân itdiler. Andan çıkup gemilere girüp deryâ yüzine cezîre-i mîknâtis üzerine sevdâ idüp revâne oldılar. Ol gün gitdiler, nâgâh sayyâdlar denizde bir cânver tutup alup Sâm-süvâr ile İlyâv Şâh'a getürdiler. Gördiler kim bir Ôacıb-şekl cânver nite iki başı var birisi balık başına beñzer ve birisi ördek başına beñzer ve bir Ôacâyib dağı bu kim dört ayağı var ikisi kuş pençesi gibi minķârlu ve ikisi deve ayağınlayın **[T-501b]** yapıaşı bildiler kim kuş ayağıyla denizde şikâr ve deve ayağıyla şu yüzünde yüzer. Andan dağı gördiler kim iki yirden icâbet idecek yiri var ve bir Ôaceb dağı bu kim yarusı aq ve yarusı kara aq üzerinde kara ile zährinde müşenni olup yazılmış ki yâ hârf-i lâm işaret olunmuş kudretten İlyâv Şâh bu Ôacıb hâli görüp bu cânveri göricek hâkimlerün yüzine bakup eyitdi. “İy cihânun kutunı zü-fünûnları bu hikmete nażar eyleñ, görüñ bu cânveri dü-serde olan hârflerde rumûz-ı işaret vardır. Hikmet-i mücibi üzere

Óilm-i firāset ile fehm idüp söyle ki diñleyelüm.” diyicek. Hemān Dermāyūs Hâkīm söze gelüp eyitdi. “Ya Óamm-i Süleymān iy hâlife-i devrān yakın budur kim bu cānverün aq üzerinde olan yi hârfinün işareti bu ola kim cānveründür. Qoruda ola tā gice olunca geze seyrān ide qarasında olan aq hârf kim lāmdur ol gālība giceye işaretdür. YaÓnı leylide bu cānver denizde ola tā subh olunca yüriye hârfi yi yevme işaretdür. Hârfi lām leylı daıı yā pādışāh benı İsrāyıl Óilmü hıkmət şöyle görünür kim bu cānver-i Óacāyibün kırk yıl Óömrine işaretdür. Zirā kim hârf bı-Óadedde ondur ve hârfi lām otuzdur. Cümle kırk olur. Bu hikmetçe bu cānver dünyāda kırk yıl Óömür sürüp andan soñra fevt ola.” didi. İlyāv Şāh Dermāyūs Hâkīm’den bu hıkmət sözlerin işidüp zihn-i pākına ve Óaql-ı idrākına āferin eyledi. Cümle hūkemā ve Óulemā benı İsrāyıl uluları Dermāyūs Hâkīm’e tahşin eylediler. “Kemāl-i maÓrifetine ancaq evlā.” didiler. Andan İlyāv Şāh buyurdi. “Ol Óacāyib cānverün taşvırın ÓAcāyibü’l-mahlūkāt kitābına naqş itdiler, andan ol cānveri şuya şaldılar. Ol gice tā seher olunca bād-ı hūb ile yürüdiler. Sabāh olıcaq İlyāv Şāh āb-dest alup subh namāzın kılup evrād okuduktan soñra hūn geldi, yinildi, içildi. Nā-gāh gün zevāle irdi ki ol vaqt bir cezireye irdiler. Sām-süvār mellāh-bāna sordı kim “Yā reóıs bu görinen cezire ne ceziredür.” Reóıs eyitdi. “Yā pehlevān-ı Süleymān iy server-i šāhib-zemān bu cezireye cezire-i Ezraş dirler. Gāyet hūb ceziredür. Sebzistān otlu şulu yirlerdür ve ammā ki harābdur, ābād degüldür. Ol sebepten bu cezireye gemi çıkmaz.” didi. Reóıs edeb ile hamüş oldu. Sām-süvār bu cezirenün güzelliğın işidicek cān-ı görmesine talep eyledi. **[T-502a]** Buyurdi Dersū gemileri kenāra sürdiler. Bir hūb leymun bulup içine girdiler. Andan gemiden çadır, har-gāh, bār-gāh çıkardılar. Mihterler šāhı benı İsrāóıl için çadır-ı har-gāh kırdılar. Taht urdılar andan el kıavşırup hıdmete tırdılar. İlyāv Şāh daıı taht üzerinde oturdi. Benı İsrāyıl begleri kıatına cemÓ olup Óıyş u nūşa meşğül oldılar. Ol gün olunca ol müşerref cāy-gāhda yidiler, içdiler, hōş geçdiler, cihāndan dād aldılar. Çünkü ol gice geçti, seher-gāh irişdi. İlyāv Şāh yirinden turup pāk āb-dest alup subh namāzın kıldı. Andan evrād okıyup başına tāt urunup egnine hilÓat-i šāhı geyüp biline kemer-i Süleymānı bağlandı. YaÓnı Süleymān-ı nebınün hıdmət kıuşağın kıuşandı. Andan taşra geldiler görse kim erkān-ı devlet kıapuya cemÓ olmış. İlyāv Şāh eyitdi. “Begler bugün dilermen ki bu cezire şikār idem.” diyicek. Hemān emr itdi. At çekdiler yindi. Šāfāsı ol benı İsrāyıl serverleri daıı Sām-süvār ile rahşlarına bindiler, daıı şikāra yürüdiler, tuş tuşa at deptiler. Geyik tavşan ve şağāl depelediler. Pes Sām-süvār rahş süre benı İsrāyıl beglerinden ve ÓArap [u] ÓUreba dilāverlerinden cüdā düşdi. Nā-gāh tenhā av kıovala dirken önünden bir āhū sıçradı. Şöyle kim dürlü rengi ile münākaşa olmuş boğazında altın tavuq var ve ayaklarında daıı altın halhallar takmışlar. Eyle güzel āhūdur ki Óumerā kimesne görmemişdür. Sām-süvār ol Óacāyib āhūyı böyle hūb-zıbbā naqş-ı raÓnā çeşm-i şehlä göricek okla atmağa kıyamadı. Eyitdi

“Bu güzel āhūyī ola ki kemend ile śayd idem, tūtop alup İlyāv Śāh atına gidem.” diyūp revān beraber kemend eline alup Çin-be-çin ullāb idūp rahş esbiye mehmūz urup ol mūnaaş āhūnuñ ardından sūrdi. Eyle kim kemend yirine gelicek kemendi serpdī, rāst āhūnuñ boynuna kemend gemīş iken bir ahūcu sīradī. Sām-sūvār’uñ kemendinuñ iinden hālās olup arşu cānibinde bir mūŖteber kūh vardı. Ol kūhuñ etegin tūtop atı. Sām-sūvār āhūyī şikār idemedigūne Ŗār gelūp incindi. Rahş ol āhūnuñ ardınca sūrdi. Ol adar odī kim āhū gelūp bir muŖteber kūhistān eteginde mūrg-zār yirde bir mağara vardı. Ol mağaradan girūp gitdi. Sām-sūvār mağara apusına iricek revān rahşdan inūp iki etegin biline śoup, bu mağaradan ierū **[T-502b]** bu āhū gitdūgi yolu tūtop gitdi. Rahşī gār apusında odī. Andan bir zemān gitdi. Rāst yolu bir hūb śuya irdi. Śuyī Ŗte geūp gŖrse kim bir apu peydā oldu. Bir anadı aı ve bir anadı yabu Sām-sūvār ileri yūrūyūp bu apudan ierū yūridi. GŖrse kim bir sarāyī bu sarāyuñ ortasından dŖrt dūzmişler. Sām-sūvār asrī bu sarāyī temāşa iderken nā-gāh sarāy iinden bir maħbūb-ı lā-nażır serv-add lāle-hād kemān-ebru bir eşm-i gūzel bira kenizекler sarāyī bābından taşra gelūp Sām-sūvār’uñ hākī pāyına yūz sūrūp eyitdi. “Yā pehlevān hoş geldūñ adem getūrdūñ. Mūbārek ademūñle melīkūmizi mūşerref ıldıñ.” diyūp Sām-sūvār’ı alup bu śufallaruñ birisinin Ŗzerine geldi. Sām-sūvār dahī bu maħbūbeyi gŖrūp maħabbet eyledi. “Yā nigārın bu virānede ne hoş maām tutmışsın. Senūñ gibi hūb-zībā bunuñ gibi yirde yaraşmaz, harābe baykuşa yaraşur.” diyicek. Ol hūb-liā maħbūbe sŖze gelūp eyitdi. “Yā pehlevān ben ŖUmmān Śāh ızıyam. aduma Dil-rüyā-yı Dil-firūz iderler. Bir niceler atama dūnyā pādīşāhları eli gŖnderūp beni daŖvet idūp helālīga istediler. Atam gāyet gāyretlū kişī ulu pādīşāh oldui sebebden beni kimesneye virmege Ŗār eyledi. Getūrūp bu virān cezīrede eyledi. Hi bu diyāra ādem, ādemī-zād gelmez. Minnet ol birini zevāl-i Allāh’a kim seni bize mūyesser eyledi, gŖnderdi.” diyūp nāz u şiveyle ol adar iğvā itdigūm Sām-sūvār’uñ itiyārın elinden aldı işaret eyledi. Kenizекler taŖām getūrdiler, eyitdiler. “Yā pehlūvān evvel taŖām ve āhir kelām.” diyūp hūn tekellūf eylediler. Sām-sūvār “Ne bilsūn azā gelicek insānuñ gŖzi kŖr olur.” nite kim dimişlerdir. Andan Sām-sūvār bu hūb rengin taŖāmdan bira loma iftār idince itiyār elinden gidūp bī-hūş olup dūşdi. Soñra bu maāmda bir cādū olurdu. Adına Zerūn-ı cādū eydŖrlerdi. Cezīre-i mınatıs sultānı ŖAnūr-ı cādūnuñ hīdmetinde olurdu. Birgūn aralarında ŖAnūr-ı cādū ile Ŗadāvet dūşdūgi sebebden ŖAnūr-ı cādūnuñ elinden aup hīdmetin terk idūp kendinuñ etibbāŖıyla gelūp bu cezīre-i ezraqda bu Ŗār bulup vatan itmişdi. ŖAnūr-ı cādū bunu o aradup ele girmedii ecilden ferāgat itmişdi. Çūn kim beni İsrāyīl **[T-503a]** leşkeri gelūp bu cezīreye ıdılar. Zerūn-ı Cādū asd itdi kim bunlara arşu gelūp ceng eyleye. Girū muāvemет idemedūgi sebebden hile yūzūn tūtop ızı Dilāver-i Dil-firūzı āhū şeklinde gŖnderdi kim beni İsrāyīl

serverlerinden şikâr ide. İttifâk Sām-süvâr tûş gelüp bu bend ile giriftâr olıcaş dilârâ-yı Dil-firûz anası Zerķûn huzûruna girüp eyitdi. “Yâ ana saña müjgân olsun kim murâduña irişdün. Uş bu gelen leşkerün reôisi yaŖñi Sām-süvâr’ı bir hîle ile girift itdüm, Ŗaķlın aldum. YaŖñi işde yatıyorur tur yukaru üzerine varalum, nice bilürseñ eyle it.” diyüp Zerķûn-ı cādüyı ķaldırup taşra şoffaya geldiler. Zerķûn bakup Sām-süvâr’ı görüp ķadd ü ķāmetin yāl u bālın temāşa idüp yat u yarāğın görüp ĥayrān u vehme varup bir zemān tırdı. Ķaşd itdi kim Sām-süvâr’ı helāk eyleye ve illā Dilāver-i Dil-fürüz ķomadı. Zirā kim Sām-süvâr’ı görüp āşık olmış idi. Dönüp anasına eyitdi. “İy cādûlar sultan-ı ĥāzretüne maŖlüm olsun kim ŖAnķūr-ı cādû ile barışmağa bundan özge vasıta olmaz. Zirā kim bu kişinün oğlı vardur, adına Rüstemi Dāstān dirler. Şimdi ķalŖa-ı mıķnatısdā ŖAnķūr cādû elinde giriftārdur. İşte bu anı isteyü giderken senün bendüne düşdi. İmdi tedbîr oldur kim bu kişiye ağır bend uravüz ĥabs-ĥānede yata. Andan ŖAnķūr-ı Cādû’ya nāme yazup gönderevüz, hikāyeti aña iŖlām ķılavuz. Eger diri getür dirse cādû leşkerin göndere. Geleler, alalar ve eger başın gönder dirse anı daĥı eyle idesin.” diyicek. Zerķûn-ı Cādû kıızı Dil-ārâ’yı Dil-firûzun tedbîrin rāst görüp tiz bir nāme yazup içine dürlü haberler düzüp şākirdlerün birisinün eline virdi eyitdi. “Yüriver bu mektûb ķalŖa-ı mıķnatıs pādîşāhı ŖAnķūr-ı Cādû’ya ilet. Her ne emr iderse baña girü tizcek haber getür.” diyüp gönderdi. Bu cādû daĥı mağaradan taşra geldi kim birinün üzerine süvâr olup sihr-i kâhin kuvvetiyle uçup gide amma Sām-süvâr’un raĥşın mağara kapusunda görüp girü içeri geldi. Gördüğün haber virdi. Zerķûn-ı Cādû cādûlara emr itdi kim taşra gelüp **[T-503b]** raĥşı daĥı giriftâr ideler. Raĥş anı bunların ķoķısın alup şāĥib dinledigin bilüp bir kez süheyl urup benî İsrāyîl çerisinden yaña yüz tutup eyle kaçtı kim cādûlar raĥş ābınun ķaresin daĥı göremediler ammā ki raĥş licāmın sürüyü gözi yaşın dōñe leşker-gāha irişdi. Leşker ķavmi raĥşı gördiler kim licāmın sürüp çıkageldi. Sām-süvâr üzerinde yok vehm gözlerinde rikķat eşeri var. Tiz Sām-süvâr’un mîr-āĥûr başısı raĥşı tutup gözünün yaşın silüp beglerinün ĥālın bilmedüklerine bunlara daĥı rikķat gelüp ağlayu ağlayu sordılar. İlyāv Şāĥ nażarına geldiler. İlyāv Şāĥ benî İsrāyîl begleri ile on sıbtun begleri ile o şikārdan dönüp “Sām-süvâr’a ne ĥāl oldu ki gelmedi.” diyü bunların daĥı anı söyleşirken Sām-süvâr’un ĥās ķulları ile mîr-āĥûr başı irişüp tâcların yire urup başlarına ĥāk koyup yakaların ķāk eylediler, zār zār agladılar. Raĥşun تنها Ŗinānın süriyüp geldüğün haber virdiler. Cümle begler ile İlyāv Şāĥ melül oldılar. “ŖAceb Sām-süvâr’a ne ĥāl oldu ki?” didiler. Ammā kim Cālînūs Ĥakīm eyitdi. “Yâ serverler tıracaş maĥal degüldür, yakın budur kim Sām-süvâr bu cezîre içindedür. İmdi her cânibe ādem gönderün cüst-cü istsünler, ümmiddür kim Sām-süvâr’dan nām-ı nişān bulalar.” diyicek. İlyāv Şāĥ buyurdi kırķ dört elmas nacaķlı peykler bu cezîreyi arayalar. Ola kim Sām-süvâr’dan haber bileler. Andan Dehdehe-i ŖAyyār emr itdi. Bu ŖAyyārlar ikişer ikişer alup

cezîre-i ezrâk içine her cânibe gitdiler. Sām-süvâr işitdi kim bildiler. Ammâ ki Dehdehe-i ŖAyyâr kendüsi tenhâ bu cezîrenün şimâl cânibinde tutup yürüdi, hoş hoş her tarafı gezüp gâyet yorulduğu ecilden bir hûb-peykere irişdi. Görse kim bir dırâht bitmiş. Eyle büyük kim özdekine on kişinün kulacı irmez. Bir miqdâr sâye salmış ve bu muŖteber dırâht dibinden bir Ŗayn-i şâfî olup akar. Şu varduğu yirler çayır çimen şakâŖiķ nuŖmân gülü ve sünbül zamîran bitmiş. Ol mevziŖ eyle zîbâdur kim şâhn-ı cennetden nişân virür. Hemân Dehdehe-i ŖAyyâr ol hûb-ı hürrem cây-gâhı göricek eyitdi. “Biraz şunda ârâm ideyin gün inicek girü kalķup bir cây dahı arayam. Ola ki Sām-süvâr’ı ele getürem, begler katında yüzüm ağ ola **[T-504a]** ve Süleymân-ı nebî yanında ańlıcaķ Pâd-pâyı ŖAyyâr erlüğüm taşsin kıla.” diyüp bişe pîştân içinde bir dırâhta ayağın virüp, yatup kendüzünü penâh eyledi. Anı gördi kim bir laŖîn bir köpek üzerine süvâr olmuş irüp geldi. Pınar üzerine konup karar eyledi. YaŖnı kim bu laŖîn bu pınardan şu alup içüp ve taŖâm yiyüp girü küpe binüp gide. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Kaşdı bu kim ol laŖîn bu çeşme şuyından içe
Şuya kanıp küpe binüp sihr ile göge uça

Sihr-i ay inek idüp gökden indirüp şağa
Mekr ile ins-i eşk idüp kullanuben hoş gece

Neşr: Ėakîm kavlınce Dehdehe-i ŖAyyâr bu cādüyı görüp Revân-ı Gündi’yi cādü şekline koyup bir taraftan sürüp bu cādünüñ katına gelüp tapu kıldı. Bu laŖîn Dehdehe’yi görüp eyitdi. “Ne kişisin vîrânede neylesin?” Dehdehe-i ŖAyyâr hile yüzinden ol cādüya cevâb idüp eyitdi. “Yâ cādûlar sultânı ben dahı cādüyam. Cezîre-i mıķnâtıs pâdişahı ŖAnķūr Cādü ile varup Hârût’ı ziyâret eyledün. Andan dönüp hevâ ile açup giderken ben bu yoldaşlarumdan cüdâ düşdüm. İttifâķ yolum gelüp bu cezîre-i ezrâķa irişdi. Hûb-ı latîf cây-gâhlar gördüm. Gelüp seyr iderken uş Ėâzretün dahı hevâdan inüp geldi. “Küstahlıķ olmaya sizler kandan gelürsüz ve kanda gidersiz eger cezîre-i mıķnâtısa giderseñüz ben dahı anda giderem, yoldaş olalum ve eger gayrı yire gidersen dahı senünle bir para şöhet idelüm kim bir niçe gündür muşâhibden ayrıyam Ėariķ düştüm.” diyicek bu cādü Dehdehe-i ŖAyyâr’uñ sözün râst şanup eyitdi. “Yâ pehlevân ben dahı Zerķün-ı Cādü şâķirdlerindenem. Şimdi ki Ėâlde bu cezîreye gelüp Süleymân leşkeri çıķdı. Pehlüvânına Sām-süvâr dirler imiş. Benüm üstâdum Zerķün-ı Cādü anı ele getürüp bend eyledi. Baña mektûb virdi kim kalŖa-ı mıķnâtısa varup ŖAnķūr-ı Cādü’ya ve dem zirâ kim Sām-süvâr’uñ bir oğlı Rüstem nâm anda Ėabs olduğu ecilden Zerķün dahı Sām-süvâr’ı öldürmeyüp Anķūr ne buyurursa aña göre Ŗamel kılarlar.” diyicek Dehdehe-i ŖAyyâr Ėönlinden şâd olup sevindi. Andan bu cādü-yı laŖîn

ürteye ta'Ōām getürdi. Dehdehe dañı yemek çıķardı. Yidiler, içdiler bir lañza oturup kelimāt itdiler. Meger Dehdehe'nün yidürdüğü ta'Ōāmda dārū-yı hūşber vardı. Cādūya eşr idüp Ōaqlın aldı, yıkıldı. Revān Dehdehe-i ŌAyyār cādūya muhkem bend urup omuzuna urup getirüp gitdi. Gelüp İlyāv Şāh'un bār-gāhına yitdi. Dīvān tağılmışdı. Gördiler, ağalar Dehdehe'nün geldüğün ve arkasında yükin haber virdiler. İlyāv Şāh buyurdi, Dehdehe'yi alup içerü koydılar. Tiz ĥakımlere adem getürdiler. Cālīnūs Ĥakīm, Dermāyūs Ĥakīm, mihrāc-ı Ōālem-fenāyı zāhid geldiler. Dehdehe'nün getürdüğü şahsa nażar vurdular. Sordılar **[T504b]** kim “Yā Dehdehe bu kişiyi ķanda bulduñ?” Dehdehe eyitdi. “Bu laŌīn-i cādūdur. Meger cezirede bir cādū maķāmı var imiş. Sām-süvār şikār iderken kendü ĥile ile şikār itmiş. Bu laŌīni ŌAnķūr Cādū'ya göndermiş kim cezire-i mıķnātis sultānidur. YaŌñi ol ne buyurur aña göre iş işleye. İttifāķ Ĥaķ teŌālā kemal-i kerimden bendeye rāhm idüp işüm āsān eyledi. Bu laŌīni bendüme düşürdi.” diyüp soydı. Mektüb bulup İlyāv Şāh nażarına ķodı. İlyāv Şāh dañı mührin bozup Calinūs Ĥakīm'e virdi. Ĥakīm okuyup dimiş ki “Benüm ķatumdan kim Zerķūn-ı Cādū'yam. İy sultān-ı cādūyan imdi lutf u kerem idüp benüm suçum Ōafv idesin kim şimdiki ĥâlde ol Süleymānlıķ iden kimsenün gelüp leşkeri cezireme çıktı. Ser-leşkerine Sām-süvār dirlermiş. İmdi ol Sām-süvār'ı tutup giriftār eyledüm. Andan soñra ĥazretüne nāme gönderdüm tā kim benüm suçum bağışlayasın. Vehm ol Sām-süvār'ı nice bilürseñ iş işleyesin.” dimiş. Cālīnūs Ĥakīm Zerķūn-ı Cādū'nuñ ŌAnķūr-ı Cādū'ya gönderdüğü mektübdā bunun gibi haber itdüğün taĥķiķ bildiler kim Sām-süvār ol pehlüvān-ı rüzgār Zerķūn'ı cādū elinde giriftār olmışdur. Andan İlyāv Şāh buyurdi. Ol cādūnuñ dañı Ōaqlın getürdiler. Cādū gözin açup kendüyı bir ģariĥ maķāmda görüp vehm alup tırınca Dehdehe-i ŌAyyār elmas nacaķ elinde bebr ü peleng gibi egreyüp cādūnuñ üzerine gelüp bu oturan kimdüğün bildirüp haber sordı. Cādū inkār idince mektübı götürdiler. Cādū hacıl olup beyān-ı vaķıŌ oldıysa bir bir ĥikāyet idüp haber virdi. Andan İlyāv Şāh buyurdi. Ol cādüyı harca sürdiler. Dehdehe-i ŌAyyār bu laŌīnün libāsların soyup penāh eyledi. İlyāv Şāh eyitdi. “Yā Dehdehe bu cādūnuñ libāsların neylersin kim müslümān olan bunları geymez.” diyicek. Dehdehe duŌā idüp eyitdi. “Yā server-i benĭ İsrāyīl ümıddür kim bu libāslar sebebi ile Sām-süvār cādūnuñ giriftinden ķurtaram.” didi. **Nażm:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]

Kim gerekdür ādeme tezyīn için geye libās

Kim libāsa Ōızzet ider Ōām [u] ĥas cümle nās

Kimse Firdevsĭ cübbe cübbe saymaz bu ĥaķ

MaŌmele itmez ĥiķ riyā-ĥor egnine alsuñ libās

Neşr: Hâkîm kavlince Dehdehe böyle diyüp ol libâsları ortaya getirüp bir bir giydi. Kendi ol helâk olan cādūnuñ şekline koydı. Cümle hâkîmler Dehdehe'nün tebdîl-i sûretine âferîñ itdiler. Andan Zerkûn-ı Cādū'nuñ nâmesinüñ ardına ÓAnķūr-ı Cādū ağzından cevâb-nâme yazup üzerine ÓAnķūr-ı Cādū isimli bir hatem işledüp mühr urdılar. Andan getirüp Dehdehe'nün eline virdiler. Dehdehe-i ÓAyyār dahı ol gün ol gice şabr idüp yarındası vakt çâşte revâne olup kendi gelüp Zerķūn-ı Cādū'nuñ mağarasına yitdi. Kıpuda gözçiler **[T-505a]** tururdu. Dehdehe-i ÓAyyār'ı gördiler Zerķūn-ı Cādū gönderdügi cādū şandılar. Karşu gelüp Óizzet itdiler alup Zerķūn kâtına girdiler. Dehdehe-i ÓAyyār içeri girüp cādū şeklinde yüz yire sürüp çıkup cevâb-nâme şundı. ÓAnķūr-ı Cādū'nuñ nâmesin şanup Zerķūn-ı Cādū yüzine gözine sürüp Óizzet idüp ayağ üzerine turup nâmenüñ mührin yüzüp okıdı. Dimiş kim “Yâ Zerķūn-ı cādū şimdiye dek saña yavuz incinüp tururdum ve hem senüñ kanda gitdüğüñ bilmedüm. Çünkü bunun gibi kâziyye vâkıÓ oldu. Şimdiden girü sen benüm ulu kârındaşum ÓAnķūr ne ise eyle olduñ. İmdi nâmum saña iricek şabr idesin ol kavmi üşendürmeysin tâ kim tağılup kaçmayalar tâ kim ben dahı birkaç günden cādū-yı leşker ile anda varurın. Zîrâ kim ol diyârı gâyet medh itdiler. Diledüm kim ben kendüm varup hem senüñle birkaç gün Óıyş u nüş idem vehm-i düşmânımuzañ hâķķından gelem.” dimiş. Zerķūn-ı Cādū nâmeden bu haberi alıcaķ şâd olup sevindi. “Cādūlar sultânı benüm maķâmuma gelir.” diyü buyurdu. NiÓmet nuzûl yarağın başladılar. **Nażm:**

[FâÓilatîm / FaÓilatîm / FâÓilatîm / FaÓilîn]

CemÓ oluben anda sâhîr gördi cümle pes yaraķ
Dürlü niÓmetler pişüp zînet olur çini tabaķ

Gördiler şöhet yarağın el bir idüp ittifâķ
Gâfil andan kim geçilür anlara bend ü nifâķ

Neşr: Hâkîm kavlince Zerķūn-ı Cādū yarağ itmekde ammâ ki ol gün gidüp gice irişdi. Sâ-m-süvâr'ın dahı iki gün yatup üçüncü gün Óaķlı başına geldi. Kendüyi ol hâlde görüp “Ben ne yirdeyem.” diyince cādūlar üzerine hücüm idüp eyitdiler. “Nâ-bekâr Zerķūn-ı Cādū'nuñ giriftine düşdük. Uş da ÓAnķūr-ı Cādū kim cezîre-i mıķnâtıs sultânıdur. Bugün yarın gelir seni ol helâk iddi.” didiler. Sâ-m-süvâr ol hâli görüp hâliķa yüz tutup ol bî-zevâl Allâh'a niyâz idüp gönünden hâcet diledi. Bu bend-i cādūdan halâş olmağı Hâķ teÓâlâdan ol sâÓat diledi. Yüzin der-gâh-ı Hudâ'ya tutup cân u gönülden münâcât eyledi. Eyitdi kim. **Nażm:**

[FâÓilatîm / FaÓilatîm / FâÓilatîm / FaÓilîn]

Ĥaḳḳa nāliş idüp anda pehlevān Sām-süvār
Didi ki iy ḥāllaḳ-ı Őālem śāniŐ-i leyl ü nehār

İy bir avuç ḥāki ādem eyleyüp cān viren
Zürriyātın Őālem içre bende iden hem şehriyār

Çıḳaran tennūr içinden Nūḥ-ı tūfān-ı biḥār
Āteş-i Nemrūd iden ol ḥāliyle külle enār

Müş-i FirŐavn elinden ḳurtarup idüp ḥalās mār
Yol benî İsrāyîl ile virüp şaḳḳ iden yıl nehār

O Süleymān ḥāteminde resm olan ismüñ ḥaḳḳı
Ki ins ü cinn muḥkemdür meŐmūr anuñ mūr ile mār

Bende ki sâḥir şerrinden lutf idüp eyle ḥalās
Kim şıḡındum saña Ĥaḳ'sın ḥāfiż-ı perverdigār

Ĥācetüm maḳbûl ḳıl o Muḥammed nûriçün
Ki ol cānibüñ Őaşḳına eflāk itdüñ üstüvār

Böyle diyüp pehlüvān Allāḥ'ına itdi niyāz
Diñle imdi ḳıśśa nedür vir śālāvat yādigār

Neşr: Ĥaḳîm ḳavlince çünki Sām-süvār münācāt eyledi. Ĥaḳ sübhāne ve teŐālā ḥācetin revā ḳıldı. Ol gice Dehdehe-i ŐAyyār matbaḥa [T-505b] gelüp ne ḳadar taŐām pişürse cemîŐsine ḥile birle dārū-yı hüşber ḳatdı. Çün kim yemekler pişti, bu kırḳ cādüya baḥş oldu. Cümlesi yidiler. Bir laḥẓadan bî-hüş olup irişüp bî-hüş oldılar. Andan Dehdehe-i ŐAyyār gördi kim ne ḳadar cādū var ise kendülerden geçüp turduḳları yirde bî-hüş olup düşdiler. Dehdehe ol fursâtı ḡanîmet görüp ne ḳadar cādū var ise cümlesin kılıçdan geçürdi yaŐñi ḥānçer ile başların kesdi. Hemān Zerḳūn-ı Cādū ile ḳızı Dilārā-yı Dil-fürüz'ı bend idüp ismu'llāḥ okıyup ol baḡladuḡı bendüñ üzerine urdı tā kim siḥr ḳuvvetiyle Őaḳılları gelüp ḥalās olmayalar. Andan Sām-süvār'uñ ḥabs olduḡı yire geldi. Meger yidi ḥaram-zāde cādūlar Sām-süvār'ı beklerlerdi. Anlaruñ daḥı başın kesüp içeri girdi. Görse kim Sām-süvār'uñ ellerinüñ ve ayaklarınuñ bendi dökülmiş yatur. Kendüsi henüz cevāb Őāleminde Dehdehe'nüñ ayaḡı āvāzesinden uyanup gözin açdı. Kendüyi ḥalās bulup şükr-i Hudā idüp baḳdı, Dehdehe-i ŐAyyār'ı gördi cādū śandı. Ḳaśd itdi kim helāk ide. Dehdehe ilerü gelüp duŐā idüp kendü bildürdi. SuŐāl itdi kim “Yā server bu bend-i gerān dest-i pākinden nice ḥalās oldu?” Sām-süvār eyitdi. “Yā Dehdehe uyḳu Őāleminde bir Őazîz vāḳıŐama girüp eliyle śıḡadı. Uş bu dem uyandum. Kendüm ḥalās buldum.” diyüp şükr eyledi. BaŐzı kelimāt idince seḥer-gāḥ daḥı irişdi. Dehdehe işitdi. “Yā server sen bunda ḳarār eyle ben varayın. İlyāv Şāḥ ile begleri alup geleyin. Hem gelüp bu maḳāmı görsünler.” didi. Daḥı taşra çıkup sordı. Deryā kenārında

İlyāv Şāh hūzurına geldi. İlyāv Şāh dahı dīvān qurup cemiŌ benī İsrāyīl begleri on iki sıbtuñ melikleri ŌArab [u] ŌUreba begleri gelüp yirlü yirinde qarār itmişlerdi. Göz kulaş Dehdehe-i ŌAyyār cānibine tutmışlardı. Nāgāh kapucı başları girüp arz itdiler kim Dehdehe-i ŌAyyār irişdi. Dīvāndan İlyāv Şāh şād olup buyurdi. Dehdehe'yi alup içerü girdiler. Dehdehe-i ŌAyyār dīvān-ı Süleymān'a giricek baş urup yüz hāke sürüp duŌā kılduğdan soñra Sām-süvār'uñ selamı getürüp müjde haberin virüp bunları cādū-yı laŌinüñ maķāmına daŌvet eyledi. İlyāv Şāh müjde haberin işidüp egninden iķlīm harācı deñiz hilŌat-ı Süleymān'ı çıkarup Dehdehe-i ŌAyyār'a bağışladı. Bāķi Ōulemā vü hūkemā benī İsrāyīl pehlūvānları ve on iki sıbtuñ melikleri Dehdehe-i ŌAyyār'a kimi māl kimi tēc kimi kemer kimi at bağışladılar. Eyle kim Dehdehe-i ŌAyyār dünyāya ğarķ oldu. Andan İlyāv Şāh buyurdi, benī İsrāyīl begleriyle süvār oldılar. Leşkerde Hırķıl Kehlāñi Gürcistan meliki Şaft-ı Yāteris yatarsın Gürci Nevayūs-ı BerdeŌi [T-506a] benī İsrāyīl sıbtunuñ meliklerinden Yūsuf peyğāmbir sıbtı meliki Nāşen-i Dāvud'ı kōdılar. Andan bāķi serverlerle atlara süvār olup gitdiler. Gelüp ol ğāre-i Zerķūn'a yitdiler. Der-sū atlarından piyāde oldılar. Dehdehe-i ŌAyyār İlyāv Şāh'uñ öñine düşüp ol ğārdan içerü girdiler. Ol cānibden Sām-süvār dahı ve erenleri görüp yirinden turup İlyāv Şāh'a karşu geldi. Ōİzzet ikram eyleyüp, ğorişdi. Cümle begler benī İsrāyīl serverleri Ōülema vü hūkemā vü ümerā üzere alup muşāfāha itdiler. Andan cādūnuñ sarāyında oturup Sām-süvār buyurdi ve Dehdehe-i ŌAyyār Zerķūn-ı Cādū'yı kızı Dil-ārā-yı Dil-firūz Zerķūn ile alup İlyāv Şāh nażarına getürdi. Sām-süvār buyurdi. Zerķūn-ı Cādū'yı kızı Dilārā-yı Dil-firūz Ōaķlın başına getüreler. Andan Dehdehe-i ŌAyyār ilerü gelüp şarp sirke ile acı badem yağın çıkarup Zerķūn-ı Cādū ile Dil-ārā-yı Dil-firūz'ı burnına tamzırdı ve kulaşları ardına dahı sürdi. ŌAķlı başlarına geldi ağ sürüp gözlerin açdılar. Kendüleri kayd [u] bend ile görüp hāyrān kaldılar. Dehdehe-i ŌAyyār ilerü gelüp elmas nacaķ eline alup eyitdi. “Ya melūn nicesin şimdi seni öldüreyin cihān cādūların saña güldüreyin.” didi. Pes İlyāv Şāh buyurdi. Dehdehe-i ŌAyyār Zerķūn-ı Cādū'nuñ boynın urdi. **Nażm:**

[FāŌilātūn / FāŌilātūn / FāŌilātūn / FāŌilūn]

Gitdi o sāhir dünyeden imānsız bī-gümān

Cān virdi düzah içre çeğmege zaħrı hemān

Hāyr u şerden itdüğini buldı ol meŌlūn sen

Diñle imdi kıśsa nedür vir şalavāt cāvidān

Kıssa-ı Hāzreti Süleymān ŌAleyhi's-selām ve Kāzıyye-i Mālik-i Bahri

Hükemā qavlince Cālinūs Hākīm dahı feth-i bāb zıkr itmekde ammā ki bizüm
 kıssamız ez ın cānib Süleymān peygāmbere geldi. Nite ol zemān ki Eğvās-ı Mağrib
 deryāsından çıkan cezire-i mahlūkatuñ ulusu hoş hulusı deñiz māliki Eğvās böyle diyicek
 Süleymān hāzreti yine suóāl idüp eyitdi ki “Yā mālīk Eğvās Süleymān ibn çağı zemānında
 Óacāyib ne gördüñ?” Cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh Süleymānçığı tahtın yıl felekde götürüp
 hadem ü haşem birle kşasd itdi ki küh-ı Kāf’a geçe. Pes altı aylık zād u zevād götürdi. Küh-ı
 elburz eteginden baħr-i Óummān üzerinden birinci kat Kāf’a geçmek istedi. Pes Süleymān
 yıl tahtın götürüp, ol kadar gitdi ki altı ayı temām gitdi. Ne rübÓ-ı meskūn Óālemin bulabildi
 ve ne hod küh-ı Kāf serhadin görebildi. ÓĀķibet Allāh’a tazarrū itdi bir mesken bula. Nā-
 gāh bir kühistān görindi. Karlı tağları var ve aķarsuları var varup ol cezireye gitdük. Deryā
 kenārında bir Óažim şehr gördük ammā ki anlarda bir dürlü mahlūķ var ki hiç anuñ gibi
 mahlūķ görmemişdük. Cāmus-ser ammā ki gördiler ādem gövdesi bigi eli ayağı var. BaÓzısı
 zirāÓat idüp ekin eger ve baÓzısı dükkānda oturup alup **[T-506b]** satmaķ ider. Qoyunları
 sığırları vāfir tağlarında yemişin nihāyeti yok. Pes taht-ı Süleymānçığı ol kühistānı üzerine
 kşondı. Leşker halkı taşra çıkup sulandı ve zevāda dahı bulup ol halkdan satun alup yidiler.
 EnvāÓ envāÓ yemişler var ki hiçbir memleketde görmedük. ÓĀķibet Süleymānçığ’a emr itdi.
 Ol şehruñ meliki der-gāhında gele. Şehr uluları dahı Süleymān tahtın hevādan geldügin görüp
 her birisi taÓaccüb idüp andan güçleri yitdükçe yaraķ görüp ve hesābsuz laÓl ü cevāhiri
 getirüp Süleymān-ı nebīnūñ elin açup karşıusunda yir gösterdiler oturdı. Süleymān hāzreti didi
 kim “Bu şehr ne şehrdür ve bu vilāyete ne dirler?” Cevāb virdi ki “Ya Süleymān bu ceziredür,
 baħr-i muħit içinde dāyresi ata kırķ günlük yoldur. Gāyet vāsiÓdür ve envāÓ-ı naÓāyim
 bunda bulunur. Ammā ki bunun muķābelesinde Kāf eteginde Heyhāt šāħrāsı kenārında
 bunuñ emsali bir cezire dahı vardur. Vaķtā ki āfitāb ħamel burcına gelse bu cezire ħareket
 ider yürür. Baħr-i muħitüñ ve satına varur. Ħamel burcınuñ ibtidāsından on üç güne dek
 yürüyüp vasıta mecrāda turur. Ol cezire dahı hemčünān ibtidāyı ħamelden yürüyüp on üç
 günden gelüp muķābelesinde turur. Andan deryā içinde cezire altından bir Óažim vehm-nāk
 āvāze çıkar ol vaķt bilürüz kulağumuza pençeler dıķaruz. Yoksa her kimüñ semıÓne ol āvāze
 irse ol dābbenüñ šavtı şiddetinden elbetde zehresi çāk olsa gerek. Ol cezireden dahı hem-
 čünān bir šavt işidülür. Anlaruñ halkı dahı kulaķlarına pençe dıķarlar. Vaķtā ki bu šadālar iki
 gün temām olur. İbtidā-yı ħamelden on beşinci gün ki olsa şubħ dem bu iki cezire gelüp
 birbirine kşışur. Anuñ bigi kavuşur ki yek-pāre olur. Pes ol cezirenüñ halkı bizüm cezireye
 ve bizüm cezire halkı anlara varup gelmiş olur. Birbirinden metāÓlar satun alurlar. Zirā kim
 ol cezirede biten miyveler bizüm ceziremüzde olmaz ve yine bizüm ceziremüzde olan metāÓ-
 ı neÓāyim anlaruñ ceziresinde olmaz. Pes anlar dahı bizden metāÓ u zād u zevādda alurlar.

Bu iki cezîrenün halkı birbirine koylaşur ve erişür gelişür tâ ki eyyâm-ı nevrûz geçer. Burc-ı hâmel den âfitâb burcına dahîl itmek isteyicek hemân dem bu iki cezîre birbirinden ayrılır. Halkı dahî ol sâ'îati bilüp cezîrelü cezîresine varurlar. Birbirine ayrılup vedâ'laşup mekânlu mekânına varurlar. Andan bu iki cezîre birbirinden ayrışur dahî döner kıçı önüne gelür, ol cezîre ma'kâmına varur. Bu cezîre dahî gelüp ma'kâmına irer. Yıl on iki ayı bizüm hâlimüz budur ve bu iki cezîrenün ma'îşet birbirindendir.” diyüp cevâb viricek. Süleymânçığı be-ğâyet ta'âccüb itdi. Andan şâbr itdi ki tâ ki güneş hâmel burcına tahvîl itdi. Pes bu şehir ve bu cezîre dönüp, kıble **[T-507a]** cânibine yürüdi. “On üç gün.” diyince ol cezîre dahî gelüp buluşdı. Ammâ ki ol cezîrenün halkı bunlara benzemez. Bunlar câmûs-seridi. Anlar şîr-ser ammâ ki anlar dahî yirler içirler ve ekerler biçirler. Envâ' ni'met-i ne'âyim var. Anda dahî pes Süleymânçığı dîvân kurdı. İki cezîrenün halkını cem' itdi, eyitdi. “Bu cezîrelerin yürüdügine nice bilürsüz sebep nedür ve birbirinden ayrı tolaşduğına cihet nedür?” Cevâb virdiler ki “Yâ nebiyyu'llâh biz bunu ata ve dede böyle gördük ve böyle işitdik kim iki şehir iki kaplumbağanın üzerindedür ve ol bağaların ayakları deryâ-yı muhîte kâ'îrında yir üstündedir. Âfitâb hâmel burcında iken bunlar birbirine bulışmağa cehd ider. Gelürler buluşırlar ve birbirini yalaşurlar. Andan ayrılup gine mekânlarına giderler.” diyüp haber viricek Süleymânçığı dahî emr itdi. Deryâ dibine inüp biz dahî bile indük gördük ki vâkı'îa iki 'âzîm kaplumbağa tolu 'ârzına nihâyet yok. Birbirinün boynın yalayup dururlar. Çıkup gördüğümüz Süleymânçığına haberi virdük. Ta'âccüb idüp eyitdi. “Ol kavme su'âl itdi ki bu kâl'âları kim yapmışdur?” Cevâb virdiler ki “Biz bunu atada böyle gördük. Âbâ vü ecdâdımız dahî böyle görmüşlerdür. Bu kâl'â-ı 'âzîmi kim yapduğın bilmezüz. Ammâ ki kapusunda târîhi vardır. Ol cezîre kâl'âsının dahî ve bunun dahî bilmezüz ki nedür. Zirâ ki bizüm cinsümüz okıyup yazar âdem olmaz.” diyicek Süleymânçığı atlatup kâl'â kapusına vardı. Ol zemâna 'âlemleri ile na'zar kılup gördiler ki bir 'âzîm ulu kapu altışar mermerden direk üzerine bir kemer atılmış kavş u kuzahdan nişân virür ve bir kapısı var ki 'âc u âbânosdan tûlî yüz eriş ve 'ârzı elli eriş ola. Ğâyet 'âzîm kapu ve dahî bu kapunun rast kemeri altında yeşim mermer üzerine yidi satır târîh yazmışlar, tiğ ile kazmışlar bula dile râst düzmüşler. Ammâ ki ne dilce olduğın Süleymânçığı Süleymânlığınca bilmedi. Okıyup fark kılmadı. Dîv ü cîn ser-hengleri ve ser cümle Süleymân'a 'âdûvv olan tâyife yir yir ta'în idüp eyitdiler ki “Nice Süleymândur bu ki yetmiş iki dili bilürin dir. Biñbir ümmetün dillerin fark iderin. Dîv ü da'vâ kıla. Şimdiki hâlde bir kapu üzerindeki hattı okıyup fark itmeye.” diyicek. A'âdânun sözleri Süleymân semî'ne irdi. Pâk şûdan âb-dest alup iki rek'ât hâcet namâzın kılup secde-i şûkr eyleyüp yüz yire sürdi. Ol hattun okumasın Hâk'dan temennâ eyledi çün Süleymân hâzreti bu vech ile münâcât itdi. Kâdiyyü'l-hâcât du'âsın kabûl kılup emr eyledi.

Birinci at gokden bir melek muvekkel gelp avmıı ekline girp Suleymn naarına irp selm virp eyitdi ki “Y Suleymn am yime ki Ha’u emri birle ben bu yazuyı saa oıyuvireyin. Ne dilce olduın beyn ılayın.” didi. Andan ol hattı mutalaa ılup donp beyn ılup eyitdi ki. **Nam: [T-507b]**

[Failtin / Failtin / Failin]

Hattı anda oıyup ol melek

Didi bil ki iy Suleymn ah felek

İbu hattı bunda yazan ehriyr

oyle dimi anlar ise aikr

Her ne eh ki bu mekna ire bes

İbu ala yazusını gre bes

Bu cezyir hline vıf ola

Yaı iki ehri avlin bile

oyle bilsn ibu alay yapan

ehri-i mamd eyleyp aam iden

Bir melkdi yl gtrdi tatn

Dv  cinn taır idi ratn

Ha-em emrine fermn idi

stine seyrn dutan mrgn idi

Bi bir mmet hkmine akerdi

Tal hrid-i meh ater idi

Bar-i berde t ki varsa cnver

Aa fermn olm idi cnver

ar- tr olı Suleymn ididem

emi mamr idpadl-i ddum

Ĥaḡ yüce ḡılmıḡdı eyle baḡtumı
Gökde yiller götür didi taḡtumı

ÖĀlemi seyrān iderken bād ile
Dünyeyi ābād iderken dād ile

Kūh-ı ḲāḤ'a gider iken bir zemān
Bu cezīre üzerine uğradum hemān

Bir cezīre śanmıḡsam bunı hemān
Taḡtumla bunda oturdum bir zemān

Ĥükm ḡıldum işbu ḡehri itdiler
ḡehrini maÖmür idüp düzetdiler

Leḡkerümde ne ki varsa cümle ḡaḡḡ
ḡehr teklīf eylemiḡsem ḡoḡ ḡoḡ

ÖĀḡıbet bir cins oldı rāḡı bes
Kim turalar ḡehr içinde her nefes

K'ol ḡalāōıḡ vāḡÖidi cāmūs-ser
Rāḡı oldı turmasına ser-te-ser

Pes o cinsi ben saḡuben śad hezār
ḲalÖaya ḡoydum śaḡır u ger kibār

Bu vilāyetde zirāÖat ideler
İḡbu ḡehri ḡoḡ Öimāret ideler

Bir yıl içre ḡalÖayı itdüm temām
Diñle imdi ḡıśśa nedür iy hümām

ḲalÖa itdüm temām yapıldı bāb
Pes ḡamel burcına girdi āḡitāb

Bu cezîre deprenüp hoş yürüdi
 Qorqudan halkuñ qanı hep qordı

Çünkü on üç gün olıcaq pes temām
 Turdı o yirde bu cezîre iy hümām

Qarşudan geldi cezîre dahı pes
 Birbirine oldı muhkem biş ü bes

Birbirine irişüp birlik dutar
 İkisi birlik olup dirlik dutar

Muttaśıl oldı ikisi bir zemān
 Ki taŖaccüb itdi gören Ŗālimān

Çün ĥamel burcından ider seyr gün
 Burc-ı ŗevre varuben indürdi çün

Bu iki aŖzam cezîre dahı pes
 Birbirinden ayrılır iy hoş-nefes

Geldi yine yirine itdi qarār
 Meskenini kıldı yine ihtiyār

Teftiş itdüm bu cezîre aslını
 Tā bileydüm neyse bāb u faślını

Pes müvekkel ĥaber kıldum ben talep
 Aslını bilmek liñe itdüm teŖab [T-508a]

Pes müvekkel taldı deryā içre hoş
 Teftiş itdi cümlesini merd-i hūş

Pes müvekkel böyle virdi śāĥ cevāb
 Yā Süleymān iy emīr-i tāc-ver

Şöyle bil ki bu cezîre bî-gümân
 Kâplubağa arkasıymış pes Óayân

Ol cezîre dahı yine hem-çünân
 Bir bağanuñ arkasıdur şeh cihân

Çün âmel burcına girse âfitâb
 Bu bağalar cûşa kalur kâmyâb

Birbirine ulaşmağa kılur talep
 Birbirini sevişür itmez taÓab

Pes ol andan işbu bundan yurtuşur
 Birbirine irişüben tartışur

Birbirinüñ boynını yılar bular
 Birbirine mesken eyler bular

Birbiriyle dürişürken başa baş
 Burcı şevre dâhil olur çün güneş

Pes bağalar birbirinden ayrılır
 Meskenine gitmek içün ayrılır

İşbu bağa hâlini itdüm beyân
 Hilkat olaldan berü cümle Óayân

İşbu vech ile temâm dirlik kılur
 Yılda bir kez irişüp birlik kılur

Çün müvekkel âyır sözün dinledüm
 Bu bağalar hâlin ağıt aıldum0

İşbu şehri hûb [u] maÓmür eyledüm
 Halqa oluñ sakın diyüben söyledüm

Şükr kılp Öömr Öizz ü bahtuma
Leşkerümle cümle bindüm tahtuma

Yıl felekte götürüp tahtum benüm
Ol bağaya eyledür rahtum benüm

Ol bağanuñ arkasına âşikâr
Çünkü kondum leşkerümle bî-şümâr

Emr kıldum anda kıldum yarağ
Hükmüm ile halkum itdi ittifâğ

Bu ki beñzer anda dañı biz hisâr
Yapmışam maÖmür idüben iy kibâr

Bir yıl içre anda itdüm temâm
Cümle kaydın gördüm anuñ iy hümâm

Şır [ü] serden vardı bir niçe halk
Teklif itdüm anlara ben çok çok

Hükmüme râm oluben söz dutdılar
Ol hisârı cümle mesken itdiler

Cümle kaydın kayıruben ol zemân
Şehr-i maÖmür eyledüm iy kâmrân

Bu iki şehr-i aẓım aÖlâ hisâr
Kaldı benden Öâlem içre yâdigâr

Ver kıyâs it şeh Süleymân kim idi
Şahr-ı nâr oğlı nice hâkim idi

Çün kim ismüm aluben yâd idesin
Bir duÖâyla rûhumuz şâd idesin

Ġarrā hergiz olmayasın devlete
İÖtübārı kılmayasın milkete

Şöyle bil ki bir dahı ya memleket
İntikāl ider bilesin saltanat

ÖÖmre bahta çünki yokdur iÖtübār
ÖĀķil ol itmez anuñla iftiħār

Böyle diyüp āhir itmiş sözini
Vir śalavāt Ahmed’e aç cān gözini

Neśr: Ĥakīm ķavlince deñiz melķi Süleymān ibn cıġından haber açup Süleymān ibn **[T-508b]** Śahr-ı nār tārīhin dahı beyān idicek. Süleymān ibn Dāvud Ĥazreti Öamm bu sözlerden haylī Öibret alup bildi Ĥaķ teÖālā Öacāyib [u] ġarāyib mahlūkāt yaratmışdur ki ĥadd ü nihāyeti yokdur. Andan Süleymān ĥazreti deñiz melķlerine eyitdi. “Bizümle ġitmege śafāñuz var mı? ÖĀlemi seyrān itmege zevķüñüz şevķüñüz var mı yoksa sizlere icāzet virelüm gine deryā ya mı ġidersiz?” didi. Eyitdiler ki “Yā nebiyyu’llāh Öömr-i Öaziz ve eyyām-ı latif oldur ki senüñ bigi mürsel peygāMBER NAĖARINDA GEÇE. Ĥayf ol Öömre kim şimdiden Öabeş geçdi. Şimdiden soñra ĥıdmetiñden ayrılmazuz. Ĥıdmetüne ölünciye dek yüz serürüz ve ammā ki bizüm maÖişetümüz şu iledür. Bize yir mekān-ı muÖayyen vir ki ĥavuz ola ve içi tolu şu ola.” Pes Süleymān ĥazreti ķıtır çeşmesi aķup āb-ı revānı ĥavuzā döküldüġi yirde deñiz malķlerinüñ maķāmları vardı. Ol ĥavz yanındaġı maķāmları anlara mesken virdi. Muķım olup Süleymān’uñ eyyām-ı devletine duÖā itdiler. Andan Süleymān ĥazreti yine Tekvīn-i baħre eyitdi. “İmdi bu deryā içinde olan mahlūkātı bize Öayn ile gösterür misin teferrüc idevüz.” Müvekkel-i baħr cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh Akdeñiz’de olan mahlūkāt balıķlar cinsidür ve dahı küçüklü büyüklü cānverler cinsi vardur. Nicesin naħaruña ġetürelüm seyrān eylegil. Ammā ki ġarāyib mahlūkāt ve Öacāyib mevcūdāt baħr-i muĥīti oķyanus içindedür. İnşā’llāh anları dahı yerinde temāşa idesiz.” diyüp müvekkel-i baħrī deryāya indi. Bir bölük deñiz śıġırın sürüp ġetürüp Süleymān taħtı öñinden geçerdi. BaÖzı aķ ammā ki ķuyruķlarınıñ ucu ĥotazlu ve ayakları dahı ķısaraķ omuzları başında hecr ķonar bigi ķotazları var. Śu yüzinde śaf baġlayup durdılar. Dillerince Süleymān ĥazretine selām virüp Süleymānlıķ ķutladılar. Andan aġızların açup birer ġevher şeb çerāġ gösterdiler. Müvekkel-i baħr varup alup cemīÖsin Süleymān nazarına ġetürdi. Süleymān śordı ki “Bu deñiz śıġırları bu ġevher-i

şeb-çerâğ kanda bulur. Müvekkel-i baħr cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh bu gevher-i şeb-çerâğ katre-i nisāndan šadeŧ içindeki durur. Hemān ki šadeften çıķduğı bigi deñiz şıgırları anı gözedürler. Birbirinden kışķanup yügrüşürler birbirinden ögürdi yitişüp ķankısı ön varursa gevheri ağızına alup daħı bunlar gāyet zırek olur. Sayyāddan ve ķayyāddan ħavf-nāk olur daħı anlaruñ ķorķusından ķara gökçe içinde deryādan ķoruya otlamağa çıkar. Ağızındağı gevheri bir yire Ķurōān’uñ şuŖlesine ķarşu ışığında vāķıŖa olur. Ķayır ve ķimeni otlar vaķtā ki ķarnın toyurur. Šabaħa ķarşu şeb-çerāğı gine ağızına alup deryāya gider ammā ki ol baħr kenārında olan šayyādlar daħı birer yügrük tāzī atlara bizler ve bir ġalbır balķuğı illerinde götürürler. Ol ķarañu ġice içinde nażar ķılup gevher-i şeb-çerāķ [T-509a] şuŖlesin görüp bilüp at ile segirdüp öküzden öküzü gevhre yitişüp elinde ġalbırle balķı ġevher üzerine atar. Balķı ġevher üzerine düşüp ġevheri içine alup ķaplar. ġevherüñ şuŖlesi balķıķdan çıķmayup deñiz şıgırı daħı ķorķup deñize gider. Šubħ-ı dem olıķaķ šayyād uyanup andan balķıķ içinden ġevher-i şeb-çerāğ alur ammā vaķt olur ki atludan deñiz şıgırı öküzü irişüp ġevheri alup ķaçup deñize ġirdi. Pes bu deñiz şıgırlarınuñ ağızında ġevher olduğına sebep budur.” diyüp cevāb virdiler. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Böyle diyüp baħr-i tekvīn ol zemān

Sevr-i baħr-i ħālını itdi Ŗayān

Diñle imdi ķıśśa nedür şehriyār

Vir šalavāt Muśtafa’ya cāvidān

Neşr: Ĥakīm ķavlince Süleymān ħāzreti bu sözi işidicek eydür. “Yā Tekvīn-i baħrı maŖlüm oldu ki şu cānveri çāpük u zırek olurmuş.” Süleymān ħāzreti böyle diyicek tekvīn-i baħrı eyitdi. “Yā nebiyyu’llāhı ķoru cānverlerinden şu cānverleri çāpükdür ve gāyet ve zırekdür. Şol miķdār zırek olur ki dostı ve düşmeni fark iderler ve muħataralı yire varmazlar, bāŖzısı ki ġark olmuş ola ve sāhile düşe balķ duzaķ ġörse ķaçan balķıģa gömülür.” Süleymān eyitdi. “Deñizde ķankı cānver çoķdur.” cevāb virdi ki “Yā Süleymān ķuruda ve yaşıda, tağda ve taşda biñ yir ümmet içinde balıķdan çoķ mahlūk yoķdur ve arslanlardan ve ġergedanlardan daħı az cins yoķdur. Balıķ şuyuñ ķuşıdır. Yidişer ķanadı var yanında ve arķasında şayd ki ider. Aşāğa çeñesiyle alur yuķarısına şıķar tā ki ħurd olur daħı yir tudaķları sönükdür ve daħı yā Süleymān balıķ nefesi ķulağından alur. Şöyle ki ķāf-ı kūhi nefesin iki boynını dibinde delükler vardır. Andan alur ve balıķ olur ki on biñ yumurta yumurtlar irkegi ķuyruğı altına ġirür. Müvekkel-i baħr böyle diyicek nā-gāħ deryā vasatında Ŗażim yelken bulurdı ve bir yelken

dağı bulurdu. Yelken deryâ yüzini düşdi ammâ şunuñ bigi yelkenlere ki avucı felege yakın Süleymân leşkeri görüp heybet aldılar. Bu süyuñ üzerinde gemi görünmez. “Bu yelkenler nedür?” diyü hayrete vardılar. Bunlar bu fıkrde iken müvekkel-i baîr deryâ yüzine varup ol yelkenler arasında girüp gine geldi, eyitdi. “Yâ nebiyyu’llâh mağrib-zemîn deryâsından Óaîim balıklar cemÓ olup âazretüñi ziyâret itmege geliyorurlar. Süleymân dağı yile hükm itdi. Yıl taht-ı Süleymân’ı deñiz yüzine yakın indürdi. Şöyle ki deñiz mevci Süleymân serîrine toşunur oldu. Hükm-i sübhâñi ve emr-i yezdâñi fermân-ı Süleymânî birle müvekkel-i bâd ile hükm itdi. Taht-ı Süleymân’ı deñiz yüzinde muÓallağ dutup turgurdu. Andan Süleymân âazreti deñiz yüzine beraber nübüvvet tahtı üzerinde [T-509b] oturdu. Müvekkel-i baîr hükm itdi. Bu balıklar Süleymân naîarı öninden deryâ içinde gelüp geçdiler. Süleymân âazreti naîar kırup gördi ki bir Óaîim balık önce gelüp geçdi ki kıadd ü kıâmet bir ulu tağ kıadar vardı. Süleymân dilince selâm virüp Süleymânlık kıutlulayup ağızın açup bir tağ paresi kıadar Óanber Óarz itdi. Müvekkel-i baîrle cinler varup semüñüñ ağızından Óanber alup Süleymân naîarına getürdiler. Andan Süleymân ol semege eyitdi. “Siz ne cins balıksız ki âağ teÓâlâ sizi böyle Óaîim halk itmiş.” Ol semek dilince eyitdi. “Yâ resülu’llâh bizüm kıadd ü kıâmetümüze ne naîar kıalarsın ki mağrib deryâsında ve baîr-i muhîte içinde balıklar vardır. Ağız içine girürüz kışlaruz ve kışkaruz. Henüz ol balığüñ haberi olmaz. Dilince hâlıkâ tesbîh itmek ile ağız açup âayrete varmışdur ve dağı yâ Süleymân âazretinüñ evsâfın işüdüp deñiz balıkları cemÓ oldılar ki bizümle ziyârete geleler ve illâ ki bu Akdeñiz’üñ ayağı baîr-i muhîte döküldüğü yerde yir var. Dilden evvel dilün aralığı bir fersah yirdür. Pes balıklar ol boğaza sıgmayup yine dönüp gitdiler ammâ vaîiyyet itdiler ki Süleymân âazretinüñ mübârek cemâlin görmege müştâkın ümmiddür kim baîr-i muhîte gelüp seyrân kıla tâ ki bizler dağı cemâl-i ber-kemâlin müşâhede idüp müşerref oluruz.” böyle diyüp cevâb viricek. Süleymân âazreti ol semeklere naîar kırup her birinüñ hilkıatin bir nevÓ ile görüp birbirine benzemedügin taÓaccüb idüp suóâl idüp eyitdi ki “Yâ semekler hiç sizün dağı düşmânlarıñuz var mıdur ki anlardan ihtiyât idesiz.” Cevâb virdiler ki “Yâ nebiyyu’llâh bizüm iki cinsi düşmânımız vardır. Evvel bu ki bizden tavîl ola. Şöyle kim bizi deme çeküp yuda. Zîrâ ki balık balığı yuducudur ve ikinci düşmânımız dağı terkidirler. Bir balık vardır gâyet küçücükdür yüzinde bir diken vardır, hançere beñzer ve semm-i kıatildür. Her neye toşınırsa rahminden balık helâk ol balık kendi gâh gâh ölüye urur. Anı bilmeyen balıkların birisi gelür ölmüş şanur, anı yudar, burnındağı diken ile urup zahm-nâk ider. Semminden ol balık defîÓ helâk olup ölür. Pes terk iden balığüñ içinden çıkmaz yağın ve bağırsuğunu yimiyince ol anuñ içinde iken nâ-gâh bizüm bigi bunıñ balıklar dağı ol terki balığın yudan balığı yudar. Anuñ semmi teóşirinden ol dağı helâk olur. Pes terki diyen balık ol balıkların bağırsuğın ve gelince olup yir andan ağızından çırup gider. Vağıt olur

ki bizüm mişâlümüz büyük balıklarun dilimizce hâlıkı tesbîh idüp mekânlarımızda ağız açup dururken birümüzün ağzına **[T-510a]** girür. Dahı ol burnundağı semm-nāk diken ile urur. Hemān-dem zehir ol balıgun gövdesine yayılup helāk olur. **Naẓm:**

[Fā’ōilatün / Fā’ōilatün / Fā’ōilün]

Yā Süleymān şöyle bil ki bî-gümān
Dostuñ ere vardur düşmen Őayān

Dost düşmen cümlesi maḥlūt olur
ŐAḳıl ol ki dost u düşmān fark kıılır

Mürçeden dehşet iden arslanı gör
Yā siñekden incinen evreni gör

Cümlesinün vardur ahır düşmeni
Düşmeni bilüp görüp yir kaydını

Böyle diyüp ol semek ḥamūş olur
Şeh Süleymān dinleyüben gūş olur

Aldı Öibret sözlerinden şeh cihān
Virdi icāzet anlara dahı hemān

Diñle imdi kıśśa nedür ya şafā
Vir şalavāt sen be-cāyı Muştafā

Neşr: Ḥakīm ḳavlince ol balıklar böyle diyicek Süleymān ḥāzreti anlara icāzet virüp gitdiler. Anların Őaḳabince bir dürlü balık dahı geldi ki anlara bala dirler. Çünkü geldiler şaf bağlayup Süleymān’uñ ḳarşusına tırdılar, dillerince Süleymān’a selām virüp Süleymānlık kutladılar. Ammā bu balıklarun en kıçisinün üzerini beş yüz arşun var dahı ziyāde pullarınun şarusı altuna ve aḳ aḳ gümüşe beñzer ve lākin arḳasındağı ḳanatları yılken bigi felek yüzine çıḳmış. Pes Süleymān ḥāzreti sordı ki bunlar ne cins balıḳdur. Tekvīn-i baḥri cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh bunlara bal dirler. Ġāyetde Őaẓīm balıḳlardur ammā ki bunlar gemiyi ġāyet incidicidür. Ḳaçan kim gemi ḥalkı bu cins balığı görse düḥül çalarlar. Ol āvāzeden ürküp ḳor ḳaçar. İllā ki gemi yudar. Vaḳtā ki bunların birisi azsa ġāyet büyüüp Őaẓīm olmaḳla diler ki deñiz cānverlerini yiye. Ḥaḳ sübhāne ve teŐālā ḳudretinden ol balıḳa

yir arşun miqdârı bir küçücük balık musallat eyler, varup ulu balıġuñ ġulaġına yapışur. Şöyle ki burnu minġârı ile aña balıġuñ ġulaġın fermân ġılmışdur. Ğalbır bigi delük delük eyler. Anuñ bigi Óaźım balık ol küçücük dābbeden halās olmayup görür ki elinden kurtulmaz. Deñizüñ dibine gider başını yire dōñe dōñe ölür ġünkü helāk olur, deñizüñ yüzine gelür. Bir ulu taġ bigi yatur andan ol vilāyete yaġın yirde śayyādlar duyup gemi ile deñize girüp balıġa ġengāl atup ulaşıdurup ve ġengālı gemi urġanına baġlayup mengenerler ġurup taśra ġıkarurlar. Daġı ol balıġıñ ġarnın yardılar, içinden Óanber ġıkar śatarlar. Süleymān Ĥazreti anlaruñ gemi incitdüġin ve Óasıllıġın işitdi. Ser-cümlesin deñiz yüzünde ġatına getürtdi. Azġunluġ itmek yoksa sizi helāk itdürürem diyü yasak itdi. Üzerlerine müvekkel-i bahrdan NehrÓāÓāyıl müvekkel üzerlerine ġodı ki her ġaçan biri Óāşılık itse ya bir gemi şikest itmek dilese veya deñiz cânverlerinden **[T-510b]** bir dabbe incitse ġudret ġarbesiyle urup ol balıġı yaġup Ĥarġ ide. Pes Ĥazret-i Süleymān zemānında bala adlu balık bir kimi incitmedi. Anuñ zemān geçmeyince. **Naźm:**

[FāÓilatiin / FaÓilatiin / FāÓiliin]

Gör Süleymān nice Óaźım Ĥānı idi
Halk-ı Óālem emrine fermān idi

Yetmiş iki millet ile cümle halk
Yüz yigirmi dört śıfatda ġoġ ġoġ

Biñbir ümmet daġı cümle biş ü kem
Ĥaber virüñ içre tā ki varsa hem

Tā deñizler içre balık daġı bes
Ol Süleymān'a gelüpdı hoş-nefes

Tā ġıyāmet anca dōñe rüzigār
Şeh Süleymān mişli gelmez āşikār

Cümle eşyā emrine fermān idi
İşbu Óālem halkına sultan idi

Hem nebiydi ol Ĥalkuñ peygāmbiri
Hem melekdi ol cihānuñ serveri

Ĥaġ teÓālā rūĤını śād eylesün
Ehl-i diller ġıśśasın yād eylesün

Diñle imdi ġıśśana Firdevsı bes
Vir śalāvat Muśtafā'ya her nefes

Neşr: Hâkîm kavlince ol balıklar cinsi dağı gidicek bir cinsi balık dağı geldi. Süleymân'a dilince du'â kılup saf bağlayup karşı turdılar. Süleymân hâzreti nazar kılup gördi ki bunlar dağı gâyet ulu balıklar illâ ki sebz reng yeşil yeşil pulları var dağı şekli-i şemâyileri gâyet zıst Tekvîn-i bahre su'âl itdi ki "Bu ne cins balıktır?" Tekvîn eyitdi. "Bunlara hayz balığı dirler, geminün gâyet düşmânıdır ol gemi elbetde helâk ider. Eger birisinin gemi aştarmağı güci yitmesey dahisi gelüp arka olup aştarurlar. Ammâ ki ol gemide hayife Övret olsa ya hayz bezin denize atsalar ol gemiden kaçarlardı." Süleymân bu sözi işidüp ta'Accüb itdi. Emr itdi ol balıkların yir a'Özâm ulusun. Süleymân nazarına karşı gelüp turdı. Süleymân hâzreti aña su'âl itdi ki "Sizin cinsiniz işitdüm ki gemiye kaşdı idermiş ve hayz bezi atsalar kaçup gidermiş. Siz gemiye kaşdı itdüğünüze sebep ve hayz bezinden kaçduğunuza cihet ne?" Eyitdi "Yâ nebiyyu'llâh emân vir ki diyelüm âbâ vü ecdâdumuzdan tevatür ile ne kim işitdünsey cevâb virelüm." Süleymân hâzreti icâzet virdi. Ol balık eyitdi. "Yâ nebiyyu'llâh evvel âdem-i zâd gemisine kaşdı itdüğümüze sebep bu ki ol vakt kim Allâhü te'âlâ âdem şaffın hilkat itdi. Kuşlardan herkes görüp deniz kenârına gelmiş, bizüm cinsimizden bir niçe balık bulmuş. Kerkes deniz kenârında bunlara çağırıp eyitmiş ki "Yâ balıklar âgâh olun ki şimdiden sonra ne size rahatlık var ki deniz içinde yüriyesiz ve ne bize rahatlık ver ki hevâ yüzünde uçavüz. Ol ceddümüz balık dimiş ki nita gerkes eyitmiş. Bu eski dünyâyâ Hâk te'âlâ bir dürlü mahlûkât dağı getürmek ister ki aña âdem dirler. Henüz yaratmış vardum, gördüm balçık yatur ammâ ki kadd u kâmetine ve [T-511a] Öalâmetine nazar kılup ahvâline ve ef'âlâine muttali' oldum. Gökyüzünde yarağ ile kuşları urup bağrını dilüp yire indüre ve denizlerden balıkları çıkaralar yarağla ağ ile." diyüp kerkes ol kadar söylemiş ki bunlar âdem-i zâddan korkulu olmuşlar. Bir gün gine kerkes gelüp haber virmiş ki ol âdemün kalıbına Hâk te'âlâ can virdi ve ta'Özim ile melâyike emr itdi, secde kıldılar. İblîs kılmadığı çün la'Önet oldu. Andan âdemi uçmağı koydı ve "Buğday ağacından yime." diyü emr itdi ve şol eynüsinden bir dişi dağı yarattı ki aña iş oldu. ÖAkıbet iblîs hâsed itdüğü cihetden ve la'Önet olduğu sebepten âdemi buğdayı yedirmege azdurmayup Öakıbet Öavreti havayı azdurmuş. Hâk te'âlâ Öitâb kılup Âdem'i serend ile ve Havvâ'yı ÖArâfat'a ve ılanı Sindistân'a ve İblîs'i Semengân'a ve Tâ'ūs'ı Hindü-sitân'a indürdi. Ol Âdem'ün nesli gâfil olmak ki sizi gelüp deryâ içinden çıkarup yirler diyüp haber virmiş. Bunlar dağı âdem-i şâfî uçmağıdan Övret ocinden çıktuğın işidüp havâtin cinsini sevmezler ve vakti ki Şîş peygâmbere devri gelüp varırsın peygâmbere zemânı yetişür rûy-ı zemîn nesli Âdem ile cihân mülkine mâl-â-mâl olur. Ba'Özısı khorudağı cânverleri saydı iderler ve ba'Özısı ağ kurup denizdeki balıkları kaydı iderler. Bir gün ol kerkes gine uçup bu deryâ kenârına gelürseler ki sürüsünine bir ok doğınmış. Getürüp gelür ceddümüz görüp kerkese karşı varup "Nedür bu saña tokunan yarağ?" diyü haber sormuş.

“Ol didüğüm Âdem’ün nesli cihânı tutdı, her birisi meger hâyî ile ıssı oldı. Bir ağacı buncılayın yünlerler demirden peykân düzedüp ve kuş yeleklerinden siper yapışdurup bir ağacı egüp iki ucına kiriş taşup bu okuñ gezin ol kirişe koyup çeküp atup okı zihden boşandururlar. Gökyüzinde uçan kuşları korkudup kan kuşandururlar ve kimin dañı okıla urup öldürürler etümüz yiyüp ocağa çevürüp göyündürürler. Uş baña dañı bir zañm toñındı geldüm.” diyüp cevâb virüp dañı itmiş ki “Benüm vaşıyyetüm size budur ki âdem-i zâd gördüğünüz yirde fırsat geçürmeyüp helâk idesiz. Zırâ ki âdem-i zâd nesli olmasa ne gökdeki kuşlar okla atup ururlardı ve ne deñizdeki balıklar ağ bırağup taşra çıkarurlardı. Ceddümüz dañı kerkes ile andlaşup Óahdleşmiş birkaç günden soñra âdem-i zâd nesli ol yire gelüp ağ kurmuşlar. İttifâk ol kerkes ile Óahdleşen seyyid havtı dürtüp ağa koyup kenâra çıkarup, nacağlar üşürüp pâre pâre itmişler. Anı görüp bizüm cinsümüz balıklar andlaşmışlar ki fırsat buldukları yirde Âdem’i helâk ideler. Âdem’e kaşd itdüğümüze yâ Süleymân sebep bu Óabâ vü ecdadımızuñ naşihâtin dutaruz ve bir dañı hâyife Óavretten iÓraz idüp birinden kaçduğumuza sebep **[T-511b]** bu ki vañtı ki tûfân-ı Nûh oldı. Balıklara deñiz müvekkelleri meleklerinden haber işidüp gelüp dimiş ki tûfân-ı Nûh oldı. Yir yüzinde âdem kalmadı garğa vardı. İllâ ki sefine halkıyla Nûh-ı nebî kurtuldu.” didiler. Ceddümüz dañı işidüp deryâ yüzine çıkup görmüşler ki kırı yirlerün üzeri dañı deñiz olmuş. Pes alay bağlayup Nûh’un gemisine varmışlar ki garğ ideler. Nûh bunlara hâl dilince suôâl itmiş ki “CemiÓ ümmet baña tâbiÓ siz ne tayıfesiz ki benüm gemüme kaşd idesiz. Pes mâcerâ-yı Âdem-i şâfi Óavret sözine uyup uçmağdan çıkup dünyâ yüzine gelüp nesli üreyüp Óâlem içi tolup her birisi şayyâd olup deñizden balıkları ağıyla çıkarup bağrını çâk itdüklerine ok atup gökyüzinde uçan kuşları öldürüp helâk itdüklerine ahdleşüp âdem oğlanına Óadüvvüz.” diyüp cevâb virdiler. Nûh-ı nebî anlara eyitmiş ki “MaÓlüm oldı ki sizün ziyâde düşmanunuz havâtin cinsiymiş. İndi bu gemümüzde bizüm dañı havâtin cinsi çokdur. Kişi sevmedüğine yakın gelmek dürüst degüldür.” diyicek ecdadımız balıklar eyitmişler ki “Erkek âdemi çok gördük deñiz kenârlarında balık ağına kurarken ammâ ki dişi âdemi görmedük. Emr it birisi tursın ve yönünü bizden yaña itsün görelüm.” dimişler. Nûh-ı nebî bir hâtûna emr itmiş. Urudurup yünün bunlardan yaña itmiş. İttifâk ol hâtûn hayz görmüş. Hayz bizden deryâ yüzine atmış. İttifâk bu Nûh-ı nebîyle kelimât iden hût ser-henginün bezi boğazına gider, nefes alamaz helâk olur. Balıklar dañı görüp tağılup kaçarlardı ammâ ol hayz bezinün muhammel râhiyesinden bu balıklar dañı koğlayup tutmuşlardı. Bed-râhiyyesinden gaş olmuşlardı. Zırâ ki deryâda balıklar lañif koğuyı severler. Ol cihetden dâyimâ Óanber yirler bed-râhiyye ve ekşi nesne sevmezler. Ol cihetden vañtâ ki bir gemi görsevüz içinde hayza Óavret olsa râhiyyesinden bilüp Nûh gemisidür bu diyü yanına varmaga korkaruz ki helâk olavüz. Nitekim tenin sirkeden kaçan ki “Yâ Süleymân eger bir

gemide yidi sekiz fıçı sirke olsa vaqtā ki ejdehā ağzın açup gemiye hamle itse sirkeleri deñize dökseler acı şu ile ejdehā ağzına girse döner kaçır artuğ hamle itmez. Pes yā nebiyyu'llāh hayz bezinden ve hayz bezinden Óavretten iÓrāz itdügümüze sebep budur ki ābā vü ecdādumuz sözlerin dutavüz. Ol semekler böyle diyicek Süleymān hāzreti gāyet gāzaba gelüp yanındağı pehlüvānlara hüküm itdi, birer qarış peykānlar ve yidişer yekeklü üçer arşun uzunluğı kıan içici oqları gergedān şahından düzülmüş yidişer kıat sınıır örülmüş biñ bir kıat ibrişim tillü kirişle kıurılmış şağal boyunlu yaylardan ol balıklara **[T-512a]** atup zahm-nāk ekşerin helāk itdiler ve andan soñra Şāh-marān evrenlerine hüküm itdi. Sekiz kıanadlu tağ sıfatlu kıara bulut heybetlü evrenler yetişüp her balığı elma bigi kıapışdılar. Süleymān hāzretine varan balıklardan hiçbiri kıurtulmadı, illā ki gelmiyenler halās oldu. Henüz deryā içinde vardur. **Naẓm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Gör Süleymān nice sultan Óaẓımdı şehriyār
Hüküm ile uran balığı eyledi şayd-ı āşikār

Hem nebıyy-i mürseliydi hem mükemmel ol melik
Görmemişdür mişlin anuñ añla çeşm-i rüzigār

Hakim kıavlınce Süleymān ol balıkları helāk itdürüp evrenlere yırtırdıduğın ki gördiler. Süleymān hāzretinden deñiz cānverleri be-gāyet heybet alup kıorkıdılar. Andan soñra bir dürlü küçürek balıklar geldiler. Gāyet uzunı üçer eriş ola veli gāyet maħbūb latif balıklar şöyle kim gözleri çeşm-i āhūya beñzer ve başlarında saçları var. Maħbūbe farkında müya beñzer ve bir Óaceb dahı bu ki cemıÓ aÓzāsı ve derisi ve pulları anuñ bigi şarudur ki şāfi altuna beñzer. Çünkü geldiler şaf bağlayup Süleymān naẓarına kıarşı deñiz yüzine dizildiler. Andan dillerince Süleymān'a duÓā itdiler dahı içlerinden bir ulusı ağzına bir yākıut-ı rummāni almış, hoķķaca ola yüzüp gelüp Süleymān seririne kıarşı baş urup ağzı ile hoķķayı Süleymān'a sundı. Andan hoķķayı açup içinden bir nāme kııkarup Süleymān nāmeyi görüp mütālaÓa kıılup Süryāni dilince olduğın bilüp dahı kıavmine okuyıvirdi. Yazılmış ki “Ben ÓAbdü'l-hālık şahib-i tūfān-ı Nūh-ı Nebi'den. İy İbrāhim-i Halil nesli olan žill-i maÓbūd ve iy YaÓķūb-ı Yūsuf aslı olan iy nebı varur ve iy Süleymān ibn Dāvud saña benden selām olsun ki dünyāya gelseñ gerek ins ü cinne sultān olsan gerek yıl tahtuñı felekde getüre diledüğüñ yire yitüre deñizde kıuruda biñ bir dürlü ümmet saña maħkūm olııardur. Ol vaqt ki baħrı cānverlere hüküm idesin. Bu benüm nāmem ile hoķķamı ilden hūta Óaẓım Óizzet kıılasın kim bunlaruñ cinsi Nūh tūfānında bize gāyet yardum itdi. Baħrı cānverlerden yakın gelen Óadüvvleri tağıtdılar. Ulu Óaẓım balıklar gelse ve gemi ğarķa virmege Óaẓım dābbeler kııķsa hüküm iderdüm ki balık kıulağından zebūn olur. Pes yüz āmūr cinsi dahı sıçırayup ol dābbeleruñ kıulağına girüp dāyım

ısırur ve kemük helâk ider. Yâhûd ol dâbbe gâyet ulu Óažım olsa zamûr kıulağına deprendükce ol balık zebûn olup başı taşa döñe döñe helâk olurdu ve dağı bu zamûr cinsi balık baña imân getürüpdür ve benüm ümmetümdendür. Allâh’a tesbîh idüp şuâhuf-ı Âdem ve şuâhuf-ı Şiâ okuduğumca bunlar hâžž alup ismu’llâhı dinlerlerdi. İmdi bunlar âdem âvâzın sevicilerdür ve gemi incitmeyenlerdendür.” Nâme-i Nûh-ı nebî temâm itmiş. Süleymân hâzreti Nûh-ı nebînüñ vaşıyyet-nâmesin okıyup nübüvvet hâteminüñ mühri sûretin bir kâğıda nağş idüp [T-512b] ol hokkaya koyup ol zamûr balıklarınun ser-hengine viridi. Balık dağı dilince Süleymân’a duÓâ kılup baş urup hokkayı ağzına aldı. Andan sonra Süleymân hâzreti deniz müvekkelleri meliklerinden Kamüşdın melik-i aÓžam ol cinsün üzerine müvekkel kıdı. Deniz cânverlerinden zamûr cinsi balıkları saklayalar tâ ki nesli üreye gemicilere yardım kıla. Hem vâkıÓan muÓcizât-ı Süleymânı birle cemîÓ balık cinsinden zamûr balığı cinsi çokdur. Âdem âvâzın sever, âdeme mûnis olur, dâyim gemiye muşâhib olur. Âdem âvâzından lezzet aldúğı çün kaçan ulu balık gelse gemiye kaçd itse zamûr sıçrar kıulağına girür ve ısırur. Balık kendü kuruya atar ve yâhûd bir taşa başın döküp helâk olur. Ol cihetden gemi halkı zamûrı severler taÓâm bırağurlar tâ kim bileler nic’ola büyük balıklarun şerrinden emîn olalar. Kaçan zamûr ağa düşse alup koyuvirürler. **Nažm:**

[FaÓilatiin / FaÓilatiin / FaÓilün]

Söz budur kim itmişem nakli temâm
Söyledüm ahsen hâdiş emlağ kelâm

İy kelâm ehli kerem kıl lutf idüp

Vir şalâvat Muştafâ’ya nık-nâm

Der-Beyân-ı Âmeden-i Üstühvân-ı Tenân Âmeden-i Be-Dergâh-ı Süleymân

Neşr: Hükemâ kıavlince zamûr cinsi balıklar gitdükten sonra bir kaç dürlü mahlûkât cinsi cins gelüp ammâ ki her birisi ellerinde birer şeb-çerâğ dutarlar. Süleymân-ı nebî görüp tapu itdiler. Ellü elindeki gevherleri taht-ı Süleymân üzerine itdiler. Süleymân Óaleybiós-selâm nažar kılup gördi ki bu gelen şahşlar dört dürlü mahlûkâtuñ ser- hengleri birisi cemîÓ azâları ağıbağ geminün üstühvân-ten başı arslan şekli gevdesi kıaplan gövdesine beñzer. İki ayağı var fııl ayağı bigi ammâ ki elleri âdem ellerine beñzer. Bir Óacâyibliğı dağı bu ki ser-tâ-kadem kıaplubağa bigi gemün ve elinde bir balık dışinden Óamüdi var omuzına urmuş. Süleymân hâzreti Óaleybiós-selâm sındı. Nažar kılup üzerinde üç satır yazu gördi. Ne dilce olduğın bilüp okuyamadı. Mührine nažar itdi. Gördi ki Süleymân hâtemi mühri Süleymân-ı nebî dilince suóâl itdi. “Bu ne mühürdür?” Cevâb viridi ki “Bu mühr Süleymân ibni bin mühridür. Bir

vaqt anı leşkeri birle kūh-ı Kāf eteginde heyhāt šahrāsı kenārında muhîf deryāsı kıranında bir dürlü cānverleri engenç şeklinde arslan ayaşlu pıl qarunlu Ōāşī canavarlar çıkup leşkeri ile ceng idüp Süleymān ibnī bin çerisin sıdılar. Ol vaqt ki bizüm çerimüz Ōāşīm balıklar dışlerinden yaraş alup ve gemimüz dahı ellerine deñiz kayaların götürüp az zemān içinde hūkm-i yezdānī emr-i Süleymānī birle şöyle kırdı ol Ōāşīleri ki Süleymān çerisi av zerinden tağıtdı. **[T-513a]** Ekşerin helāk itdük. Pes ol vaqtden berü bizüm cinsümüzi müvekkel-i baħr u deñiz mālikleri Süleymān Ōizzetine hoş görüp severler. Süleymān Ĥazreti Ōaleyhiŧselam bu sözi işidüp eyitdi. “Var imdi cinsünden baħa yidi biñ mişdārı üstühvān ten getür anı vaqt içinde.” diyicek. CemīŌ leşkeri bildi yidi biñ mişdār hāşın içinden seçüp getürdi dahı Süleymān’a Ōarż itdi. Bunlar dahı şaf bağlayup turdılar. Süleymān saltanatına nażar urdılar. İblīs ol dem hāżırdı. Deñiz māliki şeklinde bunlara eyitdi ki “Siz bunı Süleymān şanmañ bir ŌArab sâhiri derye Süleymān imişse ol Süleymān’uñ mührin ve nāmesin okırdı.” diyicek. Bunlar dahı eyitdiler ki “Yā nebiyyu’llāh bizüm halkımızdan baŌzı eydür ki Süleymān gerçek Süleymānsa Süleymān ibnī bin yazusın okusun tā kim emrine fermān olavüz.” didiler. Süleymān Ĥazretine bu söz katı geldi. Yirinden turup iki rekŌat namaz kılup Ĥācet diledi. Ĥaş teŌālā Süleymān’uñ Ĥācetin kabūl kılup birinci kat gökden bir ferişte gönderdi. Gelüp Süleymān’a selām virdi, andan ol balık dışın eline aldı. Ol hattı ne dilce olduğın bilüp Süleymān Ĥazretine beyān kıldı. **Nażm:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]

Böyle didi okıyup anda melik
Ki emiri ins ü cān şāh-ı felek

Böyle dimiş bunda bu hattı yazan
Tig-i elmasıyla imlāsın kıazan

Ki iy cihānı seyr iden Kāf’dan Kāf’a
Çün gelesin bunda *ehlen*⁴² merħabā

Çün budur yā malikini bulasın
Şeh Süleymānlıkla fermān kılasın

Bilesin kim ben dahı bir Ĥāndum
Şeh Süleymān-ı zemān sultandum

Kavmi benne pādīşāhdum kāmkar
Hūkm iderdüm anlara olup şehriyār

Baħtumı yüce kıılıpdı Ĥaş ziyād
Getürdi taħtumı göklerde bād

⁴² Hoş geldiniz

Biñbir ümmet hükmüme çākerdi hep
Gāh şarkı seyr iderdüm gāh ġarb

Her ne melke istesem bād-ı şimal
Götürürdi tahtımı ferhünde-fāl

ÔĀlemi Qāf'dan Qāf'a gezdüm tamam
Varmışam dördünci Qāf'a hümām

ÔĀlem içre çok ġarāyib görmişem
Aşlına ferÔine küllî irmişem

Qavm-i binnüñ kâfirine itdüm ġazā
Haqqı bir bilmeyene kıldum ceza

Tahtımı yıl götürürken bir zemān
Qāf etegin seyr iderken şādmān

Dutuben baħr kenārı key ziyād
Götürüp tahtum giderken gökde bād

Seyr iderken baħr-i ÔUmmān'ı Ôažam
Dürlü mahlūkat gördük ki delim

ÔĀkıbet gördük leb-i deryāda pes
Cennete beñzer mekān iy hoş-nefes

Kūh-ı şāhrāsı semen sünbül nebat
Sebze-zārından aħar āb-ı ĥayāt

Ġonca güller açılup lāle biter
Qumrı bülbül ötüşüp feryād ider

Ĥükm kıldum tahtımı indürdi bād [T-513b]
Gökyüzinden ol yire qondurdı bād

Dutuluben çetr ü tağ sayeban
Qondı yir yir leşkerüm ĥalkı hemān

Qonar iken Ôaskerimüñ ĥāsı pes
Çıqdı baħrı cānverler Ôāşı pes

Cümlesi herçeng ser ġāyet cihan
Dutdı deryā yüzini cümle hemān

Her birinüñ tağa beñzer qāmeti
Ki mehıb u ĥün zebānı süreti

Şır-pā arslan bigiydi niçesi
Dırnağıyla virdi cāna işkencesi

Qarnı boyun her birinüñ şat ki pıl
 Quvvet içre her biri ejderdi bil

Ol kadar çıqdı deñizden bi-şümār
 İki deryā gibi yoqdı aña qarār

Hamle kıldı leşkerüme itdi ceng
 Qavm-i bende gayret idüp kıldı heng

Qavmi bin herçeng ser eyledi ceng
 Qandan öldi gökdeñiz laÖlin reng

Qavmini dutuben herçeng ser
 Qıssacıyla cism ider zir ü zeber

Qavmi benni tiğ urup ker kırdılar
 Qanların deryā suyna qaradılar

Lık herçeng ser çıqup şudan ziyād
 Kırdı qavmin qoparup şerr ü fesād

Çün hezimet oldı anda leşkerüm
 Nafıf qalmadı kırıldı serverüm

Haqqā sıdqla münācāt eyledüm
 ÖAskerüme feth ü nuşret diledüm

Anı gördüm üstühvān tenler hemān
 Çıqdı deryādan be-gāyet key cihān

Qarışup herçeng serle eyledi ceng
 Baħr-i vāsiÖ gözlerine oldı teng

Ol kadar kırıldı kim herçeng ser
 Qanlarından qarqa vardı baħr u berr

Çün sıdılar düşmenüm bunlar tamam
 Rağbet itdüm bunlara bunda iy hümām

İşbu tārīhi yazup virdüm nişan
 Kimse incitmeye anladı hemān

Bir Süleymān daħı gelse Öāleme
 Hākim olsa dıv ü cinn Öāleme

Biñbir ümmet hükmine olınca rām
 Bunlara rağbet ide ol nık-nām

Bunları hoşca dutup öñden soña
 Rūhumuz çün hayrıla bizi aña

Böyle diyüp levhîni itmiş tamam
Vir şalâvat Muştafâ'ya hem selam

Der-Beyân-ı Temşîlât-ı Dâsitân-ı Mâzî

[Fa'ôilatün / Fa'ôilatün / Fa'ôilün]

ÔAklı güldür o melek aña yakın
Baħr-i mağrib ħalbüne beñzer hemîn

O deñiz mālikleri fikrün tamam
Ma'ôrifetdür dürr ü gevher yâ hümâm

Nice sûret âħîr iy sûret-perest
Urma nefsün dâmenine vara dest

Şûreti ħo nefsüne eyle nazar
Gevheri görgil şâdefden ħıl güzer

Gerçi Ôâlem baħrdur tolu şâdef
Cümlesinde dürr bulunmaz yoħ şeref

Şol şâdef ki andadurur dürr-i semîn
Kendüsi azdur behâsı ki gözin

Vara olmasın cihân efgendesi
Nefsünüñ olma saħın sen bendesi

Nefsün âzâd itmesine cehd ħıl [T-514a]
Ķurb-ı ħaħķı bulmasına ħâsd ħıl

Ger cihânda olduñ ise hüşyâr
Gözün açup Ôibret al leyl ü nehâr

Kendü nefsün bilmesine sen düriş
Kim kemâl ehline odur Ôâlemde iş

Fıkr ħıl kim niçün Allâh itdi ħaħķ
Tâlib olup iste andan ħurb-ı ħaħķ

Âdemî Ôaħlla oldu bî'l-laťif
ÔAħlla âdemden oldu ki şerif

ÔAħlla oldu müşerref âdemi
ÔAħlla âdem bildi cümle Ôâlemi

ÔAħlla buldı bulan Ħaħķ'ı daħı
Baťıl işden seçdi hem Ħaħķ'ı daħı

Der-Beyân-ı Meclis-i Âħir

[Fa'ôilatün / Fa'ôilatün / Fa'ôilün]

Şükr-i bî-hâd ol Hudâ'ya iy münisüm
Ki üç yüz altı yidi oldu meclisüm

Rûdekî mişli didüm ebyât-ı hûb
Neşrine getürmişem âyât-ı hûb

Çün Nizâmî naẓma virdüm hoş niẓâm
Söyledüm ahsen hadîs ü emlah kelam

Lüölü-i menşûran olur neşri şahîh
Naẓmdur ebyât-ı dil-keş ki melih

Bahr-ı kulzüm tabûm sözümdurur
Dil taşsarruf itdügince sözdurur

H'âce mâlı harc idicek döke dur
Artar ol ma'îni veli dil döke dur

Zer yüzümdür şîm ü saçum göz güher
Bî-zerem ammâ ki döker dil durur

İy bir avuç toprağı âdem kılan
Cisme rûh-ı Ŗaqla mahrem kılan

Bu kitap itmâmını eyle mezîd
Ki okıya Ŗâlemde h'âce vü Ŗabd

Okıyana yazana dinleyene
Müstemi'eden ma'înasın anlayana

Habıtını ıslâh eyleyene dahı hem
Raḥmet eyleye dut Ŗazîz ve muḥterem

Gerçi kim Firdevsî idüptür çok sehv
Cürmini yâ rabbi kıl anuñ Ŗafv

ŖAfv olunmağ dilerseñ ger günah
Vir şalavât Muştafa'ya niğ-h'âh

Süleymân-nâme'nüñ Üç Yüz Elli Sekizinci Meclisinün Zikrindedür

[Fa'îlatiün / Fa'îlatiün / Fa'îliün]
İy hıredmend-i kühen dānā-debîr
Nuṭṭa gel ki sözlerüñdür dil-peẓîr

İşbu nâdir kıssâ kim olur bedî'Ŗ
Tâlib olur sâmi'Ŗân dutup semî'Ŗ

Söyle sözüñi dinleyeler ḥâs u Ŗamm
Ḥaśsa kim sözüñdurur emlah kelam

Tende şihhat var iken söyle haber
Cehd ideñüz kale bir âşâr eşer

Söz dimekden budurur ehle murād
Kim cihānda qoya ol bir yaḥşı ad

Cehd idüp taśnıf qıl bir hoş-kitāb
MüstemiÖden gūş iden her kām-yāb

Raḥmet itsün diyeler Allāh aña
Raḥmet olur qulı qul ḥayr ile aña

Nutqa gel iy hühhüd-i peyk-i revan
Di Süleymān kıśśasın eyle beyan

Kim bilürsin bāqı qalmaz bu zemān
Söyle sözün varken rūḥ-ı revan

Çarḥ ahvālın bilürsin ser-te-ser
Söyle gadrından virüp anuñ haber

Çoq Süleymān tahtın aldı bād-ı mevt **[T-514b]**
Çoq İskender vaktin itdi mevt ü fevt

Cümlesinden birisin eyle beyān
Görelüm ki nitdi aña Zāl-i zemān

Söyle nice gezdüğün Qāf dan Qāf'a
Söyle aña nice çarḥ urdı qafa

Ne Süleymānlar gelüpdür Óāleme
Ki oldı ḥākim ins ü cinn ü Óāleme

Niçe İskenderler idi āb-ı ḥayāt
Kim nasib oldı aña Óayn-ı memat

Qanı Sultan Han Meḥemmed bin Murād
Begleri kāvisdi hem Keyqubād

Sind ü Hind'den alur iken tuḥfe bāc
İflāḥ u aşfer aña virürken ḥarāc

Cennete bagdaş yapupken ol qusur
Gitdüğinden gayrı yoq anda qusur

Ya qanı Uzun Ḥasan ya Bū SaÖid
Ah ki şinde cümlesi oldı tā bedid

Qanı ya Sultan Maḥmūd ol emir
Lāyık idi olsa şāḥ-ı taht-gir

Anuñ iken taht-ı Sultan Han Murād
Gitdi Óālemden dirigā nā-murād

Yatduğınca yerde ol Maḥmūd Şāh
Bāḳı tursun İldırım Hān pādişāh

Yā ilāhî Őömr-i Nūḥ eyle mezîd
Ki oldur çün sāye-i Öarş-ı mecîd

Der-Beyān-ı Āmeden-i Herçeng Serān-ı Bahrî Be-Dergāh-ı Süleymān-ı Nebî

Loḳmān ibn ŐĀd ḳavlince rāviyān-ı aḥbār u muḥaddiṣanı aḥyār Eflātun-ı Yunānî naḳlince sūḥān-mendān žürefā ve tāriḥ hūnende-i kemāle ol vechle šāḥiḥ ḥikāyet iderler ki ḳaçan ki Süleymān ibn Dāvud Süleymān ibn bin nāmesini ki melek ağızından işitdi. Ḳarşusunda turur üstühvān tenlere bir bir beyān itdi ve üstühvān tenler Süleymān kim olduğın bildiler, yidisi daḥı serîr üzerinde gelüp fermān-ber oldılar. Andan Süleymān ḥāzreti Őaleyhiṣ-selām anları hoş gördi. Ol Süleymān ḥātemi yazılmış. Balıḳ dışınūñ bir yanına kendü adın yazup mühr urdı, getürüp anlaruñ ḥākimine virdi tā ki deñiz içinde ki elini yüz dürlü ümmetden anlar kimse incitmiye. **Naẓm:**

[FāŐilātün / FaŐilātün / FāŐilātün / Faöilün]

Gör Süleymān ḥāzretin kim nice aŐżam ḥāndı
İns ü cinden ḡayrı ḥidmet eyleyen rūḥāndı

Hem nebî mürseliydi yarıcı rahmāndı
Ol cihetden cümle millet emrine fermāndı

Vir šalāvat cān-ı dilden Muṣṭafā'ya yā emin
Tā bulasın cennet-i Firdevs ile ḡilmān-ı žî

Neşr: Ḥükemā ḳavlince ḳaçan kim Süleymān bin Dāvud'uñ o žill-ı maŐbūduñ Őadl-ı dādını deñiz melikleri ki gördiler, Süleymān'ı Ḥāḳ peygāmbere bilüp emrine fermān-ber oldılar. **Naẓm:**

[FāŐilātün / FaŐilātün / FāŐilün]

Pādişāh ki olsa ḥālīm itse dād
Halk ḳāker ola itmeye Őinād

Hemçü Sultân Bâyezîd it ma'âdelet
Tâ ki âbâd ola şehri memleket

ÔAdl-i birle milk-i Rûm âbâd olur
Bedl ile müflis gani vü şâd olur

Haş te'âlâ devletin itsün ziyâd
Tâ haşr bâkî duta rabbü'l Ôibâd [T-515a]

Der-Beyân-ı Âmeden Herçeng-i Serân Süleymân Baîr-i Be-Dergâh-ı Süleymân-ı Nebî *ÔAleyhi's-selâm*

Âhükemâ kavlince Süleymân-ı nebî âzreti muqaddem gelen Süleymân ibn bin levh ü nâmesin ki melek ağızından Süleymân âzreti dinleyüp öpüp başda koyup daîı nefsin qabûl kılop ya'ânî ki mühr taşın yazup üstadlara teslim idüp üstühvân tenler melikin ki yanına aldı. Andan Tekvîn-i baîrî yine gelüp eyitdi. “Yâ nebiyyu'llâh naîar-ı deryâya şal ki herçeng serler geliyorurlar, Süleymânlık kıtulamağa.” didi. Süleymân daîı naîar-ı deryâya şalup bir bölük Ôacâyib kavm denizden gelüp çıqıp serîr kenârına tırmanup serîr üzerinden Süleymân'a karşı şaf bağlayup tırdılar. Ammâ ki key Ôacıb hıkkat nite başları ekinç başı bigi gözleri iki omuzında ve ağızları kırnında ammâ ki ikişer elleri var âdem eli bigi ve lâkin tırnaqları ucu serîr egdi, hançere beîzer ayakları fil ayağı şeklinde ikişer ayağı var ve ellerinde balık dişlerin götürürler. Gelüp Süleymân dîvânına dişleri dökdiler ve dillerince alkış virüp eyitdiler. “Yâ nebiyyu'llâh bizüm tuhfemüzi ma'ôzur buyurasız ki kudretümüze ancaş yeter.” didiler. Ammâ ki Süleymân âzreti anlaruñ dilini güc ile fark idebildi. Zîrâ ki sözlerinüñ şavt-ı şiddeti yogdı. Andan Süleymân âzreti dillerince cevâb virüp eyitdi kim “Sizler ne tayıfedensiz ve ne Ôamel üzeresiz ve mekânlaruñuz kıandadır?” didi dillerince cevâb virüp eyitdiler ki “Yâ nebiyyu'llâh bize herçeng serler didiler. Mekânlarumuz deryâ dibinde kıaya kıoltuqlarında olur, kıdamuz balıkdan ammâ ki büyük balıqlar bizi düşman tutunur kıaçan ki birümüzü yutmak isteye eger kıaçup halâs olursak kıurtıldıq ve eger kim halâs olmayavuz vaqtâ ki balık bizi yuda bağrını bağarsıgın yirüz ve yaraqda balık dişin kıötürmekden kıâfil degülüz. Ol balık kıışı ile balıguñ kıarnın yarup kııkaruz. Balıguñ bağrını çâk ve kendüyi helâk idüp uş gelüp yirüz ve dilimüzce hâlîka şükrin iderüz ve deniz maîlûqlarında daîı anca düşmanlarumuz var. Eyle ki degmesi bizüm cinsimize muqâbele olup ceng idemez kıuvvetümüz Ôâîzimdür ve leşkerümüz dâyimdür.” diyüp cevâb viricek Süleymân âzreti anlardan daîı yidi biñ herçeng [T-515b] serler alup leşkerine kıatdı kim Ôacâyib görilmek çün. **Naîm:**

[FāŌilātīn / FaŌilātīn / FaŌilātūn / FaŌilūn]

Gör Süleymān nice aŌžam yād-ı şehdi kām-kār
 Kavmi bahre dahı iderdi hükml ol cān-ı aşikār

Niçesin herçeng serüñ aldı serir üzere temām
 Dürlü ümmet Ōaskeri yaŌñi olaydı bî-şümār

Neşr: Hâkīm kavlince herçeng serlerden soñra Süleymān deryā yüzine nażar itdi. Gördi ki bir bölük kavm dahı gelür ki fıl-serler veli kāmeleri berķüsü bigi gāyet büyük ikişer dahı elleri var arslan pençesi bigi pençeleri ve tırnaqları var ve bir Ōacāyib dahı bu ki ser-tā-ķadem arslan tütü bigi tütü var ve göğsindeki tüvleri gāyet kaba ve ayaklarına beñzer sinirleri eger birisi önce yürüyüp ağızından bir gevher-i şeb-çerāğ çıkarup Süleymān nażarından ķodı. Süleymān bildi ki bu fıl-serlerüñ ulusıdur ki muķaddem geldi. Andan Süleymān hāzreti hūkm itdi. Aķ billurdan bir kürsi ķodılar, herçeng serler serverinüñ altında oturdı. Süleymān suŌāl itdi ki dilince söyleyüp “Aduñ nedür ve sizlere nice kavüm dirler ve mekānlaruñuz ķandadır?” Gıdā gözünden dilince Süleymān’a duŌā ķılup cevāb virdi ki “Yā nebı bizüm cinsimüze fıl-serler dirler. Mekānlarumuz deryā ķaŌındur ve gıdamuz balıķdur ve deñiz cānvercikleridür ammā iŌtübārımız Ōanberedür.” Andan Süleymān didi ki “Ne devrden ve ne zemāndan berü pıl-serler serverisin?” cevāb eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh bu bizüm cinsimiz gāyet çok yaşar. Şöyle ki āfet-i semāvi ve ķazā-yı nā-gehāni uğramasa ve ecel-i ķazā yetişmeyüp yaşar olsa yidi sekiz biñ yıl yaşar. Nite kim ķoruda Hindü-sitān fılleri iki biñ yıl yaşarben Nūh peygāMBER devrine yetişdüm. Ammā ki benüm atam atası dedem Süleymān ibn Hafıy’e yetişdüğün söylerdi. Ben dahı oğlancuķ idüm, işidüp añlarum çok ġarāyib sözlerdi.” Süleymān-ı nebı eyitdi. “Cümlesinden birisi ol Ōacāyib ķışsalaruñ şerh eylegil dinleyelüm.” diyicek. Fıl-serleHr dahı cevāb virüp eyitdiler ki “Yā nebiyyu’llāh dedemden işitdüm ki hiç bilür misiz ki Hāķ teŌālā bizi bu sıfatda halk itdüğine sebep ne imiş?” Dedem böyle diyicek oturan cemāŌat ve dahı atam cevap virüp eyitdiler ki “Hāķ teŌālā [T-516a] bizi bu süretde yaratduğına bilmezüz. Hıket nedür bilürseñ söyle ki maksūdumuzdur?” didiler. Cevāb virüp eyitdi ki “Birgün Süleymān ibn Hafıy baħr-i žulemātda dıvlerle ceng itdi. CemıŌ Ōaskerini Süleymān’uñ sıdılar. İllā bizüm fıl-serler cinsi ellerindeki balıķ dişleriyle dıvleri zahm-nāk idüp sıdılar. Tarafetü’l-Ōayn içinde ehremen ķerisin tağıtdılar. Nuşret viren Allāh’a dāyim şükr idüp gelüp Süleymān hāzretine duŌā itdiler. Süleymān dahı bizleri hoş görüp dönüp ķeri kavminüñ Ōulemāsına ve hūkemāsına suŌāl itdi ki Ōacabā bu pıl-serleri Hāķ teŌālā bu şekilde hilķat itdüğine sebep nedür bilür misiz cevāb virüñ?” didi. Ser-cümlesi “Bilmezüz.” diyüp Ōacze varup sükūt itdiler. Andan Süleymān-ı Hafıy fıl-serler üzerine müvekkel olan meliki daŌvet itdi geldi. Sebeb hilķatın biz tāyifenüñ andan suŌāl ķıldı. Melek-i müvekkel

cevāb virüp eyitdi ki “Bunlaruñ hil̄katine h̄ikmet bu ki cān kavmi ki azdı. Allāhü teŌālā anlara altı yüz peygāmb̄er gönderdi, kendü cinsinden kavbül itmediler. ŌĀķibet Ĥaķ sūbhāne ve teŌālā birini daķı gönderdi ki aña VerdetāŌyil dirlerdi. Gelüp bunları imāna daŌvet itdi. Anlar daķı muŌcize istediler. “Gerçek řahīh̄ peygāmb̄ersen bize bir muŌcizāt göster saña inanalum.” didiler. Eyitdi ki “Ne dilerseñüz dilek ki Rabbüm baña yardumcıdur?” Ol kavm eyitdiler. “Balçıkdan bir şekil düzelüm sen Allāh’dan cān dile eger cānlu olup gezerse saña imān getürelüm.” didiler. VerdetāŌyil anlaruñ sözün işidüp eyitdi ki “Varuñ fikrñiz ne ise kılun, ben Allāh’a şıgınuram.” didi. Kavm-i cān daķı ol sözi işidüp bir yere gelüp nice heyŌet düzeceklerin tanışdılar. Meger ki cān kavmi zemānında fl̄ cinsi çoğdı andan ġarīb ve Ōacıb heyŌet yoğdı. Hemān-dem varup bu şekilde irkeklü dişilü iki kavlıp düzdiler. VerdetāŌyil peygāmb̄er kavlıpları görüp pāk şudan ārī āb-dest alup iki rekŌat h̄acet namāzın kılup bunlara cān istedi. Ol kavlı-ı aŌzam ki Allāh’dur rezzāk-ı nebī Ādem ki ol pādīşāhdur VerdetāŌyil peygāmb̄erüñ h̄acetin kavbül kılup bu iki kavlıba cān virüp tırdılar. Yünlerin VerdetāŌyil peygāmb̄erden yaña kılup imān getürüp eyitdiler. *Lā ilāhe illā”llah*⁴³ [T-516b] VerdetāŌyil “Resūl’llāh.” diyüp dönüp gitdiler. “Hindū-sitān deñizi kenārydı. Deñize talıp talup nā-bedīd oldılar. Ol iki kavlıp erkeklü dişilü olduġı cihetden deñiz içinde üreyüp çoğaldılar.” diyicek yine Süleymān-ı hafıy suŌāl itdi ki “Bunlaruñ kavlınuñ aslın bildüñ yā ol cān kavmi Ōāşileri nic’oldı?” diyicek. Cevāb virüp ki “Yā Süleymān çünkü cān kavmi kavlı VerdetāŌyil’uñ bu muŌcizātın gördiler. “Hāzā sihr ü mübın.” diyüp inkār itdiler. VerdetāŌyil daķı helāk itdiler. Andan soñra Ĥaķ teŌālā cān kavmine hışm itdi. Birinci kavt gök ferīşterileriyle ŌAzrāŌil gönderdi. Ser cümlesin cān kavminüñ helāk itdiler kurtulmadı. İllā ez **Nażm**:

[FāŌilatūm / FaŌilatūm / FāŌilatūm / FāŌilūm]

Çün bu sözi gūş idicek řeh Süleymān-ı řehriyār
Ki taŌaccüb itdi şānıŌ-ı şunŌına ol dem āşikār

Kār-ı gāhı fıtrata kılup nażar ol řeh cihān
Haylī bād Ōibret aldı fikre varup bahtiyār

Neşr: Ĥakīm kavlınce Süleymān h̄azreti fl̄ serlerden daķı yidi biñ fl̄ ser aldı. Ahşam daķı yetdi müvekk̄el-i bahri eyitdi. “Daķı ġarāyib-i mahlūkāt var mı bize gelicek ve Ōaskerümize katılup gerek olacak.” diyicek. Cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh bu gördüġün ġarāyibāt-ı mahlūkāt Karadeñiz ile Aķdeñiz içinde olandur. BaŌzısı mağrib deñizinden gelendür. Yā Süleymān deñizde olan altı yüz dürlü mahlūkātın daķı yigirmisinde görmedüñ.

⁴³ Allah’tan başka ilah yoktur.

İnşâ'Öa'llahü te'Öālā devletle Ka'Öbe'yi ziyâret kılop Hindü-sitân deryâsı kenârına varasız. Bu deryâlardan ol deryâ 'Öazımdür. Ğarâyib-i 'Öacâyib mahlûkât anda çokdur, teferrüc idesiz. Zîrâ ki ba'hr-i 'ÖUmmân ağızdur. Anda olan mahlûkât dahı ziyâde 'Öacâyibdür ve andan soñra yine yâ Süleymân yıl tahtuñı götürüp Kâf'dan Kâf'a yaturduğı vaqt ba'hr-i muhîtt üzerinden ki heyhât şâhrasına geçsek gerek kim tahtını yıl götüren Süleymânlar menziline altı aylık yoldur. Ol deryânuñ emvâcı felege yakın çıkaranda 'Öazım dâbbeler vardur ki eger birisi bu Akdeñiz'e düşeydi. Deñiz tapuğına gelmeyeydi. **Naẓm:**

[*Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün*]

Böyle diyüp ba'hr-i tekvîn virdi şâha sa'â haber
Ö'Âkıl iseñ kâr-gâh-ı hânım eyle pâk naẓar

Tâ bilesin hâlik-ı a'Özam neler halk o kılar
Zîrâ oldur kâdir Allâh istedügin hep ider

Neşr: Hâkım kavlince tekvîn-i ba'hr-i böyle diyicek Süleymân hâzreti icâzet virüp müvekkel-i bâda emr itdi. Yıl taht-ı Süleymân'ı götürdi. Yatsu vaqtı **[T-517a]** olmadın Tarablus kal'Öasınuñ cânibinden yaña şâhrâya kondurdi. Taht-ı Süleymân ki yiryüzine indı. Leşkerlü leşkerin alup yiryüzine kondurdi. Ol gice şubh olunca ârâm itdiler ammâ ki Süleymân hâzreti şaba'ha dek Öibâdete meşğul ve ÖAmâlıkâ Sührâb Şâh dahı ziyâfet görmek ardınca oldı çünki gece geçüp Öale's-şabâh kim oldı. **Naẓm:**

[*Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün*]

Ol gece geçüp ki irişdi çün seher vaqt-i seher
Neyyir a'Özam virdi çarha nûr-ı ferle nûr-ı fer

Gün habîbüñ yüzi gibi virdi Öâleme ziyâ
Dün raķibüñ çeşm-i gözi küp gibi oldı gör

Saçuma begdeş ağardı bu cihân etrâfı çün
Yüzüme beñzer sarardı gökde güneş nâm-ver

Ildırım-veş Öarz idince gün cemâli şarka pes
Kaçdı cem-veş göz kopup ba'hr-i garba ol kamer
Okudı ezân mü'öezzin şubh oluben atdı tāk

Turdi yirden cünbüş idüp ins ü cin her cânvar

Diñle imdi nolisardur ol seher-gâh kıssayı
Lîk virgil hoş şalavât Muştafâ'ya mâ-hazar

Neşr: Hâkîm kavlince kaçan kim ol gece geçüp aleós-sábâh kim oldu güneş şuÖle-i cihân milki kim toldı. Andan ÓAmâlika sultânı Sührâb Şâh yirinden durup dîvân kurup emr eyledi. Trablus melîki Sührâb-ı Şâh her birisi miqdâr nice niÓmet nuzûl getürüp Óarz itdiler. Andan Sührâb Şâh Süleymân için niÓmet nuzûl yarağın görüp ÓAmâlika melikleriyle yerlerinden turup elli biñ koyun ve yüz yün birinci ve biñ deve yünî arpa ve buğdayı ve yüz deve yünî zeytin ve elli deve yünî yağlı çörek yüz deve yünî yağ ve bal cemÓ idüp şehir ulularıyla Süleymân girdiler. Ol taraftan dahı Süleymân dahı şubh-dem yerinden turup şubh namâzın kılop namâzdan niyâzdan fâriğ olcağ nübüvvet tahtına çıkup devletle karar idüp oturmuşdı. İnsân melikleri cinniler ser-hengleri ve perriler zevnekleri ve dîv ü Óafârît aÓfekleri altun gümüş kürsiler üzerinde yirlü yirinde karar kılop oturmuşlardı. Vuhûş u tuyûr müvekkelleri ve ejdehâlar ve evrenler nehengleri dîvân-ı Süleymân-ı nebî bir fersah yirden ihâtâ kılop durmuşlardı. Başların felege kaldırıp ağızların açışup zehirler saçışup kuyrukların yire urup degirmen argınlayın yiri yarmışlardı ve şimurğ kuşuyla yırtıcı ve tartıcı kuşlar dahı hevâ-yı fenâda kanatların açup pervâne kalkup **[T-517b]** ve uçup gügercinler rakqâsa girüp tāvuslar cevalân iderlerdi ve tūtî ve kırmızı ve bülbül ve turrâc ve hezâr destânlar ötüşüp Dâvud-ı elhân birle şakıyup faşîh lisân birle dillerince halkı tesbîh idüp Süleymân devletine duÓâ ve eyyâm-ı rifÓatine senâ kıldılar. Fi'l-cümle dîvân-ı Süleymânî tırdı, kamu millet hıdmetine yüz sürdi. **Nażm:**

[FâÓilatiin / FâÓilatiün / FâÓilâtün / FâÓilün]

Çün Süleymân hâzretinün tırdı dîvân-ı Óażım
Biñ bir ümmet begleri oturdı serîr üzere selîm

İns ü cin ü vahş u tayr cümle ümmet tâ ki var
Dutdı dîvân oldu fermân geldi dergâhına

Neşr: Hâkîm kavlince dîvân-ı Süleymânî tıricağ ol yañadan Sührâb Şâh dahı şehir uluları ile Trablus tahtı kendüye tâbiÓ olmağın zıkr olan piş-keşleri alup Süleymân'a Óarz itdiler. Süleymân hâzreti dahı hoş görüp Sührâb Şâh'a iqlîm harâcı deniz hilÓati geyürdi ve cemîÓ bile gelen şehirlüye ganîlerine hilÓat ve fikirlerine mâl u niÓmet virdi. Andan Süleymân hâzreti Sührâb Şâh'a yir gösterüp geçüp oturdı ve hûn-sâlâr dahı niÓmet-i Süleymân-ı nebî dîvâna getürdiler. Altun gümüş sinîleriyle elvân dürr-i niÓmetler çekilüp enbiyâlar nażarında zenbîller hurma vü zeytün ve arpa etmegi konulup ve serveri selâtinlar nażarında dâne vü zerde gurba nar şurba ve hârise ve sükkeri ve kıvı büryânları konulup vesâyir hükemâ vü vüzerâ ve ümerâ vü küberâ önlerine dahı envâÓ u elvân lezziz taÓâmlar

ķonulup insān leķkeri ağırlandı ve andan soñra altun gümüş mücmereler içinde Óūd u Óanber ve misk ü kāfur ve zaÓferān ve śandal yaķup buhūr itdiler. Cinniler ser-hengleri tayyib ziyāfet itdiler ve dıvleri aÓfākları dağı günlük ve özerlik ve elma ķabuđıyla mülemmaÓ ķılup Óūd u Óanber ķılup demür polād eglenceler içinde buhūr idüp gıdalandurdılar. Ammā řol dıvler kim perende degül revendedür. Anlaruñ gibi Óafārīt cinsinüñ önlerine deñizden cinniler ve tekvinler ķutların baħrıden getürüp ķısmet itdiler ve baÓzına dağı balıķlar getürüp etlerini yırtıcı tartıcı ve et yiyici Óafāríte ve noķsānı millete ve yırtıcı ve ĥaŗerāta ve evrenlere ve ejderhālara ve ılanlara ve efāÓilere müvekkel-i ĥayyāt u müvekkel-i ĥaŗerāt birle üzerlerine turup miķdārlu miķdārlarına göre ol balıķ etlerin baħş itdiler ve andan balıķlaruñ kellerine yırtıcı tartıcı cānverlere baħş itdiler ve bağrın bağırsuğın **[T-518a]** Ĥākı cānvercuķlara ķetük ve sañsar ve ķaķum ve semmür ve tın anlara beñzer sāyır mürķe ve zenbūr ve melĥ ve semek yırtıcı cinsi leķkerlerine baħş itdiler ve andan soñra balıķlaruñ üstühānların ve kemüklü etlü yerlerin yırtıcı Óuķķāb ve tuŗencil ve kerkes ķuşı mişli nefis et yiyici ķuşlara baħş itdiler ammā řol kuŗcuđazlar ki ĥubūbāt yerler. Bülbül ü turrāc ķumrı ve keklik ve gügercin mişli dāne tartıcıya buğdayı ve taru ve aspur toĥumu niķe biñ ķuşlara kifāyet idicek cāh yir yir ol śāħrāya śaķup baħş itdiler ve tūtīler önüne dağı mükerrer şeker getürüp baħş itdiler tā kim her birisi taÓāmlu taÓāmin yimege ve dillü dilince ĥalıķı tesbīĥ itmege meşğül oldılar. Ammā ki deñiz meļikleri ve üstühvan tenleri herķeng serler fı'l-cümle deñizden ķıķan maĥlūkāt ne insān yedüği niÓmetden yediler ve ne ĥōd buhūrdan gıdalandılar. Ebsem olup niÓmete ķol śunmayup birbirine söylemeyüp dimeyüp sākinlik ile turdılar. Süleymān-ı nebīnün saltanatına ve Óazāmetine ĥayrān ķılup ķevre yana oturan turan biñ bir ümmet serhenglerine ve yetmiş iki millet meļiklerine ve yüz yigirmi dōrt dürlü śıfat-ı maĥlūkāt serverlerine ve dıv u cinn bihterlerine ve gül u Óafārīt mihterlerine ve vuĥuş u tuyūr bihterlerine ve ķerende vü perende ser neferlerine nażar ķılup ĥayrān oldılar. Şāĥ-ı mārān leķkerinden ol yedi başlu yıl ķanatlu evrenlerden ve ol ķan içici zehr śaķıcı suÓbānlardan ve deķāóıķ tabanından urup sesdürmeyüp zehr-nāk efiÓ ılanlardan vehm alup berg-i ĥazān gibi ditreşdiler. Yırlu yirinde ķādīd olup turdılar. **Nażm:**

[FāÓilātīn / FāÓilātūn / FāÓilātūn / FāÓilūn]

Şeh Süleymān ĥazretine ĥalıķ-i aÓżam ol ilāh
Baĥt u aÓżam saltanatla virdi Óālı aña cāh

Ejdehā vü evren u şuÓbān aña fermān oldu pes
Yıl felekde götürdi taĥtın anuñ gāh gāh

Neşr: Hâkîm kavlince Süleymân hâzretinüñ dahı önine yeşil yâķûtdan tabaķ içinde nâr ağacı küllî birle arpa ķurusı ķonmışdı. Bunca saltanat içinde dünyâ niŖmetini ķabûl itmeyüp şekerî nebâtı dahı diline alup tatmayup gônlinde ķiprûğın tutmayup cihân niŖmetine meyl itmeyüp kendü eli birle günde iki zenbîl urardı. Şatup behâsın iki bahş iderdi. Nısfını fuķaraya şadaķa ķılurdı ve nısfına dahı arpa aldurup kendü eliyle el degirmenine çeküp öğüdürdi. Kendüzin oruç tutup **[T-518b]** gice arpa ķurısınla nâr ağacı gülün ķatıķ ķılup râzıķuñ şükrin dirdi. **Nażm:**

[FâŖilâtün / FaŖilâtün / FâŖilâtün / FaŖilün]

Gör Süleymân hâzretin ki olmış iken şeh cihân
Küll maħlûķ emrine fermân olurken ol zemân

Dürlü niŖmet anuñ iken yir arpa ķurşasın
Milk-i Ŗâlem mâlikiyken görmedi özin Ŗayân

Neşr: Hâkîm kavlince Süleymân hâzreti deñiz mâliklerine ve dahı ol âb maħlûķına yaŖñi ol deñizden çıkan maħlûķâta suŖâl itdi ki “Niçün yimek yemezsiniz baña ĥod ĥaber virdüñüz ki yidüğümüz balıķ etidür. Pes balıķ eti önüñüzde turur niçün yimezsiz?” diyicek cevâb virüp eyitdiler ki “Yâ nebiyyu’llâh bu deñizden çıkan maħlûķuñ baŖzısı çerendedür, deñiz şıgırı gibi ot otlar ve baŖzısı deñiz içindeki revendedür. Eger ki deñizden çıķsa ķurı yirde ġıdalanmak için ağzına taŖâm alsa boğazına turup helâk olur hiç taŖâm yimez. İllâ ki şu içinde nitekim balıķ deñizden çıķsa helâk olur. Pes ol cihetden taŖâma el şınmaduķ. Zîrâ ki ķurı yirde egerçi ki şu içerez ve illâ ki taŖâm yisek boğazımuza turup helâk ider.” diyicek. Süleymân hâzreti Ŗaleyhi’s-selâm emir itdi nübüvvet tahtınuñ seriri üzerinde deñiz mâlikleri ve deryâ maħlûķâtı olıcaķ mekânlarda ķatır çeşmesinüñ ayağında Ŗażım burkeler ve ĥavżlar vardı ki her birisinüñ tül-ı Ŗarzı ŖArab arşunuyla yüz arşın vardı. Pes deñiz mâliklerine ve ol deryâdan çıkan maħlûķât taŖâmlu taŖâmın getürüp gitdiler, varup ol havżlaruñ şuyı içine batdılar. Şu içinde taŖâmlu taŖâmın yiyüp iftâr itdiler. Andan şudan çıķup gelüp Süleymân nażarında baş ķodılar, dillerince duŖâ ķılup medĥ okudılar. **Nażm:**

[FâŖilâtün / FaŖilâtün / FâŖilâtün / FaŖilün]

Çeşme-i ķıtrı görüp oldu be-ġâyet cümle şâd

Kim deñiz mâlikleri şuyı sever ġâyet ziyâd

Şeh Süleymân devletine dillerince idüp duŖâ
Şu ile dirilmege anlar ķılur pes iŖtikâd

Der-Beyân-ı ÓAcâyibât-ı Tılsımât ve Târih-i Şâhî Trablus ki QalÓa-ı Şehr Beyân Kerden

Ôükemâ kavlince çünki hûn-ı Süleymânî yenildi ve içildi ve perrişler ve cinnî melîkleri önünden mücmelerle buhûrlar götürüldi ve dîv ü Óifrit ser-hengleri önünden Âadîd nühâsî legenceler ile tütsüleri buhûrları götürdiler ve Âayyât u ŐuÓabın önlerinden müvekkeli küllî efâÓî üstühvânları götürüp giderdiler. Mâ-hâsl-ı kelâm sözi dırâz kılmayalum. Şâfdan sofralar götürölüp pîrler dilinden duÓâlar kılandı ve çavuşlar ağızından Âazret-i Süleymân'a *Óaleyhiós-selâm* alkışlar **[T-519a]** virildi ve Allâh'a tekbîr getirüp geçmiş peygâmbler ervâhına şalavât virölüp andan ins ü cinn melîkleri ve dîv ü cinn ser-hengleri dahı yirlü yirinden kılkup niÓmet-i Őükrâna Âazreti Süleymân'a duÓâ idüp yirlü yirine geçüp oturdılar. Andan Süleymân peygâmbler *Óaleyhiós-selâm* Sührâb Şâh'a eyitdi "Yâ Şeddâd ibn ÓÂd nesli bu şehirde görecek Óacâyib [u] ğarâóib nesne var mıdur ki görüp teferrüc idevüz?" Cevâb viridi ki "Yâ nebiyyu'llâh bu şehriñ cānib-i Őimālinde bir Óālî qalÓa vardır. Ammā yir yir ħarābe varmışdur. Eydürler ki eski Trablus odur. Qadīm zemāndan bu şehri yapan yapmışdur teferrüc itmege yarar." diyicek Süleymân-ı nebî *Óaleyhiós-selâm* ħınk-ı İshāk'a süvār olup selātin serverleri rıķābınca yürüyüp Sührâb Şâh kılaguz olup ol vîrān şehre yakın irdiler. Gördiler ki kılesi bulut birle beraber olmış ol binā-ı muÓaẓẓamı görüp tañlayup ğün matlaÓına kıarşı kıapusın görüp ğelüp şaf bağlayup kıırķ biñ erle kıarşusına tırdılar. Taşına kıapusın atırdılar taşına kıapusına yapusına naẓar urdılar. Dürlü dürlü taşdan key muÓteber kıapu gördiler. Şöyle kim taşlarınuñ uzunı otuzar kıırķar adım kıadar ola. Şöyle yüce kim ok atarsan ırmez yüksekliğinuñ vaśfını dil ħaber viremez ve hem bir vîrān kıaśr gördiler kim bi-Óaceb kıapısı var yirden yukıaru yetmiş ayaķ nirdüban birle kııkar. Kııķduğı yirde bir kemer kemer içi çār rüken bir dāri çini polāddan kıapısı var yapılu tırrur. Kıapudan yukıaru ve bir kıapu dahı var nirdübansuz şöyle muÓallaķ ol dahı polāddan kıapu birle yapılu. Ol kıapudan yukıaru yine birķaķ yapılu Süleymân kıapunuñ kıaśrların ğöricek didi kim "İy ħakīmler bu kıaśruñ nirdübān kıapuları taÓaccüb idüp" pes Âśāf eyitdi. "Yâ Süleymân beni bu kıaśruñ içine ğiricek kıapısı bu nirdübān birle kııķan kıapudan veli şol iki muÓallaķ kıapular tılsımāt kıapularına beñzer. Süleymân-ı nebî *Óaleyhiós-selâm* eyitdi. "Şöyledür kim didüğünüñ kıaśr tılsımsuz olmaz. Pes Süleymân peygâmbler eyitdi. Yedi muķarreb vezir ile ve on iki muÓteber şahib-i serir ile ve buncılayın Sührâb Şâh ile ve dört cihāngir serverle bād-pā önlerince nice yürüyüp kıapuya dahı yakın vardılar tırdılar. Yirden naẓar urdılar. Gördiler ki mermerden bir direk dikilü tırrur. Loķmān didi ki "Dahı yakın varalum ğelüp naẓar kıılup direkde yigirmi sekiz satır yazı ğördi. Ne dilce olduğın bilüp Óayān beyān itdi." **Naẓm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Şöyle dimiş nâmede hattı yazan

Ki iy cihân milkin benüm diyüp gezen **[T-519b]**

Çün zemân ile bu ғаsra iresin

Girüben bu ғаsr çün kim göresin

Bu tılsımı bozar iseñ pür-hüner

Ғaşrumı görmege bulursın ғаfer

İşbu ғаsrı yapan aÓzam şāh idi

Her Óilmden zü-fünûn āgāh idi

İşbu ғаsrı yapıduğundan ol murād

Bu tılsımı itdüğinden saña yād

Bu tılsımı kimesne bozmaya hiç

İns ü cinden girmeye kimse ne hiç

Ger kemālün var ise imdi pür-hüner

Tılsımı bozup bölük ғаsra ғаfer

Böyle diyüp āhir itmiş sözi bes

Vir śalāvat Muśtafā'ya hoş-nefes

Neşr: Ĥakīm ғavlince Süleymān peygāmbere Óaleyh bu beyānı işidecek melül olup bir zemān tırdı. Pes didi kim “İy ĥakimler bu ĥattı yazan ne Óaceb sözler dimiş. Bu ĥaberle ғаsırın neyduğın görmedin gidelüm mi?” Pes Āsaf eyitdi. “Yā Süleymān-ı nebī ĥattı yazan ғorғu ĥaberin virdüğinden murād budur kim ғаsruñ müşkil tılsımları vardır. Buña muğāyyed olmayup gidicek ĥalғ serzeniş ider kim Süleymān ĥavf itmiş. Buncılayın ғаsrı görmedin gitmiş dirler. Geregi budur kim görevüz andan gidevüz.” diyüp Dersū atdan inüp ғapı önine gelüp durdılar. Pes ĥakīm eyitdi. “Bize bir ciger-dār kişi gerek kim bu ғаsruñ ғapısı nerdübānına vara, eger bunun tılsımı varsa görevüz.” Ĥakīm şöyle diyicek Bād-pā Şimurğlayn sığanup sermenüp ilerü geldi. “İy ĥakīm ben bende nerdübāna varayın veli nice varmağ gerekdir.” Ĥakīm eyitdi. “İy server ғadem baśduğun yeri izle, ғarşu ғаsr ғapusın gözle nerdübāna ayağun ihtiyāt birle baś kim tılsımātdan ĥata irmesün.” **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

İhtiyāt itmek gerekdir her bir işde Óağlla

Ki ihtiyātsiz kişi beñzer ahmağ cāhile

Çeşmüñ açup cüst-cu ғıl her yaña eyle nażar

Kim irer nā-geh ғazā nādān ile ғāfile

Neşr: Hükemā kavlince Āsāf şöyle diyicek Bād-pā dahı nacaş yalıncaş ele alup Ĥak teŖālāya tevekkül kılup ihtiyāt ile yolın izleyüp kaşr kapusın gözleyü ekül ekül kaşr kapusunuñ öñine geldi. Evvel yetmiş ayaş nerdübānuñ ökçesine kaşdem başdı, üzerine çıķup turdı. Velı nerdübān şöyle deprendi kim şanasın yire geçdi. Andan kaşr içinden bir gürlüdü kopdı. Bād-pā vehm ile nerdübāndan aşığa indi. Ĥakım “Niçün indüñ diyü çağırdı.” Bād-pā eyitdi. “Şöyle şandum ki nerdübān yire geçdi.” Ĥakım eyitdi. “Korķma geçemez velı [T-520a] vezn ile saña şöyle görünür. Bād-pā nerdübāna yine çıķdı. Nerdübān yine övinüp kaşrdan yana gürlüdü kopdı. Şöyle kim Süleymān ile server-i selātınler işitdi. Bād-pā’nuñ dahı vehmi gitdi. Pes ikinci nerdübāna ki çıķdı, yukaru kapunuñ bir kanadı açıldı. Bir ayaş dahı çıķdı, bir dahı açıldı. Dördünci ayağa çıķıcaş kapudan bir muŖteber öküz çıķdı. Poladdan düzülmüş çerāk gözlü elmas boynuzlu başın nerdübāndan aşığa dutup kapu içinde turur. Anı gördi, Bād-pā dahı turdı. Ĥakım eyitdi. “Yā Bād-pā.” diyü çağırdı. Bād-pā dahı bir ayaş indi, tılsım-ı öküzü kapudan içeri girdi, bir ayaş dahı indi. Kapu yapıldı yire inicek kapu yana muħkem görildi kim Süleymān ile selātın [u] serverler vehm aldı. Pes ol tılsımı düzen üstāda taħşın kıldılar. Ĥakım eyitdi. “Yā Süleymān-ı nebı Bād-pā nerdübāndan ayaş dahı çıķsa ol tılsım-ı öküzü Bād-pā’yı urup helāk kılurdı. Andan Süleymān-ı nebı eyitdi. “İy Ĥakım bu öküzün tılsımı nicedür? Tecerrüb kılsañ görsevüz.” diyince Ĥakım dahı buyurđı. Kaysünilerden bir tutsaş kışı getürdiler. Ĥakım eyitdi. “İy kışı gözi bağılu bu nerdübāna dört ayaş çıķarsañ seni azād idüp et ve tuz virelüm.” didi. Kaysünı dahı azādlık işidüp rıza virdi. Gözin bağılayup nerdübāna getürdiler. Ol bı-haber evvel bir ayaş nerdübāna çıķdı. Nerdübān oynayup kaşr gümlledi. Bir ayaş dahı çıķdı, muŖallaş kapu açıldı. Bir dahı çıķdı, tılsım-ı öküzü kapudan çıķageldi. Kapu üstün alup turdı. Bir ayaş dahı çıķdı, öküz çerh-vār şağına dönüp ağızından ādem başınlayın bir demür top birle nerdübān üzerine çıķan kışıyı atdı. Urup başın ĥord eyledi, top nerdübān ayağına düşüp ĥark oldu. Yine kapu yapıup tılsımı öküzü içeri kıldı. Süleymān ile selātın-i serverler anı görüp vehm alup baş şalışdılar. **Nażm**

[FaŖōilatün / FaŖōilatün / FaŖōilatün / FaŖōilün]
 Kıldı ĥayrān o tılsıma tā ki verse feylosof
 Hendeseyle sırrına bulmadılar anlar vuķūf

Ĥayrete varup Āsāf Lokman cümle Ŗāķılān
 Baş şalup götürüp ağıza urur engüşť kıf

Neşr: Hükemā kavlince kaysünı helāk olıcak Ĥakım buyurđı. “Delım mühendisler gelüp kırķ kaşdem yirden yiri kaşdılar, anca kim nerdübān dibine irdiler. Gömilü bir kara ferşı buldılar. Hendeseyle ol ferşı yirinden kopardılar. Bir Ŗacāyib kefeng açıldı. Aşığa [T-520b] baķdılar, demürden bir ulu top gördiler. Sağ u sol aşığa yukaru zencirlerle gerilü turur. Ĥakım

eyitdi. “Diñ bu çarhı sıyuñ, büzülsün andan serverler dahı ferşi dört päre kılup kefengden aşğa dolap üzere şaldılar. Çarhı sıdılar, veli bir tarafa kıopdı kim şanasın şaşr yııldı. Ĥazret-i Süleymān ile selātin-i serverler vehm aldı. Andan ol kapu muŖallaķ açıldı, tılsım yirinden öküç çıkup kapu öñine düşdi. Ĥazret-i Süleymān vezir ile ilerü gelüp gözleri yirinden gevher-i şeb-çerāğı ve boynuzlarından elması aldılar. Andan ĥakim eyitdi. “Yā Süleymān-ı nebı işte tılsım bozuldı. Şimdiden soñra kapuya çıkmaķ gerekdür.” diyüp Bād-pā ile yetmiş ayak nerdübānı çıkıldılar, kapuya karşı turdılar. Pes ĥakim “Yā Bād-pā nerdübāndan kapudan yaña yuri.” Veli ihtiyātle Bād-pā dahı ihtiyātle yürüdi, kadem başduğı taş ayağı altında uyandı. Pes muŖallaķ kapunun yukarısı açıldı. Bir dahı başdı, kapu içinden bir adam çıkıldı. Demürden başında bir top götürür. Muĥkem iki eliyle tutmuş ol kapu içinde ĥazır turur. Andan Bād-pā bir kadem dahı yürüdi. Kālıp tapuyı iki eliyle yukarı kıaldurdi. Pes ĥakim eyitdi. “Dön yā Bād-pā.” didi ve “Kālıp elindeki topla urup helāk ider.” didi. Bād-pā dahı girü döndi, kālıp topı yaña başı üzre indürdi. Bād-pā bir kadem dahı döndi, kālıp kapudan yaña içeri girdi. Bir dahı döndi, kapu yapıldı. “Pes ĥakim eyitdi. “Yā Bād-pā bu evvel kadem başduğı taş dahı yirinden kıparmaķ gerek.” diyüp aşğa çağırıldı. Yedi mühendis yukarı çıkup ol taş hendese birle kopardılar. Kefeng açıldı, içine bağıdılar bir çarh göründi. Dört yanına zencirle gerilü. Pes ol kıopardıkları taş sıyup üç päre kıldılar. Kefengden aşğa şalup tılsım sıdılar. Bir taraķa kıopdı kim şaşruñ dörd divānı gümledi. Duran selātin [u] serverler belinledi. Çarh şıncaķ ikinci kapudan görinen kālıp dahı aşğa nerdübān dibine düşdi. Süleymān-ı nebı Ŗaleyhi’s-selām ol kālıp üzerine geldi, kālıp kellesinde birkaç satır yazı gördi. Loķmān Ĥakim okuyup beyān itdi.

Nażm:

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
 Böyle dimiş kālibe hattı yazan ĥazık u ĥakim
 Kim bindüm Ŗaşrum içre kāmıl üstād-ı Ŗalim

Bu tılsım kimse bozmaz lik Loķmān ibn Ŗād
 Kim Süleymān’uñ veziri olısar kāmıl selim [T-521a]

[T-521a] Neşr: Ĥükemā şavlince Loķmān Ĥakim kālıp kellesindeki hattı kim okıdı. Süleymān-ı nebı Ŗaleyhi’s-selām işüdüp didi kim “Zi üstād görün ki Ŗaķl u Ŗilmin neye ırgürmiş ruh-ı revānı şād olsun.” didi. Pes Āsaf dönüp didi kim “Yā Süleymān-ı nebı şaşruñ ayruķ hatırlu tılsımı kıalmadı, gelün yukarı kıkuñ.” diyicek Süleymān-ı nebı Ŗaleyhi’s-selām dahı selātin ü serverlerle yetmiş ayak nerdübāndan yukarı şaşruñ kapusına çıkıldılar. Kapunun yapusına nażar urdılar ki Ŗacāyib ü muŖteber müzeyyen ü munaķķaş çardugun berdār gördiler. Nite dimege Ŗaşıķāne şalavāt-ı evvel bir taş yeşil yeşimden bir taş kıızıl mercandan bir taş kehrebārdan birisi dehnedden mā-ĥaşal yedi dürlü taşdan ki her biri bir rengde bir

kemer bağlamışlar kim kıavs-i kıuzahdan nişân virür. Andan âyîneleyin çini polâddan iki kıanad kıapu itmişler. Sım ü zerrden bend ü bend-keşler düzmişler. Mîh ü mismâr yirine la'Öl u yâkıüt üretmişler. Andan kıapu ortasında bir muhkem halka eylemişler altundan gâyet ulu. Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* anı görüp düzen üstâdı ve mâl harc idüp düzdüren sultânı tahşinledi. Pes hâkım Bâd-pa'ya eyitdi. “İy server yürî ihtiyâtle bu kıapuya al görelüm. Bir kilümidür dikilmedü.” didi. Bâd-pa dahı ism-i a'Özam dile alup kıapuya yüridi. Her bir kıadem urduğı yiri vezne urdı. Kıapuya gelüp “*Bismi'llab*”⁴⁴ diyüp el urdı. Kıuvvet kıılup gördi kim muhkem berkilü yine kıçın kıçın girü döndi. Gelüp didi kim “Muhkem berkilidür.” Süleymân-ı nebî eyitdi. “N'itmek gerek?” Serverler eyitdiler. “Gürz ile uralum küh-ı Kıâf kıapusı ise dahı yirinden irelüm.” Hâkım eyitdi. “İy dilâverler bu kıapu tıslımla berkilüdür. Tıslım hatarlu nesnedür kıuvvet fâ'ide virmez Öaqlıla tertib olmışdır. Yine Öaqlıla fıkr idüp tedârük idelüm. Mebâdâ âdem helâk idevüz bir işige Öaqlıla işlene iş ire andan ziyân itmez.” **Na'zm:**

[*Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün*]
 Çün *veşâviriühün*⁴⁵ didi pâk-i yezdân ol Hudâ
 Meşveret itmek gerekdür Öaqlı olan reh-nümâ

Müşkil işler dâniş ile hâll olur aña tamâm
 Pes muhâssal lâzım oldı dâniş ide bâ-gedâ

Ne'sr: Hükemâ kıavlince hâkım şöyle diyicek serverler fâriğ olup hâkım kıapuya bir zemân na'zar urup turdı, tururken tebessüm itdi. Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* eyitdi. “Neye güldün?” Hâkım eyitdi. “Devletünde kıapu miftâhın buldum. Süleymân-ı nebî eyitdi. **[T-521b]** “Kıanı?” Hâkım eyitdi. “Kıapu üzere na'şşlar arasında bir âdem sûreti na'şş itmişler. Anı gösterdi şöyle ki iki elin kıulağına altup tutup kıapuya kıarşı turur. Süleymân-ı nebî eyitdi. “Bu mıdır?” Hâkım eyitdi. “Bu deryâ Süleymân-ı nebî bu sûret sağ u sol elin kıulaqlarına urup turduğınuñ işareti budur kim kıapunuñ sağ kıanadındağı altun halka sağ yaña burıcak kıapu açılır ve sol yaña burıcak kıapu yapılır.” diyicek Süleymân peygâmbir *Öaleyhi's-selâm* hâkım âferinledi, andan eyitdi. “İy serverler yürün biriñüz kıapunuñ halkasın sağına buruñ andan müselsel varup kıul sunup halka tutup kıuvvet itdi. Buramadı rā'Ödibın berk tutdı buramadı. Andan elhânana geldi kıuvvet kııldı buramadı. Bu sâyede niçe pehlevanlar tutdılar buramadılar. Andan zâl-i zemân ol pehlevân-ı Süleymân ilerü gelüp eyitdi. “Ben dahı tutın.” diyüp kıapu halkasına niçe urup “Bismi'llâh.” diyüp yedi kez kıuvvet itdi. Sekizincide altun halkayı yedi kez sağına burdı, ol kıapu revân açıldı. Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* görüp şâd oldı. Zâl-ı destânı âferinledi. Ol iki kıanad kıapuyı açdılar gördiler kim ol kıapudan içeri giricek bir nerdübân dahı

⁴⁴ *Allah'ın adıyla.*

⁴⁵ *Aranızda müşavere edin (Ali İmran 159).*

kaşruñ yuğarusına gider velâkin nerdübân öñinde aq mermerden bir levh var gâyet ulu üzerinde yigirmi satır yazı yazılmış, hûb rûşen qazılmış. Andan Loqmân Hâkîm ilerü gelüp ol hattı görüp ne dilce olduğın bilmeyüp Öâciz qalup bir zemân fikre vardı. Andan Süleymân-ı nebî eyitdi. “İy hâkîm bu hattı ne çok baqduñ.” Hâkîm eyitdi. “Ne dilce olduğın bilmedüm yâ Süleymân-ı nebî Hâq teÖâlâ dürlü dürlü dilleri yaratmışdur. Şöyle kim her hârfinde ve her lafzında biñ Eflatûn-ı Loqmân mutehayyir.” didi. Loqmân-ı Hâkîm yazuyı okuyamadığına Süleymân hâzreti melûl oldu. Bu hâlde iken hevâ yüzinden bir avâz irişdi kim Süleymân-ı nebî ile beglerü yegleri baqışdılar. Gördiler kim bir sebze-puş kimesne hevâ yüzinden qanadsuz şöyle uçup gelür Öacebleşüp bakınca rast-ı Süleymân-ı nebî ile vezîrlerüñ üzerine gelüp qaşr qapusına inüp qarşu turup qol qavşurup selâm viridi. Süleymân-ı nebî dañı eyitdi. “Bu kim ola?” Loqmân Hâkîm “Soralum.” diyüp eyitdi. “İy vücûdı melek-sîmâ kimsin kim havadan uçageldüñ?” diyicek. Melek eyitdi. “İy hâkîm bu birinci qat felek meleklerindenem Hâq teÖâlâ emri ile geldüm ki okıyamaduğın hattı [T-522a] okıyam.” Süleymân hâzreti anı işidüp şâd oldu. Melege qarşu Öizzet kırup levhi gösterdi. Andan ol melek-şekl eyitdi. “Arañuzda Süleymân qanqıñuzdur?” Süleymân-ı nebî yi gösterdiler. Pes didi kim “Yâ Süleymân Hâq teÖâlânün emri budur kim baña secde kılasın. Ben dañı bu hattı saña beyân kılam.” diyicek. Bu söze Süleymân-ı nebî gâyet qaşdı. Didi kim “İy hâkîm bu melek ne Öaceb söz söyledi?” Loqmân hâkîm eyitdi. “Yâ Süleymân-ı nebî bu kişiyi dañı söyledelüm.” diyüp didi kim “İy melek-sûret ne Öacep söz söyledüñ?” Melek sûret eyitdi. “ÖAceb ne?” Hâkîm eyitdi. “ÖAceb bu kim Hâq tebâreke ve teÖâlâ bunca mürsel peygâmbler bunca kitaplar gönderdi hiç birisinde yoqdur ki insân melege secde ammâ ki melek insâna secde itmek emri oldu.” Hâkîm şöyle diyicek melek eyitdi. “İy hâkîm rast dîrsin, bu deme degin secde melekden Âdem’e idi ve bu demden girü secde Âdem’den melegedür. Yâ Süleymân emr-i Hâq budur ki baña secde kılasın. Ben dañı bu hattı okıyam müşkilün hâllola.” diyicek Süleymân-ı nebî Öaleyhi’s-selâm dört muqarreb hâkîmle bir yire çıqup didiler kim “İy Öaceb bu melek mi ola?” diyicek Âsâf eydür. “Bir dem şabr idelüm râstın bilelüm.” diyüp bu sözi söyleyince melek-sûret eyitdi kim “Yâ Süleymân ben Hâq emri ile geldümdi. Secde kılm müşkilün hâllolsun gidelüm. Biz Öulvîler sūfîlilerle niçe turalum. Yoħsa benüm melek olduğuma inanmaduñ mı?” Süleymân-ı nebî Öaleyhi’s-selâm “İy hârif melek isen di, Âdem’e secde kılm görelüm inanalum.” Andan melek-sîmâ eyitdi. “İy biñ-haberler melekden Âdem’e secde var ise kime gerekse degül Âdem peygâmbredür. Âdem’den geçse Âdem sıfatın sıfatlanan vücûdlaradur. YaÖñi cümle esmâ sırrın bilenleredür.” diyicek Süleymân’a Öaleyhi’s-selâm vezîrleri kimi eyitdi. “Melekdür secde kılm” ve kimi eyitdi. “Melek degüldür hâzer kılm.” **Naẓm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Bilmedi şeytânı hergiz fıkı idüben bir hâkım
Lık bildi şeh Süleymân ki ol laÓın imiş racım

Çün nübüvvet kuvvetiyle bağıdı bildi anı resül

İstedi tutup kılaydı bir Óazāb aña Óažım

Neşr: Hükemā şavlince Süleymân-ı nebî Óaleyhi's-selām ol melek-süretle sözde iken bir āvāz irdi kim “İy racım ol aradan git.” diyü ol melek-şekl turduğı yirden gayb oldu. Bildiler kim ol gelen racımdı Óaleyhi'l-laÓne. Pes Süleymân ile Óaleyhi's-selām vezirler šāhib-i serirler başışup gördiler kim bir Óabā-püş şahs yola **[T-522b]** düşüp sürmüş gelür. Süleymân-ı nebî eyitdi. “İy Bād-pā geleni karşıula, gör, kimdür?” diyince ol şahs dahı gelüp nerdübāndan kaşır kapusına çıktı. Selām virüp karşıu turdı. Süleymân ile vezirler dahı gördiler kim bir hūb-süret ÓArab-şekl nev-cüvān aķ Óaba geymiş elinde bir yeşil hārbe tutar sordılar ki “*Men ente*⁴⁶ ne kişisin bu yalıñuzlıkda kıandan gelürsin ve kıanda gidersin ve bu sultanlar kıatına geldüğünden mūrad ne?” andan ol ÓArap-şekl şeh suñuldu. Loķmān hâkım eyitdi. “İy yigit neye geldüñ?” Eyitdi. “Sizler ne Óaceb söz didiñüz?” Hâkım eyitdi. “Sözümüzün Óaceb ne eyitdi. ÓAceb bu kim yalıñuz ıssuzlıkda neylersin didiñüz ıssız yir mi vardur kim Hâķ teÓālā anda hâzır olmaya ben dahı yalıñuz ne içün olayın ve bir dahı bu kim Kāf'dan geldigüm sorduñuz maşrıķdan geldüm. Mağribe giderem bunda geldigümden murād budur kim müşkiller hâķ idermen. Süleymân-ı nebî hâzreti ile vezirler ol şahs'dan bu sözi işidüp kim olduğın bilüp cümle Óizzet kılup merhabāladılar. Andan didiler kim “İy müşkil-küşā bizlerüñ dahı müşkilin hāl eyle?” diyüp mermer levh'deki yazuyı gösterdiler. Ol ÓArap-şekl gelüp levha nażar kılup okuyup beyān idüp didi kim “Yā Süleymān bu yazuyı yazan dimiş kim evvel zemānda bir šāh var ıdı. Adına ÓAdnan Šāh dirlerdi. Heft kışveri dutmışdı. Yedi yüz yıl Óömr sürmiş idi. Benüm ölümüm “ÓĀķibet nedendür?” diyü sordı. Birgün bir kāmıl didi. “İy ÓAdnan Šāh senüñ ölümün sen elünle düzüp karşıuñ tururduğün nesnedendür.” didi. ÓAdnan Šāh bu sözü işidüp bu kaşrı emr itdi yapırdı. Bu nice dürlü tılsımāt birle kapusını berkidüp ölmeden kaçup bu kaşır üzere çıkan yalıñuz oturdı. YaÓıñ kim kıatına kimesne gelüp kendüyi yimesün diyüp taķdır vü Allāh'ı tedbir ile defÓ ola şandı. **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Gerçi Óādetdür müdebbir eyle ol tedbir-i Hâķ
Lık bu zer iricek tedbirini taķdır-i Hâķ

⁴⁶ Kimsin?

Ĥayr u ŧerden geliserdür baŧa ne yazsa kalem
Ki emr-i Ĥaĥ taġyir olunmaz ańla oĥı sebaĥ

Neŧr: Ĥükemā kavlince ol ŧaĥs-ı Őaziz bu beyānı idicek Süleymān ile Őaleyhi vezirler anı taĥŧinleyüp ŐAdnan-ı ŧāĥ’uń ölmeden kaĥup kaŧra ıĥduġın Őacebleŧüp didiler kim “İy müŧkil küŧā diń ıĥalum, kaŧruń yuĥarusın daĥı **[T-523a]** görelüm.” didiler. Revān olup ikinci kaĥuya geldiler andan daĥı girüp yetmiŧ ayaĥ nerdübān ıĥdılar. Üüncü kaĥuyı gördiler andan daĥı girüp yetmiŧ ayaĥ nerdübān ıĥarken önlerinde bir kemer gördiler. Kemer iinde kaĥu gördiler kaĥu üzere iki elmas kılıĥ arĥı var döner Süleymān-ı nebı Őaleyhi’s-selām eyitdi. “Bu nedür?” Őabā-püş eyitdi “Fılsımdur.” diyüp elindeki ĥarbeyle ol kılıĥları urup düşürdi. Birin kendü eline alup ve birin Süleymān-ı nebı eline virdi. Yine nerdübāndan yuĥaru gitdiler. Bir kaĥuya daĥı irdiler. Ėāyet ulu ve lākin iiyle nelerle tolu her biri bir sükükb gibi birbirine ŧarmaŧmıŧ tolaŧmıŧ ġıġlaŧurlar. Süleymān Őaleyhi’s-selām eyitdi. “İy ĥakimler buncılayın kaŧrda bu yılanlar nedür?” Ĥakim eyitdi. “Cansuzdur tılsımdur.” diyince ol Őabā-püş revān ĥarbesin ol yılanlar üzere eyitdi. Cümlesi düşüp yetdi. Süleymān ĥazretiyle üzerlerine gelüp gördiler. Düzme yılan heyóet andan daĥı geüp kaŧruń yigirmi dördüncü ŧerefesine irdiler. Bir ulu ŧaffa gördiler bir muŐteber kaĥuya kaŧru ŧuffada turup ol kaĥuya naĥar urdılar. Bir Őaceb kaĥu gördiler evvel yedi dürlü mermerden bir kemer baġlamıŧlar. Kemer iin ār rükn bir dār kılınmıŧlar maŐcündan dürlü dürlü kıymeti taŧ ve kaŧ ile bezetmiŧ. Andan kaĥunun aĥ ortasında kızıl altundan bir Ādem ŧeklin düzmıŧlar. Dirileyin oturur iki eliyle birikmüŧ levĥ tutar. Andan ol Őabā-püş Bād-pa’ya eyitdi. “Var, kaġıp elinden levĥı alup geür görelüm.” Bād-pa daĥı vardı kim levhi ala levĥa ile degdüġi dem levĥı dutan kaġıp bir kez ĥayķırup arĥı var, ŧaġına bira döndi. Bād-pa vehm alup Őuĥķāblayın kendüyi kafasına atdı. Őabā-püş daĥı varup elinde ki ĥarbeyle kaġıbı dönerken bir kez dürtti. Revān kaġıp yire düşdi. Elindeki levĥı alup Süleymān ĥazreti kaġına iletđi. Gelüp rüŧen oĥuyıp beyān itđi.

Naĥm:

[Faöilatün / Faöilatün / Faöilatün / Faöilün]

Ger Őacāyibden ġarāóib görmek istersen hemān

Bu kaĥuyı daĥı aup iine ġirġil revān

Müŧkilātuń ta ki cümle ĥāl olup iy pür-hüner

Genc-i taĥŧil eyleyüben ŧād olasın bu zemān

Neŧr: Ĥükemā kavlince ol Őabā-püş levĥden bu beyānı idicek Süleymān ĥazreti ile vezirler iŧidüp teŧviŧlenüp didiler ki “ÖAcep bu kaĥudan ierü **[T-523b]** ne vardur ki

girme” diyü vaşıyyet itmişler. Andan ol Óaziz eyitdi. “Bu haberden melûl olma ki melûl olıcak nesne yokdur.” diyüp ol kapudan içerü girdi. Ardınca Bād-pā dahı Süleymān ĥazreti vezîrlerle girdiler. Bir Óaceb kâsırgāÓ gördiler. Niteki lîvān birbirine karşı saķf ferşi kâóim nām-ı muraśśaÓ münakķaşaları verdi. Derr ü dîvārı şöyle berkilü kim sivri sinek girecek delük yok. Andan lîvānuñ birinde bir zerrîn taht öninde bir meclis kûrılmış cemîÓ alât-ı müheyyā orta yirde bir altun şemÓādan turur. Mumdan bir ādem şeklin düzmişlerdi ki kômıřlar velî ol şeklün elleri ağzı burnı kana bulaşmış. Pes Süleymān ile vezîrler anı görüp bir zemān teferrûh itdiler. Andan kağanuñ bir dîvārında bir şim sikke toķuluñurdılar ve bir zerrîn levĥ aśılı turur. Bād-pā varup levĥi alup ol ÓAbā-püş eline virdi. Üzerinün birkaç satır yazı görüp okuyup beyān itdi, didi “Yā Süleymān bu ĥattı yazan şöyle dimiş “İy cihān sarayın seyr kılan şehriyār çün getüre seni bunda rûzigār bilesin kim bu kâsrı yapan ÓAdnan Şāh idi. Ölüminden kaçup bu kâsra çıkup turdı yüz yıl yalñuz bu kâsırda oturdı. Yılda bir kez kulları aña rızık getürdi. Kâsırdan ÓAdnan Şāh zencîr salup alurdi. YaÓnî beni kimse yimesün diyü endişe kılurdi. Bir gice ÓAdnan Şāh şemÓ yakup otururdi. ŞemîÓden eriyen şemÓden üzerine indi döküldi. ÓAdnan Şāh ol şemÓ yakup kendü eliyle bir ādem-şeklin düzüp işbu şemÓdāna dikdi. Karşusunda kodı ol şekl ÓAdnan Şāh’uñ karşusunda tururken ol kâdir ü kayyum bî-zevāl Allāh’a kemāl-i kudretin izĥār etmek için ÓAdnan mumdan düzdü ki ādem şekline cān virdi. ÓAdnan şāhiydi. “DefîÓ yedi şöyle kim hiç eseri kalmadı.” diyüp ÓAbāpüş tema takrîr kılup ol levĥi okuyup beyān ki itdi Süleymān ĥazreti Óaleybi’s-selām ÓAdnan Şāh’uñ ĥālîn işidüp taÓaccüb itdi. **Naźm:**

[FaÓilatîin / FaÓilatîin / FaÓilatîin / FaÓilîin]

Gerçi ÓAdnan kâlÓa yapmış çıkuben tûl-i emel

Lîk emān virmemiş fursat demindeñ aña ecel

Hürmüs İdrîs oluben göklere ağsa bir kişi
Cān-ı ölümden kurtarımaz ayrışur cisme ĥalel

Göklere yirden çıkup tasnîf iden Nemrûd’ı gör
Ĥāke yeksān olup āhirisinde yatur o mecāl

Kimse ölümden kaçmağla bulmadı kâtÓan ĥalās [T-524a]
Óİsā-veř gökde mevt irişür mā-ĥaśāl

Andan toğan olur iden bulur ĥayr ile şer
Dem geçer devrān döner irer ecel virmez mehel

Neśr: Ĥükemā kavlince çün kim levĥden Süleymān ĥazreti bu beyānı kim eyitdi. Kādrün kudretine ve sāniÓuñ sunÓına ĥayrān kaldı. Nā-gehān Āsaf Bin Berĥiyā taht altında

bir kefeng gördi. Üzerine gelüp Bād-pā işaret itdi. Kefengi açdı. Āsaf bin Berhiyā bin Enkiyā bin ü İşmüyl peygamber *Ōaleyhi's-selām* Bād-pa'ya emr itdi. Fānūs yaşup zır remine ine. Anı gördiler ki Elhenc-i cinnî gelüp selām virüp eyitdi. “Yā nebiyyu'llāh ne Ōaceb işler idersiz bunun bigi tılsımāt ādem-zād serverler ile gidersiz cinn ü perri meliklerine dıv Ōafārit serhenglerine haber itmezsiz. Bunun gibi tılsımāta müvekkel yā tekvîn cinnîdür yā reôis cinndür yāhūd Mihter perriüdür. Pes devlete lāyık olan budur ki bunun emsālî tılsımātı ve genc-hane-i fakıre hükm idüp ben dağı cinnîler gönderüp ol matlabuñ ĥaline muttaliŌ olavüz. Defîne içinde ne vardur bilevüz. ŌĀlî ĥazretüne Ōarz kılavuz.” diyicek Süleymān ĥazreti *Ōaleyhi's-selām* eyitdi. “Yā ser-hengi cinniyān rast buyurursın. Bu defîne vezîr zemîndeki ĥazîne cinnsüz olmaz ammā ki ādemî-zād ile buncılayın tılsımātı bozup feth itdügümize sebep budur ki cinn nesli ve cān kıavmi aslı tahkıķ bileler ki insān eşref-i mahlūkātdur. Zırā ki Allāhü teŌālā anlara bir Ōilm virmişdür ki ol Ōilm berākatında cemîŌ müşkilātı ĥāll kılup buncılayın tılsımātı bozup māl-ı genci çıkarmağı cinn nesline ve cān kıavmi aslına ve perri kıavmine ihtiyāc göstermeyüp anlarıñ Ōilmine muhtāc olmazlar. **Naẓm:**

[*FāŌilatiin / FaŌilatiün / FaŌilātün / FaŌilün*]

Şeh Süleyman ĥazretine böyle didi ol zemān

Şāh-ı Elhenc aldı Ōibret sākin oldı pes hemān

Bildi Ādem nesline çün Ĥaķ kerāmet virdügin
Ki ihtiyāc cinnî çekmez her biri işde bı-gümān

Neşr: Ĥükemā kıavlince Süleymān ĥazreti *Ōaleyhi's-selām* böyle diyicek Elhenc-i cinnî söyledüğüne pişman olup söğüte vardı dağı Süleymān peygāamber ĥükmi birle Bād-pā ile zır-i zemînden aşāğı gördi ki kırķ ayak nerdübān var. Nerdübāndan aşāğı gördi kim bir ŌĀlî kıubbe dürlü dürlü cevāhirle yapmışlar. LaŌl ü yāķūt mercān zeberced birle menķüş itmişler ve bu kıubbenüñ içinde dört yirde muŌaẓẓam sóffalar bağlamışlar. Şeddādı ve yine ol sóffalarıñ kanadlarında birer altun [T-524b] kıapu dağı var. Kıanadları birinüñ Ōüddan ve birinüñ cām gümüşden ve birinüñ elmāsdan ve yine bu sóffalarıñ ortalarında birinüñ lāŌl ü cevāhir ve birinüñ kimyā toprağı ve birinüñ birü altun tābüt ve birinüñ bir yeşil yeşimden bir levĥ kıomışlar ve yine bu şuffelerüñ birinüñ ortasında bir altun şadırvān yedi dürlü cevāhirle naķş itmişler. İçinde āb-ı revān revān olup aķar lezzeti āb-ı ĥayāta ve şehd-i şekkere beñzer ne şekkere kim ābı kevşere beñzer. Ol kıubbe-i bir zemān çünkim temāşa kılup seyrān itdiler. Andan Süleymān peygāamber *Ōaleyhi's-selām* ol levĥi alup dağı ol Ōabā-püş eline sındı. Andan şahs dağı Süleymān Süleymān ĥazretinüñ *Ōaleyhi's-selām* mübārek elinden alup mütālāŌa kılup ne dilce olduğı bilüp okuyup beyān itdi. **Naẓm:**

[Fa'Öilätin / Fa'Öilätün/ Fa'Öilün]

Böyle yazmış anda hattı pes yazan
K'iy cihân milikin seyr idüp gezen

Seyrle kim bunda gelüp geçesin
Şan'Öatıyla tılsımātum açasın

Bilesün kim Öâlem içre kām-kār
Bende sultan olmuş idüm şehriyār

Şark'a garba hâkim idüm ol zemân
Dilegümce devr iderdi âsumân

Atamuzdur ibn cân ismümde hām
Dünye mülkin dutmuş idüm men temām

Ben cinle ceng idüp tutdum cihân
Ki anca şehler tahtını aldum çehân

Devletiyle seyr iderken pâdişâh
Men lebi deryâya geldüm pes nigâh

Bir kulum vardı benüm Kıbrūs nām
Pehlevân şâhib-kırândı merd-i tām

Man'sıbydı virmiş idüm bu diyâr
Bunda çekmiş zahmeti ya çöp hisâr

Bende o şehri görüben iy pâdişâh
İşbu şehri yapup itdüm taht-gâh

Çün hevâsın begenüp yapdum şehr
Dilegünce devr ider şandum sipihr

Cem'Ö idüben beglerümi ol zemân
Hükmi şöyle kılmış idüm ben revân

Her biri kendü için yapdı maķâm
Tâ ki toldı şehir içine has u Öamm

Halk-ı Öâlem baña maḥkûm idi pes
Hidmetümi ider idi her nefes

ÖIyş u Öişret idi dâ'öim pişemüz
Hiç ecelden yoğ idi endişemüz

Hükmüme çâker idi cümle ümem
Cümle Öâlem baña fermân idi hem

Çünkü Öömrüm âhîr oldu bileydüm
Mevtün âhîr yâr-i ganî kılmadum

İşbu ıasrı kim görürsin şimdi boş
Bunda dāóım ider idüm Óıyş u nüş

Dört yıl içre yapmış idüm āşıkār
İşbu ıasrı kim görürsin şehriyār

Hem olıcak ıabrüm oldu bu zemān
Tılsımātla berküdüpven pes hemin

Bunda yatur ögmekdedür digür
Tılsımātla yapılanupdur cümle gür [T-525a]

Bunca Óömrü sürmüş iken şehriyār
Dinle ahır n'oldı hālüm kām-kār

Otururdum tahtum üzre bir günin
Zevk-i Óışret ider idüm ol dünin

Bu ÓArabı geldi eksüz pes baña
Hışma geldi didi cānuñ vir saña

Vaıht olupdur cānı ki kim ben elem
Sinle içre cismüñi hāna şalam

Bu ne Óışret buna sóhbet yiridür
Vir bedenden cānuñ imdi girü tur

Eyle diyüp gögsüm üzre çıktı pes
Şanki cānum ağzum içre taıdı pes

Yalvaruben didüm aña vir emān
Tā ki saña genc virem hem hānumān

Tek bu demde almasanda cānumı
Kim süreyin işbu ger devrānumı

Tā ki dirseñ pes vırān saña ben
Tek baña da kıyma cānum alma sen

Eyle disem kaııdı ol dem ÓArab
Gögsüm üzre çıktı itdi çok gaıab

Cānum ol dem elde pes iy şehriyār
Virmedi mühlet baña bu rüzigār

Hāke şalup cismüm itdi hem türāb
Çāker oldum sinle içre uş Óaıāb

Bunca mālı cemÓ idüben lā-naıır
LaÓl ü cevher dürr ü mercān iy emir

Dirdüm illā Ŗişretiyle yimedüm
Ben olam ayruğa kıala dimedüm

Çünkü girdi genc elüne ki şehriyâr
Yidür kim bâkı kıalmaz rüzgâr

Ğarrâ olma māl u gence çekme ğam
Çünkü âhîr düşisersin rence hem

Bu ölümüm saña bil Ŗibret yiter
Varsa Ŗaķluñ sözlerüm hîkmet yiter

Şâh-ı ŖAdnân eyle diyüp ol zemân
Ahîr itmiş levhüñ içre söz hemân

Çün Süleymân işbu nuşhı dinledi
Ŗİbret alup haylî nesne añladı

Bildi gencün şâhibi kim giymiş
ŖĀlem içre nicesi hâķim imiş

Diñle imdi kıssa nedür iy yire
Vir şalavât Ŗişķ ile peygâmbere

Der-Beyân-ı Āmaden-i Müvekkel-i Baħr Ĥazret-i Süleymân En-Nebîyyi ŖAleyhi's-selām

Hâķim kıavlince kıaçan kim ol tarih ŖAbâ-püş okıyacak Süleymân ĥazreti Ŗaleyhi's-selām bildi ki Farablus kıalŖasın yapan pâdişahuñ mâlı imiş kim yimeyüp içmedüĝi cihetden kendözinden ol māl erte kıalmış. Andan Süleymân ĥazreti Ŗaleyhi's-selām emr itdi. Ol genc-haneyi zîr-i zemînden taşra kııkarup üç bahş itdiler. Bahşın serveri selâtinlere kıismet itdiler. İkinci bahşın fukârâya tasdîķ kııldılar ve üçüncü bahşın Kıuds-i mübâreke ĥarc olmaĝ için ĥazîneye alup kııfz itdiler. Andan Süleyman Ĥazreti Ŗaleyhi's-selām Farablûs şehrin teferrüc kıılup yine dönüp devlet ile serîrine geldi. Nübüvvet tahtı üzerine kııķup kıarar itdi ve bunlara [T-525b] tenbîh kııldı ki “Yarın geçdür bundan toĝru ahşama giderüm, yaraķlu yaraĝuñuzda olañ şubĥ dem serîr üzerinde ĥazır bulınasız.” diyü tenbîh itdi. Andan yetmiş iki millet serverleri ve biñ bir ümmet ser-hengleri ol gün ol gice yaraķların gördiler. Andan yine Süleymân ĥazreti Ŗaleyhi's-selām ser-hengi Kıaĥtân ifrite emr itdi ki ol ĥarap olan kıaşr-ı ŖAdnan'ın mermerlerini ve ĝarâŖib taşlarını ki binâya gereklüdür. Ser cümlesin nerre Ŗifritlere götürüp yapı için Kıuds-i mübârek yirine ileteler. Kıaĥtân-ı Ŗifrite daĥı ol kııdmete muķŖ olup kııdmetinde olan nirre dîvler ile emr olan kııdmete gitti. **Nażm:**

[FâŖilâtün / FâŖilâtün / FâŖilâtün / FâŖilün]

Şeh Süleymân emrine maómûr oluben getdiler
Hük-m-i hâkân neyse Óifrit anda hıdmet itdiler

Bu Óacāyibden ġarāóib kıśśa-ı dînler iseñ
Vir şalavât Muştafâ'ya tâ ki dāóim tendiler

Der-Beyân-ı ÓAżāmet-i Taht-ı Süleymân ÓAleyhi's-selām

Hükemā kavlince çünkim ol gice geçüp ki Óale's-sabbañ oldı. Süleymân hāzreti Óaleyhi's-selām enbiyālar ile şubñ namāzın kılup evrād okıyup namāzdan niyāzdan fāriğ olıcak Óİmāme-i halıl başına urunup Şiş cübbesin çenesine şalup Mūsā Óaşāsın eline alup hālvat-i hās kapusına çıkdı dahı hāşlardan vüzerā vü ümerā karşı gelüp selāmlayup Óizzet ile ikrām ile alup serire getürdiler. ÓAmm gözinden nihān hāsś Óaynında Óayān müvekkel-i taht ve müvekkel-i tāt ve müvekkel-i yād birle biñbir dürlü ümemün müvekkelleri izn-i Rabbāñ birle hükminde olan melāyike müvekkelün Óaleyhi's-selām Süleymân hāzretini Óaleyhi's-selām Óizzetiyle alup tekbir ü tehlil birle nübüvvet tahtına çıkardılar dahı taht kafasında ayağın tırdılar. Andan benı İsrā'ıl kavminün anda mevcüd olan enbiyāsı, etķiyāsı, evliyāsı sağ u sol mihrāblu mihrābına sedirlü sedrine geçüp oturdılar. Evvel Ādem, āhir Muħammed cemı Ó mürsel peygāmbler ervāhına şalavāt virüp Allāh'a tekbir getürdiler. Andan on dört biñ dünyā pādışāhları zerrin şimın şandallar şeh-nişinler ve kürşiler üzerlerine çıķup oturdılar ve dahı dört biñ dört yüz hükemā vü vüzerā žürāfa dahı sedirlü sedirinde oturdılar. Óİlm ü hikmetden haber açup bahş itmege ve ellerine usturlāb alup eflakun ġerdişinden ve seyyārenün seyrinden ve Óilm-i hendeseden ve Óilm-i heyóetden Óaklı kelām söyleşmege başladılar ve yidi biñ yidi yüz [T-526a] yetmiş yedi pehlevānı rüy-ı zemınlerinde şir-i tiğ zengi birle ve toķuz yüz toķsan toķuz Óasker-i şāf-şiken ve on iki sıbtun hayli haşem tabl Óālem işi mülüki tavāyif sağ u sol maķāmlu makāmındaki geçüp karar itdiler ve on iki biñ zerrin kemerlü hās kıllar dahı ayağın tırdılar ve anlardan soñra cinniler ve perriiler melikler ve diğ ü Óifrit serhengleri ve envā Ó ser-neferleri ve hayyāt ü še Óābın hākim-i şāh-marān ve sıbā Ó sı idi. Şir ü ġarrān maķāmına geçüp tırdılar. Fıl-cümle kıśśayı dirāz kılmayalum. İns ü cinn melikler diğü Óafārit hışm-nakları ġülyaban hevl-nākları deniz mālikleri çalanları ve sebū Ó esed bebr ü pelengleri ve biñ bir ümmetün ser-hengleri berri bahri mahlūkātun mihterleri ve yetmiş iki milletün seyyidler serir-i Süleymān üzerine geçüp oturdılar. Andan Süleymān-ı nebı Óaleyhi's-selām müvekkel-i bāde hüküm itdi. Rub Ó-ı meskūnün dört köşesinden dört dürlü yıl gelüp taht altına girüp getürdiler. Yirden yukaru dört mıl miķdarı felege ağdurdılar dahı Tarablus şehrini üç kez devr idüp hevāya kılkıcaķ Tarablus halkı yüksek yirlere çıķup Süleymān Óażāmetin tañla severler idi eydürlerdi kim bu Dāvud oğlı Süleymān'a Allāhü te Óālā nice Óażāmetlü saltanat virmişdir diyü Óacebleşdiler. Andan müvekkel-i bāde

Süleymân hâzreti *Ôaleyhi's-selâm* buyurdu ki tahtını gökyüzine on iki mîl miğdarı kıldura tâ kim deryâ-yı mağrib o kat seyr ide ve Sîmurg'a dahı eyle fermân kıldı kim yırtıcı kuşlardan gökyüzüne ziyâde üçüncü murğlardan alup tahtı üzerinde uçarlar, bakişine destur vireler ve perrîler dahı tahtuñ sağ u solında uçuşdılar. Andan müvekkel bād-ı Nağmağâôil melek eyitdi. “Yâ nebiyyu'llâh evvel baña di ki *Ôazmûn* ne tarafadur taht yüksek kâlmâğdan murâd ne?” diyicek. Süleymân *Ôaleyhi's-selâm* eyitdi. “Deryâ-yı mağrib seyr itsem gerek.” diyicek müvekkel-i bād hükmi itdi. Serîr-i Süleymân'ı bād sekiz mîl dahı yukaru kıldurdu. Dört mîl evvel kâlmışdı, on iki mîl oldu. Andan Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi's-selâm* naẓar kılup deryâ-yı mağrib gördi ve lâkin Şam şehrin tuman başmış aslı birle göremedi dahı deryâ-yı mağribüñ emvâcına naẓar salup ululuğın ta'Accüb idüp **[T-526b]** tûl-ı *Ôarzına* göz iremeyüp nübüvvet tahtında kûşe-nişin olup oturdu. Yâfet bin Fâruğ kim kapucıbaşı idi. Emr itdi Loğmân Hâkîm naẓarına getürdi. Bir zerrîn kürsî kodılar oturdu. Andan Süleymân-ı nebî su'âl kılup eyitdi ki “Haber vir baña ki bu deryâ-yı mağribüñ aslı nedür? Hâdd u kenârı nireye varur ve bu denizlerüñ *Ôazameti* kıru yirden ziyâde olduğına sebep nedür?” diyicek. Loğmân Hâkîm cevâb virüp eyitdi ki “Yâ nebiyyu'llâh bu denizüñ iki adı vardur. Bir adı Akdeniz'dür ve bir adı baħr-i Şâm'dur. Zîrâ ki bir hâddi Şam, Mısır'a yakındur. Bir adı dahı baħr-i Kıstantîn'dür. Siyâhdan bulınuş ağıduğı içün ki mâ-beyninde şehir-i Kıstantîn ammâ ki buña mağrib-zemîn baħri dahı dirler. Bir tarafı al olduğı çün ve illâ ki hükemâ-yı müteķâddimîn buña mağrib denizi dirler. İbtidâsı baħr-ı muhitdendür maşriķ tarafından Endülüş iklimünün şimalinden geçüp Ferengistan'dan ve *ÔArab* İskenderiyye'sinden geçüp Şâm'a gelür. Andan soñra yine Şâm nahıyyâsından Rûm'ün ğarbindan Kostantiniyye'ye varur. Andan öte Bentiş denizine ulaşıur ki aña Karadeniz dirler.” diyüp Loğmân Hâkîm cevâb viricek Süleymân hâzreti *Ôaleyhi's-selâm* yine su'âl itdi “Bu deryâ Nûh tufanında ki peydâ oldu, yohsa soñra mı?” Hâkîm cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu'llâh bu deniz İskender-i Kübrâ kesdi. Bentiş Denizi'nün ayağından İslâmbül şehrine gelür uzunı yigirmi beş fersengdür ve ini üç mıldür İskender-i kübrâ vaķtünü deryâyı kesdi. Kıaydafa vilâyetin ğarķa virdi. Andan ğayrı çok memleketleri su aldı. Pes İskender-i Kübrâ itdügi işe pişmân olup hükemâdan çare istedi kim bu deryânuñ ayağın aķıda Eflâtun-ı Kehhâl ki anuñ vezîriydi. İşitdi ki maşriķ tarafı yüksesdür, mağrib vilâyeti alçaķdur. Pes ayağın keselüm deryâ-yı muhîte ulaşıuñ.” didi. İskender-i Kübrâ ol söz ile gemiler düzdürüp deryâ yüzinden mağribe vardı. Zeķâķ dirler bir dil kesdi denizi aķıtdı, baħr-i muhîte ulaşırdı. Ol bu Zeķâķ ğazinüñ iki bucaķ mîlin ve yigirmi toķuz fersah uzunluğı vardur ve İskender-i Kübrâ zemânından evvel Rûm'dan Mısır vilâyetine kırudan giderlerdi. “Akdeniz **[T-527a]** yogdı yâ Süleymân-ı nebî bu baħr-i mağrib Meddehuriz vardur. Her ğün iki kez ve

her gice iki kez gün toğsa zevâle varsa baħr-i mağrib cüşâ gelüp Şam Deñizi'ne dökülür. Kaçan kim gün batsa bu baħr-i mağrîbe dökülür ki aña Baħr-i Ahzar dirler. **Naẓm:**

[*Fa'ôilatün / Fa'ôilatün / Fa'ôilün*]

Böyle diyüp ol Ĥakīm-i ĥurde-dān
Oldı sâkin hoş edeble kāmṛān

Şeh Süleymān güş idüp deryâ sözün
Baħr-veş cüş itdügi küllî pes hemān

Neşr: Ĥükemā kıavlınce Loķmān Ĥakīm'e mağrib deñizin bu vech ile beyān idicek Süleymān peygāmbere *Ôaleyhi's salatü ve's-selām*.⁴⁷ Yine suôāl kıılup eyitdi ki "Yā Ĥakīm-i zemān bu yir yüzinde deñizlerüñ ki rubÔ-ı meskūn Ôālemindedür ve daħı baħr-ı muĥîṭ ki dirler sercümlesinüñdür. Yine vecihledür ve her yirinde ne vech ile atalar vardur beyān eyle işidelüm diyicek." Ĥakīm cevāb virüp eyitdi ki "Yā Süleymān-ı nebî bu muĥîṭ deñizi cemîÔ deñizlerüñ aślıdur. Ammā ki budur deñizüñ ĥaddini öte cānibi kenārını kimse bilmemişdür. İskender-i Kübrā daħı bilmemişdür ve derünlüğün kimse bilmez Allāh'dan ġayrı ve bāķi deñizler buña nisbet birer dil-cü gibidür ve daħı bu bahārda dürlü mahlūkāt vardur. Hālîķ ġāħ şu üstine gelürler tururlar ġāħ yine deñize talarlar söz olurlar kimse bilmez ki anlar ne ĥalkıdur ve ġāħ olur ki baħr-i muĥîṭ üzerinde tağlar gibi ve ħalÔalar gibi balıķlar ve ġayrı cānvercuķlar çıkarlar ve ġāħ yine deñize batıp bulursuz olurlar ve daħı yā Süleymān-ı nebî İskender-i Kübrā deryā-yı muĥîṭ kenārında mağrib diyārında üç mîl düzetmişdür. Şu içinde sırçadan şuya çok doydun dîv ol mîller üzerinde altundan birer levĥ var. Üzerlerinde kıazup yirine elmasla ĥurûf toldurup yazmışlar ki bundan öte kimse gemiyle geçmeye ki ġarķ olur. İkinci levĥ üstinde yazılmış ki bu deñiziñ içine bundan öte üç mîl miķdārı varıcak yine döne yire ki varduğınca şu ġalızdür gemi yürümez. Vir daħı bu ki emvāc Ôaẓımdür ve üçünci levĥden yazmışlar ki ben ki İskender-i Kübrā'yım bulut taĥtımı götürdi, mağrib meşāriķe yitürdi. Ammā ki bundan öte geçmedüm." diyüp yaban işmiş. Andan "Yā nebîyyu'llāh baħr-ı muĥîṭde atalar çok baÔzında ecsām vardur. YaÔnî mahlūkāt-ı cismānî vardur ve baÔzında ĥiç şey yokdur. Hālîdür ve bu deñizde mercān ağacı biter şu altında yumuşaķ [T-527b] ağaçdur. Bu tağları uzar ki yeşil ammā ki şudan çıkısa kıızıl mercān olur hem taşdan kıatı olur. Yā nebîyyu'llāh taĥkîķ bilüñ ki ol deñiz ki mağribdedür. Endülüs anuñ kenārındadur ve ol deñiz ki baħr-i muĥîṭdür gemi anda yürüyemez. İllā meger ki kenārınca gide ve daħı bu deñiz taraflı şimālden çıkulur. Arz-ı Şekālîbe ve Yanadıķa ve Rus, ardından ol yirlerdeki aña baħr-ı żulūmat dirler. Güneş nūrı aña irişmez. Andan bir dil çıkar kim aña Bentiş deñizi dirler kıum deñizi oldur ve bir yanı bu

⁴⁷ Salat ve selām onun üzerinde olsun.

deñizüñ Rûm'dur ve etrafı vilâyetdür tã Kostantîn'e deñiz. Pes andan Şâm deñizine ulaşur İskender Boğaz'ı kesb Bentiş Deñiz'in akıtmadın gemiyle baħr-i muħîte varılurdu. Vaqtã ki İskender-i Kübrã boğazı kesdi. Aralıǵı şum deñizi ve balçık deñizi oldı. Zırã ki Qaradeñiz revãne olup aķup Aķdeñiz ayaǵı olup Şâm deñizine qarışdı ve Bentiş deñizinden daħı bir dil çıkar muħîte qarışur. Arz-ı dergeş ve arz-ı harãb ve vilâyet-i Yeócüc ve Meócüc ardından maşrıķ vilâyetine varur ve andan soñra ya Süleymãn muħîtden bir dil çıkar kim aña raķs-ı deñiz dirler ve Çin deñizi didükleri oldur ve daħı baħr-ı muħîtden bir dil çıkar. Hıtây haķķından geğer Hindü-sitãn'a varur. Ol deñize anda baħr-ı Hind dirler. Andan daħı iki dil çıkar birisine baħr-ı Fãres dirler ve birisine Qulzüm dirler. Andan yine "Yã Süleymãn-ı nebı bu deryã-yı muħît Çin iķlîminüñ ardından tolanur. Ol memleket halkı ol yirde muħîte okıyãnüs dirler. Andan yine baħr-i muħît kararlar vilâyetin ve daħı vilâyetin ve Yemen iķlîmin ve Endülüs maǵrib vilâyetin tolanur. Andan yine baħr-ı muħîtden bir dil daħı çıkar. Aña Fem-i Şâm deñizi dirler. Bentiş qarışur ve muħîtden daħı yine żulumãt deñizine girür yã nebiyyu'llãh bu baħr-i muħît Óãlemi yüzün kaşı gibi ortaya almışdur ve içinde bı-nihâyet adalar vardur. Kimin âdem gördi ve kimin daħı görmediler de daħı ve saf olmadı. Ol ki âdem gördi bu yigirmi bil fersengden biñ fersange degindür. Cezãóir ve qavaķ ve Zerriħ Şerendip ve Şaklıba ve Qūdüs ve Seķduri ve Penđerat ğayrihã. Bunlar her biri bı-nihâyet adalardur ki âdem-i-zãd görmışdür ki qalasın görmedi. **Nażm:**

[FãÓilatün / FaÓilatün/ FaÓilün]

Cümle deryã vaşf bu ki itdüm beyãn
Naķl-i İdris o ki oldı hem Óayãn

Efdãlin Allãh bilür yoķdur gümãn
Ki oldurur Óallãm-ı ğayb müsteÓãn

Neşr: Hükemã qavlince Loķmãn Hãķim deryã-yı muħîtüñ rubÓ-ı meskenüñ üzerine ne yir yir çıkup aķan dillerini ki beyãn itdi. Andan Süleymãn bin Dãvud ol nebı maÓbūd Óaleybi's-selãm suóãl qılup eyitdi ki "Yã hãķim egerçi kim **[T-528a]** bu deñizleri beyãn itdün ve lãkin her bir deñizüñ devri ne miķdãrdur beyãn eyle işidelüm?" diyicek. Hãķim cevãb virüp eyitdi ki "Yã nebiyyu'llah bilmek gerekli Hãzar Deñizi'ne ki aña baÓız tãcirler Qulzüm deñizi hiķ deñize ulaşmaz. Eger bir kişı çevresin ğoreyin dise qurudan gezebilür. Ammã Raķs deñizi Çin'e varup Çin deñizi olur Hint'de Hint deñizi Yemen'de Yemen deñizi dirler. Yã Süleymãn şöyle bil kim muħîte muķãbil olduǵı yire nisbet ve bu dil ki evvelki muħîtden ayrulur. Deryã-yı muħît anberden ki ayrulur. İntihãsı yuķaru on üç derecedür. Pes çekilür hattı istivã ile yine şarķdan Çin'e gelür ve Hindü-sitãn'da ve Yemen'e ve Bãbü'l-

nedeb'e yetişür, döner andan muhîtden bir dil çıkar aña Kûlzüm dirler. Hendese hisâbınca dört biñ biş yüz fersengdür. Bu Çin deñizinden bir dil çıkar. İbtidâsı tâ intihâsı bañr-i Kûlzüm deñiz ki irişür. Dört biñ biş yüz fersengdür. Andan soñra yâ Süleymân deryâ-yı muhît Çin'e geldügi yirden Çin denizinden bir dil çıkar kim ana bañr-ı Ahzar dirler Fâris deñizi ve Başra deñizi budur tâ Kûlzüm degin cünûbdan şimâle düşmişdür. Azcuğ ÓArab'a dahı meyli vardur pes Sind memleketinüñ ğarbından geçer ve Mekkân u Kirmân u Fârise uğrar ve eyleye varur. Andadur getür. Pes girü cünûba döner bañrine ve arz-ı yemâmeye ÓUmmân'a ve arzı şahra ve Hind Deñizi'ne uğrar. Hendese hisâbınca bunuñ devri dört yüz kırk fersengdi ve bu deñizde iki tağ vardur ki girdi Óadd yir dirler be-ğâyet hatr-nâkdür. Selâmet geçer ve ol deñizün ğâyet derin yiri seksen kûlâcdur. Çin'den Yemen'e varınca deryâyı rakşın dirler. Andan bir dil çıkar ki aña bañr-i Kûlzüm dirler ve bunun ibtidâsı Bâbü'n-nedeb'dendür ve ol dil ki bañri Hind'den ayrılır. Pes şimâl cihetinden ğarba mâöl Yemen şehirlerine uğrar ve nihâyetine ve hicâzun ğarbına ve iklim-i medâoin u ğarrâya ve şehir-i Kûlzüm varur, bu cihetden bañr-i Kûlzüm dirler. Andan yine bañr-ı muhît cünûbdan girü döner. Saójd vilâyetinüñ şarkından hudâ ve Óubdena ve sevâkine ve Hâbeş ikliminden tolanup bâb elünde gelür. Ol deñizün uzunı hendese birle biñ dört yüz mıldür. Ve ol deñizde kayalar vardur. Sıgırı taşlar vardur hâdsüz kim ki uğrasa helâk olur. Anuñcün bu deñizün ahvâlin ve yolın bilmeyen reójs varmaz ve dahı yâ nebiyyu'llâh ikinci deñiz ki Şâm deñizdür. Bañr-i muhîtdendür mağribden yañadur. Ol yire zekş dirler. Ol sebebden ol deñize dahı Zekâş deñizi dirler. Ol bir boğazdur hendese birle deñizün on sekiz mîlini ve on sekiz mîl uzunı vardur. Cezîre-i Hâdra'ya degin geçüp şark arz-ı Berber'den ve şimâl ÓArab'ı eksenlen tağrib vasıta ve andan geçüp Efrenkiyye gelür bes idi, yire kıoya ve arz okıya ve şimâl-i İskenderiye ve arz-ı Tenyiye ve Felestin'e vesâyir Nüh'ı Şâm'ün şimâlinde geçer. Arz-ı ğarbından kim adına Tarsüs dirler. Pes aÓmâl-i Rüm'ün ğarbından tolanur. Teryân tağının **[T-528b]** cünûbından şark-ı bilâd-ı Endülüs'den ve Kâf Boğazı'na deñiz bu deñizün hendese birle uzunluğı biñ yüz altı mıldür. Bu aradan otuz iki mîl çıkar. Haliçü'l-bâtin dirler. Bunuñ ibtidâsı Floriyye vilâyetinüñ şarkından Erfûde varur ve cibâli nâre ve Engürüs'ün ğarbından geçer. Sevâhil-i arzı andan Engürüs'ün Revider vilâyetin devr ider. Cünûbından dönüp bilâd-ı âhrusuñ şarkından geçer tolanur. Üşkülüniyye adasına yine uğrar evvel ki maşâmına gelür. Ve bu dil hendese birle biñ yüz mıldür. Ve bir dil çıkar bu deñiz Rüm vilâyetini tolanduğdan soñra bu boğazını bu arada dört mıldür pes geçer ve arı Pâl vilâyetinüñ şimâlinde tolanur Toqlan vilâyetin kim Burustur şimâline uğrar. Şarka mâóıldür ve andan geçüp Kostantîn'e boğazına varur. Kırim Deñizi'ne uğrar ve Kostantini'ye önine gelürdüm elinüñ cünûbinden geçer Gelibolu önüne uğrar. Andan geçer evvel ki boğaza irişür Kanadik iklimine uğrar ki yirinde Karadeniz'dür dirler.

Pes bilād-ı Kānadik kim aña Foça dirler ve Menluse iline uğrar andan geçüp Sinop öninden Trabzon'a varur, girü Hâsan memleketin tolanur. Pes her kılye ve bâbü'n-nedebe ve Şâoîran iline varur ve Deşt vilâyetinün ve Kırım ilinün cānibinden geçer. Rus tağlarına uğrar ve bunuñ şarkından tolaşur. Girü Kōstantîn'e boğazına gelür. Bentiş Deñizi'nün devrünü zıkr itdügümüzdür. Biñ üç yüz mıldür ve dağı yâ Süleymân-ı nebî baħr-i cürçān bir deñizdür ki kesilmiş gibidür. Zırā hiçbir deñize uğramaz seferi be-gāyet müşkildür. Rivāyet-i aslı budur ki yir altından Bentiş Deñizi'ne uğrar ve bu deñizün garbinde Erzincan ve Dilim vilâyetidür ve şarkında Taberistān'dur ve şark-ı arzı Oguz'dur. Ve şimāl arzı Hēdzdur ve uzunluğı bu deñizün biñ mıldür. Hendese birle ve ini altı yüz mıldür. Yâ Süleymân peygāMBER hāBERLERÜN aslını tevārīh kitāBLARINDA mestür olan zıkr itdügümüz rivāyet-i asāh dağı özgesin bileyün dirsek Süleymân-ı zemānsın žill-i sencānsın. CemîŖ mahlūk emrüne fermāndur. İns ü cinn vahş u tayr u mūr u mār ve çerende vü perrende yaşıda ve kıRUDA altı yüz bir dürlü mahlūkāt ümem hūkmüne fermān emrine maómūrdur. Hevāda uçan mahlūkāt ve kerre-i nārda olan āteşi mevcūdāt husūsan ki yüz yigirmi dört dürlü sıfāt-ı mahlūkāt ve cümle-i mevcūdāt ve cemîŖ hayvanat ve beşeriyāt hūkmüne mutîŖ menkād fermān-ber olmışdur. **[T-529a]** Ve deryāya müvekkel olan ferīşteler ve deñiz melīkleri ve deñiz tekvīnleri dīvānuñda ayağın durmuşlardur. Bunlardan dillerince suāl eyleyüp bu deñizlerün ululuğın ve baħr-ı girdābuñ aslın ve yidi kıT yirleri getüren öküzün balığın ve deñizlerün dibini cemîŖsin soruñuz ki dillerince cevāb virsünler. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Cümle deryā melīki tekvīn melek
Hükemā mahkūm olup bulur dilek

Eyle yüce kıldı Allāh baħşuñı
Gökde yıllar götüriser tahtuñı

Pes deñiz mālīklerinden nām-ver
Baħr-i ŖUmmān'dan sorup bilsen haber

CāŖiz ola işidüp bileydün
Rāst ola idi var ise sözde kötek

Böyle dise ol hākīm-i hurdeden
İtdi tahşin sözlerine şeh hemān

Der-Beyān-ı Temşilāt-ı Dāsītān-ı Māżi

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Baħr-i mağrib gönlüne beñzer hemān
ŖUmkı yokdur işbu Ŗummānuñ Ŗayān

O ferîşte Óaql-ı güldür fı'l-mesel
Tut sözün Óilmiyle kııl Óālim Óamel

İy kerîm ü güher-i Óālî-neseb
Óİlmiyle Óāķıl iseñ sen talep

Óİlm içinde kāmîl olsan çün melek
Ĥayy olup rūhūñ bula Ĥaķķ'dan dilek

Kendü nefsūñ bilmege kııl Óömr-i şarf
ÓĀmil ol Óilmūñ ile bulup şeref

Ger dilerseñ olasıñ maķbūl-i Ĥaķ
Óİlme dervîş dirseñ okı al sébaķ

Óİlm-i edyāñ okıyup eyle ĥilm
Kim didi *ed-dîñ ü utü'l-Óilm*⁴⁸

Ol Hudā'nuñ Ĥaķķı ki oldur bı-Óayb
Vāhibü'l-Óaql oldurur maÓlūm-i ġayb

Kendü nefsūñden olursañ sen sebaķ
Bil ki maÓlūm ola saña Óilm-i Ĥaķ

Ĥikmet oldur kim ĥaķıķat añlaya
Hem şerîÓat hem tarıķat añlaya

Nefsūñi bil gör ki pes aslı neden
Müómin eyle ki ire rahmet zü'l-menen

Nefsi çāker eyle rahmet bulasın
Āhiretde cāna cennet bulasın

Óİlm egerçi cins-i nevÓ-i faşl olur
SaÓy idüp ol Óilm öğren ki asl olur

Der-Beyān-ı Meclis-i Āķır

[*FaÓilatüñ / FaÓilatüñ / FaÓilüñ*]
Ĥaķķ'a minnet ki oldurur rabbü'l-enām
Virdi Óömrî söyledüm emlaĥ kelām

Üç yüz elli hem sekiz meclis daĥı
Söyledüm ki geldi sāmiÓ āķı

İstimāÓ it kim daķāóıķdūr sözüm
Cümle esrar u ĥaķāóıķdūr sözüm

Hem ĥaķıķat ehline divāne rāz

⁴⁸ İlimli olmak dindendir.

Hem tarîkat sâlikine dil-nüvâz

Gerçi kim gâyet fakîr ü kemterem
Hür-ı üftâde [vü] za'îf ebterem
Lîk sözüm dürr-i gevherdür benüm
Beñz-i dühter şehd ü şekkerdür canum

Her Öibâret içre vardur hâleti
Gerçi hâli yok Öibâret âleti

Lafz-ı manşûruñ dilinde hür ola
Dise ahîr bil kim aña zor ola **[T-529b]**

Fi'Ölümü ço kavlime kılğıl nażar
Sözini gör şâhibinden kıl güzâr

İy Hudâ nûrı Muhammed hürmeti
Rûz kıl Firdevsî'ye sen cenneti

Ger dilerseñ rahmet ide ol Hudâ
Vir şalavât be-cânı Muştafâ

Süleymannâme'nün Üç Yüz Elli Yidinci Meclisinün Zikrindedür

[Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün]

Söylegil iy tütü-yi şekker-şiken
Kim saña lâyıkdurur dimek sühân

Çünkü irişdi faşl-ı Nevruz-ı zemân
Cennet-i Firdevs'e döndi eski cihân

Muhterem vaqt oldı gâyet hoş şerîf
Gel gülistân açılıpdur ki latîf

Nutka gel iy bülbül-i şirin nefes
Çarh geçer dimedin saña bes

Çün geçer faşl-ı nehâr irer hazân
Bir karar kılmaz âhir bu zemân

Dil revân söyler iken söyle kelâm
Dem gele ki hâk ola cismün temâm

Şahn-ı sebze pür durur güllerle çün
Her çemen açıldı sünbüllerle çün

Çün bitürdi taze gül devri kühün
Nutka gel bülbül diya bir nev-sühân

Nev-baharuñ faşlı irdi çün cedîd

Rüşen oldı Óälemi çün rüz-ı Óıyd

Lutf idüben nutqa gel şırın zebân
 Âayf ola gizlü qalursa bu beyân
 Söz güher ağzı şadefdür fı'l-mesel
 Söleyicek farkı ider şâhib-kümel

Câhil ebkem kim ola yâ pür-hüner
 Söleyicek ma'ölüm olur nâm-ver

Söyle imdi tütü-i şırın-kelâm
 Çün Nizâmî naẓmuña virgil nizâm

Qânı Şeyhî Âhmedî vü Enverî
 Yırde yatur cismi aluben serseri

Fursat elde var iken söyle sözün
 Dem gele ki toz ola sinde özün

Cehd kıl ki qala senden yâdigâr
 Ki ide târih anı devr-i rûzgâr

Bu Süleyman-nâmesin eyle temâm
 Kim du'âdan yâd olasın şubh u şâm

Çün degüldür cismüne bâkı âyât
 Kim alur için dahı âb-ı âyât

Der-Beyân-ı Kıssa-ı ÖUmķ-ı Abhâr u Sahn-ı Hikmet-âmiz

Loķman ibn ÓÂd ol âkım-i üstâd qavlınce sühan-mendân-ı âkâyıķ u çehre-küşâyânı süvâr-i daķâyıķ ol vechle şâhih hikâyet iderler ki ve Eflâtun-ı Yunânî ol cihânuñ zû-fünün sühan-mendânı naķlınce râviyan-ı aħbâr ve nâķilân-ı muhtar şöyle rivâyet iderler ki kaçan ki Loķmân Âkım “Deryâlaruñ aslını bu vech ile zıkr idüp dahı yigregini deñiz mâliklerinden teftiş eyle.” diyicek Süleymân peygâmbere *Óaleyhi's-selâm* müvekkel-i deryâ-yı Zerrâhe naẓarına karşı okuyup yayı taht kenarında Óâc abanos şandılar. Loķmân Âkım'üñ alt yanına geçüp oturdı dahı Süleymân-ı nebî *Óaleyhi's-selâm* su'âl idüp eyitdi ki “Yâ müvekkel-i deryâ, deryâ-yı heft kânenüñ hükemâ Óaķlı irdükçe aslını faşlını tül-ı Óarzını egerçi kim [T-530a] Loķmân Âkım beyân itdi. “Ammâ ki deryâ qa'ırında ne varduğına fikr-i insân Óaķlı u idrâk idemez ve illâ ki sizlerüñ ma'ölümüdur ki seyranunuz deryâ içindedür ve qa'ırında ne varduğın bilürsen imdi haber vir bize ki bu deryâlaruñ dibinde ne vardur bilevüz.” diyicek. Zerrâhe eyitdi. “Yâ nebiyyu'llâh ma'ölümüñ olsun ki dükelî deryâ qa'ır bir degüldür. Şol deryâ ki yiri götürür bahri muhi't-i ekberdür kim yidi qat yiri ve yidi qat Kâf tağları anuñ içinde bir avuç balçık qadardur ki bir göl içine düşmişdür veya bir vâsi' şahrâ

vasatında şütr-i murğ biÖaynihi sincaba ola yâ olmaya ve dahı ol deryâ-yı ekberün ki ismem baħr-i aqyânüsdur. Yidi Qāf tağların ve yidi qat yirleri bir melek iki eline bir tabağ gibi alup götürmişdür ki ol melegün başı Öarşı Öažim ayağı altındadır ve ayakları yidi qat yirden aşığa bir ferşi Öažim üzerindedür ki ol feriş Öažim öküzün başında iki şāhi arasındadır ve öküzün ayağı dahı bir Öažim balık üzerindedür. Anuñ bigi Öažāmetlü balıkdur ki ol yidi Qāf tağları ile yirleri götüren melegün kademi altındağı ferşi başına alup götüren ševr-i Öažimün ayakları ol balıguñ arkasındağı pullaruñ bir pulınuñ şarusı üzerinde karar itmişdür. Kıyās it ki ol balık, seng gibi Öažāmetlü dabbedür ki ol qadır-i ber-kemāl-i kudretin izhār itmek için yaratmışdur ve dahı ol balık baħr-i aqyânüs içinde var mıdur yok mıdur belürür belürmez bigi dahı ol balıguñ nafaqası vardur ki günde Allāh’uñ emri ile ol hıdmete konılan ervāh-ı tekvınler deryā içinde balıklardan sürüp ol hūt-ı ekberün nażarına iletürler. Ol dahı bir niçesin dama çıkup yorup nefsine Öazā virür. Ammā ki yâ nebiyyu’llāh anlar dahı anuñ gibi balıklardur ki bir gün Süleymān-ı Hākim mahlūkātı āb-ı devrānında yıl tahtını hadem ile hašem ile götürüp kūh-ı billūr šāhrāsında muhīt kenārına getirüp yiryüzine indürdi dahı Süleymān-ı Hākim mahlūkātı āb çerisin qondurdi ve niçe gündi ki Öaskeri acıdı zevādeleri dahı dönmiş idi. Zirā ki birinci qat Qāf eteginden yıl tahtını götürüp gitmiş idi. Gice ile gündüzde yıl tahtını götürüp iki aylık yol gitmek ile Qāf eteginden kūh-ı Elbruz’uñ cānibi şer kıyısına talup deryāya gelince dört yıl temām olmuş idi, zevāda qalmamış idi. Pes ol sebebden kūh-ı Elbruz’uñ leb-i deryāsına qonup dıv cinn meliklerine gül [u] ifrit perı ser-henglerine hükü itdi ki Kūh-ı Elbruz’dan yırtıcılar için hayvānāt cemÖ idüp götürdiler. Şöyle kim tağ taşı götürmezdi ve andan baħrı **[T-530b]** cinniler hükü itdi. Deryādan ol qadar balıklar çıkardılar ki nihāyeti yok ve Öafārit-i ehremenler dahı hükü itdi. Ne qadar ħubūbāt varsa Öālem etrāfindan şol deñlü getürdiler ki kūh-ı Elbruz etegi nebātāt ile toldı. Andan Süleymān-i Hākim mahlūkāt-i ābı diledi ki Öaskerin ziyāfet ide. ħubūbāt yiyen mürğān tāōifesine dāne döküldiler ve yırtıcı cānverlere tağı hayvānātı atlardan qismet itdiler ve şüÖabin ħayāt sınıfına balık kellelerin ve atların qismet itdiler ve zübāb [u] megese şikembe ve bağırsak taqşım itdiler. Muħāśsal-ı kelām Süleymān-i Hākim mahlūkāt-ı ābınuñ şol qadar leşkeri var idi ki Kūh-ı Elbruz eteginden biñ fersāh yire şıgmaz idi. Çerendeyi Kūh-ı Elbruz büriyüp perende hevāyı qapulmuş idi. Pes temām yemeklü yemegine meşğül olup dururkem nā-gehān deryā-yı muhīt-i ekber cūşa gelüp qaynadı. Emvāc-ı felege çıkup övindi dahı bu deryādan bir dabbe belürdi. Yir ile gök arasın tutdı. Melāōikeler ol Öalāmeti görüp taht-ı Süleymānı yıl götürmek qayısı qalmadı. Melāōike tahtı ile esbābiyla gökyüzine qaldurdılar ve lākin biñbir ümemden anda ne qadar cemÖ olmuş mahlūkāt varsa ol ziyāfet qaydı için cemÖ olan niÖāmiyla ol dabbe ağı açup dama çeküp ser-cümlesin yutdı. Şöyle ki ol leşkerden ne bir āhād qurtuldi ve ne hūd. Ol qadar cemÖ olan

zār u zevārdan bir hâbbe qalmanı. Ol dabbe yutdı dahı deryāya talup na-bedıd olup getdı. Süleymān-ı Hâkim melâóikeden ol dabbenüñ Óazametın görüp n’ıdüğın sordı. Cevāb virdiler ki “Yā Süleymān bu dabbe şol balıqlardandır ki yidi qat yirleri götüren balıguñ nafaqası olacağ semeñler sınıfındandır. Yir altında muhîť-i ekberden çıqıp Qāf kafāsından deñiz ile tolanup bu yiryüzinde ağan muhîť-i şağırle aqıp bunda gelüpdür. **Nażm:**

[Fāóilātün/ Fāóilātün / Fāóilün]

Yā Süleymān ibn Dāvud iy emir
Görenler halk itdi deryāda ol qadır

Var kıyās it şevr-i hūt olduğın
İşbu sözden Óibret alup irüdir

Neşr: Hükemā qavlınce müvekkel-i deryā Zerrāhe bu Óibretu’llāh sözleri söyleyicek Süleymān-ı nebı *Óaleyhi’s-selām* Óibret alup eyitdi. “Bu baħr-i ekberi cemıó deryāları hiç seyr itmiş ol balığı ağızı gözi ile görmüş kimse var mıdur?” diyüp suóāl idicek cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh baħr-ı girdāb ekber ki muhîť-i şağırdedür mağrib deryāsı kenārında anda deryā kaóırında rüzgār-ı dıde bir müvekkel-i baħr vardır ki ismine İngimās müvekkel dirler. Niçe Süleymānlar nażarına varmışdur yigirmi dört biñ yıl baħr aqyānūs **[T-531a]** gezmişdür baħr-i girdāb-i ekberden girüp yidi qat yir altına gitmişdür. Öküzi balığı teferrüc itmişdür ve andan tā hālāó-ı malóyı görmüşdür ve Óarş-ı Óażımı yidi qat küşādan ejdehānuñ ağızı içindeki yidi qat cehennemı seyrān eylemişdür. Ve andan felek, kamer birle hevāya ağıp Óarş-ı Óażım ayagında ağan deryā ile Qāf kafāsındağı baħr-i aqyānūsa dutmışdur ve andan Kāf tağlarını seyrān qılıp yiryüzindeki deñiz için seyrān iderek gitmişdür. Eger ki yā Süleymān-ı nebı İngimās melık ki daóvet qılıp getürdesin. Deñizlerüñ dibinde ne varduğın köhni birle temām bilesin.” diyüp cevāp viricek. Süleymān peygāamber *Óaleyhi’s-selām* işidüp şād oldu. Eyitdi kim “Ola ki anı varup bize daóvet qıla.” Zerrāhe eyitdi. “Gelemez ol kimse sözi ile illā ki tekvin-i baħr ÓĀlı ħazretüñden selām idicek mutıó olup gelür.” diyüp cevāb viricek Süleymān-ı nebı *Óaleyhi’s-selām* Ebtār-ı Egurnüş tekvin-i baħrı daóvet itdi. İzn-i Rabbāñi ħükm-i Sübhāñi muócipe-i Süleymāñi birle an vaqt içinde ħāzır oldu ve ħazretine selām virüp ve qarşusına el qavşurup ħıdmete tırdı. Andan Süleymān peygāamber *Óaleyhi’s-selām* emr itdi kim varup İngimās melık ol melıke müvekkel-i baħr getüre, Óaqabince Quds-i mübāreke yitüre ve lākin lutf ile iózāz ile getüre, cebr itmeye. Muħāssal-ı kelām sözü dirāz kılmayalum. Ebtār-ı Egurnüş tekvin-i baħr ħükm-i Süleymāniye maómür olup dem çeküp açup gitmedi. ħıdmet-i Süleymān’ı edā itmekde ammā ki bizüm kıssamız ez-ān cānıb deñiz meliki Zerrāhe meleke geldi. Nite Süleymān ħazreti *Óaleyhi’s-selām* yine suóāl itdi ki “Yā

olduğı ecluden deryā-yı mağrib gāyet Őamiş vehm-i girdāb-i ekberden deryā-yı mağribindedür ki cemîŐ yir üstinde olan ehcār-ı enhār-ı külliye ol girdāb-i ekberden aşğa geçüp yidi kât yir altındağı öküzü balığı ve yiri götüren deryā-yı akyānūsa dökülür ve deryā-yı akyānūs dağı Őarş-ı ferşi yidi kât yiri kuşadan ejdehānuñ ağzında olan cehennem üzerine dökülüp mahv olur. Şol kırmış demür şaca şu dökülür āb gibi ve dağı ya nebiyyu’llāh deryā-yı mağrib kaŐrın Őibretu’llāh nesne girdābı ekberdür ki anuñ şerhi tavıldür. **[T-532a]** İnşāŐa’llāh İngimās melekden işidesiz ve lākin yā nebiyyu’llāh baħr-i mağribüñ dibinde Őacāyibāt çokdur. Evvel buñı Őibret Őažametü’llāh dābbeleri vardur. Ancılayın büyükdür ki eger birisi kuruya çıkup mağribde tursa maşrıķda görüneydi ve eger maşrıķda tursa mağribde görüneydi ve şu ejderhaları tinninler vardur ki tül-i Őarzına göz irmez. Şöyle ki kırı yire çıkşa yidi güne kōmayup yidi iklimüñ halāyıkın deme çeküp hep yuda. Yidi Őālem Kāf’dan Kāf’a harāb ideydi. Nitekim Süleymān-ı ĥākim mahlūk-ı ābınüñ deryā kaŐrında billür-ı kusūrın yutduğı gibi ki eger icāzet olursa naķl ideyim. **Nażm:**

[FāŐilatiin / FaŐilatiün / FāŐilātün / Faöilün]

Ger icāzet virür iseñ iy emiri tāk-ver

Şerĥ ideyin bu ġarāyib kıssayı virüp haber

Böyle diyüp anda Zerrāhe olur ĥamüş pes

Diñle imdi kıssa nedür vir şalavāt nām-ver

Der-Beyān-ı Kıssa-ı Süleymān-ı Ĥākim-i Mahlūkāt-i Ābi vü Hikāyet-i Ģaribiyye

Ĥükemā kavlince Zerrāhe böyle diyicek Süleymān-ı nebî Őaleyhi’s-selām emr itdi ki şöyle cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh birgün Süleymān-ı Ĥākim deñiz maliklerine suāl itdi ki deryā-ı mağrib kaŐrında Őacāyibden ne gördünüz?” Cevāb virdiler ki “Çok ġarāŐib gördük ammā ki mağrib baħrinüñ vasatında Őumķ ĥaddinde billür-i aŐžamdan bir kubbeye gördük. İçinde nūr mişāli bir niçe nesne şevk virür. Billürdan kapısı var ve elmasdan kufl var. Her kimesne ki açmağa alursa helāk olur.” diyü naķl itdiler. Süleymān-ı Ĥākim eyitdi. “Mümkin ola mı ki anı deryā cinnileri getirüp nażaruma getireler?” Cevāb virdiler ki getürmesi mümkin degil iki nesneden ötürü. Evvel bu ki kubbeye didigümüz bir kara tağca var. İkinci bu ki el yoksa helāk olur diyüp haber viricek Süleymān-ı Ĥākim kaşd itdi ki deryāya girüp ol billür kubbeyi göre. Pes ĥadem [u] ĥaşem ile miħnetime geçüp oturdı ve yile ĥükm itdi, yıl tahtını götürdi Kūh-ı billür etegine yitürdi. Çünkü demin billūra taht indi, Őasker-i

Süleymân kındı. Andan cin haccalarına hûkm itdi. Kûh-ı billûrdan bir tağ gibi parasın irüp kazdılar ve içini oyup bir mücevvef hammâm kubbesi mişâlinde düzdiler ve billûrdan bir küçük kapu itdiler. Ammâ ol Óažım billûr kubbeyi şöyle yoksa düzetdiler ki cam sırçası mişli içinden bağan taşrasın görürdi. Andan Süleymân-ı Hâkim hûkm itdi. Bu billûr kubbe için biñ bir kılplu bir vâsiÓ şahn düzetdiler. Polâtdan ve bu kubbe [T-532b] vasatında koyup düzettiler ve harfinde Óamûd mişâl demur nîzeler dikdiler. Deñiz cânverleri yutmasunçün dañı Süleymân-i Hâkim ümerâ vü vüzerâ ile kırk günlük azuk şü hâzırlayup kubbe içinde koyup dañı kapusını muhkem berkidüp şü girmemek içün kapu aralıklarına lehm-i şım akıdıp berkitdiler dañı perrişler Süleymân-ı Hâkim billûr kubbe ile götürüp mağrib kenârına yitdiler. Leb-i deryâya gelicek perrişler kubbeyi yiryüzine indürdiler. Andan biñ bir deñiz malikleri biñ bir kılpluna yapışup götürüp gitdiler. ÓAžm-i Óamş-i deryâ itdiler dañı deñiz mâlikleri deñiz içinde billur kubbeyi götürüp ki giderlerdi. Deñiz mahlûkâtını dañı ol Óacâyib heybet altı yüz bir dürlü ümmetini dañı deryâ-yı mağribûñ içinde Süleymân bin hâkim kubbe içinden nažâr kılup vüzerâ veü ümerâsıyla teferrüc iderlerdi. **Nažm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Kubbeyi bañr-i müvekkeller götürüp çün gider
Ol Süleymân halkı bañr-i kubbe içinden seyr ider

Seyr ider deryâ-yı mahlûk-ı cihân ol şeh-i cihân
Vir şalavât Ahmed'e ammâ tâ dâóim dañı nedür

Der-Beyân-ı ÓAžâmet-i Taht-ı Süleymân İbn Dâvud ÓAleyhi's-selâm

Hükemâ şavlince müvekkeli deryâ-yı Zerrâhe sözün bu araya getirünce müvekkeli bād Nağmağâóil hâzret-i Süleymân'a Óaleyhimü's-selâm gelüp selâm virüp eyitdi ki “Yâ nebiyyu'llâh emr itdüm tahtuñı yıl yirden yuğaru on iki fersâh hevâya şaldurdu. Hûkmün yirine geldi şimdi ki Óazmün şancarudur ne tarafa gidersin ki yıl tahtuñı götüre?” diyicek cevâb virdi ki “Şuds-i mübarege giderem. Himmet şöyle it ki Óaşr namâzın Şuds şehrinde atam Dâvud peygâmbet mescidinde şılam.” diyicek müvekkeli tekvin rihe hûkm itdi. Şuds-i mübarek cânibine dem çeküp taht olunca uçdı. Riyâh-ı merkeb serir-i Süleymân dañı âheste âheste tahtı yiryüzinden yaña dört fersâh yir yuğaru şalınca indürdi dañı serir öñin Şuds cânibine dönderdi dañı yirle gök arasında seriri götürüp Kıbrus'dan Şuds-i mübarek canibine Óazm idüp giderdi. Serir üzerindeki âdemî-zâd rüy-ı zemîne nažâr kılup şehirlerini köylerini teferrüc iderlerdi ve perrişer cinnîler melekleri leşkerlü leşker ile serirün şağ tarafında dem çeküp şanad açup uçarlardı ve dıv ü Óafârit ser-hengleri serirün şol tarafında şara bulut gibi kükreşüp giderlerdi ve nefeslerinden gökyüzünü siyâh iderlerdi ve yırtıcı şuşlar dañı Şımurğ-ı

Ḳāf ile serîr-i Süleymânî üzerinde ḵanād açışup uçuşurlardı ve dābbe tartıcı [T-533a] ḥubûbât yiyici murġān ile bülbül gūyā ve hezār destān ile cennetden çıkan tāvûs kuşu birle tûṭî-i şekker-şiken dahı şehper düzedüp bal u perr şalup baş kaldırup boyun uzadup ḥadem ü ḥaşem Süleymânî’de biñ bir ümem eşkālîne naẓar şalup ḵādirûñ ḵudret-i ber-kemālîne şanıŖuñ şunŖ-ı celālîne efrîn eyleyüp dillü dilince ḥālîḵa tesbîḥ ḵılup ötüşürlerdi ammā ki Şāh-mārān dahı ol ḵāmeti ḵara taġ gibi gözleri cehennem ucaġı ağızları şalyarı ırmaġ gibi Kūh-ı Elbruz ḵullesi başlu ve İskender seddi dişlü zebānı baḵışlu yıl ırmaġı aḵışlu ejdehānuñ ḵafasında zerrîn sîni üzerinde laŖlîn tabaḵ içinde otururdu. Ḳara bulut kanadların açup hevāda serîr ḵafāsınca uçup götürdi ve bākî yıl kanadlu Ŗavretler dahı ḥammām ḵubbesi mişālî başların ḵaldırup yanar kül-hān gibi āteşi ağızların açışup yiryüzine zehr-i ḵātîl şacışup ḥışımlu ḵara bulut gibi birbirin geçüşüp giderlerdi. **Naẓm:**

[FaŖilātîñ / FaŖilātîñ / FaŖilātîñ / FaŖilîñ]

İşbu tavrıyla Süleymān taht-ı gökde hoş gider
Yiryüzinde şehri kûyın halk anı seyrān ider

İns ü cinden kim görürse Ŗibret alur ol zemān
Dinle imdi ḵıssa nedür vir şalavāt pür-hüner

Der-Beyān-ı Şehr-i ŖUkıyya Be-Ḳıssa-i Süleymān-ı Ḥākim Mahlûḵ-ı Âbî

Ḥükemā kavlince Süleymān bin Dāvud’uñ Ŗaleyhi’s-selām tahtını yıl yirle gök arasında Ḳuds-i mübārege toġrı götürüp gitmekde ve her ne vilāyet üzerine uğrayup bulut gibi geçerse halkı yüksek yirlere çıkup teferrüc itmekde ammā ki Süleymān ḥazreti Ŗaleyhi’s-selām taht üzerinde oturup Zerrāhın birle kelimāt-i Süleymān-ı Ḥākimî deñiz mālîkleri billur ḵubbe ile deryā-yı maġrib için seyr itdürdüġin ḥikāyet itmekde nite ḵaçan ki söz buraya irdi. Andan Süleymān peygāمبر Ŗaleyhi’s-selām eydür “Yā müvekkel-i baḥr-i maġrib bu ġarāyib ḵıssa temām olınca lutfuñdan ḥikāyet eyle. Süleymān-ı ḥākim mahlûḵāt-ı âb deryā-yı maġrib içinde ġarāyibinde dahı ne gördi ise rivāyet eyle.” diyicek. Andan müvekkel-i bahr-i melek Zerrāhe dile gelüp eyitdi. “Yā nebiyyu’llāh ḵaçan kim Süleymān-ı Ḥākim deñiz mālîkleri bir nice gün deryā dibinde billür ḵubbeli götürüp ki gitdiler. ŖĖkabet deñiz mālîkleri mesken tutduġı ŖUmḵ şehrine yitdiler. Ne ḵadar deñiz mālîkleri var ise üç fersāḥ miḵdārı deñiz dibinde Süleymān-ı ḥākime ḵarşu çıḵdılar. Gevher şeb çıraḵlar tuḥfe iletüp ol billür ḵubbenüñ pülād-ı şāhnı üzerine [T-533b] yir yir düzdiler şanasın ki dürr-i gevherden billür ḵubbenüñ çevresine havalı çeküp şeddād-ı Firdevsî cevheri ḵaşr düzdiler. Andan Ŗizzet ile ŖUmḵ şehrine getirüp deñiz mālîklerinüñ ser-hengi sarāyına indürdiler dahı bir yüce Ŗālî küçek var idi. Anuñ üzerine ḵondurdılar. Andan deryā mahlûḵāt-ı ser-hengleri altı yüz bir dürlü baḥr-i

ümem melikleri saf bağlayup mertebli mertebesince karşısına dīvān turdılar. Andan Süleymān-ı hâkim mahlûkât-ı baḥr dahı ol billûrın muşaffâ mücellâ kubbenüñ içinden naẓar kılup deñiz mālîklerin deryâ mahlûkât-ı ser-henglerin altı yüz bir dürlü ümemüñ birbirine muğayir heybetlerin Ŗacāyib-i ğarīb sūretlerin görüp kâdirüñ kudretine sâniŖuñ sunıŖna ḥayrān ıalup kendüye bu Ŗaẓım saltanatı muḳadder iden deryâ mahlûkâtın dahı emrine fermān-ber ve çāker iden ve deryâ-yı mağrib kaŖındağı ŖUmḳ şehrın görmesin müyesser iden Allāh’a çok şükürler itdi dahı andan dönüp bu kubbe-i billûr içinden gözlükden baḳar gibi bu şehre naẓar itdi. Bir Ŗaẓım ulu şehir gördi, vasfa ḳabıl degül her cānib tāk eyvānlar yapusunuñ cümle taşları ruḥānī ekseri şimmāḳı mermer ve pencereleri dahı yeşil yeşimden. Ammā ki ḳubbeleri ser-cümle zebercedden ve yir yir yıķılmış yirleri var ammā maŖmūr ziyāde ve dahı anuñ bigi Ŗaẓım Ŗamūdları var ki kırḳ kişı ḳulaçlasa irişmeye ve bir Ŗacāyib dahı bu ki ḳubbeleri üzerinde şeb çerāḳları varken gibi şuŖle virür şehir içre deñiz mālîkleri ile ve baḥr-i ümem ile enār dānesi gibi toptolu ğāyet taŖaccüb idüp Süleymān-ı Hâkim Ŗaleyhi’s-selām suŖāl idüp eyitdi ki “Yā deñiz mālîkleri bunuñ gibi deñiz dibinde bu rüḥa mı zengin envāŖ mermerler ile kārġir ḳusūr yok. Ḳusūrları burc-ı esed gibi çevresinde ḥişār burcu bārūları var içinde saray tāk eyvānları kim yaptı. Ola biz bunun bigi binaları Ŗacāyib-i ğarīb ḳoruda yiryüzinde dahı görmedüñ ve görenden dahı haber işitmedüñ. Deñiz dibinde ḥod binā yapılmāḳ mümkün degüldür” diyüp suŖāl idicek cevāb virdiler ki “Yā Süleymān-ı hâkim bu deryâ-yı mağrib dibinde yiryüzinde ḳudıra. Ne vech ile yir yir binālar var ise hemcünān deñizler dibinde dahı binālar çokdur kim ḳadım zemāndan ḳalmış. BaŖı maŖmūr ve baŖı virān ammā ki abādānlığından ḥarābesi çokdur veli deryâ-yı mağrib dibinde bu şehri ŖUmḳ gibi Ŗaẓım şehir yokdur ki deñiz mālîklerinüñ ser-hengi taḥtına mıdur?” **[T-534a]** diyicek Süleymān-ı hâkim deryâ dibinde binā olduġın taŖaccüb idüp yine sordı ki “İy deñiz mālîkleri şimdi bu şehrdan yukarı deñizüñ yiryüzine berāber hevāya çıķınca ne miḳdārdur derinliġi itdiler ki miḳdārını bilmezüz ve lākin bir nefesde insān menziline bir gün bir gicede gitdüġi yolu aluruz. Bu takdirce bu şehir ŖUmḳ’dan deryâ yüzine çıķmaġa felek yüzine baḳup ay u güneş teferrücin itmege heves kılup ḳanı yāydan göge atılmış oḳ gibi çıķsaḳ on günde on bir günde nihāyet on iki günde çıķarur. Zirā ki deryâ-yı mağribden derin yiryüzinde deñiz yokdur.” diyü cevāb viricek. Süleymān-ı hâkim eyitdi “Yā bunuñ gibi derin deryâ içinde bu şehir-i ŖUmḳ’ı kim yapmış ola hiç bilür misiz?” cevāb virdiler ki “Bilmezüz, bu şehir kim yapduġın farḳ kılmazuz. Her ne ḳalan rüzigār dide deñiz maliklerinden ki sŖoraruz. Biz ata dede şöyle gördik diyü haber virürler. Ammā şol ḳadar farḳ idevüz ki bu şehrüñ cānib-i şarkında şummāḳı mermerden bir Ŗamūd vardır. Ğāyet yüce ve üzerinde yeşil zebercedden bir peyker vardır. Ğarīb heybet, meḥib-sūret elinde elmāsdan bir levḥ tutar ve levḥ üzerinde

yidi satır var yazılmış tığla rüşen kazılmış. Eydürler ki bu şehir yapan pâdişâhuñ ol peyker sûretidür ve ol yazı ki levh üzerinde kazılmışdur. Târih bünyâd şehridür diyü naql iderler velî hattı kimse okıyamaz bilinmez. Nidügi diyüp deñiz mâlikleri haber viricek. Süleymân-ı hâkim dahı hûkm itdi. Ol billür kubbe-i şâhan ile deñiz mâlikleri götürdiler. Dahı Allâh tekbir getirüp gitdiler. Şehrden çıkup ol Óamûd kenarına yitdiler dahı Óamûduñ mukâbelesine kubbe-i billürü getürecek. Kubbe içinden nażar kılup gördi ki bir Óaẓım Óamûd şummâķı mermerden anuñ bigi yüce ki on yidi arş-ı Óarz var ve yüz yetmiş arş-ı ÓArab arşıyla uzun var. Velâkin bu Óamûd yek-pâre ve Óamûd üzerinde yeşil zebercedden bir peyker var nite yıl üzerine süvâr olmuş. Altı ellü arslan başlu ve balık arkalı bebr göğüslü Óuķķâb ayaklu bir elinde elmâs levh dutar. Müdevver âyiñe şeklinde ve bir elinde câm dutar billürdan ve bir elinde elmâsdan kalem dutar ve bir elinde elmâs seyf dutar ve bir elinde yeşil zebercedden pıl serin dutar ve altıncı elinde lâciverd taşından [T-534b] âsmânı çeng dutar ve ammâ ki her birisin üstâd ancılayın şanÓatıyla işlemiş ki gözler görmüş degil. **Naẓm:**

[FâÓilatün / FaÓilatün/ FaÓilün]
Gör ne üstadlar gelüpdür Óâleme
Urdı bünyâd işbu hâke yok dimeye

Hey neler geldi cihâna hem gelür
Hâl-i Óâleme maÓlüm ahi Óâlîme

Neşr: Hâķım ķavlince Süleymân-ı hâķim hûkm itdi. Levhe ķarşı ķaldurup tutdılar. Süleymân-ı hâķim ki zemânında yetmiş iki dürlü dil ki bilürdi. Yazup okıyup cemîÓsinüñ müşķilin hâl kılurdi. Andan ol levhüñ hürüfin ķäre idüp bilemedi. Ne dilce olduğın fark kılamadı. Andan dönüp vezîrine suÓâl itdi ki bu peykerüñ heybeti ve altı elinde altı dürlü nesne tutduğı neye işâretdür. Vezîr cevâb virdi ki “Bu peykerüñ sûreti şekli arslan olduğı burcı esede delâlet ider ve başı şîr-i ser olduğı güneşe taÓalluķdur ki yıldızlaruñ başı bigidür ve bir elinde âyiñe levh dutduğı kamer yıldızın ve bir elinde câm dutduğı müşteri yıldızına vir elinde seyf dutduğı mirrih yıldızına delâlet ider ve kalem dutduğı Óutârîde ve çeng dutduğı zühreyi işâretdür ve bir elinde pıl serin dutduğı zühal yıldızına işâretdür. YaÓnı demek ister ki ben bir pâdişâhdum zamânumda ki yidi yıldızlar dileğümce felekde devr iderlerdi ve bu şehrüñ bünyâdın urduğum târihinde güneş şerefinde esed burcından idi ve altı yıldızlar dahı güneşe muķârin şereflerinde yidi ve devrin zuhal idi demek ister ve bir dahı arslan başlu olduğı demek ister ki arslan gibi Óâlemi pençe almışdum ve arķası balık sıfat olduğı demek ister ki bahri mahlûķât dahı hûkmümde yidi ve bebr göğüslü olduğı bu ki birinci cânverler heybetümden ķan ķuşanurlardı ve ÓAnķâ pâyı olduğına delil bu ki Óanķâ ki ser-cümle atyârın ulusıdur benüm ayağuma gelüp ser-cümle mürĖân ile yüz sürerlerdi ve file süvâr

olduğına delil bu ki egerçe cihānda fıl gibi çok yaşadum ve lākin Óākıbet rûhum bedenümden rucûÓ idüp ben bu yüksek Óamüd üzere çığduğum gibi rûhuma dahı felege çığup pervāz urup getdi demek ister. Özgesin Allāh bilür kim Óāllemü'l-guyübdur.” diyüp vezir cevāb viricek Süleymān-ı hākim işidüp tahşin kıldı dahı deñiz mālikleri ve ğayrı mahlūkātıdur ya Süleymān’uñ ol hattı oğımaduğına hāsüdlar taÓaccüb idüp serzeniş itdiler. Andan **[T-535a]** Süleymān-ı hākim Allāh’a niyāz itdi tā kim duÓāsın müstecāb olup birinci řat gökden bir ferişte gelüp deñiz mahlūkātı gözinden nihān Süleymān-ı hākim Óayninde Óayān ol levhı oğıyup eyitdi. **Nażm:**

[FāÓilatiin / FaÓilatiün/ FaÓiliin]
Şöyle didi ol melek anda Óayān
K’iy bu şehr seyr iden şāhib-zemān

Müddetiyle çün bu şehre iresin
Bu Óamüd üstinde şekil göresin

Bilesin kim bā nıdem Keyümers Şāh
Dilegümce seyr iderdi mihr ü māh

ÓĀlemi Kāf’dan Kāf’a dutdum temām
Şarķ u ğarbuñ halkı olupdı baña rām

İşbu şehri kim görirsin üstüvār
Burc u bāru çevresi muhkem hısār

CemÓ idüp halkı cihānı has u Óamm
Elli yılda şehri yapdurdum temām

Kendüme bu şehri kı lup taht-ġāh
ÓIyş iderüm ġice gündüz sāl u māh

Cismüme irmez şanuben mevt-i ecel
Mülkime gelmez şanup naķs u hālāl

Hiç ecel ġussāsını yimez idüm
Tahtumı āhir ala dimez idüm

ÓÖmre ġarrā olmış iken bu gözinin
Mevt irişdi baña tā ki añsuzın

Terk idüben taht u tāt māl u genc
Hāsıl itdüm derd ü mevt ü renc

Sinle içre yidi atum zübāb
Üstühānum çüriyüp oldum türāb

Çarh ü eskin gözüme teng iy şāh

Sinle üzere kırdum ahır bār-gāh

Ad ile olmuş iken Keyümers̄ mır
Pes naşībüm oldı ahır kıra yır

Hayra harc eylemeyüben genc-i men
Sinlere çekdüm Óazāb renc-i men

İşbu şehri kim görürsin bahtiyār
Óİyş iderdüm bunda men leyl ü nehār

Çünki gördüm mevt irişdi baña zor
Şekl bunduruben dikdüm Óamūd

Yazmışam tārīhi kıoyup yādigār
Tā ki okıya anı halk rüzigār

Var kıyas it ki ol Keyümers̄ emır
Niçe aÓzam şāh idi ki kebır

Buncılayın şehri bünyād eyledi
Yapdurup mermerle ābād eyledi

Aña dahı kıalmadı fāni cihān
Saña dahı kıalmadı bākı hemān

Ğarrā olma Óömre imdi şehriyār
Kim degüldür Óamūd-ı devlet pāydār

Böyle diyüp āhir itmiş levhı pes
Vir şalavāt Ahmed'e şirîn-nefes

Der-Beyān-ı ÓÖmr-i ÓĀlim Ez-Naql-i Loqmān Ĥākim Be-Ĥavl-i Ĥükemā

Ĥükemā kavlince ol melek levhı bu vech ile okıyup Süleymān-ı Ĥākim bahriye teķrır kılup dahı ol melek icāzet alup Ĥıdmet-i Ĥaķķa getdi. Süleymān-ı Ĥākim bahrı bildi ki ol şehri Keyümers̄ Şāh yapmış “Velı nice Keyümers̄ Şāh’dur fark itmediler.” diyüp müvekkel-i deryāyı [T-535b] Zerrāhe sözi bu araya getirince taht-ı Süleymān’ı dahı kıuds-i mübārege yitdi. Nite halk Dāvud peygamberün Óaleyhi’s-selām mescidin görüp ve kıurbān yirin görüp ve maķām-ı İbrāhım’i görüp ve evvel Ādem, āhir MuĤammed Ĥātem-i cemıÓ gelmiş gelecek mürsel peygāamberler ervāhına şalavāt virüp Allāh’a teķbır getürdiler. Andan Süleymān peygāamber Óaleyhi’s-selām bu ġarāyib sözleri dinleyüp Óibret alup ġıdā-yı rūhānı taĤşıl iderken muķaddem gelen Süleymān-ı Ĥākim kııssası tamām olmaduġına ve deryā-yı maġrib ne vech ile gezüp gördüġini aslı ile dikülmedüġine tabıÓat incinüp eyitdi ki “Yā müvekkel-i baĤr ya melik Zerrāhe taht-ı yıl götürmek ile kıuds-i mübārege tız yitürdi. Egerçi kim menzilümüze geldün velı bu Óacāyib kııssa ahırine varmaduġına melül olduk inşāóa’llāh maĤhallinde yine źikr idesin

diñleyevüz. Velî senüñ sözünden bu añladı ki bahr-i mağrib yiri evvel qurınmış soñradan deryâ olmış.” Melek Zerrâhe eyitdi. “Ol hâli bilmezüz Allâh bilür ve resüli bilür.” diyicek Naşen peygâmbere eyitdi. “Ma’lûmuñuzdur ki yiryüzi evvel qurıdı soñra deñiz oldı vaqtâ kim Allâhü te’âlâ tûfânı indürdi. Nûh kavminüñ üzerine göklerden yağmur yağdurdı. Kırk gün ve yirüñ gözlerine dahı emr eyledi. Suyın aqıtdı tâ kim şu tağda o ara beraber oldı. İllâ bu kadar vardı ki gök suyu soğudı ve sovuqlıkda qar gibiydi. Ve yir suyu ıssılıkda kaynamış idi tâ şu ol kadar mürtefi’ oldı ki yüce tağlar başında seksen erişdi andan soñra Allâhü te’âlâ yire emr itdi. Suyın yutdı ammâ ki gökden inen şu bâkı qaldı yir anı yutmadı. Bu yiryüzindeki deñizler andandur. Pes Öaceb midür ki deñiz içinde binâlar bulınsa ki Nûh peygâmbere ümmetinden evvel gelen ümmet Âdem oğlanlarından yapmışdur ve Keyümers’ didi ki “Dahı Âdem oğlanı Keyümers’dür ki meşhûrdur. Tûfân-ı Nûh’dan evvel mağrib zemîn qurı iken bu şehir-i ÖUmq’ı yapmışdur. Soñra tûfân-ı Nûh da deryâ olmışdur. Ammâ ol deñiz ki bahr-i muhîti ekberdür. Bu deñizlerden gayrıdur ki kâdimi deñizdür. Nakli Öulemâ budur ki zıkr itdüm.” diyicek Süleymân peygâmbere *Öaleyhi’s-selâm* ma’lûk görüp dönüp Loqmân Hâkim yüzine bağıdı. Eyitdi “Sen bu husûsda ne dırsın ki deryâ-yı mağribde binâlar ola ve gayrı deñizlerde dahı binâlar ola bu söze kâ’ül misin?” diyicek. Cevâb virüp eyitdi ki “Ne’âm yâ nebiyyu’llâh meleg-i Zerrâhe’nüñ sözi rastdur. Deryâ diplerinde binâlar çokdur nitekim yir yüzinde kârgir binâların yir yirin qalâlarının nihâyeti yokdur. Ba’zı harâb ba’zı ma’mûrdur. Zırrâ ki ya nebiyyu’llâh egerçi kim nakli-i Öulemâ budur ki Naşen peygâmbere zıkr itdüğün bigi **[T-536a]** yiryüzi tûfân-ı Nûh’dan evvel anuñ bigi ma’mûr âbâd idi ki zirâ’at idecek yir bulamazlardı ve cihân sarâyı nesl-i âdem ile enâr dânesi gibi toptolu olmış idi ve yiryüzinde sevâhillerin deve kühistanlarında binâ olmaduğ deşt, beyâbânlarda yir ezâ çok bulunurdı ve çünki tûfân-ı Nûh oldı. Yirden çıkan suyu emr-i Hâk ile yine yir ki yutdı. Gökden yağan yağmur suyu yir alçaqlarında karar kılıp bahr olup merkez ki tutdı andan ol binâlar ki mağrib zeminde alçak yirlerde idi. Cümle deñiz altında qaldı nakli hükemâ budur ki şahîhdür diyicek. Ba’zı müvekkel deryâ ser-hengleri Hâlahıl Dikser itdiler ki tûfân-ı Nûh’dan evvel yedi kat yirleri götüren deryâ-yı akyânûsdan gayrı niçe deryâlar gördük ki qarında kârgir binâlar ve Öağim şehirler ve yüce qalâlar ba’zı harâb ve ba’zı henüz taze yapılmış gibi ammâ ki ekserini ol bina taşlarının deñiz yiyüp mahv itmişdür ve ba’zı rûha mı mermerlerden ki deñiz suyu kâr itmez anların binâsı ma’mûr âbâdandur. Harâbı azdur pes ol deryâların dibinde kârgir binâlar ki vâkı’ olmışdur. Aslındur husûsan bu şehir-i ÖUmq’uñ binâsı Âdem-i Şâfi’dan evveldür ki aba ve ecdâdumuz bu şehirde mütemmekkin ulı gelmişdür. Âdem-i Şâfi hüddan geldi. Ol şehri beyân Keyümers’ bu degüldür ki Âdem oğlı ola diyüp eyitdi ki “Bu müşkilleri hâl idüñ.” didiler. **Nażm:**

[Fā'Ōilatūn / Fā'Ōilatūn / Fā'Ōilatūn / Fā'Ōilūn]

Böyle diyüp anda nāẓifle ĥalāhil daħı bes

Hoş su'Ōāl itdi ĥakīm anda iki şirin nefes

Diñle imdi nice virür ol ĥakīm aña cevāb

Lığeh virgil sen şalavāt Muştafa'ya piş ü pes

Der-Beyān-ı Cevāb-dāden-i Feyşāgores Ĥakīm

Ĥükemā kavlince kaçan ki deñiz māliki Dikser birle müvekkel-i deryā nātıf-ı baħr-i bu vech ile su'Ōāl idicek. Loķmān Ĥakīm fıkır idüp cevāb virmedin Feyşāgores Ĥakīm bunların sözine muzdariپ olup bi-tevaffuķ cevāb virüp eyitdi ki “Yā deryālıkları āgāh olañ ki egerçi kavlinde Keyūmerş Ādem Peyğamber’ün evvel olan oğlıdur ki Ādem vefātından sonra cihān mülkine şāhlık itdi. Ammā ki ba'Ōzı re'Ōisü'l-ĥükemā eydür. Keyūmerş Şāh atasuz anasuz yirden nebāt mişāli bitüpdür ve çünkü şekl ādem-hey'Ōetin tutdı. Nebāt mişāli bitüpdür ve çünkü şekl-i ādem-hey'Ōetin tutdı. Rūĥa kabıl olacaķ Ĥaķ tebareke te'Ōālā aña rūĥ baķş idüp ādem oğlanlarına pādişāhlık itdi. Ammā ki ba'Ōzı ĥükemā eydür Ādem-i Şāfı dünyāya gelmedin nesli rūy-ı zemīne tolmayın. Bu dünyāda bir ādem daħı vardı, ādem çağı dirlerdi. Nesli rūy-ı zemini dutmışdı. İnķilāb şems ve mūkāşefe arz olıcaķ ya'Ōñ ol maħlūķāt maħv olup ġarka varup kırıldı. **[T-536b]** Keyūmerş ol ādemciġi neslinden diri kıldı. Bir taġı mekān idindi tā kim devr-i rüzigār Ādem-i Şāfı getürüp cihān sarāyı nesliyle toldı. Ādem-i şāfı gidicek Keyūmerş şāhlık kıldı. Rūy-ı zemīne ĥükm itdi, leşkerle meft kişvere gitdi. Rub'Ō-ı meskūnı temāmet dutdı. Andan saġar itdi. Ba'Ōzı rāviler daħı şöyle didiler kim Keyūmerş Nūĥ devrinde idi şöyle kāmīl-i vücūd idi kim mürşidliğe lāyık olmuşdı. Birgün Nūĥ Peyğamber Ōaleyhi's-selām da'Ōvet ile rūy-ı zemini ġarķa viricek Keyūmerş tūfāndan kırtuldı. Nūĥ'dan soñra gelüp ĥalk içine girüp ĥalk ile buluşdı, söyleşdi. Her ki kendüye mülāķāt oldu ise dir yolın gösterüp rāst yola ķulaġuzlayup Allāĥ'a bildürdi. Pes Keyūmerş Şāh olduġı bu üç vech ile añılır. Özgesin Allāĥ bilür ki Ōallāmü'l-ġaybdür. **Naẓm:**

[Fā'Ōilatūn / Fā'Ōilatūn / Fā'Ōilūn]

Gerçi böyle naķl ider Ōāķıl ĥakīm

Ōilm irdükçe beyān eyler delim

Özgesin Allāĥ bilür yokdur ġümān

K'oldurur Ōallemü'l-ġayb āŌlem Ōalim

Neşr: Ĥükemā kavlince Feyşāgores Ĥakīm böyle diyicek deñiz mālikleri yine su'Ōāl itdiler ki “Yā ĥakīm-i zemān tūfān-ı Nūĥ 'da ĥod yiryüzini her su dutmış idi. Keyūmerş Nūĥ

tūfānında nice kutladı dırsın?” diyüp su’āl idicek Feyşāgores Hākīm cevāb virdi. “Hāk te’Ōālā kādīr-i naẓīrdür, Keyūmers’i tūfāndan kırtardı. Nite ol zemān ki rüy-ı zemīni tūfān şuyı dutıcaķ Keyūmers’ Mekke’de ŌArafāt tağında bulunmış idi, halās buldı. Zırā ki tūfān evvel yirden ki çıķdı, kahr yüzinden çıķdı. Velī ŌArafāt tağından çıķdı kim kūh-ı ŌArafāt kahrı lāyık degül idi. Anun çün andan çıkmadı ve bir dahı bu ki tūfān gökden ki yagdı hışm ile yagdı. Ol hışm Tūfān dahı hāyalı ŌArafāt üstine yagmadı. Mükerrrem olduğı çün ve bir dahı bu ki rüy-ı zemīn çünki şı dutdı. Dere depede yüksek yirlerde şı hemān yeksān idi. Biñ bir irişdi velī ŌArafāt tağı üzerinde şı yoğ idi. Anuñ çün Keyūmers’ necāt buldı ammā dahı yegregın Allāh bilür. **Naẓm:**

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]
Çün hākīm ile virür anda haber
Dinleyüp tahşın ider her nāmver [T-537a]

Bundan özge diñle imdi bir haber
Lık virgil hoş şalavāt mu’teber

Der-Bahş-i Hükemā vü Sühan-i Feyşāgores-i Tevhîdî

Hükemā kavlince Feyşāgores Hākīm böyle diyicek Süleymān peygāMBER Ōaleyhi’s-selām ğazaba gelüp eyitdi. “Yā Feyşāgores Hākīm eyütđi ki Ādem-i Şāfı dünyāya gelmedin bu dünyāda bir ādem dahı var idi kim aña Ādem-i Şāfı dirlerdi. Keyūmers’ andan kıaldı diyü rivāyet eylersin. Niçün küstahlık kılırsın Ādem’den evvel hod Ādem gelmedi melāyikeden dā’im haber virüp yürürüz ki Ādem hemān Ādem-i Şāfı geldi dünyāya bu Ādem’den aķdem şekli insān gelmedi. İllā ki envā’ı mahlūkāt geldi. Ol Ādemciğı didüğüñ insān degüldür ve lāķin bin kavm ve cān u kavm ve cinn-i kavmi gibi bir nev’ mahlūkāt idi ki cihān sarāyına gelüp gitdiler. Ādem’den evvel Ādem geldi. dime diyü Ōitāb itdi.” Andan Feyşāgores Hākīm eyitdi. “Yā nebiyyu’llāh bizüm dahı i’Ōtikādumuz budur ki Ādem-i Şāfı’dan evvel Ādem gelmedi. Velī muķaddem gelen hükemānuñ naķlidür ki beyān iderüz iderler ki Ādem-i Şāfı’dan evvel Ōāleme kavmi cefı geldi. Nesli rüy-ı zemīni tutdı. ŌĀķıbet inķılāb şems mükāşefe-i ārz helāk kıldı Keyūmers’ anuñ neslindendür.” diyü rivāyet iderler. Bir sözdür ki hükemādan rivāyetdür anı naķl iderler. **Naẓm:**

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]
Hākķa minnet sünniyem dir yā Süleyman-ı zemān
İ’Ōtikādum bu ki ādem bir gelüpdür pes hemān

Men hākīmüñ sözidür ki naķl idem pes hemān
Özgesin Allāh bilür ki Ōālim oldu ğaybdan

Der-Beyân-ı İnķilâb-i Şems u Mükâşefe-i Ârz

Ĥükemâ kavlince Feyşâgores Ĥakim böyle diyicek Süleymân peygâmbere *Öaleybi's-selâm* suÖâl kıldı ki “Yâ Feyşâgores Ĥakimciğı neslin inķilâb-ı şems ve mükâşefe-i ârz helâk itdi dirsın. Ol inķilâb-i şems ve mükâşefe-i ârz ne nesnedür Öilmüñ irdükçe beyân eyle işidelüm.” diyüp emr idicek. Andan Feyşâgores eyitdi. “Yâ nebiyyu'llâh bu inķilâb şems ü mükâşefe-i ârz kim egilür ehl-i Ĥikmet eyidür. Buydı ahter kim vardur birisi zühaldür ve biri müşteridür, biri mirrihdür, biri şemsdür, biri zühredür, biri Öutâriddür, biri kâmerdür, her birinin biñ yıl [T-537b] Ĥükmi vardur devr ile dolandır idi. Biñ yıl devrlerin temâm idicek kıubbe felekde güneş inķilâb olsa gerek nite yâ Süleymân kıutbı felekde bir derece vardur. Cümle dereceden muÖallâdur. Şems cümle dereceyi kim seyr ider. Ol muÖallâ dereceye yedi biñ yılda bir kez varur ne vâkt gün gâyet uzandığı vâkt kaçan kim şems ol devr-i kâmerüñ âhırinde ol kıutb-ı felekde ki muÖallâ dereceye varıcak şems-i inķilâb olur. Felegüñ cünûbisinden şimâline geçer. Nitekim şimdi cünûbisinde gün kıısaldıkça cünûbden yaña iner. İnķilâb-i şems olıcak bu güneş kıısaldıkça şimâline iner ol taraftan devr ider. Yidi yılduzuñ yidi biñ yıl devri temâm olıcak Âdem-i Şâfî devrinde şöyle yidi Âdem-i Şâfî neslinüñ dahı devri âhir olıcak yine şems inķilâb ile cünûbden şimâle geçse gerekdür. Yâ nebiyyu'llâh inķilâb şems bu vechiledür ki deñiz zıkr olındı. Ĥükemâ naklınce ammâ ki yâ nebiyyu'llâh mükâşefe-i Öarz dahı oldur ki şems inķilâb olduğı dem cihân sarâyında kıatı kıatı yıllar eser. Yiryüzinde ne kıadar mâöi furât var ise enhârdan zerre kıalmaz. YaÖni tatlu şulardan bir kıatre kıalmayup hevâya şuÖüd olur. Andan milh-i ücâc yaÖni deryâlar ki tuzlu suyu ser-cümle yüriyüp güneşüñ ardınca gider. Zirâ kim güneş deryâ şularınıñ mıķnatısıdur. Nitekim yıl tatlu şularuñ mıķnatısıdur. YaÖni çekicisi bu böyle olıcak deryâlar deşt-i hâmunları tutar, şemse yakın tırur. Deryâları dahı açılır yir olur. Andan tatlu şular dahı iner kıurı yirlerde Ceyhûn-mişâl yürür rüy-ı zemîn tûfân-ı Nûh gibi ġarba ve şarķa mâl-â-mâl deryâ olur yiryüzinde canlı kıalsın mükâşefe-i ârzla ġarķ helâk olur. Nitekim Âdem-i Şâfî'den yidi biñ yıl muķaddem gelen kıavm-i cefî bu zıkr itdügümüz mükâşefe-i ârz ile helâk oldılar diyü Ĥükemâ rivâyet iderler. Ammâ ki nitekim Ĥaķ'dan ġayrı kimse bilmez ve milk-i Ĥaķ'dan özge kimse taśarruf kılmaz. **Nażm:**

[FâÖilatiin / FâÖilatiün / FâÖilatiün / FâÖilün]

Her Ĥakimüñ Öilmi irdükçe kıılır hânım beyân
Lık ırmez Öaķl-ı Öâdem kim Ĥaķıķat ne hemân

Kim Ĥaķıķat ne ise hâl-i Ĥaķ bilür taĤķıķ bil
K'oldurur muĤtâr-ı Öâlem vâĤidü'llâhı ġaybdan

Der-Beyân-ı ÖÖmr-i ÖÂlem Be-Kavli Ĥürmis Ĥakim

Ĥükemā kavlince Feyşāgores Ĥakīm inķilāb-i ſemsi ve mükāſefe-i ārzı bu vech ile beyān ķılup teķrır idicek andan Süleymān [T-538a] peygāmbere *Ŗaleyhi's-selām* tekrar Loķmān-ı ekber yüzine bakup eyitdi. “Yā Ĥakīm rüzigār-ı dıde Feyşāgores Ĥakīm’ün Ĥükemā kavlince teķrır itdügi inķilāb ſems ve mükāſefe-i Ŗarz Ĥakkında sen ne dirdin?” diyicek cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh Feyşāgores Ĥakīm hūb tevcih itdi. Ammā ki rüşen ter aslı birle beyān ķılmadı eger icāzet olursa beyān ķılam.” diyicek. CemīŖ Ŗulemā, Ĥükemā, füzalā Loķmān-ı ekberden yaña dönüp çeşm-i güş oldılar. Andan Süleymān-ı nebı eyitdi. “Söyle senün dahı taķrır ki deñiz mālikleri işitsünler.” diyicek Loķmān Ĥakīm cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu’llāh egerçi ki mezhebümüz ehl-i sünnet cemāŖatdır. Allāh tebāreke ve teŖālā enbiyālara gönderür ki ſuhflarda Tevrāt u Zebūr’da ne kim buyur dise Ĥakdur ve cihān serāyına ne ķadar biñ ü biñ mahlūkāt getürüp giderdügin yine ol Ĥallāķ-ı ālem bilür ki Ŗāllemü’l-ğaybdur fettāhü’l-ķulüp keşşāfü’l-kürubi settārü’l-uyūbdur ammā ki inķilāb-i ſems ve mükāſefe-i arz huşūsında ve Ŗālemün Ŗömri beyānında ķıyāmet-i ſuğrā ve ķıyāmet-i kübrā Ĥükemā kavlince Ĥikmet emir söz söylendi. İşķalyinūs Ĥakīm üstādı irir. Pes peygāmberden naķl ider ki Ĥükemā eydür. Ĥakīm dirler hem ſahıh nebıdür hem reŖis-i Ĥükemādur. Ĥaķ teŖālā aña üç mertebe virdi. Evvel bu ki peygāmberlik naşib itdi. İkinci Ĥikmet müyesser ķıldı. Üçünci pādışāhlıķ mezid itdi ve ķünki İdris’ün rühāniyyeti üzerine ġālib oldu ise ve bedende riyāzātı çoğ oldıysa ve ol sebebden feriştelere birle cemŖ oldıysa ve rüh-ı mücerred ile mülākāt oldıysa ol sebebden ſāhib-i miŖrāc oldu. Ĥattā ol altı yıl yemedi ve yatmadı uyumadı. Eyle olsa Ŗaķlı mücerred bigi oldu ve rüh üzerine muķaddem oldu. İmdi mücerredāt muķaddem olduğı içün mürekkebāt üzerine imdi. Rüh-ı ismü’z-zāt nūrındandır ki ķuddüsidür *māsināu’llābdan*⁵⁰ arı olduğından ötürüdür. İmdi ķalbi ismü’l-şıfat nūrındandır ki müteŖālıdır. Anuñ içün yüce mekāna çıķdı ve nefsi ismü’l-filin ikisinün nūrındandır ki rafıŖdır Ĥaķ teŖālā ānı peygāmber ķıldı ve aña otuz ſuhūf nāzil oldu ve evvel yazañı Ŗālemde yazıldı İdris peygāmber yazdı ve Ŗilm-i nücümü ve Ĥikmet-i heyŖeti ve hendese-i İdris taşnıf itdi ve ismi Ehnüh’dur Yunan Ĥükemāsı Ŗrkus dirler ammā ki ŖArab kavmi Hürmis dirler ve her Ŗölümde māhir olup dersin temām itdügi ķün [T-538b] İdris dirler. Otuz yıl zūhal feleginde zūhale gerdiş itdi ve felekler ahvāli maŖlümü oldıķdan soñra Allāh’uñ izni birle yire indi. Ŗilm-i nücümü taşnıf itdi ve Ŗilmi Ĥurūf içinde Gencü’l-esrarı teŖlif itdi ve ſemsü’l-maŖārif kebir ibtidā İdris yazdı. **Nażm:**

[FaŖilatiin / FaŖilatiün / FaŖilatiün / FaŖilün]
Yā Süleymān gelmedi İdris’e beñzer kāmıyāb
Kim nücümü Ĥikmet içre itdi taşnıf ol ķitāb

⁵⁰ Allah’a benzer kimse yok.

Aña hemtâ gelmedi dünyâya kâmil-i pür-hüner
Kim anuñdur Óilm-i hikmet hendeseyle bâb bâb

Neşr: Yâ nebiyyu'llâh İdrîş nebînüñ şakirdi teólif itdügi kendü kitabında dimişdür ve hem reóis hûkemâ İşkalînüs Hâkîm dañı İdrîş'den ğayrısı şöyle naql itdi ki âlemüñ cümle-i Óömri üç yüz altmış biñ yıldur. Çünki bunuñ cümlesinden iki yüz biñ yıl dañı toksan toktuz biñ yıl ki geçdi. Seretân burcı hûkminde oldı ve seretân burcı hûkminden dañı otuz altı biñ yıl geçdi ise perver-i diñâr-i âlem dünyâyı yarattı ve dünyâyı yaratdukdan soñra toktuz biñ yıl ki dañı geçdiyse hallâk-ı âlem âhîret yarattı. ÓÖmri dünyâ yedi biñ yıl oldı. ÓÖmr-i âhîret sekiz biñ yıla ki irişdi. Devrân-ı sünble oldı. Pes sünbülenüñ devrân-ı eyyâmında Allâhü teÓâlâ *celle celâlihî*⁵¹ Âdem-i şâfî yarattı ve yidi biñ yıl vilâyet virdi ki hûkm-i Âdem ve zürriyât-ı Âdem devrânı ola. Dünyâ içinde ve dañı bu yidi biñ yıl devrânı vilâyet ki her biginde bir peygâmbir dünyâya gönderdi ki muÓcizât u vâżihla vü dalâlet-i kıatıÓla diñ-i kıadim ile efrâşde olupdur âyât-ı sırât-i müstaķim âşikâre itdiler. Nite söyle ki bu yidi biñ yıl devranuñ her biñ yılına kevâkib-i sebÓanuñ birin maħsûs kıldı. Evvel ki biñ yıl zuhal yılduzına maħsûs idi ki Âdem'i yarattı ve ikinci biñ yıla müşterî yılduzı maħsûs idi ki Hâk teÓâlâ İdrîş dünyâya gelüp Allâh'uñ ve Hudâ niyyetin bilüp ol kıadar riyâzat itdi ki nübüvvet ve hîkmet rûz-ı kılup göklere defÓ itdi. Gerdişi çarh-ı zuhâl ile yıl devr itdi. Andan izni Rabbânî ile yire inüp Óilm-i hucûmı taşnıf itdi ve felekler esrarına vuķûf buldum ve çünki devri müşterî biñ yılda temâm olıcaķ. Üçünci biñ yıl ki merriħe maħsûsdur. Anuñ neslinden Nûh peygâmbir dünyâya gele ve Nûh'uñ nûrı ismüó-żât nûrından ola. Hâk teÓâlâ anuñ Hâķında buyura ki ya Nûh *"Uhbî [T-539a] bi-selâmin minna ve berekatin aleyke"*⁵² Pes Nûh-ı nebî toktuz yüz elli yıl ümmetini daÓvet kıla bunca yıl içinde seksen iki kışiden ğayrı kimse imâna gelmeye. Nûh işidüp incine tûfân dileye Hâk teÓâlâ tûfân vire inķilâb-i şems ü mükâşefe-i arz manendi Óâlem-i maşrıķdan maĝribe deryâ dutup kıavm-i Nûh ğarķa vara ammâ ki kendü evin ve kıavmin Cibrîl-i emîn taÓlımiyle gemi düzüp imâna gelen ümmetiyle atyar behâyım hayvânâtuñ hâşerâtuñ hayyatıñ emir Rabbânî birle birer çiftin alup gemiye kıoyup dañı ÓArafât'a çıķa saĝ selâmet kıurtara. Allâh'a şükür ide ve çünki merriħ devrânı biñ yılda geče dördünci biñ yıl âfitâba maħsûsdur. Hâylü'r-rahmân nâm-ı kimesne dünyâya gele. Hâk tebâreke ve teÓâlâ aña emr ide. Zamânında olan kâfir pâdişâhın dine daÓvet kıla ki adı Nemrud ol Óaleyhi'l-laÓnete. MuÓcize-i İbrâhîm çehân olacaķdur, şerh-i tavıldür. Çünki Óömri kıırķ yaşına ğire Hâk teÓâlâ aña nübüvvet erzânı kılup Nemrüd'ı dine daÓvet ide. Ol żâlim câbir imâna gelmeyüp şeytan iĝvâsıyla Óaleyhi'l-laÓnete kühistânlardan odun cemÓ idüp kurre-i nâr

⁵¹ Onun şanı ne yücedir.

⁵² Ey Nuh gemiden in, bizden bir selam ve birçok bereketlerle sana. (Hud 48).

mişâl-i ateş yakup menciniğ birle İbrâhîm oda ata Hâk teÔâlâ oda buyura ki “*Ya nâru kîmî berden ve selamen Ôalâ İbrâhîm*⁵³” od İbrâhîm yakmayup gülistân ola. ÔÂkıbet Nemrûd îmâna gelmeyüp “*Ene rabbiküm*⁵⁴” daÔvâsın iderken kâdir-i ber-kemâl sâniÔ-ı zûl-celâl kudret-i sûniÔnı izhâr itmek için bir gözi bir ayağı bir kanadı yok nîmten sekâk göndere Nemrud-ı laÔînün Ôaleyhi’l-laÔnete beynisin niçe rûzigâr yiyüp âkıbet helâk ide. Andan soñra dünyâ halkınuñ ekseri imâña gelüp İbrâhîm ümmeti olalar mertebesi Hâk şatında İbrâhîm Ôaleyhi’s-selâm özge ki oldığı için nâr u aña nûr ola ve cemîÔ göklerde mücceti ziyâde ola Zîrâ ki İbrâhîm amm cemîÔ halka hîlmi idici ola Hâk teÔâlâ hâkşında buyura ki inne İbrâhîme “*El ervabü halîmün*⁵⁵” ve çünki âfitabuñ dahı biñ yıl olıcağ devran geçe beşinci biñ yıl ki zühre yıldızına mensûbdur. Mûsâ-yı kelimu’llâh dünyâya gele. Çünki Mûsâ peygâmbere Ôaleyhi’s-selâm zâhir ola sıfat-ı celâl ile qahir eyleye. Şol kimseleri ki ehl-i delâldür ve anuñ zemañında FirÔavn evvel dünyâ ya hüküm ider ola rûbübiyyât daÔvâsın kıla. Çünki Mûsâ’ya Hâk teÔâlâ nübüvvet vire FirÔavn varup îmâna daÔvet kıla. İmâna gelmeyüp Mûsâ’yı helâk itmek kaşdın kıla. Ammâ ki Allâh TeÔâlâ Mûsâ’ya iki muÔcize vire. Biri Ôasâsın ki yire bir kıssa ejdehâ olup [T-539b] deryâ gibi Ôaskeri helâk ide ve biri yed-i beyzâ ki güneş gibi âleme şuÔle vire bu iki muÔcize ile FirÔavna ve leşkerine gâlib gele. ÔÂkıbet FirÔavn Ôasker cemÔ idüp Mûsâ Ôakabince süre Nil Irmağ’ı kenârına gelince Hâk teÔâlâ Mûsâ’ya yol virüp Nil Irmağ’ın iki şak idüp on iki sebtuñ kavmi benî İsrâîl ser-cümlesi geçüp halâs olalar. ÔAkâbince FirÔavun Ôaskeri ile bile girüp garğ olalar. Soñra cihân halkınuñ ekseri Mûsâ’ya îmân getürüp ümmeti olalar ve Tevrât Mûsâ’ya nâzil oluptur. Tağına çıka Allâh teÔâlâ birle münâcât kıla, çok dürlü muÔcizât göstere Mûsâ-ı kelimü’l-Allâh’uñ Ôaleyhi’s-selâm muÔcizât şerh-i tavîldür. Zîkr iderseñ muhtaşara sıgmaz maşşûd qalır. Kitab hândan çıkup tavîl olur. Çünki dahı devrânı biñ yıl ki gire ve altıncı biñ yıla ki gire. ÔUtâride maşşûsdur ki Ôâşî rûhu Allâh nâm-ı Mürsel peygâmbere dünyâya gele. Emr-i ilâhî bunu iktizâ kıla ki bir peygâmbere gele ki atasuz ola uluları diri kıla ve nişânlar izhâr ide. Tahlik-i âlem yıllar ki insân uluları diri itmege kâdir imiş. Hâk teÔâlâ hod aÔlâ vü aqvâmdur ki ulularıdır görmege ve nişânlar zâhir itmege rûh-ı ismü’l-sıfat nûrındandır, ehâddur. Ehâdiyetden ötürüdür ki Ôİsâ Ôaleyhi’s-selâm atasuz cihâna gele ve qalbi ismü’l-sıfat nûrındandır ki haber dür anuñ çün Ôilm-i bâtin ve zâhiri bilür ola ve İncil Hâk’dan aña münzel ola. Tevrât Ôilm-i zâhir ve İncil Ôilm-i bâtin ola. İkinin dahı ulı Ôİsâ rûhu Allâh okuyup fark kıla. Ne nefsi ismü’l-efÔâlün üçüncü nûrından ola ki biri muhîdür anuñ çün niçe uluları ihyâ ide bi emr-i Allâh ve bir dahı mümeyyitdür. Niçe kâfirleri öldüre ve halka maşhâr olacağı oldur ki Allâh emri ile balçıqdan yaraşa şeklin düze. Allâh’dan

⁵³ Ey ateş! İbrahim için serin ve esenlikli ol dedik. (Enbiya 69).

⁵⁴ Ben sizin rabbinizim. (Naziat 24).

⁵⁵ Çünkü İbrahim, çok yumuşak huylu yüreği yanık kensidini tamamen Allah’a vermiş biriydi. (Hud 75).

rûh dileye. Hâceti müstehâb olup ol yarasa olup uçup tayerân ide ve rûhu'l-emîn anası Meryem nâm kimesneye beşer sûretinde gele ta ki nefh ide Meryem'den vücuda gele tâ ki halkı âlem bileler ki Şit peygâmbere anasuz dünyâyâ getürdüğü gibi Öİsâ peygâmbere dağı atasuz dünyâ ya getürdi ki kadirdür. Anuñ muÖcizâtonuñ nihâyeti olmaya beni İsrâöl kavmin diñe daÖvet kıla. Evvel havâriyyûn imâna geleler ki anlar on iki Kişi ola baÖzi balıkçı baÖzi sayyâd Öİsâ-ı rûh ağardıcı baÖzi melik zâde ve baÖzi sayyâd Öİsâ rûh Allâh'ıñ [T-540a] muÖcizin görüp imân getürüp eydeler ki şavlühü teÖâlâ “*Rabbena âmennâ bimâ enzelte vettebaÖnâ'r-rasûle fektubenâ maôş-şahidîn*⁵⁶” Öİsâ-yı rûhu'llâhuñ muÖcizleri gâyet çeñandır. Temâm tafşili birle zikri şiyâkâta gelmege mümkün degüldür. Âkıbet Öİsâ-yı rûhu'llâhuñ dağı üstâdum İdris gibi göge defÖ olsa gerek. Çünkü Öutârid devri dağı biñ yıl geçince devrânın temâm idüp ve yedinci biñ yıl ki şamere mensûbdur. Zemân-ı kıyâmetdür, âhîr zemân peygâmbere Muhammed resûl'llâh dünyâ gele Öaleyhi's-s-sâlatü ve's-selâm Zîrâ emr-i ilâhî bunu aşı eyde ki cihâna bir peygâmbere gele ki cemîÖ kemâlât anda cemîÖ ola ve furkân aña münzel ola. Ve İncil ve Tivrât'ı mensûh kıla. Hâş teÖâlâ hâtiminde “*Lev lake lemâ hakañul eflak*⁵⁷” diye “Sen olmayasañ yaratmaz idüm eflâkı.” diye cânib-i hudâ ekmel-i mevcûdât şâfiÖü'l-Öarasâtı ola ve sırru'llâh-ı ekber ve nûr ola nûr Öizzetü'l-insân ve kitâbü'l-beyân burhan h'âce-i hüner-i dü-cihân ola. **Naẓm:**

[FaÖilatün / FaÖilatün / FaÖilatün / FaÖilün]

Ol Muhammed fâhr-i Öâlem Ahmed ü Mahmûd nâm

H'âce-i hüner-i dü-cihân Kâsım u Muhammed fâhr-i enâm

Alnı envârından alup şuÖle-i nûr-ı şubûh

Perçemi zıllından ola târe-i o zülf-i şâm

Oğudu mı Öayn-ı rahmet gelmeyince Öâleme

Revnağ-ı Öâlem bulunmaz şâd oluben hâs u Öamm

Burc-ı ednâ olup ruhsâr-ı nûrından münîr

Derci lâ-uhsâ tola güftâr-ı birle hem temâm

Hâlîk aÖzam hulûkına diye leff-i hulûkın Öaẓım

Pes halâyık aña lâyıq idemez medh-i kelâm

Hem hâşrda olırdur o şefiÖü'l-müzbîn

Hem cihânda olırdur enbiyâyâ ol imâm

Böyle diyüp anda Loğmân oldu sakın ya emir

Lîk sen de vir şalavât Muşafâ'ya hem selâm

⁵⁶ Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve peygamber'e tabi olduk; artık bizi şehitlerle birlikte yaz. (Al-i İmran 53).

⁵⁷ Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım (Kudsî Hadis).

Neşr: Hükemā kavlince Süleymān Ōamm Hākīm ağzından İdrīs şākirdi sözini dinleyüp Muḥammed Muştafā’nuñ *Ōaleyhi’s-salātü ve’s-selām*⁵⁸ evşāf-ı hamidesin güş idicek mübārek yüzünü görmege müştāk oldı daḥı hāsır olan on iki enbiyā vü atkıyā ile rūḥ-ı pān-ı Muḥammediye śalavāt virüp Allāh’a tekbir getürdiler server-i selātinler yirlü yirinden turup taht-i merkezleri üzerine varıp Quds-i mübārek şehrini serir üstinden temāşa itmege başladılar ve müvekkel-i bād semŌ-i Süleymān’a haber virdi ki “Yā resūlu’llāh Qudūs şehrine geldük serirüñ yire indire.” Süleymān eyitdi. “Yā NağmağāŌil melek müvekkel-i bād-ı felek muŌallağ tahtı bir sāŌati hevāda yıl tutsun qudsī mübārek halkı tefeerrüc itsünler. Şohbet āhire yensün.” diyicek müvekkel-i bād riḥā hüküm itdi. Tahtı muŌallağ dutdı bunlar şohbete meşgūl oldı. Nite andan daḥı Süleymān peygāmbere eyitdi. “Yā Loğmān Hākīm qudsī mübārege geldük veli naqli İşkalıyūs Hākīm’sin hākīm āhirine yitür dinleyelüm Ōālemün Ōömr-i [T-540b] müddeti neymiş hükemā kavlince añlayalum.” diyicek Loğmān-ı Ekber eyitdi “Yā nebiyyu’llāh naql-i İşkalıyūs bu kim ider kaçan kim āhir zemān peygāmbere devr-i şamerde dünyāya gele. Niçe biñ dürlü muŌcizāt göstere. Anuñ ümmeti kıyāmete dek hüküm-i Furkān ile āmil olalar. Hātem-i enbiyā ola. Andan soñra hiç peygāmbere gelmeye ve çünki bu yedi biñ yıl zürriyāt-ı Ādem’e ki devrān virildi. Bu yedi biñ yıl içinde cemīŌ yaradılmış kararına varsa gerek ol Ōİsā’yı yine gökden inse gerek Deccāl’ı öldürmek için Dımışk’a, Deccāl quds-i mübārek katında bula ammā Deccāl’ün çıkması Mehdī’den soñra ola. Hāk sübhāne ve teŌālā Muḥammed ümmetine itmek için Ōİsā āleme pādīşāh ola ve Mehdī imām ola. Andan soñra Ōİsā peygāmbere Mekke’ye gele, gün mağribden toğa, dabbetü’l-arz yirden çıkça, Ōİsā elinde helāk olup Ōİsā Medīne’ye gele, ölene kırk yıl diri ola. Andan Ōİsā daḥı Muḥammed ümmeti olup vefat ide. Devr-i şamerün biñ yılı temām olup kıyāmet kopa ehl-i cennet cennete ve ehl-i cehennem cehenneme vara. Andan soñra ve vācibü’l-vücūd ol vücūduñ celle zıkr ü fermānı birle mürği düzah ile cennet arasında öldüreler. Andan soñra ölmek olmaya. **Nażm:**

[FāŌilātün / FaŌilātün / FāŌilātün / FaŌilün]
İşkalınūs sözi bu itdüm yā Süleymān men beyān
Lık taḥkikün anuñ Hāk bilür añla hemān

Zirā Hāk’dan fāŌil muhtār-ı hālık bî-gümān
ŌĀlim ol ki andan özge yoğdur Hāk-ı gaybdan

Neşr: Ammā ki yā nebiyyu’llāh hükemā kavlince kıyāmet üç nev Ōiledür birisi şügerādur ikinci kübrādur üçünci Ōużemādur. Ammā ki kıyāmet-i şügerā oldur ki her biñ yılda dünyānuñ ibtidāsından biñ yıl ki geçer. BaŌzı yirler harām olur ve yeñi resimler peydā

⁵⁸ Salat ve selam onun üzerine olsun.

olur. Evvelki kıanunlar götürölüp āher kāŖideler durur ve ihyā harāb yirlere maŖmūr ve niçe maŖmūrklar harābe yüz dutup vırān olur ve niçe kıurı yirlerde zelzeleden yıķılup ŗaķķū'l-arż olup ŗular çıķup alçak yirler olur ŗayyādklar balıķ avlar ve niçe güller ŗu ile daķı bir yirden rahne olup yir delinüp ol ŗu āķır yire varup göl olur. Nitekim Kıonya ŗahrāsuñı lākin eflātūn keħhāl ħikmet ile bikārı dutduķı ecilden iner. Yūs Gölü ki aña inerdür dirler aña çıķduķı gibi kıurı yirler göl olur. **Nażm:**

[FaŖilatūn / FaŖilatūn / FaŖilatūn / FaŖilūn]
İtdüģince çarħ-ı gerdiş döndüģince rūzigār
Niçe yüce alçağ olur anca sāhil kūhsār

Ki harāb ābād olur ābād ki vırān
Ki deñiz yiri kıurur ki kıodılar ulu kār

Neşr: Ve ammā ki yā nebiyyu'llāh kıyāmet-i kübrā oldur ki mā-beyninde yedi kıyāmet-i ŗuđerā geķmiş ola ki her yıldız bu cinn de devrini temām itmiş ola daķı ser cümle yedi yıldız bir burcun **[T-541a]** gerdānında vāķıŖ ola ve eger kim ol burc-ı ābı ise cihān-ı ħalkı tufān-ı Nūħ gibi baħra ģarķ olur kim tufān-ı ābı kıopar ve eger kim bu yıldızlar cemŖ olduķı āteşe ol zemāna ħalkı daķı nār-ı nırāna ģarķ olurlar. Nitekim Ādem-i ŗāfiden evvel gelen ħalk ģarķ olup Keyūmerŗ ħalās olduķı bigi 'Urķafāyil peyģāmbler zemānında vāķıŖ olduķı gibi ve eger kim ol burc-i hevā ola bād-ı ŗarşarla ħalk fenāya vara. Nitekim Hūd peyģāmbler zemānında vāķıŖ oldı. Eger kim ol burc-ı ħāle taŖalluķ ise yirler zelzele olup yirler velveye varup ħalkı helāk ola. Ammā kıyāmet-i kübrādan ŗoñra ħālī ve āb-ı bādı ve ateşi uluca burç kıanķısına teŖalluķ ise tufān-ı Nūħ da Nūħ kıavmi helāk olduķı gibi ve bir nesl-i tevālüdü tenāsül başdan düşölüp bir kıāvim ve cinn kıavmi ve cān kıavmi gibi nesl üreyüp Ŗāleme mālāmāl olup tola ammā ol kimse ki zemān-ı evāŖil içinde bu kıarnuñ ki peydā olur evvelki resmler ve kıāŖideler götürölüp yeñi kıāŖideler ve resmler tāze būnyād olup tedriç ile her nesne kemāline irişür çün kemāl bula lā-büd noķsana büd-i noķsāna yetişüp kıyāmet kıopsa gerek. Ammā kıyāmet-i Ŗūzemā oldur ki yedi kıyāmet-i kübrā geķmiş ola. Eyle kıyāmet-i kübrā ki kıırķ tokuz biñ yıl geķmiş ola. Andan ŗoñra kıyāmet-i Ŗūzemā kıopar ki ancılayın kıyāmetdür ki mecmūŖ-i merkezi zemīn-i mübeddāl ser-nigūn ola. Pes rubŖ-ı meskūnuñ ki yiri kıurıdur bahr-i muħıte üzerinde kıarar dutmuşdur, başı aşığa olur. Dökülesi ŗu altında kıalur ve ŗol yirler ki deñiz altında yidi yirūn ol cānib yuķaru ve gelüp peydā olur. Andan bu kıyāmet içinde ādemī-zād ve cānverler ve cemādāt ü nebātād, ŗecārat ü temerāt her ne kim var ise tasıla topraķdan ģayrısı deñize ģarķ olup ħiç ādemiden ħayvāndan eşer kıalmaz. İllā ki eflāk-i encūm ve tabāyıŖ Ŗānāsır be-teŖŗır-i Ŗakl u naķl tesŖiri kıalur ve feyz irişdürür. Cümleye iŖtidāl ħāşıl olur tā kim tedriç-i zemān ile evvelki terbiyeye varur. Andan ol deñiz

altında çıkan yirüñ üstünde nebâtâdlar bitüp şecârât ü şemârat hâsıl olup ve hayvânât hâsıl olur ekîlâdan Allâh'ın emri ile bir Âdem ve bir Hâvva dañı hâsıl olur. Bünyâd-ı âlem başdan başa Óibtidâ tolur ve dañı “Yâ Süleymân ehl-i hîkmetüñ sözi fuķahâ sözlerine yaķındur kim anlar dañı dirler ki dünyâya çendân Âdem gelmişdür ve bir Âdem ki şâfîdür Âdem-i âherdür. Bu sözden hâşra neşre iÓtikâd [T-541b] idenlere hâlel gelmez. Zîrâ ki hâşr-i neşr-i kıyâmet suóâl ü cevâb hîsâb-i sırât-i mîzân Hâķ'dur kıpar. Ammâ bu kıadar vardur hûkemâ eydür her kıavm ol kıyâmet içinde eger şugerâ ve ger kübrâyı ve ger Óużemâ olsa gerekdür ki hûkemâ-yı ilâhî dañı İdrîs-i nebî Óaleybi's-selâm kıavlince kıyâmete kıâóillerdür. BaÓızı hûkemâ felsefe egerçi inkâr iderler. Velî inkâr idenlerüñ Óaķlı alsuñ olduğı ecludendür. Mezheb-i sünneti cemâÓat budur ki kıyâmet-i Hâķ'dur kıopsa gerek. İnkâr iden kâfır ü mülhîd ü mürteddür ammâ ki bu yukaruda geķen sözlerden fehm ü idrâki az olanlar Óâlem-i kıâdimdür diyü fıkı itmesünler ki iÓtikâd-ı ehl-i sünnete münâsib degüldür. Bu sebebdan mezheb-i ehl-i sünnet hûkemâ sözün maķbûl dutmaz ve lâkin cemîÓ hûkemânüñ dañı kıavli bir degüldür. Pes “Yâ nebîyyu'llâh iÓtikâdumuz şöyledür ki kıyâmet Hâķdur kıpar. Zîrâ ki Allâhü teÓâlâ celle celâlehü Âdem-i şâfiye ve Şît nebîye varır ise Óaleyhmü's-selâm gönderdüğı şuhûflarda ve şuhûf-ı İbrâhîm'de ve Tevrât-ı Mûsâ'da ve Zebûr-ı Dâvud'da dañı buyurmuşdur ki kıyâmet kıopa cennetlik cennete ve cehennemlik cehenneme buyurula. Mecmû-iÓ âlem yoğ ola. YaÓñi âlem-i mahlûķât ve maħsûsiyyât vü cismâniyat cemîÓ Óâdeme varup hiç eşer kıalmaya. Ne âsumân ve ne zemîn ve ne kevâķib ve ne tabâyîÓ ve ne Óanâsır yaÓñi âlem-i fâniden nesne kıalmaya nitekim kelâm-ı kıâdim ve kitâb-ı kerîm içre gelür ki “*Küllî men Óaleyhâ fân*⁵⁹” mücibince fenâya varsa gerek illâ ki bâķi Hâķdur. Nitekim kelâm-i rabbânide ve kitâb-ı sübhân ide. Gelür ki “*Ve yebķa vechu rabbike źü'l-celâli ve'l-ikram*⁶⁰” ve andan soñra hâşr ü neşr ü kevn olup nefhâ-yı sür urulup Allâhü teÓâlâ yine kitâb-ı tevħîdinde ve hitâb-ı temcîdinde buyurduğı gibi ki “*Men yuhyi'l-Óazâme vehîyye ramimün*⁶¹” mücibince ol çokdan çürümüş sökükleri dirildüp sûret virüp maħşerine halk cemÓ olup müóminler uçmağa. Kâfırler düzaħa gönderilüp her bir kışı cürmine göre Óazâb Óıkâb göre mezheb-i ehl-i sünneti cemâÓat budur ki źikr olundu. Hem iÓtikâdumuz dañı bunun üzerinedür. **Nażm:**

[FâÓilâtiin / FâÓilâtiün / FâÓilâtün / FâÓilün]
Ol kıyâmet Hâķ durur kıopsa gerek iy hōş-nihâd
Ehl-i sünnet mezhebi bu sende kıılğıl iÓtimâd

Böyle diyüp oldu sâķin anda Loķman ibn ÓÂd
Kıssa güş itmek dilersen vir şalavât key ziyâd

⁵⁹ Yeryüzünde bulunan her şey fanidir (Rahman 26).

⁶⁰ Ancak azamet ve ikram sahibi rabbinin zâtı baki kalacaktır (Rahman 27).

⁶¹ Şu çürümüş kemikleri kim dirilecek (Yasin 78).

Neşr: Hükemā kavlince Loḡmān Hāḡim Őömr-i Őālemden ve müddet-i rūzigārdan bu vech ile haber viricek. Süleymān peygāmbere *Őaleyhi's-selām* eyitdi “Yā Loḡmān-ı Ekber egerçi ki Őömr-i Őālem hāḡḡında bu sözleri ki naḡl eyledüñ ve illā ki hāḡḡikat-i hāli Őālem-i hallāḡ-ı Őālem bilür ki yaradılandan ne miḡdār [T-542a] zemān geḡmişdür. Őömr-i Őālem ne miḡdārdur ve dünyā sarāyına yaradup getürdigi hāḡḡ-ı ümem ve ḡahr idüp yine yitürdigi ḡavm-i piş ü kem ḡaç kerredür ve her biri ne sınıfdadır ne heyöetdedür ve her ümem dünyāya ne vech ile gelüp gitdüklerin ve neyleyüp nitdüklerin Allāh vahid bilür ki Őālemü'l-ḡuyūbdur ve dahı bu üç dürlü ḡıyāmet ki hükemā kavli üzere beyān itdük. Eger anlar didigüñ gibi yine ḡıyāmetden bir Őālāmetdür ve ammā ki tahḡḡik-i ḡıyāmet ahır zemān peygāmbere Muhammed Muştafā šalla'llāhü *Őaleyhi vesselām* ahır zemānda devr-i ḡamerde gelse gerek ve anuñ ümmeti enār dānesi gibi maḡrib ü maşriḡ arasın dutup tolsa gerekdür. Devr-i ḡamer ahır olduḡdan soñra eglenmeyüp izn-i Rabbānı birle cemī Ő eşya helāk olup ḡopsa gerek. Şol dem ki ol Allāh vahid ki varış bāḡıdır. Müddeti mühleti Őālem başa vara muḡaḡḡata-ı dünyā yaḡın ola. ŐArşa-ı zemīn mālīkān-ı mecāz-ı ve miras-ı havrān-ı Őāriyetiden Őarı ola ve eḡālīm arzın mülk-i kāmkar ve selāḡın-i cihāndārdan hāli ḡala milk memlūkinden riŐāyet mülkinden fāriḡ olup tāc u taht riŐāyet ḡumaş raht-ı yabana şala. Kavluḡu teŐālā “*Innā nahnü nerisül erda ve men Őaleyha ve Őaleyha yurceŐün*”⁶² Hüküm ile “*Li menil mülkü'l yevm*”⁶³ şadāsı cihānı duta ve zübān rumuzı lisān-ı hāli “*Li'llāhil vahidü'l ḡahbār*”⁶⁴ Cevāb her zerreden ḡāhir ola. Her köşeden bu avāz gele kim ḡanı ol mülk-i Őālem ve ol selāḡın-i benı Ādem ol şāhib-ḡırānı cihānlar ol pādīşāhı devrānlar ol hüsrevānı cemŐler ol gerdān-keşānı gerdüñi ḡişāmlar ḡanı ol devlet istiḡhārları ḡanı ol devlet iḡtidārları ḡanı ol āyın şāhanları ḡanı ol erkān-ı pādīşāha neleri ḡanı ol sarayı serverleri ḡanı ol meclis ḡubūrları ḡanı ol nusret fütūḡları ḡanı ol Őubbūḡ şubūḡları ḡanı ol kevkebe hilālleri ḡanı ol abhat cemālleri ḡanı ol matbah ser-ebcānları ḡanı ol ālem tabl ü hānleri. **Naḡm:**

[FāŐilātün / FāŐilātün / FāŐilātün / FāŐilün]

Pes ḡıyāmet Hāḡ'dur imdi ḡopusar ahır zemān
Hāḡ'dan artuḡ cümle eşyā olırdur küll-i fān

Böyle diyüp oldı sākin anda ol mürsel nebı
Hayrla rūḡın aḡuben vir şalavāt şādmān

Der-Beyān-ı Āmeden-i Süleymān Be-Şehr-i ḡuds-i Mübārek

⁶² Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindeki her şeye biz varis olacağız biz! Ancak bize döndürülecekler (Meryem 40).

⁶³ Herkes ve her şey şöyle haykıracaktır (Mü'min 16).

⁶⁴ Hüküm ve egemenlik sadece O'nun hakkıdır (Mü'min 16).

Hükemâ kavlince kaçan kim Süleymân peygâmbere *Óaleyhi's-selâm* sözün bu araya ki
 getürdi. Yıl taht-ı Süleymân dahı yirle gök arasında rāst Quds-i mübârek şehrine muķâbil
 yitürdi. Andan serîr üstünde olan enbiyâ vü etķiyâ ümerâ vü vüzerâ yirlü yirinden ķalkup serîr
 kenârına gelüp merkezlerine dayanup **[T-542b]** Quds-i mübârek şehrine naẓar sâ olup teferrüc
 turdılar. Ez-în cânib Quds-i mübârek halkı Süleymân-ı nebî geleceğün bilüp ümenâsı vü
 ümerâsı ve kümelâsı vü žürefâsı üzerine çıķup ve baÓzı yüce yirlere çıķup ve şâhrâda alçak
 yirlerde olan yüksek hurma ağaçlarına çıķup serîr-i Süleymânî'ye gözleşüp baķışmağâ
 başladılar ve serv-ķâd lâle-hâd maĥbûblar matlûblar tâliblerine ğamze-i ğammâz ile gözleşüp
 baķışmağâ başladılar. Andan yirle gök arasında kara bulutlar yöresinde ķatı ķatı yeller esmege
 başladı. Şöyle ki Quds-i mübârek şâhrâsinuñ har u ĥaşâkin süpürüp bād-ı bicân götürüp
 ķasırğalayın gökyüzüne yaturdı ve yel gürüldüsi sözi şavı kesdi halkuñ âvâzesin başdı.
 “ÓAcaba ney ki?” diyince ķavs-i ķūzah mişâl kamerler göründi ve ay güneş gibi göründi ve
 ay güneş gibi yıldızlar belürdi ve aķlu kıızıllu bulutlar belürdi. Yakın gelürek yirle gök
 arasından taht-ı Süleymân žâhir olup göründi. Naẓar kıılanlar taht-ı Süleymân görüp bildiler.
 Zirâ ki bundan aķdâm Süleymân-ı nebî *Óaleyhi's-selâm* Quds-i mübârege kalÓa-ı Sinob'dan yıl
 tahtını götürüp götürmiş idi ve yine devlet ile ĥayl ü ĥaşm-i tabl u Óâlem ile ins ü cinn
 melikleri ile dıv ü Óifrit ser-hengleriyle çerende perende ser-neferleri ile götürüp Şâm şehrine
 Quds-i mübârekden sürĥbâd cengine gitmiş idi. MaÓâl kıssa Quds-i mübârek halkı taht-ı
 Süleymân'un Óaẓâmetin biñ bir ümmet keşretin görüp bilmişlerdi. Pes Quds-i mübârek halkı
 yirle gök arasına tatar kıılırken serîr-i Süleymânı gördiler ki tûl-ı Óarzı elli mîl ola rengi yeşil
 zümrüde beñzer. Serîr üzerinde envâÓ elvân müsemmen cevâhirler ve seraylar ve ķubbesinde
 ķavs-i mişâl kemerler tak eyvânlar ve serâ perdeler ve sāyebânlar ķubbeler üzerinde elvân
 gevâhirler ve her bir cevherüñ cuşşası şütür murğ beyzasınca ola gün gibi şuÓle virür ve
 andan soñra naẓar idüp gördiler ki ol taht-ı Óaẓimüñ üzerinde ins ü cinn Óaskerleri ve dıv
 gül leşkerleri tirkeşe kıoyulmuş oķ gibi mürettep müheyyâ olup ĥazır başlığ ile ayak üzere
 durmuşlardı. Yüzlerini Süleymân-ı nebî cânibine dutup emrine fermân ber olup ĥükmine
 maĥķüm olup boyun virmişlerdi. Ve dahı on dört biñ dünyâ pâdişâhları dahı kıızıl altundan
 dudulmuş tahtlar üzerinde oturmuşlardı ve her birinüñ ķafasında zerrîn kemer ğulâmlar serv-
 ķâd lâle-hâd perî peyker şanemler ayagın tırmışlardı ve cihân-ı pehlevânlar anlar šâĥib-ķırânı
 zemânlar pûlâd **[T-543a]** kürşilere diz çöküp gördi. Girenlere el urmuşlardı ve envâÓ eşķâl
 cinn ser-hengleri ve perrîler ser-neferleri melek-şüret beşer-heyóet ķamer-taÓlat Óutârid-
 fitnat merriĥ-şavlet, zühre-cebinet maĥbûblar mergûblar tolap tolap çok çok cân u dilden
 şevk u zevk ile ĥuzûr-ı ķalb ile ĥidmet-i Süleymânî'ye yüz sürmege baht u devlete irmege tâlib
 olup baÓzı çavuş ve baÓzı dahı ĥâcib olmuşlar. Ĥidmet-i Süleymânı cân ile ķabûl kılmışlardı

ve cinn ü gül Óaskerinden taşrada bir fersâh yirde Süleymân-ı serîr hâyvânât-ı sebâÓ mihteri ve hoş serveri sebÓ-i esed pençesin serîre urup ağız açup kulaş kabardup kayruğın çenber idüp turmuş idi ve yırtıcı tartıcı canavarlar dahı kâfâsında şaf bağlayup ârâste olup hıdmet-i Süleymânîye yüz sürmüşler idi ve kuşlar dahı serîr-i Süleymân'ıñ üzerinde hevâ-yı fenâda Süleymân-ı nebî üstüne güneş dokunmasun diyü kanadların açışup uçuşup keklik şahin ile sunşur turna ile barışup birbiri ile yarışup yelek yelege virişüp gökyüzüñ gökyüzin tutmuşlardı. Ve bülbül-i turrâc tütî-yi Dâvud-elhân Óandelib kumrı hezâr destân hevâ kanada dillü dilince ötüşüp Allâh'a tesbîh iderler. Kâh maşâm-ı nevrûzı nevâda ser-âgâz idüp fasîh lisân ile ve şirin zübân ile Süleymân-ı nebîñ devâm-ı devletine bî-hâd şenâ vü bî-Óaded duÓâ kılup şakırlar devr-i Süleymân'dur. Dîv ü şâhine turrâc bâz kaz boyun uzadup dil-âzârlığı idüp kaçkırlar. Süleymân hâzreti dahı Óaleyhi's-selâm nübüvvet tahtıñ üzerinde Óimâme-i Halîl parmağında nübüvvet hâtem berş urup mübârek cemâlinüñ nürîñuz gibi Óâleme şevk virür ve elinde Mûsâ'nın Óasâsı ve boynında Âdem-i şâfññ ridâsı ve sağ yanında on iki biñ muÓcizât zâhir olmuş. Enbiyâ vü etkîyâ vü asfîyâ mihrâblu mihrâbında seccâdelü seccâdesi üzerinde kıbleye karşı al götürüp Allâh teÓâlâya münâcât idüp Óârz-ı hâcet iderler ve on iki biñ dahı vilâyete kadem basmaz. Evliyâ şimşâd şandallar üzerinde şaf şaf oturmuşlar. Tevrât Zebûr okurlar. Tîğ-i tevîd ile şeytânı racım boynın tokurlar ve dahı on iki biñ hükemâ ve müneccimin baÓzı kanunı kânûnı şifâ ve baÓzı usturlâb dutup Óilmi hikmetden ve Óilm-i gaybdan haber açup kıl u kal iderler ve baÓzı kızıl altun hevânlar içinde terkibât için edviyeler dökerler ve andan sonra matbah Süleymân'da aşçılar altun gümüş kargalar tahtına **[T-543b]** odlar yakup elvân envâÓ bişürür ve saşşâlar dahı altun gümüş meşrepler ele alup oturan turan beglere ve yeglere âb-ı hâyât ulaşıdururlar ve yine tahtıñ bir tarafında bî-nihâyet insân cemÓ olup urdu. Bâzâr kurulmuş h'âceler bir yire dirilmiş dönen dükkânların idüp envâÓ nefâyis Hindisindi. Mısır'ı Şam'ı Haleb'i kumaşları yığa yığa kovmuşlar. Almakdur satmakdur, bayÓ şirâ ve dellâllara dahı çağrışup müşteri ererler. Eyle yazar ki kerîmiyetine müşteri kerîm olup müşteri olur ve yine serîr Süleymân'ıñ Óaleyhi's-selâm baÓzı yirinde žürefâ vü şuÓarâ kemâle bir yire cemÓ olmuşlar. Melek-rû mahbûblarla çeşm-i matlûblarla şivelü nazlu mergûblarla Óıyş u nüş idüp ebyât u eşÓâr okuyup vakıtların hüş iderler. ÓAlâ ragm-ı rüzigâr devri Süleymân'dur diyü gâm u guşsayı ferâmüş iderler. Pes rûhâ halkı Süleymân'ıñ bu saltanatın görüp taÓaccüb itdiler. **Nażm:**

[FaÓilatiin / FaÓilatiin / FaÓilatiin / FaÓilün]
 Dirler idi kim görüñ bu şeh Süleymân nîk ü baht
 Kim saÓâdet virdi Allâh kurdı rîhuñ üzre taht

Ne Ferîdün u Sikender nâhv Đahhâk ile Cem

Buñā hemtā bulmadılar Óālem içre Óizz ü baht

Biñbir ümmet hıdmetiyse yüz sürür şubh-ı şām
Dıv ü cinnî anuñ içün düzedürler ғаsr u raht

Naḥv geldi bu Süleymān mişli sultān-ı Óāleme
Naḥv-ı Ḥak'dan kimse bunca buldı milk ü saltanat

Yıl felekde götürür Qāf'dan Qāf'a tahtın anuñ
Şark u ğarbı devr idüp seyrān kıılır ol memleket

Hem ḥaḳḳuñ peygāberidür hem cihānuñ serveri
Hem Óalim fāzıl oldur kāmīl ehl-i maÓrifet

Zı-seḥā ki gevher kıomadı eyledi baḥş
Zı-Óatā ki ḥaḳḳı Óālem buldı andan menfāÓat

ÓĀlim ol ki bildi ḥatta nādir ise mūrçe
Sālim ol ki dünyā ḥaḳḳına kıılır ol meskenet

Dergeh-i Ḥaḳ'dan Süleymān olmasaydı ger Óazız
O nübüvvet saltanatla bulmaz idi menzilet

Neşr: Ḥükemā kıavlınce beytü'l-muḳaddes ḥaḳḳı Süleymān-ı nebīnün *Óaleyi's-selām* tahtına ve serir üzere olan envāÓ mahlūḳatınun bir dürlü ümmeti ve yetmiş iki dürlü milleti vaḥş-i tıyūr-ı ḥayvanatı mūr u mār şeÓabin temāşa kıılup daḥı birbiriyle şöyleşürlerdi ki Ḥaḳ tebareke celle celālühü bu Dāvud oğlu Süleymān'a şāh-ı şāhan-ı Ḥaḳḳa ne taÓaccüb Óažāmetlü saltanat virmiş ki tahtını ḥayl ü ḥaşm u tabl ü Óālem birle yıl hevāda götürür şarkān u ğarbān diledüğü yire yitürür. Kıavleḥü teÓālā ve ḥuşūsan ki bu Süleymān-ı mürselün Óāḳıl ü dānā vü ekmelün dıv ü perri ḥükm-i fermānında vaḥş ü tıyūr Óahd u peymānında ve dıvān-ı sengleri kāse keşānı maḥbah-ı cāhiddür ve perriyānı māh-peykerler kevāķib gibi mevāķib sipāḥidür ve istese bād ile Qāf'dan Qāf'a Óālemi seyrān ider ve isterse perriiler tahtın götürüp şark u ğarb **[T-544b]** cevleān ider. Fi'l cümle menşür-i taśśarruf-i kıışveri ḥāḳḳ-i keff-i kifātındadır. İnşiyād-i leşker bād-ı kıabza-ı abālet riÓāyetindedür. Şunūf şunūf tıyūr saf şāf kıanadların açup baht-ı tahtınun ve serir-i serverinun üstünde sāye-bān bağlarlar diyüp benı İsrāyıl seyyidlerı Kıuds-i mübārek zāhidleri evşāf-ı ḥamıde Süleymān'ı žikir iderlerdi ve ez-ın cānib Süleymān-ı nebı daḥı serir üzerinde olsun benı İsrāÓil'ün on iki biñ enbiyāsiyla ve dört biñ dört yüz ḥükemāsi Óulemāsi ile ve on dört biñ dünyā pādişāḥları server-i selātin umerāyla ve yedi biñ yedi yüz yetmiş yedi pehlevānı nerre şirler ile ve toḳuz biñ toḳuz yüz toḳsan toḳuz saf şiken emirlerle ve on iki biñ ğulām-ı zerrin kemerlerle ve üç biñ üç yüz otuz üç ḥüccāb şāḥib nażarlarla ve altı biñ altı yüz altmış altı ḥallād-ı ḥānhūrlarla ve kıırkı kez yüz biñ pūlād

pūş-i sipāhî serverlerle serîr üzerinde hevâyı fenâdan Kuds-i mübârek şehrin şahrâsını bâğ u büstân nahlistân meŴvâsını seyrân kılup dağı Dâvud peygâmbere mezarını ve haylû'l-rahmân merkâdını ve Yûsuf siddîkıla YaŴkûb nebî ravzalarını görüp zemzem ile Allâh'a tekbîr getürdiler. Evvel Âdem âhir Muhammed hatm-i ervâhına şalavât virüp dağı gelüp yirlü yirine oturdılar. Andan yıl tahtı Süleymân-ı müvekkeli bād emriyle üç kez Kuds-i mübârek şehrini tolaşdurup Kuds-i mübârekde ve Halîlül'llâh'da yatan peygâmbere mezarını görüp seyrân eyledi. İns ü cinn melekleri perri ser-hengleri enbiyâlar mezarını görüp seyrân eyledi. Andan taht-ı Süleymânı şark cânibindeki kühsâr üzerine indürdi. Zeytünlik arasında kôndurdi. Andan Süleymân-ı nebî cânibler perri meleklerine ve dîv ü Ŵfârît ser-henglerine icâzet virdi. Perendeleri kanad açup uçdılar ve dem-keş cinnler yürüdiler. Demlerin içeri çeküp nefesleri vücûdların götürüp uçdılar. Yıl gibi yelüp birbirin geçdiler. Kuds-i mübâregün kühistânlarına deşt ü beyâbânlarına dağılup cinslü cinsiyle gitdiler. Gönli diledükleri yirlerde Ehremen cinnler mekân dutdılar. Ammâ ki perri cinsi Kuds-i mübâregün cânib sekiz fersâh idrâk yirde latîf şahrâda yeşil atlas bâr-gâhları dutup ve kızıl atlasdan çatır hümâyunlar kurdılar. Perri sultanı Hümâyun Şâh zerrîn tahta geçüp oturdı perri ser-hengleri şaf dutup karşısına dîvân durdılar. Andan soñra can kavmi melek-i Rûh-şâh-ı Cind **[T-544b]** içün yeşil muraşsaŴ biñ bir zerrîn direkler üstüne cetri hümâyün kurdılar ve cevher-i laŴlin taht getürüp vasatında kôdılar. Rûh-şâh-ı Cind geçüp oturdı. Cân kavmi karşısına ayagın turdılar. Ammâ ki Elhenc-i Cinni Semendün- Hezâr-dest cemîŴ cinnler ser-hengleri ıssuz makâmlarda âdemî-zâddan hâlî yirlere varup cinslü cinsi ile turdılar. Hükmi Süleymân ne ola dîv ü çeşmi gûş oldılar ve sibâŴ hayvânât tâŴife dağı iki sınıf oldılar şol ki sibâŴdur. Yırtıcılardur yüce yirlere şayd- gâhlara gitdiler ve şol ki otlayıcı hayvânât-ı kibardur. Anlar şahrâlara çemen otlamağa gitdiler ve hevâm cinsi ki mür u melâh u megeslerdür. Nahlistâna bâğ u büstân baŴzı şehristân arasına tağılup gitdiler ve deñiz mahlûkâtı dağı Teberiye deryâsına varup deñizden çıkmış balık gibi su görüp yine dirildiler ve Sîmurğ-ı Kâf dağı birinci kuşlarla Ŵukqâb şehbâz koñnûs u rûh u rahne tavşancıl kartal mişli atyâr uluları ile kanâd açışup uçuşup yirle gök arasında birbirin geçişüp yüce tağlar kullisine süzölüp indiler. Yir yirin kôndılar. Cins ile şikâr itmege meşğül oldılar ve cennetden çıkan tavûs kuşu dağı gebek-i türâc tûtî-yi tâŴife-i şeker-şiken bülbül güyâ birle ne kadar hûbûbât yeyici dâna tartıcı kuşlar var ise Kuds-i mübârek şehrinün bâğ u büstânlarına nahlistânlarına kanâd açup uçup indiler. BaŴzı eşcâr u eşmâr baŴzı çemen sünbül atasına kândılar. Hûbûbât yimege dâne dirmege nefesine gıda virüp dillü dilince Allâh tesbîh itmege meşğül oldılar. Ve balıkçı dağı bañr-ı kuşlarla perr ü bâl açup çiftlü çiftin gözedüp uçup Kuds-i mübârek yakın olan deñize ırmaqlara geçüp kimi lebidür. Deryâya kimi nehri şahrâya inişüp kônuşdılar. Liğeh Süleymân

Öizzetine Kuds-i mübârek şerefine yunların ol canibe döndiler. Zîrâ ki baîr-i berde biñ bir ümem ki vardır. Altı yüzlü liv dürlüsi deryâda baîrde nehirde olur ve dört yüzi şoruda şahrâda ve kendde ve şehirde olurlar. Baîr-i berri mahlûkından cüşşede Óaşımdür. Vehm pâk ü hem hıtır idrâkı delîmdür. Anuñ çün anlar edep riÓâyet itdiler ve Şâh-mârân dahı ol yedişer başlu sinür taşı dişlünüz hane şubbesi başlu ÓArab o çağı gözlü raÓd-felek âvâzlu kıra bulut kıanatlu hîşâr burcı kıametlü şam ağacı kıuyruklı kıalÓa bedeni kıulaklu mağara ağızlu kıara dutun beñizlü dem çeküp [T-545a] memleket yuducı gökyüzünden yirde Âdem kıapıcı evrenlerle her birisinüñ efâÓı hayyât boyunlarına halka halka olup yapışup yılan kemend itdiler ve Óaşırib dahı şuÓâbın yollarını kıısacila kışıup muhkem dutdılar. Ejdehâlar önince Şâh-mârânı altun siniyle laÓlin tabak içinde başında götürüp ejdehâ önce uçar idi ve Óaşıbine baki bullup kıanâdlu evren şuÓâbın hayyât Óaşırib götüremedüğinden billerin kemer kemer idüp kıuyruk şalup boyun şunup cehennemî ağızların açışurlardı. Gıylayup uçduklarınca zehri kıatların ağızlarından yire şaçarlardı. Hışmlu kıara bulut gibi kükreşüp birbirin geçerlerdi. Yiryüzindeki halk bunların Óalâmetin gökde görüp ekşerinüñ odı şıdup helâk olurlardı. Âdemî-zâda zararları degmesün diyü Süleymân emriyle Şâh- mârân bunları alup deryâ-yı mağrib kenârına ilette. Deñiz cânverlerin yimege meşğul oldılar. **Naẓm:**

[FâÓilatün / FâÓilatün / FâÓilatün / FâÓilün]

Bu tarık ile kıonuben şâh Süleymân leşkeri
Deşt ü yâbân birle yürürdi ol zemân baîr-i berri

Zî-melik kim emr-i Hâk'la hükmine münkâd idi
Biñbir ümmet tâ ki varsa ins ü cinn yâhüd perri

Bâğ u bostân içre mürgân kıonup eşcâr üstüne
Bülbül güyâ ve kıumrı ötişer açup perri

Cinn deminden taş başını tutdı tuman ol zemân
Yirde gökde uçuşurdu per açup dahı perri

Diy ü Óifrit uçuşurdu gökde çün esved gamâm
Tağda ovada yılışurdu cânverler serseri

Şah-mârân şuÓâbın efÓâ hayyâtıyla hep
Baîr-i mahlûkı dâma çalup yudardı her biri

Âdemî-zâd aslı ammâ kıondı kıudsi ortasına
Begleri tutdı otak kıurdu sipâh-ı hâdiri

Der-Beyân-ı Kıurbân Kıerden-i Süleymân-ı Nebi ÓAleyhi's-selâm ve Kıazıyye-i Neml-i Leng

Hükemā kavlince kaçan ki Süleymān-ı nebînüñ *Óaleyhi's-selām* tahtını ki yıl yire andurdı. Hayl ü haşemin ki şahrada qondurdı. Andan hınq-ı İshâk'a devletle süvâr olup benî İsrâyîl peygâmbirleriyle hükemā vü Óulemā ve vüzerā ile ümerā ile atası Dāvud peygâmbirüñ *Óaleyhi's-selām* mezarına varup Quds-i mübârek şehrinde olan Hârûn neslinden ne qadar seyyidler var ise Sâdıq-ı Kuhn ile ve Evyâşerle cemî'Ósi qarşu gelüp Óizzet ü ikrām tām idüp öñine düşüp merqâdi Dāvūd'ı ziyaret idüp Tevrât u Zebûr okuyup rûhı çün Süleymān-ı nebî el götürüp du'Â idüp bâkî enbiyâ vü atqıyâ emîn didiler. Çünki du'Â kılınup el yüze sürdiler. Andan Süleymān nebî *Óaleyhi's-selām* hükmi itdi. Yedi biñ Yûsuf'ı kıvıl altun getürdiler mescid-i mücâvirlerine ve Quds-i mübârek fuqarâsına şadaqa virdiler ve andan soñra Süleymān peygâmbir *Óaleyhi's-selām* kapucılar kethüdası Kil'Âd-ı Barçalı'ya [T-545b] emri itdi ki Yehûşâfât bin Âhlûd defterdâra vara, kırk biñ koyun qoçları ve on biñ buğra develer ve on biñ feribe şıqr boğalarını üç gün içinde şahiplü şahibinden behâlarından ziyâde helâl mâl virüp helâl itdürüp dañı Zâbûd Bin Nâş seyyide ısmarlayalar ve qurbân yirine çıkarup hâzır ideler. Ma'Â'l-kıssa Hâzret-i Süleymān *Óaleyhi's-selām* bu emri kılup sürüp taht-gâhına geldi dañı dıvân-ı Óağım qurdı. İns ü cinn mâlikleri dıv ü Óıfrıt ser-hengleri hâzır oldılar. Enbiyâ vü etqıyâ hükemā vü Óulemā vü vüzerâ vü ümerâ yirlü yirine geçüp oturdılar. Andan Quds-i mübârek ümenâsıyla ve şehrüñ erkânı devleti a'Óyân-ı memleketiyle gelüp envâ'Ö tuhfeler ve hediyeler götürdiler. Hâzret-i Süleymān *Óaleyhi's-selām* selâmladılar. Süleymān-ı nebî dañı her birisine Óatâlar kılup ümenâya hil'Óatler geyürüp hatrın teselli kılup dañı buyurdı ki münâdıylarında ideler ki üçüncü gün şenbih gün cemî'Ó halk qurbân yirine olalar ki qurbân namâzın kılarlar. Zırâ ki Süleymān'ın *Óaleyhi's-selām* qurbânı vardur. “Ol du'Âda bile bulanlar.” diyüp ümenâya ısmarladı. Dıvânı tağıdup halvet-i hâsına varup tã'Óate meşgûl oldı ve Quds-i mübârek ümenâsı dañı yir yir münâdiler gönderüp halka qurbân olacağı günü bildirdiler ve Yehûşâfât bin Âhlûd dañı emri Süleymān'ı'ye imtişâl gösterüp Quds-i mübârek vilâyetine hıdmet-kârlar gönderüp qurbâna kifâyet idecekçe ganemden kâvden şötörden alup iki bahâsın virüp helâl itdürüp üç güne dek alup qurbân yirine götürdiler, defterdâra ısmarlardılar. Ol dañı deftere şebt kılup yekşenbe gün gelüp halvet-i Süleymān'ı'ye girüp selâm virüp qurbân yirine qurbânlarına qurbânlar güldüğünü a'Ódâdı birle zıkr itdi. Süleymān-ı nebî dañı *Óaleyhi's-selām* işidüp şâd olup ol gün ol gıce tã şubûh olıncaya dek Allâhü te'Âlâya ihlâsla tã'Óat idüp münâcât itdi, Tevrât u Zebûr okudı. Çünki şubh-dem yatdı. Benî İsrâyîl enbiyâsı atqıyâsı Süleymān-ı nebî hâzretiyle *Óaleyhi's-selām* şubh namâzın kıldılar dañı namâzdan niyâzdan evrâddan fâriğ olıcaq Süleymān-ı nebî *Óaleyhi's-selām* qurbân Óizzetine enbiyâlarla piyâde olup başına Óimâme-i halîl sarınup egnine cübbe-i Şit'i alup Óaşâ-yı Mûsâ eline alup nã'Ólinin geyüp “*Bismi'Allah*” diyüp qurbân yirine gitdiler dillerinde Tevrat u Zebûr'u

okuyarak Óākıbet kırbān yirine yatdılar. Ol zemān Kıuds-i mübārek mescidi dahı binā olmadın kıbbe-i šāhrā yapılmadan Óādet oldu ki kırbān **[T-546a]** idicek yüksek yirlerde iderlerdi. Pes bu kıavlde ol kırbānları Kıuds-i mübaregün cebeli kıüllesinde münācāt-ı Mūsā yirindeki andan yüksek yir yoğıdu. Çünkü Süleymān ĥāzreti Óaleybi's-selām kırbān yirine ki vardı ĥükm itdi. Ser-cümle kırbānların üzerine Evyāşer peygāmbere Süleymān ile varup Zābūd bin Nāşın seyyid ile üzerlerine durup kıāşāplar gelüp boğazlayup pāk idüp kırbān yirine yıgđılar. Çünkü kırbānlar yıgđıldı. Andan yine Süleymān peygāmbere Óaleybi's-selām emr eyledi ol kıoyunların derilerin tabbāğlara virdiler. Pāk idüp sahtiyānlar düzeler. Divāre zād yirine mıhlamağ için ve ol sığırların develerün derđlerini tabbāğlar günler ideler. Kıapular püştine mıhlamağ için andan yine Süleymān peygāmbere Óaleybi's-selām emr eyledi. Benı İsrāyıl ĥalkı yedi šaf olup duÓāya durdılar. Nite evvel šafda Süleymān-ı nebinün Óaleybi's-selām sağında ve solında benı İsrāyıl'ün Dāvud u Süleymān Óasābelerinde muÓcizātı zāhir olmış on iki bin enbiyā šaf dutup el duÓāya götürüp durdılar. Naşen peygāmbere Kāz peygāmbere ve Evyāşer peygāmbere Bedrenus peygāmbere ve Aĥyaşılün peygāmbere cümle enbiyālardan bunlara Süleymān ĥāzretine yakın durdılar. Ve ikinci šafda dört bin dört yüz kırk dört ehli ĥikmet Loķmān ĥakım ile ve Āsāf bin Berĥiyā ile ve Feysāgores tevĥid ile recÓābin zāhid misli ĥükemā vü Óulemā ve füzelā vü kümelā tırdılar. Üçüncü šafda on dört bin dünya pādişāhları birle Mısır sultānı Celālleddin ve ÓAcem sultānı Keykāvūs ve Tūrān meliki Afrasiyāb ve ÓAmālika sultānı Sührāb Šāh mişāli serveri selātınler ve ümerā šaf bağlayup ayağın durdılar. DuÓā yiri olduğı eelden ĥükemānıñ Óilmi olduğı sebepten serveri selātınlerün üstün yanında šaf dutdılar. Dördüncü šafdan yedi yüz yetmiş yedi pehlevānlarla Zāl-i Destān ve Kıāhır bin Sām durdılar ve kırk kez yüz bin siyah-püş tiğ-zen gāzilerle ve beşinci šafda cān kıavmi müÓminleri durdılar. Rūĥ-şāh-ı cinniyle ve perriler sultānı Hümāyün Šāh birle ĥāzır olan perrı sünniler ile ve altıncı šafda tekvinlerle el-hancı cinniyle müflisiyle cinn ser-hengleri tırdılar. Sağ tarafda ĥāddi ĥāsır yok ve sol tarafda Semendün-ı Hezār-dest ile Süleymān-ı nebiye tābiÓ olup imāna gelüp Allāh'ın vahdaniyetine iķrār iden envāÓ-ı mahlūķātı muhtelife yetmiş iki millet ser-neferleri ve yüz **[T-546b]** yigirmi dört dürlü tavāóif mihterleri cinsiyle šaf bağlayup ayağın tırdılar ve yedinci šafda sağ tarafda ĥayvānāt-ı kibār ile sibāÓ behāyim tāóifesi dahı cinsi cinsiyle ol ĥayr duÓāda bile bulunalum diyüp dillerince ĥāliķi tesbĥ itmege meşğül oldılar ve sol tarafda dahı meleĥ zübāb ü meges Óufūnatdan dır yir nefes sınıflu sınıf yirle yiryüzine kıonuşđılar. Yüzlerin göge kıaldırışup dahı yünlü yünün kıurbān yirinden yaña donuşđılar ve kıuşlar dahı bu ĥalk üzerinde yiryüzinden bir mıl miķđarı hevāda tırdılar. Kıanad kıanada çıtup pervāz urdılar. Dillerince ĥāliķi tesbĥ itmege başlayup tazarruÓ birle ötüşđiler. Nite evvel kıat hevāda yırtıcı kıuşlar šaf bağladı. Şimurg-ı Kıāfla ve

ikinci kâat hevâda dâna dartıcı hubûbât yiyici tûtî-yi kumru bülbül, turrac, süklün kânâd kânâda çıkup masâf dutdılar. Cennetden tavûs ile üçüncü kâat hevâda baîr-i kuşlar ser-neferleri balıkçı ile baîan kâzı ve turna ve sekka kuşu mişâli atyâr baîr-i murğân nehri şehper şehpere yelek yelege virüp şaf dutdılar ve dördüncü kâat hevâda dâne nesimde olan murğân-ı şerîf atyâr-ı latîf birle hümâ kuşu hümâyunla sınıf sınıfa birle baş başa çatup kânâd kânâda çıtup göğüs gerüp baş kaldırup boyun uzadup yiryüzine naîzar kılup kurbân yirinde Süleymân-ı nebînüñ *Ôaleyhi's-selâm* mübârek elin kût dirler kim duÔâ kıla, duÔâda bile bulunalar. Beşinci şafda maÔâdîne ve hâle ve tabâbete ve âb u ateşi bâde müvekkel olan melâôike şaf bağladılar. Nite şöyle kim müvekkel-i bâd Nağmâgâyil ve müvekkil-i hâk Tamahâkâyil ve müvekkel-i ebhâr KeÔhaşâyil ve müvekkel-i âteş Sehtâhilâyil melâôike müvekkili şaf dutdılar ve el kaldırup Allâh'a tesbîh idüp duÔâ-yı Süleymânîye'de bile bulunalar ve altıncı kâat hevâda ins ü cinne baîr u ve biñ bir ümmete müvekkel olanı şaf bağlayup al duÔâya götürüp Allâh'a niyâz idüp al götürüp duÔâ-ı Süleymânî'ye intizâr olup durdılar ki ol ervâhuñ cümlesinden birisi Nûrnâyil melek Vegadriyâyil melek ve Herkiyâyil melekdür *Ôaleyhi's-selâm* ve yedinci kâat hevâda birinci kâat gök ferîsteleri izn-i Rabbânî ve muÔcize-i Süleymânî birle gelüp şaf bağladılar ki cümlesinüñ halifesi İsmâôîl nâm melek-i muşarreb idi. Anlar dahı yedinci kâat hevâda şaf bağlayup el duÔâya götürüp ve ol nebîyy-i mürselün dergâh-ı Hâk'da müstecâb olacak duÔâsında bile **[T-547a]** bulunalum diyü Hâk'dan temennâ itdiler. **Naîm:**

[*FaÔilatün / FaÔilatün / FaÔilatün / FaÔilün*]

İken hoşdur bulunmak her hayr-ı duÔâda

Huşûşân ki kabûl ide duÔâ-yı Allâh Hudâ'da

Kulı kuluñ duÔâsıyla ol Allâh yarlıgarıl

Gerek müömin ola hâzır duÔâ olduğı arada

Neîr: Hükemâ kavlince çünkü yirde gökde ins ü cinn hayvân-ı kibâr murğ u mâr u mür ervâh ki şaf bağlayup ki turdılar. Andan Süleymân peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* Nâşen peygâmbere eyitdiler. “İmâmlık eyle iki rekÔat hâcet namâzın kılalum ki benî İsrâîl peygâmbereleñ ulusısın vehm pîr-i fânîsin.” cevâb vidi ki “Şabr eyle yâ Süleymân, Hızır İlyas geliyorurlar *Ôaleyhi's-selâm* ki anlar benden dahı ziyâde ululardur.” diyince nâ-gâh Hızır zinde ile İlyas peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* Hâzret-i Süleymân'ın sağında ve solında hâzır oldılar selâm virüp sâffa durdılar. Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi's-selâm* boğur anlara teklîf itdi. Cevâb virdiler ki “Yâ nebîyu'llâh hâzretün zemânında mürsel peygâmberdür. İmâmlık itmek sizlere lâyıkdur.” diyicek Süleymân-ı nebînüñ seccâdesin Hızır nebî *Ôaleyhi's-selâm* muşallâ yirine şaldı. Süleymân hâzreti imâmlık itdi. Hızır hâzreti müöezzînlık kılup iki rekÔat namâz kıldılar. Evvel ki rekÔatda Süleymân hâzreti yetmiş ayet Tevrât ikinci rekÔatda yetmiş ayet Zebûr okıdı.

Andan iki rek'at hacet namâzın kılup selâm virdikden soñra Hâk te'âlâya el götürüp münâcât kılup eyitdi ki “İlâhî iy bî-çâre dillerüñ çâresi iy avâre göklerin gam huvârası iy dilleri bâtıl iden iy müdbirleri muğbil iden iy bî-nürbânlara nürbân viren iy kara toprağa can viren iy gözsüzleri binâ iden iy dilsüzleri güyâ iden iy bir kıatre nutfeye dest-i paviren viy her desti pâya biñ 'Ôata viren iy fağırlere ni'Ömet viren vi dervişlere himmet viren iy yitire dilleri rüşen iden vü gönülleri gülşen iden vü peşşeleri 'Ôanğa iden vü bendeleri Mevlâ iden iy şâfî-i herderdi vü münis her ferd iy 'Ôata paş hata puş ilâhîsin şakla beni İsrâyl halkını cemî'Ö belâlardan ilâhî sen kırtarıvir übtedâlardan ilâhî sen istemeyince kimse seni bulmaz ve senden olmayınca ve soluña irmez. İlâhî eger sen inbisâtuñ bisâtını bast itmeyeydü bu bir avuç hak-i gubârüñ ne zehresi var ısı ki meliki'l-mülük bisât-ı havâlısına kıadem başdı ve eger senüñ cezbüñ câzîbesi cezb itmeyeydi bu siyâh kelîm ü külbe-i idbârüñ ne liyâkatı olaydı ki kıubbe kıurb-ı ceberüta **[T-547b]** yol bulaydı. İlâhî 'Öimrân oğlınaydı ki lutfuñ irüp Mûsî itdüñ ilâhî senüñ 'Öinâyetüñ çavuşı sa'Öâdetetine süvâr olup irse azar put tıraş oğlı kim idi ki Halîlu'llâh hil'Ôatin bileydi. İlâhî bârân-ı eltâfuñ reşâşî rahmetüñ nesimiyle irişmese. Ya'Öküb kim olurdu ki anuñ fıtratı bistanında hezâr gülî risâlet açıldı. İlâhî senüñ kıudretüñ 'Öinâyetüñ olmasa Dâvud elinde âhen mûm olmazdı. İlâhî lutfuñ hidâyetüñ birle bu Hâkîr bendeñi nübüvvet-i saltanat-rüzî kılup ins ü cinn hükmî ferzânımda ve vuhûş u tuyûr. 'ÔAhdüm peymânında kılduñ ve bir saltanat-rüzî kılduñ ki dîlese merkeb-i bād üzerine zini urup âheste 'Ôâlemi seyrân iderem ki kıalallâhü te'âlâ “*Tecrî bi emrihî rûba'oen hays u asâba*”⁶⁵ ve istesem bir sa'Öâdetde yile süvâr olup yedi iklimi cevân iderem ki kıavlehü te'âlî 'Ôazze ve celle ve Süleymânerîhe 'Ôâsîfetemdi. Ya rabbe'l-'Ôâlemine pâdişâhlar pâdişâhı hâzretüñdür ki cihân şâhlığı elüñdedür kime dilerseñ virürsin. Ve kimden dilerseñ alursın mâlikü'l-mülki ezel-i ebedsin ki “*Kull'illâhü'mme mâlike'öl mülk*”⁶⁶ ve her kime dilerseñ taht u memleket virürsin ki “*Tu'otîl mülke men teşâ'ou*”⁶⁷ her kimden dilerseñ tâc u devleti alursın “*Ve tenzi'Öñl mülke mimmen teşâ'*”⁶⁸ mâlikü'l-mülki sensin ki memleket ki zevâl yok pâdişâh mutlak hâzretüñdür ki saltanât ki intikâl yok ilâhî bu Dâvud oğlı Süleymân'a beytü'l-muğaddesi yapmak irâdetüñde varsa kıurbânın kıabûl eyle ol mübârek mescidün bünyâdın urup temâm olmasın. Müyesser kıldunsa du'Ôâsın müste'hâb mağbûl eyle.” diyüp du'Ôâ kılup cemî'Ö enbiyâ atkıyâ vü hükemâ ve 'Ôulemâ vü fuzelâ “Âmîn.” diyüp Süleymân-ı nebî ile ellerin yüzlerine sürüp evvel Âdem ahîr Muhammed, hâtem gelmiş gelecek mürsel peygâmbirlerin ervâhına şalavât virüp Allâh'a tekbîr getirince Hâk sübhâna ve te'âlâ Süleymân-ı nebînüñ ‘*Öaleyhi's-selâm* du'Ôâsın

⁶⁵ Gemi dağlar gibi dalgalar arasında gidiyordu (Hud 42).

⁶⁶ Ey mülkün sahibi olan Allah'ım (Al-i İmran 26).

⁶⁷ Sen mülkü dilediğine verirsın (Al-i İmran 26).

⁶⁸ Dilediğinden de mülkü çeker alırsın (Al-i İmran 26).

müstehâb kırbânların kıabûl kılup hemân dem gökyüzünden bir od peyda oldu. Nûr şeklinde ol oduñ hiç dutumı yok ve vazî'î tâvûs kıuşı şehperlerine beñzer gelüp ol kırbânlar üzerine indi dañı anı vakt içinde Ya'ûkûb ma'îv itdi. Ra'îmet yağmurı yağup bād-ı neşîm asup dimâğların mu'attar kılup yağmur dînüp bulutlar tağılup güneş toğup 'Âlemi rûşen idicek tâvûs-ı kıudsî halk gözünden nihân Süleymân 'Âyninde 'Âyân eyitdi ki “Yâ nebiyyu'llâh Hâkı te'âlâ saña selâm kılup eyitdi ki kırbânın kıabûl itdüm. Kıudsûñ binâsına meşğûl olup ol şerîf evüñ bünyâdını aña müyesser itdüm. Virdüğüm saltanata mağrûr olmaduğı çün hâlim ü selîm kıalp olup [T-548a] nefsine murâdın edâ itmeyüp riyâzatla kıanâ'at itdüğü çün ve dañı didi ki “Yâ Süleymân çün sen benden ol nesneyi dilemedüñ ki kendü nefsüñ içün ola 'Ömr gibi mâl gibi bir nesne diledü. Kelîm yine benüm kıollarum ma'slahatı içündür kim 'Adl ü inşâf idesin. İmdi benüm 'Azâmetüm hâkıkı çün ben saña anı dañı virdüm ol 'Azâmeti pâdişâhlığı virdüm ki ne senden öñdin kimesneye virmişem ne senden soñra kimseye viriserem ammâ sen dañı 'Adlıla inşâfla dîn izhâr it zâlimleri zulminden fâsikleri fıskından men'it. Vazî'îfeye takvîyet ve kıâyîlere terbiyyet eyle. **Na'îm:**

[Fa'ôilâtün / Fa'ôilâtün / Fa'ôilâtün / Fa'ôilün]
Böyle diyüp şeh Süleymân hâzretine Cebre'îl
Hâkı peyâmın ırgürüben söyledi cümle bil

Dînle imdi kıısâa nedür vir şalavât Ahmed'e
Ki ide ra'îmet saña ra'îm ol celîl ü hâyl

Der-Beyân-ı Binâ-yı Evvel Kıuds-i Mübârek ki Bünyâd-ı Kerde Bûd

Hükemâ kıavlince kıaçan ki Süleymân-ı nebî 'Âleyhi's-selâm dergâh-ı Hâkı'da kıabûl kıurbânı ma'kıbûl olduğın görüp şâd olup secde-i şükır idüp andan yine piyâde 'Asâ-yı Mûsâ'ya tayanurağ atası Dâvud peygâmbir yapduğı mescide gelüp yedi gün gice ve gündüz 'Öibâdet eyledi. Sekizinci gün namâz-ı niyâzdan fâriğ olup dañı gelüp nübüvvet kürsisine geçüp devletle kıarâr eyledi. İns ü cinn melîkleri dîv ü 'Öifrit ser-hengleri biñbir ümem bihterleri yirlü yirine geçüp dîvân-ı Süleymânî'ye hâzır turdılar. Çerendeler yiryüzinde cinsi birle şâf bağladı ve kıuşlar gökyüzünde sayebân dutdı ve zübâb u meges hâyyât ü hâşerât efâ'î yirlü yirinde kıarar itdi. Çünki dîvân-ı Süleymân tırdı andan Süleymân hâzreti 'Âleyhi's-selâm diledi. Kıuds-i mübâregi ne vech ile binâ kııla benî İsrâyl cem'itdi. On iki biñ mu'cizâtı zâhir olmuşdur. Benî İsrâyl enbiyâsı etkîyâsı 'Öulemâsı fuзалâsı cem'itdi olup geldiler. Mertebelü mertebesince şimşâd kürsîlere geçüp oturdılar. Cümlesinüñ 'Öömrde yaşda ulusı Nâşen peygâmbir andan geçse Kâz peygâmbir idi ve andan Evyâşer peygâmbir ve Bedrettün peygâmbir ve 'Âleyhi's-selâm. Pes Süleymân-ı nebî 'Âleyhi's-selâm bunlara eyitdi ki “Yâ Benî İsrâyl enbiyâsı isterem ki Kıuds-i mübâregi bünyâd iderem. Zîrâ ki Allâhü te'âlâ Cebre'îl gönderdi ki binâ kıılam. Velî

māl harc idüp binā kılam ki hēlāl māl ola.” diyicek peygāmber eyitdi. “Yā Süleymān atan Dāvud peygāmberden memleket saña mīrāt degdi. Nitekim kelām-ı kādīm ve kitāb-ı kerīm içinde gelür ki vārīs-i Süleymān Dāvud. Pes eyle olsa memleketden tahsıl olan **[T-548b]** hālī hēlāl birle cāōiz diyicek. Evyāser peygāmber eyitdi. “Andan ise memleket mālīkūn ser-cümlesi hēlāl olmazuñ şüphesi var ammā ğaza mālında şüphe yoğdur ki cümle hēlāldür anuñla yapsañ dahı cāōiz.” diyicek Kāz peygāmber eyitdi. “Ġaza mālīkūn dahı ekşeri söyle müsteħağğ bunuñ bigi Őažım bināya vefā itmez nākīs qalır ve ammā ki yirde defīneler çoğ Süleymān-ı zamānsın cinn reōīsleri ve tekvinleri elūñde defāōin-i ħazāōin arza müvekkel olan ervāh-ı elvānda ħükm eyle. Ol kādīmden qalmış yir altında Őabeş genc ħānelerūñ tılsımātın feth idüp şim ü zerrīn laŐl u cevāhirin getürsünler ki kimsenūñ ħağğı degildür ki anuñla beytü’l-muğaddisūñ ħarcın görüp yapıdymasına ħimmet eyle.” diyicek Nāšen peygāmber *Őaleyhi’s-selām* eyitdi. “Yā Süleymān bin Dāvud-ı nebī maŐbūdı bu söylenen sözleri ħiç benüm Őaqlum qabūl itmedi. Eger vilāyet māl ise üç nağşdur. Bir bağşı bād-ı hevādur. Ekşer-i ħaramdur ve ikinci bağşı küffāruñ ħāricidür ki vazŐ olunmışdur. Ol ħalāldür be-řart-ı ān ki ol kāfirūñ vazŐ olunan ħarāca güci yeter ola. Künd ü müflis olup ziyāde alınup ħayf olmaya. Üçünci māl ki Őaşūrdur ħalāldür mādām ki Őöşrden ziyāde salar tamaŐ itmeye ve bayŐ iderken kileniçi eylemeye. Pes bu tağdırce ser-cümlesi olmada şüphe vardır. Pes şüphelü mālī ħayra ħurc itmek cāōiz degöldür ve ikinci kısım ki ğazā mālından dīv naşīħat itdiler. Ġaza mālī dahı cümle üç kısım olur. Bir ol ki nefīr Őamm ola. Kāfir ğalebe ola anlaruñ mālī ğanimetdür. Velī üç bağşı itmek gerek. Bağşı mücāhidlerūñdür. İkinci bağşı Mekke Medine mücāvirlerinūñ ve Őubbāduñ zuhhāduñdur. Üçünci bağşı mālī yetīm-i fukarādur. Pes Quds-i mübārek gibi beytu’llāh bināsı ħarcına vefā dahı itmez ve ekşeri āhir kimse ħağğı olımış gibi olur ve üçünci kısım ki yirdeki defāyinlerdür. Defāyin dahı zamānındağı defn iden pādīşāha kim bilür ki ol mālī vilāyetden be-žulm ile cemŐ itmişdür. Zırā ki ħayr-endiş pādīşāhlar māl cemŐ itmediler. İllā ki ħayra ħarc eylediler ve lākin žālim melīkler dünyā ya ğarrā olup māl u genc cemŐ itdiler. Şeddād gibi žulm ile memleket malını ħazīne derç itdiler ve ammā ki yā nebīyyu’llāh eger mālī hēlāl istersen binā-ı Qudse ħarc idesin. Süleymān’ı zemānında şeyātīn zürriyātıñı ħükmüne fermān berdür. Bunlaruñ baŐzı ki ānı cinnīlerdür ħıdmete emīr eyleye. BaŐzı deryāya talup šadeflerdür. Dāneler mercān u yākūt gevheri şey-i çıraqlar cemŐ idüp kāŐrı deryādan götürsünler. Nažaruña getürsünler. **[T-549a]** Bu baŐzı bādī cinnīlere ħükm eyle. Yirüzinde ki meŐādinlerden sim u zer laŐl ü güher getürsünler. BaŐzı Cezāōirden šandal Őūd bağam serv-i şimşād ağaçların getürsünler ve baŐzı ħākī cinnīlere rücāmı mermer meŐādinlerin qanda ise bulup qazup getürsünler ve baŐzı āteř cinnīler kireç yağup ve kermüt bişürüp ħorāšanī idüp alçu bişürsünler. BaŐzı dahı bināya ħıdmet itsünler. **Nažm:**

[Fa'Öilatiin / Fa'Öilatiün / Fa'Öilatiün / Fa'Öilün]
 Çünkü böyle didi Nâşen ol âhâkkuñ peygâmberi
 İtdi taşşın işidüben ol cihānuñ serveri

Diñle imdi nice bünyād olırsardur şudsışın
 Lâk virgil hoş şalavāt Ahmed'e iy yol eri

Der-Beyān-ı Fezā'ül-i Beytü'l-Makdis Şerre Fehā'ül-lāhü

Neşr: Hükemā şavlince ser-cümle enbiyānuñ sözlerinden Süleymān-ı nebî *Öaleyhimü's-selām*⁶⁹ naşîhat alup pes kendünün helāl māl ile diledi kim Şuds-i mübārek şehrin yapā, ma'Ömür ide. Andan dönüp Öulemādan su'āl itdi ki ol cihān sarāyında mekke'ou'llahuñ bināsını kim itdi ola?" diyicek Nâşen peygāmbere eyitdi. "Yā nebiyyu'llāh Ĥağ te'Öālānuñ iki evi ki vardur. Mekke'dür cemî'Ö yirlerden efdāldür, eşrefdür. Mūsā peygāmbere devrinde ba'Özı Öulemā ba'ş itdiler ki Şuds-i mübārek Mekke'den yañadur." didiler. Zırrā cemî'Ö peygāmbere namazın Şuds'den yaña kıldılar ve ba'Özı Öulemā didiler ki şudsi Mekke'den yegdür. Zırrā ki evvel yiryüzinde Allāh te'Öālā için ya yılan av budur ve her kimse ki bu eve girse nār-ı ceñimden emîn ola ve dañı yirler. Yaradılmazdan öñdin şü üzere küçük olan iki biñ yıldan evvel mekke'ou'llah yiridür. Nite kim kelām-ı kādimeinde ve kitāb-ı keriminde buyurur. "İnne ervele beytin vudi'a li'n-nāsi li'lleşî bi-bekkete mübāraken."⁷⁰ Kaçan ki Allāh te'Öālā diledi kim Ādem-i şāfî hāğ ide eyitdi ki şavlühü te'Öālā. "İnni ca'Öilün fi'l-arşı halifeten şalū ete'Öālū fibā men yüfşidü fibā ve yeşfiküt dimāoe."⁷¹ Pes ferişterler eyitdiler ki "Biz saña tesbîh tağdis itmege yiterüz. Bizden ġayrı yiryüzinde kimse halife olsa fesad idüp şanlar dökerler." diyicek. Allāh te'Öālā feriştehlere buyurdi ki "Nitekim kelām-ı kādimeinde ve kitāb-ı kerim içinde gelür ki "İnni a'Ölem mālā te'Öalemün"⁷² feriştehlere ile şandılar ki Ĥağ te'Öālā kendülere kağıdı ve hışm itdi vardılar. ÖArş-ı Öağim altında sığındılar parmağların götürüp ağlaşdılar. Üç sâ'Öat ÖArşı tavāf itdiler meskenetle tefferā'Ö ile Ĥağ te'Öālā bunları Öafv itdi. Üzerlerine [T-549b] rahmet indürdi. ÖArş altında yeşil zebercedden dört direk üzerinde bir ev yaratdı. Kıızıl yāğūt ile anı büridi. Beytü'l-ma'Ömüre diyü aña ad şodı. Dañı feriştehlere buyurdi ki "ÖArşı koñ bu evi tavaf idüñ kim size gelendür bu benüm beytü'l-ma'Ömürumdur. Ol vağtten berü tā kıyāmete dek günde yetmiş biñ ferişte tavāf iderler. Bir kez tavāf adına tā kıyāmete dek bir dañı nevbet degmez." Pes Ĥağ te'Öālā ferişterleryñ bu işinden rāzı olup eyitdi ki "Varuñ yiryüzinde bu evüm ġibi bir ev yapuñ tavāf iderüñ. Tā kim yiryüzinde yaradacağum şullar

⁶⁹ Allah'ın selamı onların üzerine olsun.

⁷⁰ İnsanlar için kurulan ev Mekke'de, o kutlu ve bütün insanlar için bidayet olan Ka'be'dir (Al-i İmran 96).

⁷¹ Ben muhakkak ki yeryüzünde bir halife yaratacağım." dediği zaman, "Orada bozgunculuk çıkaracak, kan dökecek (bir yaratık mı?) yaratacaksın? (Bakara 30).

⁷² Kuşkusuz "Ben, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim." (Bakara 30).

suçların bilüp gelseler ol evi tavâf itseler sizi yarlıgadam gibi anları dañı yarlıgayam” diyicek Hâk teŖâlānuñ emri birle ol feriştehler yiryüzine inüp Mekke yirinde bir ev yaptılar. Aña dañı beytü’l-mamūr dirler. Nūh tūfānında beytü’llāh götürdüldi. Yiri bir kızıl depe gibi qaldı. Seyl üstine aqmadı illā hālāŖiqler yalvardılar ki beytü’llāh şol aradadur mazlūmlar ve guśşalar kişiler İraq’a yaqın yirlerden gelürler. Ziyāret qılup red qılup tavāf iderlerdi. Hâk teŖālā hācetlerin maqbūl idüp müstecāb qılurdi. Vaktā ki Allāhü teŖālā Ādem peygāmberi uqmaqdan söz dise mübārek başı dünyā göginde idi ve ayakları pır üstinde idi. Qaçan söz söylese gök gürler gibi gürölde idi. Melāikeler Ādem’ün zārşinden incinüp Hâkka nāliş itdiler. Hâk teŖālā Ādem’ün boyun qısalandı. Altmış arşı eyledi. Pes dönüp Ādem eyitdi ki “Yā Rabb baña noldı ki feriştehler āvāzın işidemezem.” Hâk teŖālā eyitdi ki “Yā Ādem günāhuñ sebebden ötürü imdi var yiryüzinde bizim çün bir ev yap çevre yanın tavāf it. Nite ki feriştehler Ŗarşı ve beytü’l-maŖmūrı ziyāret itdükleri gibi.” Pes Hâk teŖālā Ādem peygāmberi Hindū-sitān’dan Mekke’ye deñiz ayağı altındağı yiri durdı tağları deñizleri yazıları bir Ādem iderdi. Her yire kim mübārek ayakları basardı Hâk teŖālā Ŗimāretler ve şehirler iderdi. Çünki Mekke yirine geldi. CembrāŖil hāzreti Ŗaleyhi’s-selām yiri qanād ile urdı. Yirün dibinden bünyād açıldı feriştehler taşlar getürdiler her biri taş otuz kişi götürmezdi. Ādem [T-550a] peygāmber Mekke’yi biş tağların yaptı. Birisi Tūr-i Sīnā ikinci Cebel-i Lübnān, üçünci Tūr-ı Zīşā, dördünci Cebel-i Cidde, beşinci Cebel-i Hīrā’dur. Pes bir qavilde Ādem-i şāfi yapduğı Mekke beytü’l-maŖmūrdur ve bir qavilde Mekke cān qavmi yapmışdur. Bir qavilde cān qavmini yiryüzinden soran feriştehler yapmışdur diyü rivāyet olunur. Ammā qavli-i eśāh budur ki cān qavmi yapdı. Vīrān oldı andan soñra feriştehler yapdı ve ziyāret iderlerdi ki ol beytü’l-maŖmūrdur. Feriştehler hod Ādem’den önden ziyāret iderlerdi. Şevābın imān ehline bağışlarlardı. Zīrā ki bunlaruñ Ŗālemleri merdūd degüldür. Bunlar Allāh teŖālāya hergiz Ŗāşī olmazlar. Hâk sübhāne ve teŖālā nite kim bunlaruñ hâkqında kelām-ı qadīminde ve kitāb-ı temcīdinde buyurur kim “*Lā yasŖūnu’llāhe mā emrehüm ve yefŖālūne mā yüŖmerün.*”⁷³

Nażm:

[FaŖilatūn / FaŖilatūn / FaŖilatūn / FaŖilūn]
 Hâkka Ŗāşī olmaz Ŗālemdē hergiz bir melek
 Dergāh-ı Hâk’da anuñ çün daŖimā bulur dilek

Böyle diyüp anda Nāşen oldı sākin ol zemān
 Vir şalavāt Aĥmed’e nefsuñ qıluben sen dilek

⁷³ Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan (melekler) vardır. (Tabrim 6).

Neşr: Hükemā kavlince Nāşen peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* böyle diyicek Süleymān-ı nebî eyitdi. “Yā Benî İsrāyîl peygāmbere haber vir baña ki mekke’u’llahı kaç kişi binā itdi ve şeref nedür vehm-i ka’betü’llāh’dan soñra yiryüzinde nice mescid yapıldı. Anları dahı beyān eyle.” diyicek cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh evvel Mekke yapıldı. Andan beytü’l-muḳaddis yapıldı. Nitekim evvel Mekke yiri yaradıldı. Andan Medine ve andan beytü’l-muḳaddis yiri yaradıldı. Süleymān peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* didi ki “Nite Nāşen peygāmbere cevāb virüp eyiydi ki “Yā nebiyyu’llāh çünkü Hâḳ tebareke ve te’ālā nūr-ı Muḥammedî’den yaratduğı gevhre kim naẓar itdi dehşetden eridi, şu oldu. Ol deñize ıssılık şaldı nücār oldu dutan çıktı. Ol dutundan gökleri yarattı ve dahı ol deñize viripdi. Deñiz çalkandı dahı köpüklendi. Mekke yirini döşedi. Medine’ye irişdi. Medine arzın yarattı. Medine yirin sebt eyledi. Kudüs’e irişdürdi. Beyte’l-muḳaddis yarattı. Pes beytü’l-muḳaddis bu nisbet ile ḥalā’iḳ-i Ōālem ḳalan yirlerden ilerü yaratmış oldu. Zırā ki ğarbdan şarḳa yiryüzinden ilerü yaradıldı. Zırā ḳalan yiryüzini beytü’l-muḳaddis yirinden soñra yarattı ve şükr olsun ol pādışāha ki beytu’llāhü’l-muḳaddis maḥcüb itdi. Cemî’ peygāmbere kible kıldı. Ol ḥalîḳ-i perverdigār-i Ōālem ü fā’il-i muhtār [T-550a] a’zam Ōālem-i kevn-i mekân ki Ōadem Ōāleminden icāze getürdi. Mahlūḳatına Ādem zürriyet ile ihtiyār eyledi ve Ādem oğlanları içinde mü’min ḳulları Ōazîz-i mükerrrem eyledi ve evliyāları üstine enbiyāları urusdıladi. Etkiyāları içinde mürsel peygāmbere urundıladi ve cemî’ mürsel peygāmbere içinde dahı ahîr zemānda gelecek ḥātemü’l-nebiyyin olacaḳ seyyidü’l-evvelin ve’l-ahîrin imāmü’l-enbiyāyı ve mürselin Muḥammed Muṣtafa’yı ol şefî’ü’l-müzbîn reh-nümāyı örseledi. Ōālem anuñ dostluğına yaratmışdur. Hâḳında buyurur ki “*Levlake lemā ḥalaḳtü’l-eḳlāk.*”⁷⁴ Pes yā Süleymān Allāhü te’ālā Ādem oğlanları ortasında tefāvüt kılduğı gibi ba’zısının ba’zı üzerine eḳdāl ḳılmağıla ki yidi ḳat yiri ğarbdan şarḳa dek ki yarattı. Yiryüzinde ba’zısını ba’zına eḳdāl kıldı. Nite Mekke vü Medine beytü’l-muḳaddis eḳdāl kıldı sā’ir bilād üzerine ve dahı yā Süleymān bilmek gerek ki bu üç evi müşerref kılduğına sebep bu ki Mekke beytü’llāhü’l-ḥarām olduğı çün ğarîz-i mükerrrem kıldı ve ammā ki Medine-i müşerref kıldı. Ahîr zemān peygāmbere Muḥammed ol ḥātemü’n-nebiyyin Ahmed’ün mezārı olmağı ile ki olsa gerek devri ḳamerde dünyāya gelse ki Tevrat’da na’vî Ahmed mestür ve Zebür-ı Dāvud’a mestür u mezkūr ve ammā ki Allāhü te’ālā celle celālehü beytü’l-muḳaddis müşerref kıldı. Anuñ çün ki hiçbir peygāmbere gelmedi. İllā ki şahrā-yı beytü’l-muḳaddis anuñ ḳiblesi oldu ve Tevrat’da gelür ki cemî’ gelecek peygāmberelerinin dahı ḳiblesi olsa gerek tā ḥattā ahîr zemān peygāmbere Hāzret-i Muḥammed Muṣtafa’nuñ ol iki cihān fahrî ḥabîb-i Hüdā’nuñ dahı *şalla’llahü Ōaleyhi ve sellem* Beytü’l-muḳaddis anuñ dahı ḳiblesi olsa gerek on altı ayı yā on yedi ayı beytü’l-muḳaddis kible

⁷⁴ Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım (Kudsi Hadis).

idinüp namâz kılsa gerek. Andan soñra feth-i Mekke olsa gerek izn-i Rabbânî ile kıble anı kılsa gerek. Pes yiryüzinde evvel Mekke yapıldı. Bir qavilde beytü'l-haram melâôike bünyâd itdi. Bir qavlin Âdem-i şâfiden evvel cân qavmi bina itdi. Zırâ ki yiryüzini cinniler dutmış idi. Niçe biñ yıllar bunlar yiryüzini ma'ômür idüp ta'ôâte meşgul oldılar. “ÔĀķibet gâflet bunları aldı, yiryüzinde fesâdlar eylediler Ĥaķ te'ôâlâ evvelki gün melâôikesine emr eyledi. Yiryüzine inüp cinnileri rûy-ı zemînden cezâyirde yüce tağlara sürüp Mekke bünyâd kıldı ve andan Medîne'yi îhyâ idüp ve andan beytü'l-muqaddise dañı anlar bünyâd urmuşlar ve anlardan soñra bir qavilde Âdem-i şâfî gelüp yiryüzinde Mekke yirin bulup yapup ma'ômür eyledi. Andan Medine beytü'l-muqaddis emr-i ĥaķķı ile Âdem-i şâfî ve oğlı Şit nebî aleyhi [T-551a] gelüp tavâf iderlerdi.” diyüp rivâyet iderlerdi. Ammâ ki Tevrât naķlince ma'ôlümüñuzdur ki bundan evvel rivâyet eyledük. **Nażm:**

[Fa'ôilatün / Fa'ôilatün / Fa'ôilün]
Bu rivâyet k'oldı ĥâtem ki şarîĥ
Kendi yokdur bilür anı her nâşîĥ

Siz görüñ ki râst ola emlâĥ kelâm
Lafzı gökķek vezni ĥüb hoş melîĥ

Neşr: Ĥükemâ qavlince Nâşen Peyğâmberr kıuds-i mübâregüñ şerefini vechle beyân idicek yine su'âl itdi ki “Yâ Nâşen sebeb nedür ki atam Dâvud Peyğâmberr Ôaleyhi's-selâm bu beytü'llâhı yapup tamâm itmedüğine ĥikmet ne idi?” diyicek cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu'llâh atan Dâvud ĥalâs olup raĥat oldılar ve benî İsrâyîl ol qadar çoğaldı ki nihâyet ĥâdden aştı. Andan Dâvud peygâmberr Ôaleyhi's-selâm fahr idüp Allâhü te'ôâlâya münâcât itdi ki “İlâhî baña bildür ki benî İsrâyîl qavmi ne qadardur?” Cebrâôîl Ôaleyhi's-selâm gelüp didi ki “Yâ Dâvud, Allâhü te'ôâlâ ĥâcetüñ revâ kıldı ve lâkin n'olaydı böyle dimeyeydüñ? Allâhü te'ôâlâdan şöyle ĥâcet dilemek gerekdür ki yâ Rabb benî İsrâyîl qavmini ve benüm oğlanlarum gökdeki yıldız ki ve yirdeki qum qayırlar ve topraqlar şağışınca ve ağaçdağı yıpraqlar ĥisâbınca arturup raĥmet eylegil dimelü idüñ. Bir ĥâcet diledüñ ki benî İsrâyîl qavminüñ helâkına sebebdür.” didi. Tavûs-ı kıudsiden Dâvud Peyğâmberr Ôaleyhi's-selâm bu sözi ki işitdi peşimân oldı. Egerçi ki benî İsrâyîl qavmini deftere aldı vüzerâ sözine uydı. Yu'ôabin Ĥarûpâk begler begisiydi. Emr itdi ki defter kıla. Pes defter idüp gelüp ĥaber virdi ki “Yâ nebiyyu'llâh senüñ ceddüñe ve ĥalkuña tâbi'ô neslinden yüz bin tığ zen sipâhî deftere aldum ve dañı Yehüd aslından biş kez yüz biñ nev-cüvân merdi merdân esâmîsin qaleme aldum. Bâķî beni İsrâôîl ĥalkı ile çokluķ ki rikk-i âĥcâr ve evrâk-ı eşcâr ki ĥisâb olup qaleme gelmek mümkün degüldür.” diyüp cevâb viricek Dâvud peygâmberr Ôaleyhi's-selâm işidüp egerçi ki benî İsrâyîl ĥalkını helâk eyledi

ammā ki Ẓuds-i mübārek mescidi çün anda yapıldı ve beni İsrāyîl ile kavminün ekşeri niçün helāk oldu Kāz peygāamberden soruñ. **Naẓm:**

[*FaÓilatün / FaÓilatiün / FaÓilatün / FaÓilün*]

Bu ẓaẓiyye aślını Kāz nebî bilür tamām

Ki ol ĥuśús içün nidā itdi aña rabbü'l-enām

Böyle diyüp oldı sâkin ol ĥalkuñ peygāamberi

Diñle imdi kıśśa nedür vir śalavāt hem selām

Neşr: Ĥükemā ẓavlince târiħ-i [T-551b] Süryānî'de dahı şöyle gelür ki ẓaçan ki Nāşen peygāamber ĥāzret-i Süleymān mürsele Kāz nebî ĥaĥķında *óaleyhi's-selām* “Bu kıśśayı benden ol efdal bilür.” diyicek. Andan Süleymān ĥāzreti Kaẓ Peygāamber'den istifsār itdi ki mescidde ol dahı ĥāzırdı cevāb virüp eyitdi ki “Yā Süleymān ẓaçan ki atañuz Dāvud peygāamber begler begisi Evyāşer bin Ĥarūpā söz ile benî İsrāyîl ẓāvm-i śaóid ise peşimān olup teÓālāya kırķ gün münācāt eyledi. “Günāhum Óafv it.” diyü niyāz kıldı. Kırķ Kāz var Dāvud'a eyitgil “Belā virdüm. Ol üç belādan ötürü Óamālika ẓavmini musallat kılam. Benî İsrāyîl memleketini ĥarāb idüp nice kışileri kılıçdan geçüreler. İkinci bu ki yā üç yıl ẓaĥtlık virem gökden ol yire yağmur yagmaya. Yirlerinde zevāre bitmeye. Niçe biñ kışı acından cān vireler ve yāĥūd ol belālardan ötürü bir dahı bu ki üç gün bād-ı mevt-i semüm esdürem. Melekü'l-mevte emr idem. Niçe yüz biñ kışileruñ ervāĥların ẓabẓ ideler. Pes ẓangısın ẓabül iderse baña münācāt kılup Óarz itsün.” diyüp Allāĥü teÓālā kâbilinden bu ĥitāb Óizzet ki güş kıldum. Dahı secdeye varup tekbir-i tehlil getürüp yirümden ol gece turup Dāvud peygāamberuñ *Óaleyhi's-selām* ĥalvetine varup ĥāzretine emr-i Ĥaĥķı Óarz itdüm. Ol dahı işidüp “*Semióna ve ataÓnā*⁷⁵” diyüp benî İsrāyîl'üñ on iki sabtınıñ enbiyāsın atkıyāsın ĥükemāsın Óulemāsın Óuķalāsın cemÓ idüp meşveret itdi. Cümlemüz bir yire gelüp danışduķ. BaÓızı ẓavm ile Aĥyāşilün peygāamber eyitdi. “ẓaĥtlığı ẓabül itmek yigrekdür ki üç yıllık zevāre śatun alalum dahı tēÓata meşğul olalum. Rezzāk-ı Óālem rızķumuz egsün itmez. Ecelümüz yiten olur dahı müşķildür ve dahı andan ziyāde muşibetdür. Ammā ki ẓaĥtlığı ẓabül idelüm.” didi. Olan đabbe dahı olursa rızķını bulur. Rezzāk-ı Óālem rızķın eksük itmez. Nitekim kelām-ı ķādim ve kitāb-ı kerim içre gelür ki “*Ve mā min dabbetin fi-l arẓ illā Óalaóllāhi rızķuha*⁷⁶” Pes Aĥyāşilün peygāamber böyle diyicek baÓızı seyyidler ki Aĥyāşilün peygāamber eyitdi. “Üç yıl ẓaĥtlığı ẓabül itmek ġayet müşķildür. Anca faķirler vardur ki zevāde almaġa ġüçleri yitmez. Açlıķdan helāk olurlar. Kim bedenüñ ĥayatı yimek ile içmek iledür. Nite kim

⁷⁵ *İşittik ve itaat ettik (Bakara 285).*

⁷⁶ *Yeryüzünde kılmıdamayan biķbir canlı yoktur ki rızķı Allah'ın üzerine olmasın! (Ĥud 6).*

eydür “*Tuba limen rızkal Óaķıbetibü*⁷⁷” Eli tar olanuñ nafaķa daķı bulmasa gönli daķı tār olur. Nite kim eydür “*Đäre men źaķāt yedebü*⁷⁸” ĥükmince oğlumuz kızumuzla Ĥaķ yolına ġaza kılalum. ÓAmalıķa ķavmini kıralum ġazı [T-552a] olalum ġaza ŗevābın bulalum nitekim kitab-ı sübhān ide ve kitab-ı rahminde gelür ki “*Ve cabidü fi’llabi ĥaķķa cibādib*⁷⁹” Yā nebı Allāh’ı Bedrettün peyġāmbir Óaleybi’s-selām böyle diyicek faķır rızā virmeyüp eyitdüm ki egerçi kim Óafv kılamak ĥübdur. Velı bu bir emr-i Óaķımdür ki düşmān bize musallat ola. Ecelümüz gelen ĥod kılıcdan geķüp olur ŗehādet mertebesin bulur. Anuñ ķün ġam degül velāķin diri ķalanumuz Óadūya mutıÓ olmaķ gibi ġöz ġöre düşmāna mutıÓolmaķ ĥod bir muŗbetdür ki ol dirlikden ölmek yegdür. Nitekim eydür “*FāÓatü Óaddüv-i belāk*” ve ammā ki ķaĥtlıġı ve düşmān musallat olmaġı ķabül itmekden ise üç ġün uvlet olmasın ķabül idelüm ki Óaķıbet olasuz gerekdür ki emr-i Ĥaķ’dur. Ėāyet buñı ol üç ġünlük uvlet içinde ecelümüz gelenler olsa ki atsuz daķı eceli gelince kıŗı olmaz ve Óadda-ı yiticek bir sāÓat bir nefes emān virmez. Fevt olur nite kim kelām tevĥidinde ve kitāb-ı temcīdinde gelür ki “*İźā cāe eceluhum lā yeste hirüne sāÓaten velā yestaķdimün*.”⁸⁰ **Naźm:**

[FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilün]
Yā Süleymān iy emır-i ins ü cın ŗehriyār
Ėün sözüm diñledi Dāvūd itdi ol dem ihtiyār

Kıldı aĥsen reóyüme mürsel nebı taĥŗın idüp
Hep begendi fıkrümi aŗĥāb-ı ekber ger ŗıġar

Neŗr: Ĥükemā ķavlince Kāź peyġāmbir böyle diyicek yine Süleymān peyġāmbir daķı eyitdi “Yā Kāź nebı bu ķaźıyye tafŗıl birle beyān eyle. Kıuds-i mübārek bināsı ol yirde olduġına sebep ĥikmet nedür?” cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh ķaķan ki benı İsrāyıl ķavmi bu üç dürlü muŗbetden ölümi ķabül idicek Dāvud Peyġāmbir Óaleybi’s-selām ölümü benı İsrāyıl ķavmi ķabül itdüklerin rabbine Óarz kıldı. Hemān dem Cebrāól Dāvud peyġāmbere gelüp eyitdi ki “Yā Dāvud Benı İsrāyıl ķavmini diñle vaŗıyyetlerin idüp libāsların çıķarup kefenlerin ŗarup taze āb-dest alup yüzlerin aŗaġa idüp kıbleye ķarŗu cümle yatsunlar tā kim bunlara ölüm gele yıl gibi ese ecel gelen öle eceli gelmeyen ĥalās ola bir taŗ üzerine çıķup naźar eyle.” didi. Hemān dem beni İsrāyıl ķavmi bir yire gelüp emr-i Ĥaķķ’a fermān-ber olup vaŗıyyetlerin idüp her biri ġusl idüp pāk ŗudan taze āb-dest alup itdikleri ġünāĥlarına istiġfār kılup kefenlerin ekinlerine alup bizler daķı bile daķı kıbleye ķarŗu yüzi ķavine yatduķ. Tek ġözin yumup cān

⁷⁷ Sonu rızķlandırılanlara ne mutlu.

⁷⁸ Eli bol olanın yüzü ġüler.

⁷⁹ Allah yolunda gerektiġi gibi cihat edin (Ĥac78).

⁸⁰ Onların eceli geldi mi ne bir an geri kalabilirler ne de öne geķebilirler (A’raf 34).

gözin açup zîkr istiğfâra tevbeyle meşgûl olduk ve Dâvûd peygâmbere daî *Ôaleyhi's-selâm* ol taş üzerine çıkup nâliş idüp ağlayup eydürdi ki ilâhî hâzırsın ben ne dâoım günâhı ben itdüm. İlâhî nâmırsın yâri kıl rahmet iyle. İlâhî kâdırsın bu belâyı def' idüp Ôinâyet **[T-552b]** eyle.” diyüp rabbine münâcât iderdi. Nâ-gâh anı gördi ki bir issi yıl esdi. Bâd-ı semûm gibi her kime ki ecel yitmiş idi. Ağzı nefsi dutup cân virdi. Ol kadar şavmi kırıldı ki on iki sibtuñ bir yol ki kaldı. Üç gün temâm olacak Allâh ol kıızıl yel gibi esen bâd-ı semûm def' idüp kesdürdi. Yağmur ile bâd-ı neşimi gönderüp yağdurdi. Andan zulumât götürölüp güneş toğdı, Ôâlem münevver oldı. Pes benî İsrâîl kavminüñ eceli yitmeyen sağları yirinden turup evlü evine varup ululı ulusun alup mezârlu mezârına iletüp gördiler ki cemî' yirde evladı olmuş. Şöyle ki Dân vilâyetinde barsuğa gelince yetmiş biñ ar olmuş. Ammâ ki Allâh te'âlâ melekü'l-mevte emr itmiş. Ol hinde Kuds-i mübarege kadem baśmamış anda Ôibâdet kılan zühhâddan saratden kimsenüñ burnın kanatmamış. Pes Dâvud-ı nebî bildi ki Kuds-i mübarek gâyet şerîf makâmmuş. Anuñ çün anda oldı olmazmış gönlinde bunu niyet itdi ki ol muḳaddes şahrâsı üzerinde bir mescid yap. Allâh için Tevrât'ı daî anda kıya. Pes Allâh te'âlâya münâcât itdi. Hâḳ te'âlâ du'âsın kabûl itdi. Cānib Hâḳ' dan tâ'us-ı kudsi geldi. Didi ki “Yâ Dâvud Allâh te'âlâ saña selâm kılup eydür ki du'âsın müstecâb itdüm. Ol şahrâ yanında bir mescid yapsun ve Tevrât'ı anda kısun.” Dâvud *Ôaleyhi's-selâm* bu sözi işidüp şad olup münâcât kılup eyitdi ki “Yâ ilâhî ol evüñ bünyâdın n'eyle yapayın.” Hitâb Ôizzet geldi kim yâ Dâvud kırbân kıanyla balçıkı yogurup anuñ ile yap andan Dâvud peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* günâh kendünüñ olup benî İsrâîl kavminüñ ekşer helâk olduğına acıyup eyitdi ki “Yâ rabbî ra'ıyyet ki kıoyunlardur emrüñ ile bunlaruñ ne günâhı var ki elem verüp helâk itdürürsın. Suç benümdür benüm neslüm akırabam oldur saña.” diyüp kırık gün münâcât itdi. Pes Hâḳ te'âlâ cānibinden Kâz peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* hitâb-ı Ôizzet idüp Dâvud'a didi ki “Hâḳ te'âlâ şöyle ki buyurdu ki gören Hârünâ Hüyün daḳınuñ yirine varasın, anda kırbân idesın.” diyicek Dâvud sorup ol yire geldi ki gören Süryānî dilince varup anda irdi. Meger ol yir bir zāhidüñ melik idi. Adına Süryānî dilince Erünâ Heyüci dirlerdi. Zāhid görüp karşı gelüp Dâvud peygâmbere Ôizzet itdi. Andan Dâvud-ı nebî didi ki “Yâ zāhid senüñ yiriñde Hâḳ te'âlâ buyurdu ki bir ev yapam. Allâh **[T-553a]** için ve kırbân kılam imdi. Baña bu yiri şat alayım tâ kim bu ölüm afâkı ümmetüm üzerinden götürüle. Zāhid didi ki “Yir daḳı senüñ ben daḳı senüñ daḳı her ne kim hâcet olursa elümden gelen hıdmete tırmışam.” Dâvud peygâmbere eyitdi ki “Aylık almazam şat.” diyicek. Zāhid Erünâ Heyüci eyitdi ki “Çün şatun almak istersın. Bu yiri kıoyunla tıdur ve benem ağzuma kıızıl altın vir.” diyicek. Dâvud peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* benî İsrâîl olurlarına baḳdı. “Ne dirsın bu kadar māl bu kadar kıoyun virübilür misiz. Allâh için ki ben daḳı size yardım kılam tākatum yitdükçe.” diyicek benî İsrâîl Ôulemâsı daḳı

Dāvud’uñ sözün qabül itdiler. Nısfın halkı ve nısfın Dāvud nebî *Óaleybi’s-selām* virecek olup ol kadar koyun getürdiler ki ol şahrâyı koyun ıla toldurdular ve Dāvud peygâmbere *Óaleybi’s-selām* dahı ol zâhidüñ ağırınca altun virdi. Koyunlarla bile teslim itdiler Zîrâ kim qavilde uvlet götürülmüşdi. Kur’ân iqlîminüñ halkı kırlırdı ki ol vilâyetdür. Andan Erünâ Hêyûcî Cinnî zâhid mâlî ve koyunı görüp ağladı eyitdi. “Benüm murâdum benî İsrâyîl halkınuñ i’Ötimâdların ve cânib-i hâkka i’Ötikâdların imti’hân itmek idi. Ben bu kadar mâlî neylerem ki terk-i dünyâ olmuşam. Zîrâ ki dünyâ bir cifedür aña tâlib olanlar gelüpdür ki *“Ed dünyâ cifetiñ ve talibuhâ kilabühü”⁸¹*” dinlemişdür. Ammâ ki şatun alup vakf itmek dilerseñ şer’ân bahâsın virüp şatun al.” diyicek mühendisler getürüp gördiler bahâsın yüz mişkâl gümüşe tutdılar. Dāvud peygâmbere *Óaleybi’s-selām* zâhid Hâkkin teslim itdi. Zâhid dahı alup cemî’Ösin fuqarâyâ tesadduq itdi. Andan Dāvud peygâmbere *Óaleybi’s-selām* yitmiş biñ koyun qurbân emr eyledi. Kanlar ile balçık yoğurdılar derilerin çıkarup etlerin qurbân yirine yıgdılar. Gökden Allâh’uñ emriyle bir od gelüp cemî’Ö qurbân etlerin yakdı. Zîrâ kim ol vaqt qurbân yimezlerdi. Gökden üz gelüp yakardı. Andan yine Dāvud-ı nebî *Óaleybi’s-selām* emr itdi. Ol yiri kızıl balçık idüp sıvadılar ya’önî kim qurbân qaniyla balçık itdiler dahı beytü’l-muqaddes şahrâsınuñ Dāvud peygâmbere *Óaleybi’s-selatü ve’s-selām* yanına gelüp ve emr itdiler. **[T-553b]** Bir Óažim seng yaptılar, üç yüz arşı uzunı vardı. ÓArab arşıyla ve yüz elli arşı ini vardı. Altı arşı dahı yüceligi vardı. Andan Óažim seddün üstine beytü’l-muqaddesi şahrâsın enbiyâ-yı benî İsrâyîl cem’Ö olup ol mübarek şahrâyı tutup götürdiler. Evvel Âdem Emîn Muḥammadü Muṣṭafâ hatm-i cemî’Ö gelmiş ve gelecek mürsel peygâmbere ervâhına şalavât virüp Allâh’a tekbîr getürdiler dahı ol taş señi üstüne koyup yirlü yirine geçüp oturdılar. Andan Dāvud peygâmbere *Óaleybi’s-selām* mescidi yapmağa meşgûl oldı. Ammâ ki mescid nâ-tamâm qalduğına ihtilâf çokdur. Târîh-i Süryânî’de Süleymân didi ki nite Kâz Peygâmbere eyitdi. “Yâ nebiyyu’llâh evvel buñı qudsî yirin şatan zâhidi ki adı Erünâ Hêyûcî’dür. Yirin şatmazdan evvel benî İsrâyîl halkın imti’hân itmek için münâkaşa ki kıldı ise benî İsrâyîl câhillerine güç gelüp ol zâhidi öldürmege qaşd itdiler. Şöyle ki Dāvud peygâmbere Óulemâ-yı benî İsrâyîl ile güç ile eli qovdılar ve çün kim ol zâhid ol mâlî tavarı almayup ol alduğı gümüş dahı Allâh yolına harc idicek. Andan Quds-i mübarek tağına çıkup bir zâviye yapup Óömrin anda geçürdi. Ölünce Hâkka’a tã’at eyledi, ayruk Quds-i mübarege gelmedi. Ammâ ki Dāvud peygâmbere Cebrâ’öl *Óaleybi’s-selām* eyitdi ki “Yâ Dāvud ol mescid yapduğün yir ki zâhide mir’ât degmiş idi. Benî İsrâyîl qavminüñ ba’Özî ol zâhidi öldürmege qaşd itdiler. İmdi Hâk te’Öâlâ saña bu evi haram kıldı. Yapmağıl senüñ bir oğluñ ola ki adı Süleymân ola tahtına merkeb-i bād u hükmüne ins ü cinnî

⁸¹ *Dünya insanların bırslarının, nefretlerinin yığın yığın olup toplandığı leş çöplüğü gibi bir yerdir. Gönü onlara meyletmis, o çöpiñ etrafında dolaşanlar, mahluklar (köpekler) gibidir.*

fermān ola bu evüñ itmām anuñ elinde ola. İş budur ki yā Süleymān Ĥaḫ teŌālā saña naşib itdi ki yaparsın ikinci bu ki çünki Dāvūd-ı nebî *Ōaleyhi's-selām* bu mescide ki bina urdı ğāyet perî olmışdı tamām yapturup üzerinde turmağa tākāt itmedi. Budur ki ŌĀlî ĥazretüñe vaşiiyet itdi. Pirsin ammā ki taḥḫiḫ rivāyet şāḥiḥ budur ki çünki atan Dāvud peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* bu mescide ki bünyād urdı. Bir gün gördüm ki Allāh münācāt idüp zārî kılup ağlar ki ya *rabbü'l-Ōālemin* eger ol zāhidi benî İsrāyîl ḫavmi depelemek dilediler ise **[T-554a]** benüm ne günāhum var ki bu mescidi baña yapmasın naşib itmedük. Oğlum Süleymān'a itdüñ suŏāl itdüñ ki “Yā nebiyyu'llāh bu sözün aslı nedür?” diyicek zıkr itdügümüz gibi anlara cevāb itdi ki “Bu evüñ itmāmını Ĥaḫ teŌālā oğlum Süleymān'a naşib itdi. Baña itmedüğüne münācāt kıluram.” diyicek. Biz daḫı cevāb virdük ki “Yā nebiyyu'llāh yād kişi tamām itmez oğluñ tamām ider.” **Naẓm:**

[*FaŌilatiün / FaŌilatiün / FaŌilün*]
Çünki ata sırrı durur oğul Ōayān
Farkı yoḫdur arada varsa ez-hemān

Böyle diyüp ḥātırın şād eyledüñ
Şāḥ kelām söyleyüp itdük beyān

Der-Beyān-ı Rivāyet-i Zıkr-i Aḥbār-ı Müfessirîn

Ĥükemā kavlince ḫaçan kim Kāz peygāmbereñ ağızından Süleymān-ı nebî *Ōaleyhi's-selām* bu sözleri kim işitdi şāḥ ḥaber nidügin bilüp şād olup Allāh'a secde-i şükr itdi. Andan binā-yı beytü'l-muḫaddise meşğul oldu ve lākin Ōuḫalādan maḥfî degüldür ki Dāvūd peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* beytü'l-muḫaddise binā urduğına sebep sayduğına ihtilāf var. Nite *Tevāriḥ-i İbn-i Keşir*'de gelür ki Ōömr-i Dāvud yüz yıldur kırk yıl anuñ eyyāmında niŌmet eksük olması ḫaḥtliğıydı. Şoñra yidi yıl miḫdārı ḫaḥı ḫaḥtlik oldu gitmedi. Ol ḫaḥtlik tā beytü'l-muḫaddis yirinde benî İsrāyîl cemŌ olup Dāvud Peygāmbere duŌā itmeyince anuñ çün beytü'l-muḫaddis mescid yapıldı. Bildiler ki şerîf maḫāmudur ve daḫı *Tefsîr-i Tāberî*'de gelür ki Ĥaḫ teŌālā benî İsrāyîl ḫavmine tēŌün gönderdi. CemîŌ memleketinde tēŌün oldu. Ammā ki Ḳuds-i mübārek yirinde olmadı. Bildiler ki şerîf maḫāmudur anlardan ötürü ve Dāvud Peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* anda mescid yapıdı ve ŌAcāyibü'l-maḥlūḫāt-ı *Kebîr*'de eydür. “Beytü'l-muḫaddis şāḥrāsı şerîf taş olup Dāvud peygāmbere anuñ üstinde mescid yapıduğı budur ki ol vaḫt ki Ādem-i şafî Allāh *Ōaleyhi's-selām* gökden yiryüzine ki indi. Hindū-sitān diyārına indi. Dünyānuñ renclerin ve zaḥmetlerin çekdi ammā ki uçmağıñ rāhatların ve niŌmetlerin andı daḫı ağladı ve elini beytü'l-muḫaddisiñ şāḥrāsı üzerine koyup secde eyledi. Ol sebebdan Allāh teŌālā *cellü celāle* ol şāḥrā cemîŌ Ōālemün ve yüz yigirmi dört biñ peygāmbereñ kıblesi kıldı ve ol şāḥrā beytü'l-muḫaddis mescidinüñ ortasında **[T-554b]** ve

Dāvud peygamber *Óaleyhi's-selām* bir *Óažım* sekū yaptı ki üç yüz arşı üzünü ve yüz elli arış enidür ve altı arış yüceligidür. Ol *śāhrā* evvel sekinūn üstine *ķodı* haberde şöyle gelmişdür ki *ķıyāmet* günü olıcaķ. “*Amennā ve śaddaķnā*” *İsrāfıl* ol *śāhrānuñ* üstinde tırısardur dađı *śorı* *ķalırsardur*. Ol *sūd* bir boyunuzdur ki *śāhdur* bir *śāhı* aşığadur ve bir *śāhı* yukarudur cemī^Ŗ *ādem* oğlanların canları ol *śur* içindedür vaķtıñi *İsrāfıl* ol *śurı* o reh canlar *ķalıplı* *ķalıbına* vardur. Ya^Ŗ *Ŗñı* bedenlü bedenine girür hem *ĥaşr* beytü'l-muķaddis olur muĥaśśıl kelām söz dırāz itmeyelüm. Dāvud Peyğāmbir *Óaleyhi's-selām* beytü'l-muķaddis *śāhrāsın* şerefine izn-i Rabbāñi birle binā itdügin ve nā-tamām *ķalup* *śāhrā-ı Süleymān-ı nebı* *Óaleyhi's-selām* temām itdügi tefāşırde ve Kütüb-i 'Tevāriĥ' de dađı mestürdur. Egerĥi rivāyet muhtelifdür nitekim bir nicesi deñiz olındı. **Nażm:**

[*FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün*]

Muhtelifdür bu rivāyet bı-gümān
Kim cihānda söz durur ġāyet cihān

Lıķ *ĶurŖān* ile taĥķıķ oldı bil
Ķudśı yaptı şeh *Süleymān* soñra inan

Der-Beyān-ı Ķažiyye Ehremenān ki Rāh-i Ĥecr-ra Pāk Mı-kerden ve Baĥr-i Hemedān Ĥuşk-ı Mı-Konend

Ĥükemā *ķavlince* *Süleymān-ı nebı* *Óaleyhi's-selām* bunda beytü'l-muķaddise binā urmaķ tedbırinde ammā ki bizüm *ķıśśamuz* Ez-İN cānib *Sürĥ-bād-ı cin* cenginde dutulan dıv ü cinnı ser-henglerine geldi ki *Süleymān-ı nebı* *Óaleyhi's-selām* anları emr-i Rabbāñi birle Mekke yollarına göndermişdi ki Ekvān-ı dıv ve Astāhr-i cinnı *Śalsāl-ı Dıv* ve Demirbāt cemī^Ŗ ele giren dıvleri ve cinnileri *sürĥ-i bād-ı cinden* ġayrı Mekke yolındaġı taşları taşıyup ve taġları *ķazup* yolları düzüp topraklarını *ķumlarını* *ķāyirlerini* *baĥr-i Ŗummāndan* *ķara taġ* gibi *Ŗažım* tosaġalar *ķıķarup* etini ayırıtlayup *ķabuķların* *pāk idüp* dağı üst *ķabuġını* giderüp gersen *ķılup* içine taş ve toprak *ĥaşr* u *ĥaşak* *ķoyup* *toldurup* ol *ķāf* *ķullası* *ķadd* ü *ķāmet* ile dıvler başlarına urup dem *ķeküp* uçup *hevāya* getürdiler. Yır ile gök arasında *ķara ĥışımlı* bulut gibi *kükreşüp* giderlerdi. Hemedān deryāsına *iletüp* dönerlerdi ve cinniler sınıfı dağı *ĥayr zān* *ķıġından* *ķara evler* gibi *ĥitler* *ĥetüp* ve ba^Ŗ *Ŗı* [T-555a] ba^Ŗ dağı *ĥurmā* *ķöplerinden* *śar* bunlar gibi *zenbıller* urup *ķazduķları* taş *topraġı* içine *toldurup* omuzlarına urup *götürürlerdi*. Hemedān deryāsına *döküp* günde birer nevbet *ĥıdmetlerin* *bitürürlerdi*. Andan *diñlenüp* rahat olurlardı. Kendek-i Dıv *Süleymān-ı nebı* *Óaleyhi's-selām* üzerlerine *cāsūs* *ķomış* idi ve atmış idi ki bunları *tecrübe* idesin fikirlerinde ve *göklerinde* ne vardur bilesin. Şeytani *rācim* *Óaleyhi'l-laŖne* gelüp “Bu dıv ü cinn ser-henglerine *buluşup* bunları bu ĥâlde *görüpne* *söyleşduklerin* gelüp baña haber viresin.” dimişdi. Pes bir gün *melık-i Şemĥuriş* *Óaleyhi's-selām* Dāsır-i Tekvın ile

Taḫtakūş-ı Tekvîn ile bu Ŗāşî dîvlerüñ cînnilerüñ üzerlerine turup ol Ŗāẓîm issi günlerde işletdürüp eslemeyüp Ŗînād idenleri Ĥaḫ teŖālānun hısmı odından yaradılmış kılıcı ile çalup yaḫup helāk iderlerdi. Bunlar daḫı Süleymān ḫorḫusından ve melegi Şemhūriş heybetinden “El-emān yā Süleymān-ı zemān.” diyüp işlü işine meşḡul çalışurlardı. Bu işi bitürüp Süleymān-ı nebî Ŗāleyhi’s-selām emān isterlerdi. Meger kim bu esnāda şeytan-ı laŖîn Ŗāleyhü’l-Ŗānha bunları görmege ḥāllerin ḫatırların sormağa geldi. Naẓar kılup gördi ki ol Süleymānlık daŖvîsin kılan dîv cinn ser-hengleri boyunlarında polad zencîr çalışup taḡlar ve taşlar ḫazarlardı daḫı āḫ u efḡān u nāle vü feryād iderlerdi. Şalsāl-ı Dîv miŖmārdı ve Ekvān-ı dîv taḡ ḫazmaḫda üstād mühendisiydi. Egerçi ki Astāḫr-ı Cinnî düryād murbāddur çalışup ücrete dutılmış ırḡad gibi işlerler idi. **Naẓm:**

[FāŖilatîm / FaŖilatîm / FāŖilatîm / FāŖilîn]
Baḫr-ı źulmet dîvleri ser-heng-i cin cümle temām
Taḡ taşı çalışuben ḫazışurlar şubḥ u şām

O Süleymān ḫātemîn almaḫ dileyen dîv [u] cin
Böyleye mürtekibüne ḫaşmına olmuş ḡulām

Der-Beyān-ı Ḳāziyye-i Racîm ve Ser-heng-i Ehremenān

Ĥükemā ḫavlince ḫaçan ki şeytan-ı laŖîn bunları bu ḥāldeki gördi evvel emîrden yandı yıķıldı. Şoñra ḫahḫaha ile ḡüldi. Hannās vesvese incinüp eyitdiler tā racîm eḫibbāñ malāŖîn tāŖifesi miḥnetde görüp nāle vü velvele ḫılduḡuñ cāŖîz ve lākin muşîbet deminde beşāşet neden gelür. Cevāb virdi ki **[T-555b]** evvel cinsüm görüp nevḥa itdüḡum budur ki cinsüm düşman elinde zebündür. Miḥnetde görüp acıdum. Zırā ki ḫişi Ŗādūsına muḫŖŖ olmaḫdan ziyāde ölüm yoḫdur ki ölüm andan yañadur. Nitekim eydür. TāŖatül Ŗādüvv helāk ḡüldüḡüme sebep bu ki ben ḥod cemîŖ maḫlūḫuñ bi’z-żāt Ŗādūsıyam işüm ḫayr degül illā ki şerdür. Azdurduḡum envāŖ maḫlūḫ ümem dîv ü cîn beşerdür. Bu Ŗacaba ki bunlar benüm sözüme uyarlardı. İḡvām ḫulaḫlarına ḫoyarlardı. ŖAdūdan ḫod naşîḫat almaḫ yoḫdur. Nitekim heyḫāt min naşîḫatüŖl-adüvv maŖāl-ḫıśsa andan şeytan-ı bi-dîñ dönüp Ekvān-ı Dîv ile Şalsāl-ı Dîv yanına geldi. Kendüyi żāḫir kılup bunlara Ŗizzet ile ikrām idüp incinme sūretiyle eyitki ki “Rūzigār elinden ḥālîñüz nitedür?” didi. Şükr idüñ ki cānuñuz göze gözde sağ u selāmet siz bu cihān sarāyında kimdür. Ol ki felek niyetinden emîn ve rūzigār şiddetinden sağ u esen ola. Zırā ki bu cihān zāviyesinde muḫîm olan kimse belādan ve miḥnetden ḫalās olmaz. Nitekim eydür “Zevāya e’d-dünyā meşḥūnetiine bali’z-zrāba⁸²” racîm böyle diyicek Ekvān ḡazaba gelüp eyitdi “İy merdūd-ı laŖîn ve iy şeytān-ı bi-dîñ bu belā vü muşîbet

⁸² Dünya hayatı ahiretin tarlasıdır. Dünya hayatı rezîlliklerle doludur.

ki çekerüz. Mekke tağlarının yolların kazup iletüp Hemādan deryāsına ki dökerüz hep senüñ şirretünden senüñ Óabes fıkı ü niyetindendir. Her gāh ki senüñ sözüne uyduğ bir belāya mürteki olduk. Gāh cānibe girüp ve Gāh Tehmüreş dıve merkeb ve başda olduk. Şimdi ki senüñ maÓrifetüñle muşāhib sürh-bād olduk. Himmetünde tağ taş kazar ırğad olduğ Zırā ki her kişi eyü yavuzuna ne görür ise muşāhibinden görür. Ki ayularla muşāhabet iden zahmet den miĥnetden kurtulur. Nite kim eydür şerire yakın olmağ zararlıdır. “İy melÓun bizi yoldan çıkarup azdurduñ. Bu hāle giriftār idüp çāğumuzdan bezdürdük. Şimdi gelüp yüzümüze dañı gülersin.” gerçek dimişlerdür ki ĥarişuñ hiç ĥayāsı yokdur ve imānı dañı yokdur nitekim eydür. “*Lā ĥayāüñl-ĥariş*⁸³” [T-556a] diyüp ol kadar taÓn itdiler ki racım-i laÓin incindi. Andan eyitdi “Yā Ekvān-ı Óifrit veya Šalsāl-ı dıvü nā-geh dirseñüz benüm ĥağğumda gerçektür. Ammā bu zahmetden incinmek ki günde biñ kerre bundan tağ kazup toprağın iletüp Hemedān deryāsına dökdükden soñra bir nevbet yoldur. Bāğı vağt de rahāt olup diñlenürsin ben andan qorqarum ki šabāĥdan tā aĥšāmdañ rāĥat itmeyüp sizi kullanalardı. TāliÓ günde şükr idüñ ki günde bir bir nevbet ĥidmetünüze vardır. Bir muşibet sāÓati dañı gelür geçer. TāliÓ naĥsdan ĥalās olup sağ a düşer ki her ĥamuñ soñı şadılığdır. Nitekim şādilik Óağāb-ı ĥamdur her günün gicesi var ve her güneşün aĥşamı tolnması var ve her ayuñ aydan aya bedri kez hilāl olması var ve hilāl iken bedrü’l-maşı vardır. Zırā ki her cürÓada bir şirket var ve her yimekte bir ĥuśsa var ki Óālemün šalāĥı eyü yāvuzla āmiĥte durur. Kimse rahāt olmaz ve ĥamsuz şādilik görmez. Nitekim eydür. “*Fi külli cürÓatin şirkatin ve maóā külli ekletin ĥuğğatün*⁸⁴” diyüp bunlara naşihat idüp incinmen ile gitdi. Kendek-i dıv-i racımün bunların ĥağğında söyledüğü sözleri işidüp hemān dem dem çeküp uçup Süleymān’a geldi. Ez-ın cānib Süleymān dañı dıvān qurup beytüöl-muğāddis bināsın āteş-i Dāvud peygāmbere Óaleyhi’s-selām ne sebepten urduğın diñleyüp oturup Kāz peygāmbere ve Nāšen Peygāmbere Óaleyhi’s-selām Kendek-i Dıv gelüp pāy-i taĥt öpüp racımün Óāşı dıvlerle geçen macerasın naql itdi. Süleymān peygāmbere işidüp eyitdi ya Kendek-i Dıv Şehmüriş meleke benden selām it çın seĥerden tā aĥşama dek ol Óāşı dıvleri baña Óağ olan Óifritleri ve sünniye düşmān olan cinnileri kullansun. Hiç adam virmesün tā meger ki hemedān deryāsına günde üç nevbet taş toprağ iletüp dökeler diyicek. Kendek-i Dıv Süleymān-ı nebı Óaleyhi’s-selām sözün alup dem çeküp uçup melik-i Şehmüriş’e gelüp ĥaber virdi. Andan Şehmüriş melik dañı bunların gökde nevbetleri bir gün uç eyledi. Hiç bunların gündüz rāĥatları qalmadı. Bildiler ki mu muşibet dañı şeytān-ı racım ucındandır. **Nağm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

⁸³ Hırsından biç utanmadan.

⁸⁴ Her yemekte bile zorluk vardır.

Çün Süleymân hûkmini işitdiler
Ağlayuben zâr u efgân itdiler [T-556b]

Dîv ü cinnî inleşüp itdi figân
Didiler kim yâ Süleymân el-emân

Bildiler ki şâh Süleymân kâmkâr
İtdi şeytan hışm ile sözi iy yâr

İncinüp şeytâna pes cinnîyle dîv
Kıldı la'Önet eyleyüp âh u girîv

İncinüp şeytan elinden key katı
Her gün ahşam eylediler hidmeti

Diñle imdi bu garâyib kıssayı
Vir salavât def'Ö it ammâ guşsayı

Der-Beyân-ı Kıssa-ı Racım Kıssa-ı Diğer

Neşr: Hükemâ kavlince çün kim Ekvân ile Şalsâl-ı Dîv iblis-i la'Öin igvâ ile bu vech ile mihnete giriftâr idicek. Racım-i la'Öin a'Övânlarından işitdi ki Süleymân-ı nebî *Öaleybi's-selâm* bu Öâşî dîvlere cinnîlere günde üç kerre Hemedân deryâsına kazdukları taş toprağdan iletmesine hûkm itmiş ki evvel nevbetleri günde bir kerre idi ki zîkr olundu. Hannâsa Vesvâsa eyitdi. “Hiç haberüñüz var mı ki bu muşîbet anlara benüm ucumdan vâsi'Ö oldu ki sözümi sem'Ö-i Süleymân'a ırgürmişlerdür ve lâkin Ekvân-ı Dîv ile Şalsâl-ı Dîv benüm hâtıruma irdiler. Bu muşîbet yiridür ki anlara vâkı'Öa oldu. Velî bu dem varayım anlara bir bend dañı geçeyim ki gice ile dañı râhat olmasunlar.” diyicek. Hannâs eyitdi. “Yâ racım anlar hod senüñ muhibbün idi. N'îçün böyle yaramaz kaçd idersin. Ma'Ölüm oldu ki senden hiç kimse hayr gelmez. İşüñ küçük şerr ü fesâd imiş.” diyicek. Racım cevâb virdi ki “Ben kendü nefsume hayr sanmadum ki Âdem'e secde kılmayup merdûdluğı kabûl itdüm. Men şol merdûd-ı iblis-i bî-dînem ve şol server müflisi bir telbîsem ki benüm mekrümle niçe halk kâfir oldılar dalâlet aldılar. Hidâyet-i mağfireti satun aldılar. ÖAzâba kavlehü te'Öâlâ “Üla'öike'llezîne eşterâ dâlalete bil hüda⁸⁵” ve le Öa'zâbü'l mağfireti⁸⁶” ma'Öal kıssa racım sürüp Demürbâd ile Şahr-ı Cinnî yanına vardı gördi ki küh-ı billür cinnîleri ve cânib-i şimâlün cinnîleri ve ehremenleri ser-hengleri çalışup insân çün Mekke yolların düzedürler. Süleymân hâtemine kaçd-ı Öâleme Süleymânlık itmege cehd iden Öâşîler emrine fermân olup hûkmin gözedürler. Sürüp yanlarına varup

⁸⁵ Bunlar işte öyle kimselerdir ki, hıdeyete karşılık olarak sapıklığı satın almışlardır. Azabı da mağfirete değiştirdiler (Bakara 16).

⁸⁶ Azabından dolayı bağışlanmak diledi.

kendüyi izhâr idüp Özzet kılup eyitdi. “Gam yimeñ ki cihānuñ eger şafâsı eger cefâsı bulut gölgesi gibüdür. Tîz geçer nite kim bundan aqdem geçürdügünüz şafānuñ Óağabince ki bu miñnet size vâsil oldı. Şek degüldür ki bu zahmetün āheri rahātlığa iriserdür. Bu idi ki düşmana gālib olayduķ. Velî n’idelüm ki anca ümîd vardur ki felek [T-557a] rāst getürmez hüsranā yitişdürür. Nitekim eydür. “*Rab riyaḥım yūve’d-di ilā hüsran*⁸⁷” racım böyle diyüp bunlara tesellî virmek isteyecek. Demürbād hemçü tündbād Saḥr-ı Cinnî ol Óadū-yi sünni birle racım görüp ğaḫaba gelüp üstine sürüp eyitdiler ki “Yā laŖin veya server-i melāŖin ve iy maḫām-ı zāviye-i küfr-i inkār ve müŖtelifî “*Haviyā fı’d-derkil esfele mine’n-nār*⁸⁸” bizi iğvā ile yoldan çıkarup azıtduñ. Süleymān gibi ulu sultān ile muḫābil kıldurup bu belāya muḫābil kıldurup bu belāya giriftār itdük. Be-fevr şimdi gelüp yüzümüze mi daḫı gülersin ammā bu günāh bizdendür ki senün bigi merdūd ile muşāhebāt kesb itdük kim demişlerdür yaramaz yoldaş şeytāndur andan irağ olmaḫ rahāt-ı cāndur. Celîsus-ı şeytan biz hod sen şeytān ile maḥrūm olduķ yā İblîs-i pür-telbîs bu zahmeti bize sen itdüñ. Süleymān itmişdi ki senün iğvā ki uyduķ uyur. Ejdehānuñ kıyruğın başduķ. Nitekim Óuḫalā eydür “Seni serrişe delālet iden kimesnedür. Cānuña güç idüp seni miñnete “*Uğradan ğadere bike men delle Óalel essāḫatı*⁸⁹” diyüp daḫı racıme ziyāde ḫışm idüp kakıdılar. Ejdahā-veş ağızların açup şakıdılar. Racım incinüp eyitdi “Bu ḫadar cefāya ne incinürsüz ki gündüz işleyüp giceler tā şubḫdan rahāt olursın. Bu itdügünüz günāha göre gice ve gündüz miñnetde yaraşursın.” diyüp racım incinmek ile gitdi. Kendek-i Dîv işidüp dem çeküp uçup gelüp Süleymān-ı nebiye haber itdi. Ḥāzret-i Süleymān Óaleyhi’s-selām Kendek-i Dîv ile Şehmürîş melîke haber gönderdi ki ol Óaşî dîvlere cinnîlere her gündüzün üç nevbet ve her gice iki nevbet ḫazduḫları taşı toprağı götürüp deryā-yı Hemedān’a dökeler. Gicede ve gündüzde biş nevbet varmayanun emr-i Süleymānî’ye boyun vermeyenün vücūdını tiğ-i ateşi ile çāk u ḥarḫ ideler. Andan Kendek-i Dîv gelüp bu haberi Şehmürîş Melîk’i taḫrîr itdi. Hükm-i Süleymān söyleyüp peygāMBER itdi. Şehmürîş Melîk daḫı bunlarnı gicede gündüzde ḫıdmetlerin biş nevbet itdi. Bunlar daḫı işidüp racımden olduğın bildiler nefrin idüp laŖnet kıldılar. **Naẓm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Bildiler kim ol racım-i laŖneti
Virdi iğvā anlara idüp zahmeti
Ŗāciz olup bulmayup emn ü emān
İşli işin işlede idüp ğayreti

Birbiriyle ağılaşup iderdi āh
Dirdi görñ ol laŖin bidŖati

⁸⁷ Nice rüzgār vardır ki insan hüsranā atar.

⁸⁸ Cehennemın en alt tabakasındadırlar (Nisa 145).

⁸⁹ Gaddar bir insanın kötülüğüne delildir.

Kim çıkardı toğru yoldan azıdup [T-557b]
İtdüğüyse sözine anuñ ragbeti

Biz şataşduk bu kaçā vü zahmete
Yır durur ger çekersen miñneti

Böyle diyüp anda Öifrit ehremen
Zāz-ı zār-ı añaşurdu key katı

Meger şeytāndan dilersen ger necāt
Vir şalavāt Ahmed'e yol rahmeti

Der-Beyān-ı Kıssa-i İğvā-ı Racimü'l-ÖAyn u Öİtāb-ı Kerd-i Sürh-bād

Ĥakim kavlince kaçan ki iblis-i ekvān ile Şalsāl-ı Dıv ve Demürbād ve Şahr-ı cin Süleymān *Öaleyhi's-selām* elinde zebūn taş toprak kazmağdan ĥālleri diğergün kalıcak andan sürüp Sürhbād-ı Cinni'nün ĥabs olduğı yire gelüp gördi ki ol Süleymānlık daÖvşin iderken serkeş Sürh-bād ol ĥaqquñ ĥışmın nazından yaradılmış. Bād u Süleymānlık daÖvşin iderken baĥr-ı žulümāt dıvlerin uydurup cenge girüp şahib-kıranlık daÖvşin iderken kızıl bağırdan düzülmüş. Üzerine ism-i aÖžam yazılmış. Elmas tiğ ile kazılmış Hüsrevāniye beñzer. Kamkama içinde Süleymān peygāMBER ĥabse salmış. Teshir ile şişeye girmiş dıve dönüp Öaciz ü fermānde qalmış Öālem-i kevn ü fesād içinde itdüğı fesād tağdır-i Rabbāni birle başına gelmiş ol kūh-ı billür ile ĥaber žulümāt arasına sığmayan maÖcerā-yı Süleymān birle kamkāmada muqim olmuş. **Nażm:**

[FāÖilatiin / FāÖilatiün / FāÖilātün / FāÖilün]
Ĥabs içinde gör çāker Sürh-bād-ı racim
Şeh Süleymān ĥazretinden dehşet itdi ki dāÖim

Sürh-bā'ı tutduğına o nebünün çekdi gām
Diñle imdi kıssa nedür vir şalavat yā nedim

Neşr: Ĥükemā kavlince çün kim racim-i laÖin Sürh-bād'ı bendde görüp cünude yaña bekleyenlere nażar itdi. Gördi ki periler meliklerinden ve cinniiler serhenglerinden binenden artuğ kimesne Sürh-bād kamkamasın ihāta idüp beklerler. Andan racim kendüyi bileler dıv qorhusından Kendek-i Dıv şekline girdi dağı gelüp bunlara göründi. Bunlar dağı Kendek-i Dıv sanup Öizzet andan racim kamkama yanına varup eyitdi “Yā Sürh-bād ĥabs olduğına gām çekme āhir ĥalās olacaksın saña ĥod ölüm yok. Süleymān katında ĥod āhir ĥas olacaksın Ööşrüñ vardur ve yusuñ yoğdur ve cihānda olan kimesnenün gāğ gönli şād ĥürrem gāğ pür gāmdur. Nitekim Öuqalā eydür “Eyü yavuz artuğ eksük şalāĥ fesād bu Öālem-i kevn ü fesād içinde āmiñhte durur. Rencsüz rāhat ins ü cinden kimse görmedi. Hiçbir şey guşşasuz

şādılığa irmedi. Nitekim eydür “*Fî küllî cür’atın şerka ve ma’â küllî ekeltü gusûsâ*⁹⁰.” Yâ Sürh-bād kimdür ki Ŗālem-i kevn ü fesād içinde rûzigāruñ revācını bî-kesād u şalāhı bî-fesād u şu’ūdını **[T-558a]** bî-hübūt u sūketi bî-kunūt ve cinnî bî-hāzîz-i nāzil ve şāhdını bî-semm-i ḵatıl muşlihîni bî-ceng ü cidāl ü devletini bî-teğāyyür zevāl ve tulū’ını bî-aqvāl u nuzulını bî-kufül ü şerefini bî-vebālî ve kudūmını bî-irtihāl ü ferāhını bî-terāh-i belā vü miñnet-i ibtilā vü beķāsını bî-fenā vü ğināsını bî-Ŗanā vü nāŖomitini bî-Ŗamm vellezini bî-elem ve şerbetini bî-zehr ve lūtfını bî-kāhre ve Ŗizzetini bî-mezellet vü devletini bî-devlet ü telākını bî-firāk u miñnetini bî-nifāk görmemiş ola. Pes “Yâ Sürh-bād bu meşāķata şabr kıla kim şu ki ħayr ola kim fuzelā eydür “Meşāķat görenlerde hiç şabrdan gökçek libās yoķdur. Ten şabırlu dil fikirlü gerek. Ḵavlehu aleyhiŖs-selām “*Hayruma ŖitāŖi’l-insān lisān şakir u bedenün şabr ü ḵalb şākir*⁹¹” **Nażm:**

[*Fa’Ŗilatün / Fa’Ŗilatün / Fa’Ŗilatün / Fa’Ŗilün*]
Çün naşihat böyle virdi Sürh-bād’e ol la’Ŗın
Sürh-bād iblis öninden bildi ki oldur erba’ın

Evvel iğvā virdi azıtdı şimdi geldi ve Ŗāżādur
Hışm ile çağırdı ğāyet ditredi heft-zemîn

Didi ki iy merdūd şeytan-ı nā-bekār ehl-i celīm
Ḵumkumada dahı mekrüñden ulımazam emîn

İtdük evvel fitne iğvā çıkarup başdan beni
Şimdi ħile birle geldük bend idersin hemçün

Ya’Ŗnı kim ben Sürh-bād’ı ḵamķamda göriben
Yüzüme gülüp idersin dürlü fitne olup ḵarın

Bende arslan girse itmez himmeti noķşān ḵabül
N’ola kim ħabs olduysa Sürh-bād men hemîn

Ol Süleymān ħāzretinden ḵorķa şanmasın beni
Zerre pervāmuz andan yoķdur añla iy nedim

Men necāsı ḵorķum andan kim çün Sürh-bād
Hışm odından yaradupdur çün beni çarĥ-ı efrîn

Gerçi kim itdi Süleymān çün Ŗāżāb a’Ŗam elim
Lık yoķdur tā kıyāmet baña ölüm hiç ḵorķmazın

Ben bilürüm ḵamķamadan buluram āħir ħalās
Dutmuşumdur göñlüm içre ħāsmūma muĥkem çirkin

⁹⁰ Her yudum suda dıymak vardır. Her lokmada boğaza takılmak vardır. (Her zorlukta bir kolaylık her kolaylıkta bir zorluk vardır.)

⁹¹ Allah’ı zikreden dil, şükreden beden daima hayırlıdır.

O asura Furān'a kim gtrr asrın anu
Bāde virp tatın elden akup oluben nign

O Arab nie yzgn almayınca tat ile
ālem ire rahmet olmam yok oluram ben azn

Gt atımdan imdi yā ibls-i pr-telbsin
ulaum dibinde āvāz virme n nal-i tnnn

Byle diyp itdr hem pes racme Sr-bād
Ki oldu eytan anda mkān itdi āh ile enn

Sr-bād bekleyen cinn bilp ibls zn
Cmle itdi amle alkp tutma n yir yirin

nki eytan bildi anda kendzini bildiler
Pes acālet birle ol dem adı gitdi der-zemn

Der-Beyān-ı Temilāt-ı Dāsītān-ı Māz

[Fāilātn / Fāilātn / Fāiln]
Saa senden dile bir ranā haber
Cān Sleymān ten cihāndur nām-ver

Nefs-i emmāre miāl Sr-bād
Tābi nefsqn uvā ho-nihād

n Sleymān nefsi āker eylegil
Tābini hod ebter eylegil

Terk idersen hm [u] kibr ucb-ı kn **[T-558b]**
Saa rahmet ide rabb'l-ālemin

Tābi-i nefsqn bulur ki oldu zkr
Kes uvā-y nefsi eyle ho fikr

Nefs-i mmin l duta hy-ı melek
Tā ola cevelenge yce felek

nki lvden gelpsin sfliye
N'n itmezsin heves o lvye

Say l kim ar ola saa maām
Ki ide rahmet tapua rabb'l-enām

Terk idersen hm ile kibr  riyā
Olasn dergāh hā kibriyā

Halk terk it tā ki a bulasn
Kes ālāden gnl hā olasn

Her ki Hâk'dan rahmet ister kâmkâr
 ÖZleti itmek gerekdür ihtiyâr

Hâkka irmek ister iseñ iy hümâm
 Güft ü güyü terk idüp bekle maķâm

Ke Süleymân milkin aldı çünki bād
 Terkin ur ki dünyâdur kevn-i fesād

Hâk rızâsın isteyüben zâkir ol
 Her ne Hâk'dan gelür ise şâkir ol

Her kime tevfiķ virse Hâk çalap
 Şabr u şükre dürüşür ol rûz u şeb

Besle rûhuñ menzili ki Öarş olur
 Cismi terk it meskeñi çün ferş olur

SemÖüñi dut bendine Firdevsî'nüñ
 Ki ire huldına Hâk Firdevsî'nüñ

Kim ki semÖin duta nâsih pendine
 Düşmeyiser nefsi şehvet bendine

Âh elinden işbu nefsüñ sad hezâr
 Çok halâsum olmayınca ten mezâr

Nefs-i hâsid cānuma ki ider hâsed
 Terk itmez ölmeyince tâ cesed

Ölmedin ölmek gerek müömin olan
 Ki ölmedin ölen durur rahmet bulan

Der-Beyân-ı Meclis-i Âher

[FaÖilatün / FaÖilätün / FaÖilün]
 Ol Hudâ'ya hâmd-ı bî-hadd her zemân
 Kim faķire virdi vüsÖat Öömr-i emân

Üç yüz elli toķuz meclis temâm
 Âhir oldu söyledüm emlâh kelâm

Bî-galatdur söz dimekte ben kimem
 Ne muşannif cümle kemden ben kimem

Men ki bir ser-geşte-i bî-çāreyem
 ÖAciz ü hor zaÖif āvāreyem

Derd-mend ü nā-murād u bî-dilem
 Bî-Öamel ü bî-yār u hem lā-yaÖķelem

Žāhirem maŖmūr içüm vîrān āh
Kim Ŗamel defterlerin itdüm siyāh

Şaç ağardı yüz k̄ara ḥayfā dirîğ
Yaş döker iki gözüm çün āb u mîğ

İy hudāvendî kerîm-i kār-sāz
Pādîşāh u k̄ādîr ü bende tûvān

İy yürüden mihr ü māh nüh felek
V'ey turudan ferş-i şevr ile semek

O Muḥammed nūr-ı ḥaḳḳı yā raḥîm
ŖAfv kıl itme maḳāmum sen ḥacîm

Vir Ŗömr kim āhir ola bu kitāb
Kālmaya ebter söylene bāb u bāb

O Muḥammed şefḳātinden itme dūr
Raḥm kıl Firdevsî'ye sen yā ġafūr

Raḥmetî Ḥaḳ'dan dilerseñ yā hümām
Vir şalavāt Muṣṭafā'ya hem selām [T-559a]

Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Altmışıncı Meclisünüñ Zikrindedür

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
Söyle iy hüdhüd Süleymān kıśśasın
MüstemiŖden defŖ idüp dil ġuśśasın

Nutḳa gel šāhib sühan söyle kelām
Kim sözün müştāḳıdur ḥās ile Ŗamm

ŖĀlem-i maŖnāyı seyrān eylegil
Fıkr ile Şımurğ'ı devrān eylegil

Ki Süleymān-ı sühandan eyle feth
Kāh-ı sultān ḥazretini eyle medḥ

Bu meŖānî ġülsitānın tāze kıl
Bülbülü ġüya gibi āvāze kıl

Çünki yāsün ḳatıdur göster sehm
Ki o sehm ile vir cihāna sen vehm

Söz arasın raḥş söz meydāna gel
Pehlüvānlar mişli hoş merdāna gel

O şed ü ben lāf uranlar lāfını
Gider ol kāf eyleyenler kāfını

Tal bu meŖānı ƙaŖına ƣavvās-vār
Cehd idüp ele getürdür hās-vār

Ĥazretüñdür bu zamān gevher fūrūş
SāmiŖündür sözlerüñe tutdı gūş

Cevheri sözlerüñ idüp cümle derc
Yır yır andan şarf idüben eyle harc

Söyle söz ki dinleyen cān şād ola
Göñli Ŗumkuñ ƣuśśādan āzād ola

Ƙo Sikender ƣıśśasın oldı kühen
Di Süleymān-nāme'den tāze sühen

Dem gele söyler iken şırın-nefes
Çarhı geçer diye besdür sözi kes

Bu Süleymān-nāme ƣalsa nā-temām
Ĥayf ide kāmīl olan fāzl-ı hümām

Ĥayf ola nāƣıż ƣalursa bu kitāb
Kimse teŖlīf itmeyiser kāmıāb

Kim Süleymān tārīhinden bu zemān
Dinmedi tārīhi anuñ böyle inan

Bu faƣıre Ĥaƣ teŖālā itdi naşīb
Var ümīdüm āhir idem Ŗan-ƣarīb

Söyle imdi fursat elde var iken
Dürr ü meŖānı dil revān söylerken

Ki anca Firdevsī gelüpdür Ŗāleme
Nażmı benzerken ĥayāt u zemzeme

Medĥ iderken şāh Maĥmūd özin ol
Tutdı dil yumdı gözin Ŗālemde ol

Ki anca Selmān Enveri vü Ahmedi
Hāke yeksān oldı ƣocup merƣadi

Ƙanı Aĥmed Paşa yā Hücāmı hem
Şeyĥi biñi cümlesi oldı Ŗadem

Gitdi Ŗālemde ƣamusını tā ki var
Sözleri ƣaldı velīkin yādıgār

Her biri devrinde şāhın itdi medĥ
İtdi zıkr nāgeh ƣıldı Ŗadl ü feth

Medh-i şāhda söyleyüp şirîn-nefes
 Qaldı Óālem içre bâkî ismi bes

Di Süleymān-nāme'sin imdi becîd
 Oқыa sultān-ı Óālem Bāyezîd

Ki öldürür sultān-ı Óālem şehriyār
 Nām-ı birle qala nüsha yādigār

Ĥaḡ teÓālā Óömr-i Nūh idüp mezîd
 Tā kıyāmet devletin ide ābîd

Der-Beyān-ı ÓAżāmet-i Dıvān-ı Süleymān

Loḡmān-ı şadık ol tabīb-i hāzık ḡavlınce sühan-ı ĥaḡāóık ve Eflātūn-ı [T-559b]
 Yūnāni naḡlınce çehre kuşān-bād-ı deḡāóık ol cehile şāhiĥ ĥikāyet melih rivāyet kılup eydürler
 ki Sürh-bād-ı cinnūn iḡvānları Mekke yollarını ĥükm-i Süleymān ile ḡazup düzetmekde ve
 taşın topraḡın götürüp hemedān deryāsına iletmekde ammā ki bizüm kıssāmuz Ez-ān cānib
 Süleymān peygāmbere geldi Óaleyhi's-selām. Nite ḡaçan ki beytü'l-muḡaddisūn Dāvud
 Peyḡamber Óaleyhi's-selām ne vechle binā urduḡın ve şāhrā-yı ḡudsūn şeref ü Óizzetini nebî
 Nāšen peygāmbere ile ve Kāż peygāmbere den Óaleyhi's-selām tamām tafsili birle dinleyüp daḡı
 Dāvud nebînün Óaleyhi's-selām vaşiiyet kılduḡın tamām-ı ĥaḡıḡatı birle Süleymān-ı nebî ki
 dinledi. Andan dönüp cevāb virdi ki “Yā Nāšen peygāmbere neÓam rast dirsiz. Atam Dāvud
 peygāmbere Óaleyhi's-selām ĥin-i mevtde baña vaşiiyet itdi. Evvel vaşiiyet bu ki beytü'l-
 muḡaddesi binā idesini ĥelāl māldan dimişdi. Huşūsan ki Ĥaḡ teÓālā cānibinden *celle celālehū*
 ḡarındaşum tavūs-ı ḡudsi haber getürdi ki Ĥaḡ sübhāne ve teÓālāya Süleymān saña selām
 kılup buyurdi ki beytü'l-muḡaddisi yapup tamām idesin imdi. Allāh teÓālānuñ emir
 mücibince binā ḡaydın görelüm.” diyüp ol gün Óulemā ile ĥükemā ile vüzerā ile ümerā ile
 uḡalā ile gümele ile meşveret kılup Óāle's-sabāh sübh namāzın kılup nübüvvet tahtına geḡüp
 ḡarār itdi. Nite çünki ol žill ü hallāḡ yaÓnı kim Süleymān bin Dāvud milleti Ĥalil nesli İshāḡ'ı
 nübüvvet tahtına geḡüp oturdı ise ol gün ittifaḡ on iki biñ enbiyā ve atkıyā seccādelü
 seccādesine geḡüp oturdılar ki ekmel ü aḡsen aḡlaḡ ve daḡı dört biñ dört yüz ĥükemā vüzerā
 Óulemā abānūs kürşilerde diz çeküp turdılar. Ki ser-cümlesi Óuḡalā fuzelā kümelā içlerinde
 yoḡ idi. Bir ĥammāḡ ve daḡı yidi biñ yidi yüz yetmiş yidi pehlevānlar ayaḡın turdılar. Gözlerin
 omuzlarına urup ḡışm-nāḡ çün ejdehā ve daḡı on dört biñ dünyā melikleri daḡı zerrin şimin
 şāh- nişinlere geḡüp ḡarār itdiler ki kime idi server-i selātin şāh-ı afāḡ ki gemi şāh-ı iren kimi
 melik turan kimi emr-i Óıraq ve cinnı ser-hengleri ve perri melikleri daḡı naḡar-ı Süleymānı'ye
 ḡarşu cevheri şandallar üzerine diz çöküp oturdılar. BaÓı muḡıb-süret kütāh-ḡāmet ve

bāŖı gerdan-dirāzı Ŗallāk ve yine tahtuñ soñ tarafında dıv ü Ŗafārit serverleri pūlād nūhāsı kürşiler üzerinde geçüp turdılar ki her birinūñ kāmēt-ber qosa gözleri yanar qavvāsa ve ağızları [T-560a] Külhan ocağına beñzer ki nefesleri dem-i āteş Ŗālemi iħrāk ider ve gül ü yabān bihterleri ve envāŖ-ı mahlūqātları sedirlü sedirine geçüp kim oturdu ve aŖvānı dañı ayağın turdılar. Olmayup Ŗağ ve Şāh-mārān dañı pāy-ı taht kenārında yüce tağ kāmētlü qara bulut qanādлу ejdehā kafasında qarār itmişdi ki taht-gāh idi zerrīn sīni üzerinde laŖın tabaqlar ve andan leşkeri ĥayyāt u şeŖābin efāŖi Ŗaskeri Süleymān'ı ihāta kılup ĥammām qubbesi gibi başları mināre-veş boyun uzadup kāmētlerin qat qat bogmışlardı çün tāk-ı kesri nā-tāk ve sibāŖ ĥayvānāt bebr ü pelengleri yirlü yirinde qarār kılmışlardı. Bebr ü peleng ĥayl ü Ŗanāk ve Şımurğ-ı Qāf dañı quşlar ile hevā yüzinde qanad qanada virüp Süleymān tahtı üzerine Süleymān qurmuşlardı. Fī'l-cümle qışsayı dirāz kılmayalum. Baħr u berde biñbir dürlü ümemūñ ser-hengleri dıvān-ı Süleymānı'ye cemŖ olmuşlardı. Zışt ü hūb qazıp zerrāk çerendeden şahñ-ı şahrā-yı Quds-i mübārek tolup bir ayağı başmışdı. Biñ ayağ ve perende dañı gökyüzin tutmuşdı kim nażar kılup taŖaccüb iderdi. MaŖşūq Ŗuşaq eydürlerdi ki görün bu Dāvud oğlu Süleymān peygāmbere nice Ŗağim saltanat virmiş. Ol Ŗālemleri yokdan var iden hallāk. **Nağm:**

[FāŖilātīn / FāŖilātīn/ FāŖilātīn/ FāŖilātīn]

Şeh Süleymān mişli sultān gelmedi dünyāya hem
Ki izni Ĥağ'la emrine fermān idi biñbir ümem

Ŗālem-i Qāf'dan Qāfā seyrān iderdi bād ile
Kim serir üstinde olurdu Ŗaskeri ĥayl ü ĥaşem

Bunca beglik arasında itmedi Ŗaceb kibr
Nefsine arpa qursasın virürdü külle hem niŖam

Her gice tāŖat kılurdu şubĥ olınca ĥālıqa
Her gün oruç tutar idi çekdürüp elem

Çün ziyāret çekdi Ĥağ çün o Süleymān ĥazreti
Ĥağ teŖālā dergehinde oldu muqarreb lā-cerem

Der-Beyān-ı Ĥidmet Fermūden Süleymān Nesl-i Şeyātīn Ez-Berā-yı Binā-yı Quds-i Mübārek

Ĥükemā qavlince çün kim dıvān-ı Süleymān'ı tırdı ins ü cinn vuhūş u tuyūr ser-hengleri mūr u mār serverleri çerende vü perende yirde gökde dıvān bağlayup tıricağ andan Süleymān peygāmber Ŗaleyhi's-selām diledi ki beytü'l-muqaddis qaydın qayura ins ü cinn meliklerine dıv ü Ŗifrit ser-henglerine ĥidmet buyura. Nite evvel müvekkel-i ebĥār-ı anı daŖvet eyledi ki ismi KeyŖĥişāyıl'dür ve tekvin-i ŖAntāku Hinūriş'dür ve anuñ dört iğvānı

vardur. Cihānuñ dört köşesinde zimmetinde olan ebhāra hâkimlerdür. Nite şahib-i deryā-yı maşrikuñ ismi hişâşindür ve şahib-i deryâyı mağribüñ ismi Eyüşâriş'dür. Pes bunlaruñ taht-ı yādında üç yüz biñ tekvinler vardur. Her bir tekvinüñ hükminde niçe yüz biñ cinn serhengleri vardur. Eyle **[T-560b]** Ser-hengler ki yetmiş biñ cinne hâkimlerdür. Andan Süleymān peygāmbere *Öaleyhi's-selām* bunlara şöyle hüküm itdi ki denizlerden şadefler ve gevheri şeb-çıraqlar ve mercānlar ve deryā kaşlarında bulunan gevāhirden ve cevāhirden cem' idüp Kıuds-i mübārage getürdiler ve müvekkeli ebhār meşveret ile Bedretün peygāmbere ma'rifetiyle Öaciz ya hūbın şadika cinniler teslim ideler. Ol dañı hazine defterine ne miqdār yāqūt u gevāhirdür. Yā cinnileri getürdi ise kayd idüp İntihā Āzer Āhî emine teslim ide. Ol dañı Süleymān'ın Tübbe' bin Asdā' ki kayın atasıdır aña teslim ide ki Süleymān-ı nebî anı harc u üzerine emîn naşib itdi. Ol dañı mi'omār ma'rifetiyle beytül-muqaddis bināsına şarf ide.

Nażm:

[Fa'Öilatün / Fa'Öilatün / Fa'Öilün]
Şāh-ı Tübbe ibn Asdā' pes mübîn
Kāmil ü fāzıldı gāyet hem-emîn

Hem Süleymān'ın kın atası idi
Ad u şān işi melikdi pāk u dîn

Hıdmet Fermüden-ı Süleymān Müvekkeli Hāk Öaleyhi's-selām

Hükemā kavlince Süleymān-ı nebî *Öaleyhi's-selām* müvekkeli hākı da'vet itdi eşkiyā gözlerinde nihān enbiyā gözlerinde Öayān gelüp Süleymān-ı nebîye selām virüp hıdmete tırdı ki ismine Tam'āhākāyıl dirler. Rub'ı-ı meskünün dört köşesinde dört tekvin vardur. İsmi bulardur ki zıkr olunur. Şāhib-i maşriq-ı tekvin ism-i Gündürüş'dür ve şahib-i mağrib tekvin ismi Me'ödürüş ve şahibü'l-kıble tekvin ismi ve şahib ü İkliš'dür ve şahibü's-şimāl tekvin ismi Tedhürüşdür. Her birinün hükminde yidişer kerre yüz biñ cin vardur. Hüküm iderler ve yidişer biñ rā'işleri vardur ki izn-i Rabbānî birle fermān-berleridür. Andan Süleymān peygāmbere *Öaleyhi's-selām* müvekkeli Hakk'a buyurdi. Rub'ı-ı meskün heft kişverinün üç yüz kırk dört cezire içinde her ne yirde has bināya yarar geç olacak. Kireç taşlarından ve hafif topraklardan cem' idüp hurma çöpinden urulmuş. Gazālara beñzer büyük zenbiller ile götürüp şahrāyı Kıuds'e getüreler ve andan girmedi pişüreler tā kim bināda hafif ola şaklı olmaya rivāyet esāhî budur ki etraf-ı Öālemün türābı cinnileri gezüp gördiler. Mizāne urdılar. Cem'Ö rüy-ı zemīnün türābından cezire-i nātuş toprağı nahif geldi. Nitekim sengi hafif anda bulunur. Hafif türābı anuñ çün getürdiler Mescid-i Akşā'nuñ ve kubbe-i şahrānuñ kubbesi şaklı olmaya hafif ola tā kim binā muhkem ola ve her türābı ki kiremid olur ve kâc olur ve alcu olur. Müvekkeli hāk ma'rifet ile Ahyāşılün peygāmbere meşveret ile Yehūşafat bin Āhilūd'a teslim ideler.

[T-561a] Ol dahı hazîne-i harc defterine ne mişdâr mût ve alçu harc olursa kiremüdden sağışla ve giceyi ve alçusını muzur ile hisâb idüp şanķı tekvine tâbiŖ cinniler işleyüp getürdi ise halîfeye teslim ide ki ümenâ üzerine nâzırdur. Ol dahı miŖmâra teslim iderdi. Binâya harc olurdu ve dahı baŖzı rivâyetde gelür ki kirecü yakmak ve girmedî. Bişürmek ve alçu dökmek kemâl ve sırça düzmek ve hâmmâm yapmak ve şu degirmenin şurmak velûnin düzmek günüñle şu getürmege ve havâtunları çün nûra düzmek ve dolap ile şu çekmek ve sırça saraylar düzmek ve meŖâdinlerden kıyâmetler çıkarmak ve mermer yunmak Süleymân zemânından kaldı. İnşâa'llahü teŖâlâ yirlü yirinde aslı birle zıkr idevüz. Bu arada mahallü degüldür kim söz tavîl olur. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Ger ecel ü mühlet vire bulursa Ŗömr emn emân
Her birin yirlü yirinde söyleyüp idem beyân

Her sözi yirinde demek kâmile lâzımdur
Söz yirinde düşmeyince ger nûr-ı Ŗîrfân cân

Âmeden-i Müvekkel-i MeŖâdin Berâ-yı Binâ-yı Beytü'l-Muqaddes

Ėükemâ şavlınce andan Süleymân peygâmbere Ŗaleyhi's-selâm meŖâdin üzerine müvekkel olan melâyike-i daŖvet itdi. Adına Şemhiyâ Ŗâyil'dür. Anuñ dahı dört tekvin vardır. Nite evvel meşâriş cânibine müvekkel olan tekvinün ismi Medyeşü Yühâyî'dür ve meğârib tarafında olan meŖâdinler müvekkel-i tekvin ismi Yünâhayî'dür ve cenûb cânibinde olan meŖâdinler üzerine müvekkel olan tekvin ismini Haynûbeşâyil'dür ve şimâlden yaña olan meŖâdinlerün müvekkile tekvin ismi Haynûbeşâyil'dür ve her bir tekvinün hükminde toķuz kerre yüz biñ cin reŖişleri vardır ki her biri on iki kerre yüz biñ ervâh-ı ser-henglerine hâkimlerdür. Eyle serheng ki her birisi eczâ-ı hâkûñ arasında niçe biñ meŖâdin tasarruf ider. Cinn reŖişlerine hâkimlerdür pes Süleymân hâzreti Ŗaleyhi's-selâm müvekkel-i meŖâdine şöyle hüküm itdi ki eczâ-ı hâkûñ içinde şanda şim ü zer maŖdeni varısa Kıuds-i mübârek harcına kifâyet itdikçe cevâhirin şazup uçaklar idüp âteş şakıp göreler. Nide şızırup gümüş-i şurşından ireler ve andan gümüşin tiz-âba urup altunun alup üç cins idüp şim ü hâmin ve şâl olmuş şâfî altunun ve şüzürölüp şalıba dökölmiş şurşunların alup götüreler. Kıuds-i mübârek şehrine getüreler. Andan sonra yir içinde ne şadar meŖâdinler varsa eger seng-i har içinde zeberceddür ve vâdilerde elmâsdur ve yâķüt u pirüze deryâ seng-i yâra ve şandur. Ya dendeddür veya hâcer-i şemsdür. Fi'l-cümle ne şadar kıymeti taşlar meŖâdinleri varısa her şanda [T-561b] ise hâccârlar bulup şaralar hâkkâkları şarha urup cilâ virüp düzeler şol şadar cemŖ ideler. ki Kıuds-i mübârek zıverine kifâyet ide ve dahı cümlesin müvekkel-i meŖâdin tekvinlerine emr ide cinn ser-hengleri şandukları ile götüreler. Kıuds-i mübârek şehrine

yitüreler ve ŞemîÖyâ peygâmbere maÖrifet ile māl-ı şabz Hülkûl bin Mâhûk emîne teslim ideler. Hülkûl dahı gelen cevheri gevheri şim ü zeri şankı tekvin getürdi ise şim ü zerin mizâna urup kaç dirhem itdüğün bile ve dahı ne kadar vâkıÖa yidüğün fark kıla ve gevahir-i yâkût u laÖl u zebercedü elmâsuñ her birin cinsiyle ayıra ve cevheri eline vire ve her biri ne kadar şırâtdur şeffâflığında ve kıymetliğinde ne mişdârdur ve şankı tekvin elinden teslim oldu ve ne târîhde ne günde ne saÖâdetde geldi. Cezîne defterine şâyet idüp dahı Süleymân peygâmbereñ Öaleyhi's-selâm kayınatası tübbâÖ halîfeye teslim ide. Ol dahı emr-i Süleymân-ı mücibince şarşunların binâya harc idüp şim ü zerrin âdemî-zâddan işleyen bennâya ırğada haccâra ve vazîfe vire gevâhir ü yâkût u hazîne-i Süleymânî'ye koyup hıfz ide hâcet oldukça Kuds-i mübârek şubbesi tamâm olcaş kürşî-i minberi zîverine harc ola ve eger ki bu cinnîler hıdmetinde tekâsül iderlerse her bir emîn kâtib üzerlerine nâzır şunıla peygâmbereñden cümlesinden birisi Bedrettün peygâmbereñ Aşyaşılün peygâmbereñ ŞemÖiyâ peygâmbereñ Öaleyhi's-selâm. Pes bu zıkr olan emn ü kâtib üzerine nâzır olan peygâmbereñ cinnîler tekâsül idüp hıdmet itmedüklerin Öarz ideler. Ol peygâmbereñ dahı Süleymân-ı nebî Öaleyhi's-selâm tekvinler üzerine müvekkel olan melîke müvâceha idüp ve daÖvetin taÖlüm idüp vaqt-i hâcetde ol peygâmbereñ müvekkel-i melîke daÖvet kıla. Kaşziyye-i hâli iÖlâm kıla müvekkel-i melek dahı ol cinni hâkimi cinniye buldura haşşından gele ve eger oldu ise helâk ide. Pes Süleymân-ı nebî melâyike-i peygâmbereñ anuñçün ısmarladı ki melâyike-i peygâmbereñden gayrı kimse göremezdi ve lâkin Süleymân zemânında perrişer cinnîler haşşıla şarışup yürürdi. Birbirine aşharu minne's-şems görürlerdi. **Naşm:**

[FaÖilatün / FaÖilatün / FaÖilatün / FaÖilün]
 Dıv ü insân şarışup yürürdi hem cinni dahı
 Birbirinden kaçmaz idi kâfir ü sünni dahı

BaÖzi cinni Âdemî'den öğrenüp Öilm ü hüner
 Zabt iderdi şunÖıla cümle hem fenni dahı [T-562a]

Hıdmet Fermüden-i Süleymân Öaleyhi's-selâm Külli Aşcâr-ı Berâ-yı Beytül'llâh

Hükemâ şavlince andan Süleymân peygâmbereñ Öaleyhi's-selâm aşcâr üzerine müvekkel olan melîke daÖvet itdi ki ismi Herşıyâyıl melekdür Öam rubÖ-ı meskünün her tarafından tekvinleri vardır. Aşcâr üzerine müvekkeldür meşârişde olan tekvin ismi HeryüÖdur ve meğâribinde olan tekvin ism-i ErzâÖdur, cenûbde olan tekvin ismi Mirâneş'dür ve şimâlde olan tekvin ismi Heritâşen'dür ve her birinün taht-ı yâdında on iki biñ kez yüz biñ cinn reöişleri vardır ki her biri yidi kerre yüz biñ ser-henglere hâkimdür. EczâÖ-ı hâk arasında ve yiryüzinde ne kadar aşcâr rûha mı ve kıymet-i mermer meÖâdinleri

var ısa anların h  kminded  r. Pes S  leym  n peyg  mber *  aleyhi's-sel  m* Herk  yayıl melege ısmarladı. R  y-ı zeminde   andaki r  ha rengin mermerler varısa da  ı env   -ı   ıymeti a  c  r varsa cinn  lere   azdurup   acc  rlarına yundurup g  t  rd  p   uds-i m  b  rek ma  rifetle yirine getürüp   ly  h  r peyg  mber ma  rifet ile Zeb  d Bin N    en em  ne teslim ideler. Ol da  ı her gelen rengin   ıymeti mermerleri   an  ı tekv  ne te  allu   cinni getürdi ise cinni  n  n tekv  nin  n isimlerini ve get  rd  ği ve g  t  rd  ği atı ve s    ti t  r  h yazup ve   a   para mermer geld  ğin ve her birinün rengi ve mi  d  rı ve tuvale   arz  ne vech ile yid  ğin   aleme alup harc defterine iml   idüp da  ı t  bbe   hal  feye teslim ideler. Ol da  ı mi  m  ra teslim ide. Bu vech ile beytü'l-mu  addis bin  sına ol mermerler harc ola. Amm   ki   dem-i z  ddan   st  d hacc  rlar her mermer ma  rifet mi  m  r ile yunup cil   virüp yapılacak bin  nu   kend  n   yirine     p düzedüp yapalar. Z  r   ki her   an   atda cinni  den   dem   k  mild  r. **Na  m:**

[*F   ilat  n / Fa  ilat  n / Fa  ilat  n / Fa  il  n*]
F   il muhtar u h  l  k kim yaratdı    lemi
Bi  bir   mmet arasında idi   az  z ol   dem  

  dem'e virdi ker  met   a  l u   ilm idüp   at  
Anu   i   n oldu efd  l cinden ins  n    lemi

  az  r şoden-i Müvekkel-i E  c  r-ı Be-Derg  h-ı S  leym  n

   kem     avlince andan S  leym  n peyg  mber *  aleyhi's-sel  m* e  c  r u kib  r üzerine müvekkel olan mel  ke da  vet itdi ki ismi Kel         'd  r tekv  n ismi Enves   'dur. Ma  r  k c  nibinde biten e  c  ra müvekkeldür ve me  arib t  rafında biten e  c  rları h  f  z iden erv    lara üzerine n    r olan tekv  n ismi     n  l   'dur ve   im  lde t  rafında e  c  rı kibara izn-i Rabban   ile hıdmet iden erv    ların tekv  n ismi El  ly  'dur. Pes S  leym  n u neb     amm müvekkeli e  c  ra     le ısmarladı ki etrafı     emde her yirdeki   avd u   andalu   b  nos   ecerlerin bulup **[T-562b]**   ayet nef   isinden kesüp getüreler ve ba    m ve   im    d u servden da  ı   uds-i m  b  rek bin  sına kif  yet idecek  e cem   idüp yirl   yirinde kesüp ba    sın sütün düzedüp ba    sın tahtlar i   n bi    p kesüp Mey    y   peyg  mber   am ma  rifet ile Derdi  i k  tib-i   m  ne teslim ideler. Ol da  ı eger     d u şandal ve eger   b  n  s u   im    d-ı   ayra   an  ı   ecer cinsinden ise   a   para tahtadur ve nice s  t  ndur ve getüren cinni  n  n ismi nedür ve   an  ı tekv  ne t  bi  d  r. Ser-cümlesi ne günde ve ne s     atde getürdi ise deftere alup da  ı T  bbe   hal  feye   smaralaya ki   uds-i m  b  rek bin  sınu   üzerine em  nd  r. **Na  m:**

[*F   ilat  n / Fa  ilat  n / Fa  ilat  n / Fa  il  n*]
  ns    cinni her ne hıdmet eyler ise o servere
  Ar  z idicin  n i  led  ğin yazulırdı deftere

Gerçi Óâlem mülkin işe feth ider bürrân-ı tığ
Lık genci zabt iden işbu kıalemdür yek-sere

Ḳāziyye-ı MiŖmār-ı Binā-yı Beytül-Muḳaddis

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Süleymān peygāmbere *Ŗaleyhi's-selām* bu tertib üzerine Ḳuds-i mübārek bināsınun ḳaydıña ḳayurdu ve teḳvīnlere ervāhlara ḥıdmetlü ḥıdmetin ki buyurdu. Andan Ŗulemā vü ḥükemāyı cemŖ idüp eyitdi. “Bir miŖmār bulun ki Ḳuds-i mübārek bināsına ḳādir olup bünyād ḳıla ve ḡāyet mühendis Ŗāḳıl u dānā miŖmār u kāmīl rūzigār-dide binā ola tā kim bu Ŗāḳım binā-yı aslı birle yapup temām ḳıla.” diyicek bir zaŖıf mizāc siyeh çehre piri naḥıf ammā ki ḡāyet cüst ü zırek ḥarīf ilerü gelüp Süleymān-ı nebī ḥāzretine duŖā ḳılup eyitdi ki “Yā nebiyyu'llāh bu Ŗāḳım-i bināya miŖmār şol kimesne-i ḳıl ki mühendisler tarīḳince üç şartı yirine getüre.” Süleymān-ı nebī şordı ki “Nite evvel şartı bu ki uzunı ŖArab arş ile yüz arş çār köşe bir mül yap. Her köşesi dört arş ola ammā ki bu binā taşdan yapıla. Ne kireçi ve ne kinedi ola ammā ki ser-cümlesi bir nevŖ taş ola. İkinci şartı bu ki maŖcündan bir Ŗamūd işleye. Ḳırḳ zirāŖ uzunı dört zirāŖininün müdevverliği ve bu Ŗamūdı mermer Ŗamūd üzerine di ki daḥı üzerine ḳırḳ zirāŖ yüksekliği mermerden ola Ŗamūdun üzerine yek-pā üzerine servi gibi tura üçüncü şartı bu ki on iki deñiz men taşını yuna ve birbirine ḳulda taşları bir nesne ile yapışdura. Ki çarḥ ıla döndükçe yekpā gibi döne ayrılmaya. Pes bu üç şartı her kimse ki yirine getüre lāyıḳdur ki Ḳuds-i mübārek bināsınun miŖmārı ola.” diyüp sakın olacak. Süleymān-ı nebī *Ŗaleyhi's-selām* nāmeler yazup cinniler ile hindedinde Çin Māçin'e Yemen'e FāŖife ŖAden'e, Cābelḳa, Cābelsa melīklerine fı'l-cümle biñ dört yüz cezāŖir melīklerine yidi ḳışver rubŖ-ı meskūn [T-563a] serverlerinin her birine bir nāme yazup gönderüp memleketde olan üstād mühendisler ki binā-yı kāmīl Ŗāḳıl ola cemŖ idüp cinnilere viresin götüreler, naḳaruma yitüreler, imtiḥān ḳılam. Ḳanḳısı üstād-ı kāmīl ḳıarsa ānı miŖmār ide. Ne ḳuds-i mübārek tamām olınca iden aydan aya kendünün aḡrınca altun ve vaḳıfe idem” diyüp her milletün dillerince nāmeler yazulup gönderildi. Etrāf-ı Ŗālemde ne ḳadar mühendisler varsa cinniler götürüp naḳarına Süleymān'a yitüreler. Andan bu üç şart ki zıkr itdük tecrībe itdiler. Hiç kimsesinin elinden gelmedi. Ŗāciz ḳaldılar eyitdiler “Bu şartı diyen kimdür? Var ise İblīs-i laŖındır ki Ḳuds-i mübārege mühendis bulunmasun. Div ü telḳin ider yüce bu beşer elinde gelmez.” diyüp her biri Ŗancere varıcaḳ. Süleymān-ı nebī *Ŗaleyhi's-selām* buldurup ol şahsı bunların ile müvācehe ḳılup eyitdi. “Bu şerāŖiti zıkr itdük etraf-ı Ŗālemün mühendisleri cemŖ oldu. CemīŖsine Ŗarz itdük Ŗacze vardılar maḳdūrı beşer degüldür var ise telḳinü iblīsdür.” didiler. “Yohsa bu işlenecek hüner degüldür.” didiler. Ol pır-i naḥıf eyitdi. “Yā nebiyyu'llāh eger bu zıkr itdügümüz şartları yirine getürürsem bu cemŖ olan mühendisler beytül-muḳaddes bināsın tamām idinceye dek benüm ḥizmetümde olup senün işün işlerler mi?” diyicek ser-cümlesi eyitdiler “NeŖam biz seni üstād idinürüz.” diyüp Ŗahd idişdiler. Andan zıkr olan teḳrır mücibince ol üstād-ı evvel

yontma mermerden mîl yapıldı ve cinnîlere şam ser-haddinden bir taş götürüp mîl üzerinde kodı. Mühendisler ne taşdur fark idemediler. Andan soñra ma'Ŗcündan yidi dürlü bir Ŗamüd terkîb itdi ki uzunı kırk zirāŖ ve ini devri dört zirāŖ üzerine kırk zirāŖ uzunı rûha mı mermerlerden bir mîl yapıldı ki serv-i yek-pā gibi tırdı. Gören mühendisler taħşin itdiler ve andan on iki pāre degirmen taşını yunup tutkal gibi bir terkîb itdi ki çarħa girüp urundı. Dönerken birbirinden ayrılmayıp yek pare taş gibi muhkem tırdı. **Naẓm:**

[Fa'Ŗilatün / Fa'Ŗilatün / Fa'Ŗilün]
Çü ol kişı gösterdi ise bunca hüner
İtdi taħşin aña cinnîyle beşer

Her mühendis hidmetine yüz sürüp
Kıllıg için bağlanur bile kemer

Şüretā kim pırdı gerçi nahîf
Kim hünersüz görünürdi māh'zar

Liken oldı pür-hüner şāhib-kemāl
Kāmil olan kendüi izhār ider

N'ola kim balçığa düşse bir güher
Kıymetine şanma anuñ noķşān irer

Der-Beyān-ı Neseb-i Hürmüs-i MiŖmār-ı Kāmil

Ėükemā kavlınce Süleymān peygāmbere Ŗaleyhi's-selām ol za'Ŗifün kemālin göricek hilŖat-i hās geyürüp miŖmār **[T-563b]** idünüp daħı suŖāl itdi ki “Yā ġariz sen kimün neslindensin ve bu kemāli saña kim tāŖlim itdi ve ne yirdensin kendünı gizleme takrîr eyle kim şāhib-kemāl şol şîr-i ġurrāna beñzer ki ne kadar zehri bendi içinde daħı olursa heybet-i noķşān kabûl itmez. Cāhil şegāle beñzer ki eger boynında zerrin tavfı daħı olsa ehl-i naẓar katında iŖtibārı yokdur. Ser-cünbüşünden şîreti zāhiründen şöyle görünür ki bir kāmil-i mühendis neslindensin. Zirā ki her kişinün şîr-i şîreti zāhiründen maŖlûm olur. Nite kim eydür “*ŞîretüŖ merŖi tenbiyiŖan sūreti*⁹²” çün kim Süleymān-ı nebî Ŗaleyhi's-selām böyle diyicek cevāb virüp eyitdi ki “Yā nebiyyu'llāh rāst buyursın ki benüm sekizinci ceddüm şeddāduñ miŖmārıdır ki bāġ-ı ādemi bünyād itdi ki adı Māsān idi Māsān oġlı Yehū Bāhiz'dür ve anuñ oġlı Yüşiyāhür'dür ve anuñ oġlı LaŖdān'dur ve anuñ oġlı Kıydān'dur ve anuñ oġlı Ŗāmūr'dur oġlı benem Hürmüs miŖmārıdır. Pes yā nebiyyu'llāh hûb didün miŖmār-zādeyem inşāāŖllāhü teŖālā bu Kıuds-i mübāregi bir vech ile binā idem ki tā devr-i kıyāmete dek söylene.” diyicek Süleymān peygāmbere Ŗaleyhi's-selām şüpheye varup eyitdi “Yā Hürmüs

⁹² Kişinin tohumu sağlamsa ondan sağlam bir tohum meydana gelir.

miŌmār tahkik bildük ki miŌmār-zādesin kemāl-i hünerüñ var. Ammā ki ne mezhepdesin tēŌat kime kılursın ve mağbūd kimi bildürsin. Bize haber vir ki Allāh teŌālānuñ evin yapmağa lāyık mısın görevüz.” Cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh ŌĀmālīka kāvminde nem ceddümüz āteş-perestlerdi. Bir gice vākıŌamda gördüm ki hātifden āvāz geldi ki yā Hürmüs-i Bennā Dāvud peygāmbere varup imān getürgil. Allāh’ı bir bilgil ki Ĥaḡ teŌālā saña rahmet kıla. Çünki vākıŌa gördüm uyanup telḡin-i şeytan śandum ammā yine yandum. Tekrar ol vākıŌa-ı gördüm daḡı Ĥaḡḡı doḡın bilüp Şam şehrinden turup HavranŌa vardum. Dāvud peygāmberüñ Ōaleyhi’s-selām mübārek yüzün gördüm.” Tebessüm kılup eyitdi ki “Yā Kuds-i mübārek miŌmārı śafā geldüñ, gördüğüñ rüŌyā Ĥaḡḡdur. imāna gel” diyicek. Diz çöküp “Ben daḡı nażarında parmak görüp imān getürdüm. Ol vaḡtdan berü sünniyem.” diyüp tecdid-i imān getürüp eyitdi ki “*Lā ilāhe illā’llāh Dāvud halīfetü’llāhı ve Süleymān emīnü’llāh*”⁹³ diyüp imān getürdi. Süleymān Ōaleyhi’s-selām gāyet hoş görüp tekrar hilŌat-i haś geyürüp daḡı aḡırınca aydan aya māl u vaḡıfe itdi ve ol cemŌ olan mühendislerden biñ nefer hendese Ōilminde kāmilin binā kısmında māhirin alḡoyup bāḡşine icāzet virdi gitdiler ve ol bin nefer mühendisüñ her birine [T-564a] sekiz nefer Ĥaccār ve on iki nefer hıdmet-kār adamı virdiler. Ser-cümlesi nev-cüvān zūr-keş kuvvetlü pehlevān herbirinüñ miḡdārına göre vaḡıfe taŌyın itdiler ve andan śŌnra şitāleniñ cinnī yüz nefer ser-hengiyle miŌmāra śmarladılar ki şol Ōamel kim ādem elinden gelmez cinne tābiŌdür. Anlar işleye ve her cinnī ser-henginüñ Ĥükminde yidi biñ cinne Ĥaḡım yüzer cinn reŌisleri vardı. Ser-cümlesi şitāliniñ cinninüñ taḡt-ı yāındaydı ve andan śŌnra ḡandı hār Ōafāriḡ aŌvānlarından on biñ nefer Ōafāriḡ ile Aḡrās-ı Ōifriḡ daḡı Süleymān peygāmber Ōaleyhi’s-selām TübbeŌ ve Midrās-ı Ĥalifeye śmarladı ki şol Ōaḡım mermer Ōamüdları ve sengin taşları cin tāŌıfesi getürmekde Ōacz çekeler. Ōİfriḡ-i nerre tāŌıfesi ol hıdmeti edā ideler. **Nażm:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]
 Çün Süleymān Ĥazreti ol şehriyār
 İns ü cinnī hıdmete ḡudsiye iy yār

Hıdmetini gözleyüp cümle temām
 İtdi hıdmet ol zamān her śubḡ-ı şām

Ḳurı yirde ḡazılup kanı güher
 Cinnī śudan ḡıkarup mercān dürer
 BaŌzı ḡazdı yirde cevher-i śım ü zār
 BaŌzı kandan ḡoparur laŌl ü güher

BaŌzı cinnī getürüp śandalla Ōūd
 Hıdmete varup gelür çün bād-ı hūd

⁹³ Allah’dan başka ilah yoktur. Davud Allah’ın peygamberidir. Süleyman da Allah’ın emniyetidir.

BaŐızı mermer taşıyup zengin ü ter
Yunuben ĥaccār anı şeffāf ider

İşbu tertīb üzerine iy hümām
İns ü cinnî ĥıdmet itdi şubĥ-ı şām

Diñle imdi bir ġarāőib kıssa hem
Liğeh virgil hoş şalavāt işbu dem

Ender Śifat-ı Kār-nāme-i Beytū'l-Muġaddes

Ĥükemā ħavlince ħaçan ki Ķuds-i mübārek esbābınuñ ħaydı temām görüldi ise andan Süleymān-ı nebî *Őaleyhi's-selām* enbiyanuñ u etħıyanuñ ve Őulemānuñ u Őuħālanuñ u fużālanuñ yüzlerine nażar idüp eyitdi ki “İy cihān kāmilleri ins ü cinn Őāħkilleri Allāĥ teŐālānuñ lutf u keremi birle ins ü cinn meliklerine dıv ü Őafārīt ser-henglerine ĥükm itdük. Ķuds-i mübāregüñ bināsı esbābı baŐızı görüldi ve baŐızı daĥı göriliyurur ve cihān sarayında binā-yı kāmil bilindi ve göñlümüz murādınca miŐmār bulındı. Ammā ki kār-nāmesi maŐlümüz olması ki nev-cehile bünyād ħılavuz.” diyicek ĥükemādan kimesne cevāb virmediler ki ol ĥuşūsı Allāĥ bilür ve resül bilür.” diyicek. Nāşen peygāmbere eyitdi “Yā nebiyyu'llāĥ Ķuds-i mübārek şerīf maħāmdur ve anuñ resmi daĥı ġāyet raŐnā vü zıbā gerekdür. Aña insān Őaħlı irmez. Allāĥü teŐālāya münācāt ħılup ĥālünü Őarz idüp aña göre binā ħıl.” diyüp Nāşen peygāmbere naşıĥat viricek Süleymān-ı nebî *Őaleyhi's-selām* maŐħül görüp ol gice ĥalvet-i ĥasına girüp [T-564b] şubĥ-dek Őibādet itdi. Şubĥ namāzın ħılup sağ tarafına selām viricek. Favūs-ı ħudsi nażarına gelüp selām virüp eyitdi “Yā nebiyyu'llāĥ Ĥaħ teŐālā saña selām ħıldı.” diyüp Ķuds-i mübāregi ne vech ile yapacakların bir bir beyān itdi.” diyü rivāyet iderler ve bir rivāyet daĥı budur ki bir melek gelüp Süleymān nażarına bir resim getürdi. Yeşil ĥülle bizleri üzerine naħş olmuş ki izn-i Rabbānî birle ānı İdris peygāmbere *Őaleyhi's-selām* cennetde resm idüp Rıdvān ile gönderdi dirler. Ol resm mücibince beytū'l-muġaddesi bina itdiler baŐızılar ol mühendise düşinde taŐlīm itdiler ĥabdan ħaħħup resm itdi. Düşinde gördü ki bigi baŐızı rāvi eydür muŐallim kendü resm eyledi. Ammā kim ħavli kim aśāĥ budur kim Ĥaħ teŐālānuñ Őināyet birle Süleymān-ı nebî *Őaleyhi's-selām* nübüvvet kuvvetiyle fıkr ħılup miŐmāra taŐlīm eyledi. Resm itdi bu ĥuşūsda rivāyet muĥtelifdür şaĥĥin Allāĥ bilür ki Őallemü'l-guyūbdur. **Nażm:**

[Faöilatün / Faöilatün / Faöilatün / Faöilün]
Bu ĥuşūs içre rivāyet-i muĥtelifdür ki çehān
Şerĥ idersem söz tavıl olur be-ġāyet kām-rān

Lıħ şāĥ tārīĥ YaŐħübî budur aña bes
K'anlaruñ tārīhidür aħdām ħamusından Őayān

Der-Beyân-ı Be-Şavl-i Ya'ûkûbî ki Şavli Süryâniyest

Ĥükemâ kavlince Târîh-i Süleymâniye'de budur ki zîkr olundı ammâ ki Târîh-i Süryâni'de ehl-i Tevrât nakli bu ki Mûsâ peygâmbere *Ôaleyhi's-selâm* Fir'ôavn-ı la'Ôin elinden kaçup benî İsrâylî kavmini alup Mısır'dan çıkup Ĥağ sübhâne ve te'Ôâlâ Mûsâ peygâmbere Nil Irmağ'ın on iki şağ idüp benî İsrâylî'ün on iki sıbtına yol virüp geçüp gidüp Fir'ôavn dahı Nil'e garğ olduğu târîhinden ki bahâr ayınuñ evvelinde idi. Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi's-selâm* tahta geçüp pâdişâh olduğınun dört yılından soñra ikinci ayı yiniliginde Mûsâ ile Süleymân arasında dört yüz seksen dört yıl iki ayı altı gün geçmişti ki Şuds-i mübarege binâ oldu. Yek-şenbe gün şubh-dem zuhâl sâ'atinde ve Ya'ûkûbiler eydür ki Süleymân peygâmbere anuñ bigi ulu pâdişâh oldu ki dükeli memleket padişâhlarından olaydı ve ba'Ôzı Ya'ûkûbiler târîhinde gelür ki şuds-i mübarege binâ olundı. Süleymân-ı nebî nüñ begliginün dördüncü yılında ve on birinci yılında temâm oldu ve Süleymân pâdişâhlığı aña irmişti ki Furat suyundan tâ Mısır'a degin ĥükm iderdi. Ammâ ki ser-cümlesi beglerün armagan gönderürlerdi. Şuds-i mübaregi yapduğı içün Ôizzet iderlerdi ve her gün Süleymân'ın *Ôaleyhi's-selâm* hunına yalnız altmış müdde harcı on ve otuz müdde simid öni harc olurdu ve iki oyunda on şığra ve yigirmi deve ve yüz koyun boğazı [T-565a] boğazlanup bişerdi. Şikâr canavarlarından ve besleme ĥorûsdan gayrı ve kırğ biñ tavile atları vardı. Hem atı severdi ve hem mücâhid idi gâzâya varurdu ve on iki biñ pûlâd pûş tiğ zen sipâhî var ıdı ve on iki biñ zerrîn kemer kulları vardı ki dîvânında ayağın tururlardı ammâ ki Ya'ûkûbiler ki Tevrât ile Ôamel iderler. Ĥükemâ gibi dîv ü cinnî Süleymân ĥıdmetinde olduğına inkâr iderler. Pîl tahtın götürüp ervâha dahı ĥükm itdüğüne şafdan şafâ dutduğuna mün'adîlerdür inanmazlar. Ôaşıllarınun şusurı olduğu ecilden Süleymân-ı nebî nüñ Ĥüd *Ôaleyhi's-selâm* yıl tahtını felekde götürdüğü mu'ayyen ki kelâm u şadem ide ve kitâb u kerîm ide gelür ki “*Ve li Süleymâne riğ ĥudvûbâ şebrü ve ravâhubâ şebr ve ĥubâ şebr*⁹⁴” ve tahtı bisâti ĥağğında buyurur ki “*Ve et tayra mahşüreten küllün lehü evvâbun*⁹⁵” ve yıl dahı Süleymân emrine fermân itdüğüne Allâhu te'Ôâlâ buyurur ki şavlehü Ôâzze ve celâle “*Fe sebharnâ lehü rıba tecri bi emremrihi rubâen ĥayşü esâb*⁹⁶” ve dahı Süleymân-ı nebîye şeyâtin nesli mutî' olup Süleymân için binâlar idüp ve denizden gavvâşlar cevher getürdüğüne buyurur ki şavlehü te'Ôâlâ ve'ol şeyâtin külle binânın ve gavvâşın ve dahı cemî' nesneye Süleymân-ı nebî muttali' olup fehmi itdüğüne buyurur ki şale'ollahü te'Ôâlâ “*Fe fehemnahâ Süleymâne*⁹⁷” tâ şuşlar

⁹⁴ Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman emrine verdik (Sebe 12).

⁹⁵ Ve kuşları da bir arada toplanmış olarak (ona musahhar kıldık). Onların hepsi, ona evvab idiler. (Yönelmişlerdi ve sığınmışlardı) (Sad 88).

⁹⁶ Bunun üzerine biz de istediği yere onun buyruğu ile kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağli diğerlerini onun buyruğu altına verdik (Sebe 36).

⁹⁷ Onu Süleyman'a bellettik (Enbiya 79).

dilin dağı bile bilüp cümle şeyüñ dillerin bile bilüp nite kim kelām-ı Rabbānî de ve kitāb-ı sübhānîde gelür. “*Yā eyyüben-nās Óalemmnā mantıķu’tayr ve Óutinā min külli şey*⁹⁸” dağı kıtr çeşmesin müyesser idüp buyurdı ki kavlehü teÓālā ve “*Eselnā lebü Óayne-l kıtr*⁹⁹” bu hod ki muÓayyen Allāhü teÓālā Süleymān’a bir pādişāhlık virdi ki ne andan evvel ve ne andan soñra bir pādişāha ancılayın saltanat rüzî kılmadı. Nitekim kitāb-ı tevĥîdinde ve ĥitāb-ı temcîdinde gelür ki “*Rabbî beblî mülkellā yenbeġî lî ehadimmin baÓdı inneke entel vebĥāb.*¹⁰⁰” **Naẓm:**

[*FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün*]

Gerçi geldi pādişāhlar Óālem içre bî-şümār
Gelmedi ammā şeh Süleymān mişl-i sultān kām-kar

Ki emr-i Ĥaķ’la emrine fermān olupdur bî-gümān
İns ü cinn vahş u vahş u tayr u dıv ü gül mūr u mār

Der-Beyān-ı Takrîr-i Óİmrānî

Ĥükemā kavline kitāblar târiĥin Mūsāyîler kavlince zıkr itdügümüzden maķşūd bu ki beytü’l-muķaddEs vazÓındaki ihtilāf vardır. Muķaddemen anlaruñ târiĥinde bulınanın naķl idüp baÓd ez-ān Süleymān-nāme-i Kebir’de dağı nev-ceh ile yidügin zıkr idüp tā ki YaÓķübîóleruñ saltanatı Süleymānî’ye dahil idüp riha ve cinne Qāf’dan Qāf’a Óālemi tutduġına inkār itdükleri Óaķılları kuşurından ve cehāletlerinden olduġı gibi Quds-i mübārek bināsınuñ dağı resminde vazîÓnde baÓzı **[T-565b]** sözleri muĥālîf olduġı rüşen olmaġ için naķlı YaÓķübî budur ki kaçan ki Süleymān nebi āteş-i Dāvud peygāmbere *Óaleybi’s-selām* ĥalife ki oldu. Andan Ĥirām pādişāhına ilçi gönderdi ki Dimpāb memleketi melikidür ki bir kavilde aña Hüm dirler. Eyitdi “Baña şemşir aġaçların Livanun taġından kesdürüp deryā kenārına iletdüresin ve ne kim ĥarc olur ısa gemiyle varan Ādem’ünden alup anlara teslim idesin diyüp kaşid varıcaķ. Ĥirām-ı melik-i Süleymān-ı nebi sözün kabül idüp otuz biñ naccār çıkardı. Bunlara nafaķa virüp Livanun taġına gönderdi ve yetmiş gemi yüki şimşād u serv ābānos aġaçların ve taĥtların kesdürüp teslim itdi Süleymān-ı nebi emîninden ĥabbe almadı eyitdi. “Allāh için ev yaparmış bizüm dağı ĥayrumuz bile olsun.” diyüp Süleymān-ı nebi *Óaleybi’s-selām* anuñ ĥayrın kabül itmeyüp yigirmi biñ müdde buġdayı şimdi ve yigirmi biñ fuķı zeytyaġı gönderdi. Aġaçlaruñ taĥtların behāsiyla viripdi ve benî İsrāyîl’den otuz biñ nā-ĉār cüvān saĉdı. Gemisiyle Livanun taġına gönderdi ve ĉapucılar kethüzāsi KilÓad-ı Barĉalı bile ĉoşdı dağı gemiler ile varup leb-i deryāya çıkdılar. Ĥirām pādişāhına buluşup malın esbābın virüp melik icāzetiyle Livanun taġına çıķup üç ay içinde cemîÓ baltacılar ol ķadar taĥta cemÓ itdiler

⁹⁸ Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden (bol bir nimet) verildi (Neml 16).

⁹⁹ Ve onun için kaynaġını katran akıttık (Sebe 12).

¹⁰⁰ Ey Rabbim! Beni baġışla ve bana benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk/hükümdarlık bahşet. Şüphesiz, sen çok bahşedicisin (Sad, 38/35).

ki yetmiş pare gemiyi yidi kerre toldurup beytü'l-muḳaddise gönderdiler ve sekizincide kendüleri bile geçdiler. Şimşād serv-i ābānos tahtasıyla Ḳuds-i mübārek şahrāsın toldırdılar. Andan soñra Süleymān-ı nebî buyurdi. Ḳuds-i mübāregi yapmağa ırğadlar cem'Ö oldu. Nite yetmiş biñ Ādem ağaç yunucu ve tahta biçici vardı ve seksen biñ taş kesici mermer yunucu ḥaccārlar var ıdı ve yidi biñ bennā ve kırk biñ ırğad kireç taşıyıcı vardı ve otuz biñ Óarabacı vardı ki me'Ödānlar azup mermerler taşlar çıkarup taşırlardı ve Süleymān-ı nebî Óaleybi's-selām cümlesinüñ üzerine ḥakim muḳaddemler ḳomışdı her biñbaşına bir kişi var ıdı ḥaşlarından üç nefer kişi idi. Evvelki biñbaş Eşnihā Ezrāḥî ve ikinci biñbaş Zerda' ve üçüncü biñbaş Hulḳul bunlar üç ḳarındaş idi ki bunlar maḥûl oğlanlarıdır. Andan Süleymān peygāmbir Óaleybi's-selām emriyle nite kim zıkr itdüñ Mūsā peygāmbir Fir'Öavn elinden kaçup Nil Irmağı'nı geçdügi târiḥinden dört yüz seksen yıl geçmiş idi ve Süleymān pâdişāhlıḡından dört yıl geçmiş idi iki ay daḥı binā olduḡı vaḳtın ḳuds-i mübārege neysān āḥiri idi ki ayyām-ı nevrüz idi ve yek-şenbe gün idi. Zuḥal sâ'atinde binā olundı ve ḳudsün tolı Óarzı Ya'Öḳubîler ḳavlince **[T-566a]** altmış arşun uzunluḡı yigirmi arşun iniydi ve yüksekliḡi otuz arşundı ve ḥareminüñ daḥı köşesi dört köşeydi. Uzunluḡı yigirmi arşun idi ve ini on arşun idi ve daḥı ḳudsün kermesi kim ḳubbe-i şahrā içinde düzülmüşdi. Yigirmi arşın uzunluḡı ve on arşun iniydi ve ḳudsün çevresinde rūḥa mı mermerlerden yapıdı ki şol aya sūfiyyenüñ dıvārınuañ taşındaḡı dıvār kim tayanupdur. Aña beñzer ve ḳatlı yirine mermerler ḳomışlardı ki rūzigār ile zarar gelmeye ve daḥı ol dıvāruñ kim ini taşrada yapılmışdı biş arşun idi ve içerde ḳudsün dıvārı ini altı arşun idi ve ol pencereler ki işlenmişdi. Muşanna' ve muḳannes idi. Miḥrāblarda bir köşe var idi. Bināya ḳuvvet olsun diyü yapılmışdı. Biş arşun ini vardı ve yapılduḡı vaḳt ḳapuları yirüñi düzdi. Biş arşun ini altı arşun yüksekliḡi var ıdı ve ḳapuları şimşir abanos idi. Çünki binā temām oldu kireçle sıvası sıvandı. Daḥı Süleymān peygāmbir ḥükm itdi. Servi ağacı tahtasıyla dıvārlarını zār gibi tutdılar. Bağdad-ı Rūmî tavānları gibi muḳarnes naḡş itdiler ve şişelerini şandal ağacından baḡş itdiler ve ḳudsün içinde dört yirde dört kürsî ḳodılar. Şandal ağaçlarından abanos ağaçlarından muḳarnes müzehheb yüksekliḡi yigirmi arşun ini on arşun idi ve ḳudsün ḥareminden taşra segine turacaḡ kürsiye düzetdiler. Miḥrābuñ saḡ tarafında yüksek yigirmi arşun ve ini yigirmi arşun ıdı ve tahta-ı şimşir ile kapladılar. Andan soñra ḳubbe-i şahrānuñ miḥrābından ḡayrısını çevre ḳubbe-i şahrā içini şimşad serv ve ābānos tahtalarıyla çevre dıvārlarını kim kapladılar. Hiç mermer gözikmez oldu. Yapudan bi taş fark olmaz idi. Andan soñra Süleymān peygāmbir Óaleybi's-selām emr itdi. Şāfi kızın altundan biñ nefer gelüp yidi biñ nefer ḳuyumcı şāḳirdleriyle ocaḡlar yapup ḳalıplar idüp yidi arış uzunluḡı üç arış ini tahtalar döküldiler daḥı gümüş miḥlilerle ol tahtaları ziynet ḳılıp miḥlediler ve her miḥnüñ ucunu müseddes şeş-hāne yüzün ḳaşı gibi altundan ser-miḥ düzedüp üzerine bir

kıymeti taş uzatdılar. La'Ölün yüzün kaşı gibi ziynet itdiler ve her tahta-ı kırk mismâr ile mihladılar. Andan sonra her tahtanın arasına uzunı idi. Arşın ve ini rub'Ö zirâ'Ö altundan ve kalınlığı dağı zirâ'Ö şişeler itdiler dağı zerrîn mismâr ile mihladılar ammâ ki yüzlerini la'Öl u cevâhir ile anuñ bigi ziynet itdiler ki bir zerrîn şişenüñ üzerinde yidi **[T-566b]** iklîm haracı lâ'Öl u Yevâķit-i bi-hâd idi. Dürre hod hisâb yog ıdı. Andan sonra dört tahtanın kinedleri birikdügi yerde bir gevher-i şeb çıraķ ünetdiler ki gün gibi şu'Öle virürdi. Muhaşşal-ı kelâm ehl-i Tevrât naķlince ya'Öñi ki Târîh-i Süryânî de şöyle gelür ki Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* ķubbe-i şahrâ anuñ beytü'l-muķaddesüñ cemî'Ö divârları içini evvel şimşir, âbânos, serv ağacı, sandâl ve Öüd ağaçları tahtalar ile ķaplayup sonra altun tahtalar ile kapladılar. Şöyle ki ağaçlardan olan tahtalar zerrece gözükmey oldu tâ mihrâb öñine gelüp ķurbân yerine varıncaya dek şöyle ki ağaçlardan ķurbân yirini hep altun tahtıyla bile kapladılar. Andan Süleymân hükm itdi. Zer-gerler kızıl altundan iki ķuşu düzdiler. Tāvüs şeklindeki her birinüñ ayağınuñ yüksekliğı ÖArabarşıyla iki arşdı. Üç arş dağı gövdesi yüksekliğı yidi cemâ'Ö biş arş olur ve dağı uzunluğı başından ķanâd ucına gelince biş arşındı ve ķanâdı ucından ķuyruğına gelince dağı biş arşındı. İkinci zerrîn murg-ı tavüs dağı zıkr olunan kâmetde ve şeklinde idi. Çünki bu kızıl altundan cevân urur tavüs şeklindeki ķanâdların açup boyun uzadup ve şehperlerin düzedüp şeklinde zerkerler ki düzdiler. Gözlerini şeb çerâķdan ve başını yeşil yâķütten ağzını burnunu dürr-i şehverden ve boynını göğsini tâ ķanâdı ucına gelince elmâsdan ve ķanâdlarını yeşil saru yâķütten ve yüklerini dağı envâ'Ö-ı cevâhirle ziynet itdiler ve lâkin tāvüsuñ şehperleri Öâlemlerine gevher-i şeb-çıraķ ünetdiler. Eyle şeb çıraķ ki her birisi ķarañu gice içinde gün gibi şu'Öle virürlerdi. Andan ol bir çift la'Öl-i cevâhir püş-i tāvüslar içün Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* buyurdi. Kızıl altundan zeytün ağacı resminde zerrîn şecerler düzdiler yaprakları yeşil zebercedden ve zeytünleri kızıl yâķuttan ve pirüzeden sağlu sollu şecerler üzerinde berkitdiler ve ol şecerlerüñ uzunı yigirmi arş ıdı mihrâbuñ iki tarafında ķodılar. Velî ol inî ķuşlaruñ birer ķanâdı mihrâb üstünden gelüp birbirine ķavşurdi. Ke-ennhö mihrâb üzerinde şehperlerinüñ vażi'Öyine mihrâb gibi düşerdi. Kafaları divârdan yaña ve yünleri dağı mihrâbdan yaña idi ve birer ķanadları dağı uzunluğına sağ sol divârları ķaplamışdı. **[T-567a]** On arşuñ yire dek andan sonra ol zerrîn tahtalaruñ beyaz yirlerine ol iki tavüs şekillerini yir yir yazdılar ve ķazdılar ve dağı Tevrât ile senķine-i Mūsâ'yı zıkr olan zerrîn kürşinüñ üzerinde ķodılar mihrâbuñ sağ tarafında yidi andan ķudsün ķapuların dağı aç âbânosdan düzdiler ve altun ile kapladılar ve ol tāvüs şekillerini yir yir yazdılar ve ķazdılar ve la'Öl-i cevâhirle ziynet itdiler ve çerçevelerin dağı kızıl altundan itdiler ve yir yir ser-i mismârını elmâsdan düzetdiler ve andan ķubbe-i şahrânuñ ferşini kızıl altundan itdiler ve yir yir manzaralarını envâ'Ö-ı kıymeti cevâhirle ziynet ķılup yir yir muķarnes ķalem işlerin işlediler ve ķubbe-i şahrânuñ

içinde kızıl altundan biñbir kandil asdılar. Altun zenciler ile ve toğsan toğuz āyine-i top asdılar gün gibi her birisi şuŖle virürdi. Ādem'ün yüzi görünürdi dahı andan soñra her kandilün ve her āyine topuñ üzerlerinde laŖl ü yāķut elmas zeberced pırūze vardı ki her birisi zeyn olmuş ıdı ve mihrāb üzerinde yedi dāne gevher şeb çırak ķodılar ki her birisi büyüklükde deve ķuşu yumurtasınca var idi. Giceler māh-ı tābı gibi aydınlık virürdi ve ķubbe-i šāhrānuñ ve setatında Dāvud peygāmbereñ Ŗāleybi's-selām silsilesi asılmışdur ve silsile evcine kandıl yerine bir gevher-i şeb-çerāğ asılmışdur. Ol şeb çerāķ deñiz melikeleri Süleymān peygāmbere Ŗāleybi's-selām tuhfe getürmişlerdi. Ķubbe-i šāhrāda gice ile kandıl dahı yanmasa ol gevher-i şeb-çerāguñ şuŖlesi kifāyet iderdi. Rivāyet ehli Tevrāt bu ki beytöl-muķāddesün vasfı teķrır olınmışdur. Harcın görölmesiyle Süleymān-ı nebīnün Ŗāleybi's-selām begliginden dördinci Nıl geçicek bināsına başlandı. Begliginün müddetinden on birinci yılında tamām olundu. Binā-yı evvel Neyistān ayınuñ on birinci güninde başlandı ve teşrinü ki göz eydür anda tamām oldu ve bir ķulda harcıyla yedi yılda tamam oldu ve bir ķulda üç yılda temām oldu diyü rivāyet ider. Tārīh-i Süryāñi de böyledür ki naķl olundu. Ammā ki Süleymān-nāme-i Kebīr'de naķl hūkemā budur ki ŖŖmr-i Süleymān altı yüz [T-567b] altı yıl idi ve hem Tefsīr-i Kāşāñi'de dahı bu rivāyet böyledür ki zıkr olundu. Pes bu altı yüz yluñ Süleymān saltanatı müddetinden kırķ yıl ķala beytöl-muķāddesine binā olundu. ŖŖmr-i Süleymān āhir oluncaya dek Ķuds-i mübārek bināsı tamām oldu. Ammā ki tefsīr-i tāberiden ve Tārīh-i İbn-i Keşīr'de ve Tārīhi Ķāżiyy-i Beyzāvi'den de ŖŖmr-i Süleymān menkūdür ki elli üç yıldur ki on üç yaşında hilāfet tahtına ķadem basdı ve müddet-i saltanatuñ dört yılından soñra şeytān-ı zürriyyātın cemŖ idüp beytöl-muķāddesün bināsınuñ harcını görmege emr itdi. Nitekim yukaruda zıkrı olunmışdur ki cinnilere emr itdi. Deñizlere talup ğavvāşlık iderler ve beytöl-muķāddis bināsına yardım ķılalar. Nitekim kelām-ı ķadīmde ve kitāb-ı kerimde gelür ki “*Ve's-şeyātine külle bennāōin u ğavvāsun.*¹⁰¹” Tefsīr-i Faberī'de gelür ki beytöl-muķāddes mermerlerini Süleymān peygāmbere Ŗāleybi's-selām ehremenlere getürtdiği ve cinnilere işletdüğü bu ayet hūkiyle maŖlūmdur ki zıkr olındı beytöl-muķāddis dökülesi rūha mı ve rengin mermerlerden yapılmışdur ki diğārları ve direkleri ve bamları ol mescidün külliye taşdandır. Dımışķı mescidi dahı eyledür. Ammā ki mescid-i beytöl-muķāddisde işlenen işler ve anda olan Ŗāżim mermerlere nażar ķılan bilür ki Süleymān-ı nebī zamanında meŖadinde ehremenler getürmişdür. Ādemī-zāduñ ķuvveti yitmez ki anuñ gibi sengin taşları getüre. **Nażm:**

[FaŖilatiin / FaŖilatiin / FaŖilün]
 Şāh Süleymān yapduğı cümle binā
 RubŖ-ı meskūn içre žāhir pādişāh

¹⁰¹ Şeytanları, her tür bina ustalarını ve dalgıçlarını onun hizmetine verdik (Sād 37).

Her ne yirde dīve yapdurduysa taht
Göz göricek Ŗibret-i nīk-baht

Cümlesinden biri aydıncık durur
Ŗİbret alır anı her kim pes görür

Bunca İstānbül-veş şehr-i Ŗāzīm
Mermer ile yapılpdur ki delīm

Hep rūha mı mermer-i tekvīn eger
Ger sūtūnı ferşi yā sengin kemer

Bergamayla ısılık daḥı hem
Bursa İznīk daḥı bīş ü kem

O Süleymān taht-gāhın bozdılar
Mermerin alup ḡusūrı düzdiler

Ayāşofya mermeri daḥı temām
Ekşeri andan gelīpdür iy hümām

Her birinūñ ḡıśśasın iy pūr-hüner
Söyleyavüz yiri gelse muhtaśar

Şāh Süleymān Belḡıs'ı alsa gerek
Ḳaşr-ı Ayduñ'da binā ḡılsa gerek

Şerḥ idevüz o binānuñ aslını
Güş idesin oḡuyuben faşlını

Līk bu dem dinmege yoḡdur maḥal
Vir śalavāt Muśtafā'ya mā-ḥaşal [T-568a]

Ḳıśśa-ı Ḳaşr Süleymān Be-Ḳavli Süryānī

Ḥükemā ḡavlince beytü'l-muḡāddisūñ bināsı ḥarḡ için Süleymān-ı nebī *Ŗāleyhi's-selām* şeyātīñ zürriyātine emr itdi ki baŖzı meŖadından mermer kesüp getürmege başladı ve baŖzı cinnīler deryāya gelüp talup dürr-i gevherler getürmege başladı. BaŖzı cinnīler Hindū-sitān cezirelerinden Ŗūd śandal-ı kelūfūr şimşād servi tahtaların sūtūnların kesüp çinīleriyle götürüp dem çeküp Ḳuds-i mübārege getürüp miŖmārlar maŖrifetyile naccārlara teslim itdiler. Ammā ki ḥükemā ḡavlince ve Tārīḡ-i Süryānī'de daḥı gelür ki benī İsrāyīl ḡavminūñ enbiyası cemŖ olup Süleymān ḥāzretine geldiler. Nāşen peygāMBER cümlesinden aḡdām eyitdi. “Yā nebiyyu'llāh bu mescid-i ḡudşı ki izn-i Rabbānī birle yaparsın gerekdür ki hiçbir eḥad incinmeye taşcılar mermer kesmesinden ve taş yunmasından ve pūlād-ı küllīnūñ śadāsından zehreler çāk olmaḡa yāḡlaşdı. Ḳuds-i mübārek şehrinde Tivrāt u Zebūr oḡınulur

bakılır oldu. Eyle olsa ins ü cinüñ pādīshāsın vuhūşuñ tuyūruñ şehenşāhısın hiç bunlardan teftiş itmege bir çāre olmaya mı ki bu mermer gölinüñ siz ve girde bizsiz kesile ve tırāş olup cilā virile. Hiç çir ü āvāze olmaya ve hem lāyıkdur degüldür ki Allāh’uñ evine yapılan taşlar bulunması śādāsından ve mermer kesilmesi çirdisinden halk incine zāhidler tā’atından yakıla” diyüp söyleyicek. Süleymān peygāmbere *Ōaleyhi’s-selām* hükme itdi. Ne kadar insān cinsinden re’īs hükemā var ısa cem’oldılar. Andan Süleymān-ı nebī *Ōaleyhi’s-selām* yüzün Loḡmān Hāḡime tutup Nāḡen peygāmbereñ sözün naḡl itdi. Su’āl kıldı. Hiç hikmet kitāblarında gördüğümü ki rūḡa mı ve rengin mermerlere alet degmedin kesile. Cevāb virdi ki “Yā nebiyyu’llāh bu emr-i Ōaḡımdür. Kaḡan ola ki polād-ı Dımışḡ’ı arasuz mermer kesile veya Dımışḡı demür tişse mermerler ve taşların ile ve lākin Hācer-nāme de gördüm ki Hācer-i Ōuḡḡāb dirler, bir taş olurmuş. Ōİḡāb anı ma’Ōdeninden götürüp ba’Ōzısı üstine ḡurı imiş. Beyzāsı şikest olup yavrusı çıkarmış ammā ki ol hācer-i Ōuḡḡāb mermere daḡı kār ider mi itmez mi ma’Ōlūmumuz degüldür ve lākin ḡaśśası bu ḡadardur ki ḡāmīle ḡatun kişī götürse def’Ōi ḡāmīlenden ḡalās bula. [T-568b] Ve kim ki ol taş pāresin dili altında götürse her söz ki söylese maḡbūl ola. **Naḡm:**

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]
 Sen ki Ōuḡḡāb-ı aślı bu ki itdüm beyān
 ḡaśśāsın söyleyiben kıldum Ōimḡān
 Ōzgesin bilmek dīlersen yā emīr
 Server ü Ōuḡḡāba śor işbu zemān

Der-Beyān-ı ḡıśśa-ı Hācer-i ŌUḡḡāb u ḡaḡıyye-i Ān

Hükemā ḡavlince Loḡman Hāḡim böyle diyicek Süleymān-ı nebī *Ōaleyhi’s-selām* Şimurg’a hükme itdi. ŌUḡḡāb kanad açup ḡuşlar şafından uçup serir üzerine indi. Pāy-ı taḡt kenārına ḡondı, yönünü Süleymān-ı nebīden yaña dönüp Mantıḡu’t-tayr du’Ōā kılup eyitdi ki. **Naḡm:**

[Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilatün / Fa’Ōilün]
 Tā ḡıyāmet itdügünce kürs-i ḡarḡ-ı āsiyāb
 Devletiyle pāydār ol dā’Ōi ola saña Ōuḡḡāb

Dostuñ olsun şād hürrem düşmenüñ ḡam-ḡin hūr
 Himmetüñ aḡbābı kılup ḡāsīde eyle Ōuḡḡāb

Neşr: Hāḡim ḡavlince Süleymān-ı nebī *Ōaleyhi’s-selām* Ōuḡḡāb eyitdi. “Yā server-i mürḡān nice tāşdur. Ol ki bayzuñ üzerine götürüp ḡurımışsın yumurdañ şikest olup yavru aslanlıḡla çıkarmış.” ŌUḡḡāb eyitdi. “Yā nebiyyu’llāh ol bir tāşdur ki Hind ceḡirelerinde yüksek taḡlarda bulunur. Vaḡtā ki ḡiftümüz tavşancıl cinsi yumurtlamak dilese beyzāsı büyük

olduğı cihetden yumurdladuğı vaqtin zahmet ile yumurtlar. Yumurtlamağa gelicek kat añlar, cezâ’ı ider çiftümüzün zârîsin görüp terâhûm idüp gayrıyı olan Ôuqqâb kanâd açup uçar. Hindû-sitân tağların geçer ol yirün Ôuqqâblarından sorup teftiş ider. Eger ki ol Ôuqqâb dahı çifti için getürmişse ve yirürdi diriğ itmez Zîrâ ki yâ nebiyyu’llâh bu ulu kuşlar dahı yiryüzinde ulu pâdişâhlar gibi Ôâlî himmet murâd bahş olur. Eger ki yuvasında ol taşdan hâzır olmaya kanâd açup açup önine düşüp kulağuzlık idüp ol hâcerün me’âdini olduğı yüksek tağlara varup gösterür. Alup ol dahı yuvasına getürürse dışisinün önine bırağurgı fi’l-hâl yumurtlar. Aña nazar itmek ile vaqti ki yumurtayı basup yavri çıkarmağa müddeti rûzigâr itse ol sengi yumurda üzerine qoruz def’-i beyzâ şikest olup yuri çıkar gayrı hâsâsin bilmezüz.” diyüp cevâb viricek Süleymân eyitdi. “Yâ Ôuqqâb nice ola ol Hâcer’den bize getüresin.” Eyitdi ki “Yâ nebiyyu’llâh hâzır yuvamda vardur alun getüreyin.” diyüp açup uçup gitdi. Andan Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi’s-selâm* Feysâgores Hâkîm eyitdi. **[T-569a]** Bu hâcer husûsunda sen ne dîrsin. Cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu’llâh Ôaceb degül kehribâr çöp qapar ve mıknatıs demürdür cezb ider. Her taşda bir hâssâ vardur. Nitekim qarlağuc yuvasında yirekan taşı bulunur. Aqlu kızzullu ki iki nev’ eger ki ağını sar’ olan kendüden getürse sar’â fâyide ider ve kızzıl hastalığına fâyide ider ve elmâsı görmez misiz ki cemî’ taşlar anı sindurmaz ol cemî’ sin deler sindırur. Ammâ ki qurşun ile perdâht iderler ve talâk taşı dahı meşhûr aq gümüşe beñzer. Berrak taşdur incü denizündedür, kat kat olur ve od aña hiç eşer itmez. Şöyle ki andan artuq nesneye eşer itdüğü gibi ammâ kaçan eskisiz geye qoysalar hamîr olur. Eger buz yaqar içine bıraksalar erir aq baq sūd gibi olur bu bir Ôaceb nesnedür ki anı görmeseler Ôaql inanmaz. İmdi “Yâ nebiyyu’llâh taşlaruñ havâsı çok Ôaceb degül ki Hâcer Ôuqqâb da dahı hâssâ ola.” diyüp cevâb virince Ôuqqâb dahı ol haberi getürdi. Süleymân nażarına qodı. Nażar kılup gördi ki hurma çekirdeğince ola ve rengi kızzıl Ôaқиke beñzer Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi’s-selâm* emretti. Bir deve kuşunuñ yumurdasın getürdiler. Hâcer-i Ôuqqâb-ı üzerine qodılar hiç sımadı. Süleymân hâzreti *Ôaleyhi’s-selâm* “Sebeb nedür?” diyü sordı. ÔUqqâb eyitdi “Yâ nebiyyu’llâh qaz yumurdasın götürsünler ki bizüm yumurdamuz mânenddür.” diyicek Süleymân emr itdi gerdan-dirâz yumurta getürdiler. Hâceri Ôuqqâb üstine qodılar, beyza şikest oldu. Andan Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi’s-selâm* Ôuqqâbdan su’âl itdi ki “Bu Hâcer’ün mâ’deninde büyük taşlar bulanlar mı?” diyicek. Eyitdi ki “Ne’âm Hindû-sitan’da şark cānibinde bir yüksek tağ vardur. Aña göre semavât anda bu taşuñ mâ’deni vardur. Her ne miqdâr isterseñüz bulunur.” diyicek Süleymân-ı nebî *Ôaleyhi’s-selâm* cinnilerden kiflise hükm itdi. ÔUqqâb kulağuzlık idüp önlerince per açdı. Anlar dem çeküp Ôaqabincce uçdılar tarafa’l-Ôayn içinde güh-i semāvâta vardılar. Ol haber-i ÔUqqâb ma’denini bulup uzunı bir arış qalınlığı ve ini bir rub’ arış yirinden qoparup alup götürdiler. Süleymân nażarına

yitürdiler ve andan ol taşdan elmas ile tişeler ve külünkler düzdiler dahı ol beytü'l-muḳaddis bināsınuñ taşların anuñ ile yundılar ki çir demür oldu. Tārīḥ-i Süryānī'de beytü'l-muḳaddisi yapduḳları vaḳt demür aleti avazı işidilmedi. Rūzigārına sebep budur ammā naḳl-i eśśāḥ budur ki eḥrāman tāōīfesinden ve cinnī tāōīfesinden [T-569b] ḥaccārlar āher yırde binā taşların ve mermerlerin yünüp götürürlerdi. Ḥaccārlaruñ mermer yünüp taş yünerken tişesi avāzı ve külüng āvāzı işidilmedüḡine cihet budur yoksa taş taşıyunmaz. **Naẓm:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]
Taş taşı yunmaḳ durur ḡayet baŌīd
Līk elmās inciye baht-ı saŌīd

Bir rivāyet dahı var diñle velī
Naḳl ideyin ḡuş ḳıl Ōömr-i ābid

Halās Şoden-i Astahr-ı Cinnī Ez-Bend-i Süleymān ŌAleyhi's-selām

Ḥükemā ḳavlince naḳl-i Süryānī budur ki zıkr olundu. Ammā ki naḳl-i Eflātūn budur ki Süleymān-ı nebī ḥacer-i Ōuḳḳāb ile mermer kesile ve yunmasını ḳabli olmadıḡı ecilden namaŌḳul görüp dahı cān ḳavmi meliki rūḥ-ı şād-ı cinniden ve perrīler sultanı Hümāyūn Şāḥ'dan ve cinnīler Ōulemāsından suŌāl itdi ki “Hiçbir çāre bilür misiz ki bir mermer ferşi erre ile biçilmedin, iki kesile ḥuşūsan ki bu şummāḳ-ı mermerler ki ḡāyet berkdür.” diyicek. Bu ḥuşūşda kimse cevāb virmedi. İllā bu söz Astahr-ı Cinnī'nüñ ḳulaḡına irdi ki Mekke yolın düzeden Ōāşī cinnīlerüñ reŌīsi ve Sürḥbād-ı Cinnī'nüñ münisidür. Süleymān vezīri Asāf bin Berhiyā'ya haber getürdü ki “Eger beni benden halās iderse naẓarına varam imān getürem ve ol polāddan rengin mermerleri külünün yunmaḡa ve arasuz biçmeḡe çāre idem ki hiç āvāzı çıḳmaya.” diyüp haber göndericek. Asāf bin Berhiyā Süleymān ŌAleyhi's-selām Astahr-ı Cinnī'nüñ sözlerini Ōarż itdi. Süleymān peygāmbere ŌAleyhi's-selām rıza virüp Kündük-i Dīv'i gönderdi. Biñ nefer cinnīler ser-hengin bile ḳoşdı. Kiflis-i Cinnī ve Müflis-i Cinnī dahı bile gitdiler, varup Şahr-ı Cinnī bend ile alup getürdiler, Süleymān naẓarına yaturdılar, siyāset meydānına turgurdılar. Şahr-ı Cinnī'nüñ heyŌeti ḳadd ü ḳāmeti bundan aḡdem zıkr olınmışdur. Tekrār ḥācet degüldür. Çünki Şahr, Süleymān'ın naẓarına geldi, devām-ı devletine dilince duŌā ḳıldı ki eyitdi. **Naẓm:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]
Yā Süleymān zemāna el-emān el-emān
Tevbe tevbe her ne itdüm Ōafv ḳıl iy şāḥ-ı cihān

Ḥaḳḳa iy imān getürün bilem tapuñdur Ḥaḳ resül
Cān u dilden yüz süreyim ḥıdmetüñi her zemān

Neşr: Hükemā kavlince cinnî böyle diyicek Süleymān-ı nebî *Óaleybi's-selām* Şahr-ı Cinnî'nün tazarru'ın görüp emān virdi ve Āsāf bin Berhiyā'ya buyurdu ki imāna da'vet kıla. Andan Şahr-ı Cinnî'nün Kiflîs ile Müflîs'e **[T-570a]** polād-ı zencîr ile bendlerin aldılar. Āsāf naẓarına getürdiler. Andan Şahr-ı Cinnî t̄abî'ile Āsāf naẓarına karşı diz çöküp oturdılar. Āsāf telkîn birle şehādet parmakların her birisi yukarı götürdiler dañı “*Lā ilāhe illā'Allah* Dāvud-ı halifü'llāh ve Süleymān Emīnu'llāh diyüp imān getürdiler. Süleymān peygāmbere *Óaleybi's-selām* hoş görüp Şahr-ı Cinnî'ye bir cevher t̄ac u ber kemer-i zerrîn virüp ve bir cin hıl'atın geyürdi ve cinnîler ser-henginün sıfatında Semdendün-ı Hezā Yek-dest altı yanında Şitālēng-i Cinnî'nün üsti yanında oturdu. Andan Süleymān *Óaleybi's-selām* Şahr-ı Cinnî'ye su'āl kılup eyitdi ki “Yā Şahr-ı Cinnî beytū'l-muqaddis bināsına şurū'itdük bir çāre isterüz ki rûha mı mermerleri yunmağda ve inî biçmekde demür altı degmeye ve çirdesi vü şadāsı olmaya ve zahmet çekilmeye.” diyüp su'āl idicek. Şahr-ı Cinnî cevāb virüp eyitdi “Yā Allāh Ādem-i şāfî devrinden evvel kavm-i çağıdan ve kavm-i hafîden aqdem cān kavmi zemānında Ĥaḳ tebāreke ve te'ālā celle celālehu cihān sarāyına bir Süleymān getürdi ki aña Süleymān bin Cān dirlerdi. Biñbir ümem hıdmetine yüz sürerlerdi, yıl tahtını felekde götürürdi megarib ü meşārîka yitürürdi. Pes ol Süleymān bin Cān devrinde baḥr-i muḥîṭ ile gök arasında yıl tahtını götürüp giderken ÓUmmān'ı seyr iderken naẓarına dört sınıf cin ser-hengleri vardı. Birisi âteş cinnîler ser-hengi idi ki adına Şemlūş-ı nārî dirlerdi, İkinci ḥāberi cinnîler ser-hengi idi ki adına Ebheyūş-ı cinnî dirlerdi. Üçüncü hevāyî cinnîler ser-hengiydi ki adına ÓAlyūş-ı Cinnî Ġabargā'ail dirlerdi. Dördüncü ḥāki cinnîler ser-hengiydi ki adına Ġabrgā'āyil dirlerdi. Pes Süleymān ibn Cān bunlara eyitdi. “Dördüñüz Óömr-i tavîl içinde cihān sarāyında ne gördüñüz ki ġāyet Óacāyib ola ki söyleyesiz işidevüz. Óİbret alup ġidā-yı rûhānî taḥşil idevüz ki nādirü'l-vuḳū' kısısa dilemek ḳalbe kuvvet virür. **Naẓm:**

[*Fā'óilatün / Fa'óilatün / Fa'óilatün / Fa'óilün*]

Güş idicek bir kişi ġāyet Óacib hoş-haber
Ḳudretinden ḳādirün kāmîl olur lā-büd Óaber

Yaḥşi sözdür ḳalbe kuvvet rûha virün hem ḥayāt
Söyle sözün saña müştāḳ cümle hep şāḥib-hüner

Der-Beyān-ı ÓAcāyib-hā Goften-i Şemlūş-ı Nārî

Ya nebiyyu'llāh ḳaçan Süleymān bin Cān böyle dise cümlesinden aqdem âteş cinnîler ser-hengi Şemlūş-ı nārî yā Süleymān zemānu cihān sarayında **[T-570b]** çok Óacāyib gördüm ve lākin bu Óömr-i tavîl içinde maḡrib cānibinde žulumāt baḥr-i kenārında bir laṭif maḳām gördüm on iki çeşmesi var her çeşme bir rûha mı mermer aḡzından çıkar. Nite evvel ki bekār ḳoç şeklinde bir mermer aḡzından aḳar. İkinci çeşme ševr hey'óetlü mermer aḡzından

aşar üçüncü bekâr bir şummâkı mermer ağzından çıkar ki üzerine ceviz ağacın resm itmişler. Dördüncü çeşme seretân şeklinde bir mermer itmişler iki gözleri yirinden aşar beşinci bikâr şaru mermerden bir arslan düzmişler ağzından çıkup aşar. Altıncı çeşme bir yeşim taşından çıkup aşar ki üzerine sünbüle bir cin tasvîr itmişler. Yedinci binâ kıızıl Óakıř renginde mermerün üzerine mîzân burcının iki kefesin itmişler. Ol kefe yirlerine zerrîn iki lüle kıomışlar anlardan revân olup aşar. Sekizinci çeşme mermerden bir Óakreb şeklin vazÓ itmişler. Ağzından çeşme revân olup akar. Tokuzuncu bikâr lâciverd renginde bir gün taşuñ üzerinde kuş şeklin nakş iki başında iki zerrîn olavuz. Andan revân olup aşar. Onuncu çeşme şummâkı mermerden bir cadı şeklin düzmişler ağzından revân olup aşar. On birinci bikâr bir aķ mermerden delü burcın nakş itmişler ağzından çeşme revân olup aşar. On ikinci çeşme elmas rengi mermerden bir balık şeklisin vazÓ itmişler. Ağzından revân olup aşar. İkinci Óacâyib bu ki toğduğı vakt bu on iki çeşme revân olup aşar vakte ki tolına akmaz tâ yine ol gice geçüp şubhâdem olup gün toğmayınca üçüncü Óacâyib bu ki ol çeşmeler aķduđı şahrâda ki tül-ı Óarzı elli mîl ola anuñ bigi düz şahrâ odur ki zerrîn müdevver siniye beñzer. Vaktâ ki güneş toğmasa ol şahrâ yüzinde olan envâÓ-ı nebâtât ezhâru lâle vü sünbül yesemeni gül gülzâr şakâyık nuÓmân u benefşe ve nerges fi'l-cümle envâÓ-ı rayâhın gün toğduğı vaktinden tâ zevâl vaktine deñiz yirden çıkup yatup kemâl bulup çiçekler açılır. Andan zevâlden soñra ser-cümle çiçekler rengi az az şulamağa ve çürümeğe başlar. Vaktâ ki güneş gurur ide hemân dem bād-ı şarşar mişâli bir yıl çıkar. Şiddetle eser cemîÓ ezhâr çemenini kıparup etrâf-ı Óâleme tağıdup talan ider. Ol şahrâya ki [T-571a] nażar kılsuñ. Hiç anda nebât bitmiş gibi degül ve lâkin ol şahrânuñ anuñ çiçeğinuñ kıohusu mısuañ Óanberde dağı bulunmaz. **Nażm:**

[FâÓilatîm / FaÓilatîm / FâÓilatîm / FaÓilîn]

Bunca bi-hadd Óömr-i mence Óâlem içre sürmişem
Bu Óucübe mişl-i dünyâ içre şanma görmişem

Çü ol Óacâyib sırrına ki vâkıf olup irmişem
Hayrete varup dehâna engüşt-i fikri urmuşam

Ġarâóib-hâ Goften-i ĠeberĠaÓâyil Melek Be-Piş-i Süleymân bin Cân

Ġakîm kavlince Şahr-ı Cinnî eydür. “Yâ nebiyyu’llâh Şehlüş-ı nârî bu Óacâyib sözleri söyleyicek Süleymân bin Cân eyitdi. “Ben bu sözlere inanmazam tâ gözümle bu didigüñ nesneleri görmeyince.” diyüp andan yüzini Ġaki cinnîler ser-henginüñ ĠeberĠaÓâyil dönüp eyitdi. “Sen dağı Óömr-i tavîl içinde ben dağı Óacâyib çok gördüm ve lâkin maşriķ cānibinde bir cezîreye irmişdüm. Oñ cezîrede iki Óacâyib nesne gördüm. Evvel bu ki ne kıader oñ cezîrede ağaçlar varısa gün toğduğı vaktiden tâze ve ol vaktine deñiz yirden yukarı kıçar. Yaprakları var açılır zeytün yaprağı gibi ve lâkin yimişi Ġayfa şıfat gün kemaline

varıncaya dek ol ağaçlar yirden çıķup yaprakları ve çiçekleri bitüp yimişleri temām irişür. Vaķtā kim zevālden soñra ol ağaçlarıruñ yaprakları yimişleri şararup dökölmege başlar. Kendüleri dañı az az yire girmege başlar. Vaķtā ki gün tolınsa ağaçlar temām yire girüp belürsün olurlar. Bu ağaçlarıruñ uzattı ki siyah abanusa beñzer. Be-gāyet muħkem ikinci Óacāyib bu ki ol cezirede ķatÓan nebātāt yok ve āb-ı revān dañı yok ve lākin denizden envāÓ cānverler çıķar. Yunların güneşden yana dönüp yaturlar vaķtı ki güneş batsa deñize girürler.

Nażm:

[FāÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Böyle diyüp sākin oldu ğün ki cin ser-hengi bes

Güş idenler ki taÓaccüb itdi anı biş ü bes

BaÓzı eydür rast söyler ķādirün çok ķudreti

BaÓzı görmedi maķbül o sözi iy şirîn-nefes

Ķazıyye-i Kerim-Semūr Ez-Güftār-ı ĶebergaÓāyil-i Cinnî

Neşr: Ħükemā ķavlınce Şāhr-ı Cinnî eydür. “Yā nebiyyu’llāh ķaçan ki ĥāki cinnîler reóıs ĶebergaÓāyil bu ķışsayı beyān idicek. Süleymān bin Cān gāyet müteóellim olup eyitdi. “Benüm ĥużurumda bir söz söyleñüz ki maÓķül ola. Bu senün didigün söz evvel ki nisbet dañı na-maÓķıldur, gözümle görmeyince inanmazam.” diyüp dañı yüzün hevā-yı cinnîler ser-hengi Ķelyüş-ı Cinnî’ye dutup eyitdi. “Sen dañı bu ömr-i tavıl içinde Óacāyib ne gördün [T-571b] beyān eyle işidelüm.” diyicek duÓā ķılup eyitdi. “Mülk-i cihān Óömr-i tavıl içinde çok ğarāóib gördüm ve lākin baħr-i źulumāt kenārında bir cezire vardur, cezire-i ğāmdan dirler. Anda bir sınıf cānver gördüm ki vazÓ-ı endāmı ķaya gelerine beñzer. Ammā ki nehnekden büyük ķaçan ki güneş toĝsa dişisi anı vaķt toĝurup yavrusını güneşe ķorkun zevāle varıncaya dek yavrusı büyür anesini gibi olur. Dañı anesi gün zevālinden soñra hastalanup feryād idüp çağırur gün tolıncaya dek cān için çeker vaķtı ki gün tolışa baķup güneşi görmese bir kere āħ idüp cān virür. Andan ol yavrusı anesinün etin oldugu gibi yir ĥāmile olur. Ol gice şābaħa dek vaķtı ki seħer-ĝāħ güneşe toĝsa ol cānver dañı yavrusın toĝur güneş batıcaķ kendü dañı olur ve dañı “Yā Süleymān’ı zemān ol šāħrāda ikinci Óacāyib bu ki narenç ve zeytün ağaçları şeklinde dirāhtlar var ve illā anlar degül vaķtı ki güneş batsa budakları inüp yir yüzine döşenür. Ķünkü güneş toĝa yine yaprakları yiryüzinden ķalkıp gün zevāle varıncaya dek yirine varur. Güneş toĝa yine yiryüzine temām inüp döşenür tā yine gün toĝmayınca ķalkmaz. **Nażm:**

[FāÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Gerçi kim Óömr-i tavıl içre Óacāyib görmişem

Baħr u berde cümle ĥayvān sırrına ki irmişem

Yā Süleymān Ħāķ bilür kim görmedüm andan Óaceb

Kim görelden Óibret alup ĥayrete ben varmışam

Ĥikāyet Nādirü'l-vuķūŖ Güftār-ı Ebheyüş-ı Bahrî

Ĥükemā kavlince Šahr eydür. Süleymān bin Dāvud kaçan ki Ėelyüş-ı Cinnî böyle diyicek. Süleymān bin Cān Ėazaba gelüp emr itdi. Bu üç nefer cinn ser-henglerin Ĥabs itdiler ki yile tahtın götürdüp her biri didü ki cezirelere vara ol Ŗacāyibleri cān göziyle göre. Eger vāķıŖa ise bunların mertebesin artura ve eger Ėayr-ı vāķıŖa ise bunları helāk idüp yitüre. Andan yüzini Ĥecri cinnîler ser-henginün dutup eyitdi ki “Yā bahr cinnîleri ser-hengi sen daķı bunca Ŗömr-i tavîl içinde bahr-i ŖUmmān’da Ŗacıb ne gördün, beyān eyle velî rāst söyle bunların gibi na-maŖķül kelām söyleme.” diyicek cevāb virüp eyitdi ki “Yā Süleymān-ı zemān iy melîk-i cinnî cān Ĥāšā ki senün nażarıñda kimse yalan söyleye bunların daķı sözleri gerçektür ki Ĥaķ sübhāne ve teŖālā [T-572a] ay u güneş Ėüāf yaratmadı ki her birinün Ŗālemde Ĥāsiyyetlerin ve tā sizleri müşāhede iderüz. Ėādirün kudretine Ŗaceb degüldür ki žāhir görürüz ki güneş toğduğı vaktin āĖaĖlar yaprakları ve çiçekleri ve otlar ķamusı yüzlerin güneşden yaña dönderürler tā güneş tolıncaya değin şundan ötürü ki bunların Ĥayātı güneş Ĥararetindendür. Ĥaķ teŖālā nitekim yaşlığı şuda yaratmışdur, Ĥarāreti güneşde yaratmışdur. ŖAceb midür ki buncalayın cihān sarayında Ŗacıbeler olsa ammā ki bahrî muĤit ķaŖında çok Ŗacāyib gördüm ki Ĥad ü Ĥesābı yok ve lākin birĖün deñiz mālikleriyle deñiz dibini seyrān iderken bir kūhistān gördük. Ser-cümlesi ķara ķara taşlar anuñ bigi muĤkem ki polāddan berk bu taşları temāša iderken ānı gördük ki deryā dibinde rengistāndan Ėemün tenlü vazîŖ mühreye beñzer ve lākin uçları sivri nebtize beñzer ve enkeğ gibi altı ayakları var ammā ki ķışsa-ı çok ve bir Ŗaceb daķı bu ki Ėevdesi ķabuĖı içinde ve başı daķı ķabuĖı içinde vakti gelüp bu siyah senge ki irdiler. Göz sebün burnı bilinden ol polāddan berk taşı rikistan gibi Ĥüd olup tağılır. Daķı ol bucaklar taša Ėirüp giderler. Anda yaķın olan deñiz dibindeki deñiz māliklerinden teftiş itdük. Bu ne Ĥikmetdür. Bu bacaklar bu taša Ėirüp giderler ki bu bucaklara Ėitdirler bunların Ėidāsı bu siyah taşların içinde Ĥaķ teŖālā ķurtcuĖaz yaratmışdur, bunların Ėidāsı anlardur anı talep iderler. SuŖāl itdük ki “Ėanķı taša Ėirse bunlar Ėirür mi?” Cevāb virdiler ki “Bu nevŖ tašu ķadirün kudretiyle Ėirürler. Bunların burnı yılından toķunduĖı yiri bu taşuñ dize dize olur. Ėām gibi ve lākin Ėayrı cins taša Ėiremezler, anuñ içinde ķurd olmaya. Ammā ki bunların ķabuĖıyla polād-ı tişe ķār itmedüği mermerleri yunsalar olur.” diyüp cevāb virdiler. “Ben daķı Ŗömr-i tavîl içinde yā Süleymān-ı zemān bu Ŗacıb-ter deryā dibinde nesne görmedüm.” **Nażm:** ,

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Böyle diyüp oldu sākin o zemānda Ebheyüş

MüstemiŖ inanmayup oldu ķamusı pes Ĥamüş

Diñle imdi kıśśa āhır n'olisardur yā Őaziz
Vir śalavāt Aĥmed'e daĥı tutuñ sözüme güş

Kıśśa-ı Kerimü's-Semmür Ez-Goftâr-ı Śahr-ı Cinnî

Ĥükemā kavlince Śahr-ı Cinnî eydür. “Yā resūlu'llāh kaçan ki baĥrı cinnîler [T-572b] ser-hengi Ebheyüş böyle diyicek Süleymān bin Cān ol melik-i zemān be-ġāyet hısm-nāk olup müvekkel-i bāda ĥükm itdi ki deryā ile asmān arasında tahtını muŐallaĥ tutdı daĥı dönüp Ebheyüş eyitdi “Yā kāzib bu ĥabs itdügüm ateşi cinnî ve ĥākî ve hevāyi cinnîlerüñ söyledügi söze nisbet senüñ sözün hiç maŐkül degüldür ki anlaruñ didügi Őucubeler āfitāb teŐşirinden māhitāb ĥāsiyyetinden olsa baŐid degüldür ki zirā ki Ĥaĥ teŐālā bir şeyde ĥāsiyyet ĥomıřlardur ki bir kimesne semenderi görse olur ve baŐı gülmektedir ki mār-ı ĥahĥahayı bir kiři görse güle güle cān virür ve baŐı gülmektedir ki mārı alsa yirinde ĥalur gitmez. BaŐı muvafāĥatludur şöyle ki peleng anlayıcak bir yılan bile toġurur. Güneşde ayda ĥod ĥāśśa çoĥdur. Vaĥtā ki ay eski olsa ĥayvānuñ ilki sükükî olur vaĥtā ki bedr olsa señġ ĥavmi olup ilki çoġ olur. Kaçan ki arslan yüklü olsa üç günde toġurur daĥı beyĥüd olur, kendüden geçer hiç nesne yimez varur bir śu içine ayaklaruñ yarusına irişinceye dek daĥı dönüp ĥutb-ı śimāliye nażar ider. Vaĥtā ki böyle itse mecmūŐ-ı zaĥmetden ĥurtılır. Bebr daĥı arslan daĥı Allāh'uñ ĥikmetiyledür ve illā bu kaçan ola ki bir bucak bir polāddan ĥatı tařuñ içine gire nafaĥası araya. İmdi eger sözünde rāst iseñ varup oñ taşdan ve ol bucaklardan baña bulup taŐcıl getir.” diyüp müvekkel-i deryāya ĥořup deñiz mālikleriyle gönderdi, baĥr içre talup gitdiler. Üç gün üç gice Süleymān bin cānuñ taht-ı yıl deryā üstünde muŐallaĥ tutdı. Dördünci gün Çin seĥerde deryādan çıĥup geldiler. Őñ bucaklardan ol ĥara taşlardan Süleymān nażarına seşir üzere getürdiler. Nażar ĥılup ol bucakları gördük. Deve ĥuřı yumurdasınca ola iki uçları ammā ġāyet sivri oñurġası ĥaz göġsi gibi ĥaburġası gibi keskin. Andan altı ayaġı daĥı var. Ģāyet ĥıřacuĥ yürüdügi vaĥt belürür. Vaĥtā ki ayakların çekse ol kemük ĥab içinde belürsüz olur ve ol getürdükleri ĥara tařuñ ĥarřusına ol bucakları ĥodılar. Bucakdan kaçup taşı görüp segirdişdiler ĥuyıya ĥum içine girür. Bucak gibi tařuñ içine girüp gitdiler nefesleri toĥunduġı yirüñ taşı ĥum gibi hurd olurdu. [T-573a] Bucaklar içine giderlerdi ve ol tařuñ içinde ĥurtcaġuzlar buldılar. Tenleri aĥ billūra ve başları yeşil yeşim renginden Süleymān bin Cān görüp ĥādirüñ kudretine ĥayrān olup Ebheyüş-ı baĥrı sözinde śādıĥ görüp Őizzet itdi. Bāĥi cinnîleri ĥapisden ĥalās ĥıldı, eyitdi “Bu gerĥek olduġı yirde sizüñ de sözünüñ gerĥekdür.” didi. “Ĥaĥ tebāreke ve teŐālā ĥādiridir. Her ne ki dilerse yaradur.” didi. Ĥavlehü

Óazze ve celle “*Tebāreke’llezi biyedihîól-mülk ve hüve Óalā külli şeyóin kâdir*”¹⁰²” diyüp Allāh’a tekbîr getirüp serîr üzerine oturup Süleymān bin Cān tahtını yıl götürüp heyhāt šāhrāsı şehrine getürdi. Andan Süleymān bin cān Kırım-ı Es-semmūr bucakları ğayru cins taşlara girer mi imtîhān itdi girmediler. Dañı ğabuğlarıyla tecrîbe itdiler, cemîÓ taşları yondılar keskin bıçak ağaç yunar gibi yüzerdi, hiç āvāz çıkmazdı. Andan yā nebiyyu’llāh eger emr idersenñ dem çeküp uçayın bañr-i muñti cānibine geçeyin. ĞaÓrına talup gireyin ol meÓābine varayın. AÓvānlarum ile ol Kırım-ı Es-semmūr ol taşlardan alup götürelüm. Deryādan çıkarup Óālî nañaruña getürelüm tā kim ol Es-semmūr ğabuğlarıyla bu riñā mı ve ne rengin mermerleri ğicārları asānlığı ile yunalar. Çirdisi ve šādāsı dañı olmaya murāduñ ħāsil ola. **Nañm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]
Böyle diyüp şeh Süleymān ħāzretine ashār
Devletine itdi duÓā gözledi fermān emîr

Benden āzād olduğına šād oluben ğāyet ol
FiÓl-i şerrin itdi terk bula devlet hayr-ı ħār

Der-Beyān-ı Āverden-i Šāhr-ı Cinnî Ez-Semmūr-ı Bañrı Be-Piş-i Ĥāzret-i Süleymān ÓAleyhi’s-selām

Ĥükemā ğavlince Šāhr-ı Cinnî bu ħikmet-āmîz sözleri söyleyüp Süleymān bin Cān’dan hikāyet idicek ve Semmūr bucagın teñrîr idicek Süleymān-ı nebî ÓAleyhi’s-selām šād olup emr itdi ki varup aÓvān ile bañr-i muñti talup ol Semmūr ğabuğlarından getüreler ve ol ğara taşdan dañı birinci pāresin getüreler. İçindeki ğurdlar görölmek için ammā ki dirisinden semüruñ emān bir dāne getürdiler. İllā ölmüş teni çürimişler semmūr ğabuğlarından ziyāde büyüklerinden ve ğabuğlarının sağlarından ħayli getüreler. Zîrā ki Süleymān-ı nebî ÓAleyhi’s-selām didi. Semmūr’ı öldürüp ğabuğlarını almağı müsteĥsin görmedi. MaÓal-ķışsa Šāhr-ı cinnî idi. Gün mühlet alup dem çeküp uçup gitti. **[T-573b]** Deryā-yı muñte varup talup Semmūr ğabuğlarından zenbîllere toldurup ve ol taşlardan niçe pāre taşlar ğoparup getürdiler ve bir diri semmūr dañı ele getürdiler. Yedinci gün Süleymān nañarına gelüp Óarz itdiler. Süleymān peygāmbir ÓAleyhi’s-selām nañar ğılup Semmūr’ı gördi. Bir Óacāyib bucak cennete ħüdhüdce ola. Ammā ki irtesi gemüni iki uçları sivri ve oñurgası ğaz oñurgası yaśsı ve kesegen ve ayakları inçe ayaklarına beñzer. Ğışsa çok andan ol siyah senge nañar itdiler rüñā mı mermerden muñkem ki pülād-ı külünge yunmak istediler. Feósîr itmedi. Andan ol taşı semmūr nañarına ğodılar. Hemān-dem ħücüm idüp senge yürüdi. Burnı yeli degdüğü yir

¹⁰² Kāinatın mutlak mülkiyeti ve hakimiyeti elinde bulunan Allah yüceler yücesi, bütün iyilik ve bereketlerin kaynağıdır. O’nun her şeye gücü yeter (Mülk 29).

ķum gibi dize dize oldu. Ol ķadar taŗ yiley p nefes virdi ki gövdesi ŗıgacaķ yir miķd r  nefesinden ol taŗu n iķi ķum ile m cevvef döndi ve bir  aceb daŗı bu ki bucagu n iki ol ayakları uzunca ve uķları penķel  ol burnı yelinden sengi siyah ķum gibi r ze olan ĥurdalarını   n ayaklarıyla aŗup taŗu n iķine kendi  n  gördiler ki bu bucak elinden bir ķurdcuġaz sengden taŗra  ıķıdı. S leym n peyg mber * aleybi's-sel m* ol ķurdcuġaz ayasını n iķine aldı. Andan ķaķu n  in yet birle ķurdcuġazla S leym n-ı neb  s yleŗdi. Anu n dili S leym n'a ma  l m oldu. Nitekim ķarınca ile s yleŗd ġi gibi ki  aķ te  l  kel m-ı k diminde ve kit b-ı ker mindedir ki *"Fe fehemn b  S leym ne ve k illen  ateyn  ĥ kmen ve  ilmen"*¹⁰³ Andan S leym n-ı neb  * aleybi's-sel m* didi ki "Yabanda ĥud  bu ķara taŗ iķinde ne yirsin ve ne iķer isen" cev b virdi ki "Y  nebiyyu'll h bizüm ġid muz bu taŗu n r  ihasıdır. Pes ĥ lim ze ŗ kr idüp All h'a tesb  h iderüz." diyicek. S leym n peyg mber * aleybi's-sel m* eyitdi ki "Tesb    n nedür?" Cev b virdi ki "Benüm tesb    m budur ki eyd rem tesb    -i  nest na  f bu tesb     *"Ya ĥ liķ  m sivaya ra     l     "*¹⁰⁴ andan S leym n peyg mber * aleybi's-sel m* sordı ki y  ker m bu tesb     sana kim ta  l m itdi. Bu ķara taŗu n iķinde All h'un va d niyyetden bilürsin." diyicek cev b virdi ki "Y  nebiyyu'll h  aķ te  l  bu taŗı yaradaldan bizi daŗı iķinde bile yaratmıŗdır ve d r tmıŗdır. Ol bizi ķara taŗ iķinde yarad p d riden ĥall  -ı   lem ķalbim zi ķudret birle bu kelime-i il  a itmiŗdır ki anu la  aķ 'ı tesb  h iderüz. [T-574a] ġayrı söz bilmezüz ve birbir m zi daŗı g rmek yoķdur. Z r  her birim z   ber ile d r tmıŗdır, maķ mlu maķ amumuz vardur. Amm  ki birbirim z  n tesb      v z n iŗid r z. Vaķt  birim z tesb    n tesb    n unutsa bir bucak bu taŗ iķinde  aķ te  l  a a yol virüp ol ķurdcuġazı yiyüp nefesine ġid  virür. Amm  ki tesb    n unutmaya ķurdcuġaza  afer bulamaz nefesi daŗı taŗa te    r idüp ĥurd ĥaŗ   kılamaz. Y  nebiyyu'll h bu ķader ĥ ber aldu n beni az d eyle yine maķ amuma gideyin, All h'ı tesb  h ideyin. Amm  y  nebiyyu'll h   l  ĥ zret  nden temenn m budur ki bu taŗları ol diri olan Semm r ġir  maķ amına ilet resin. Dery  dibinde varup maķ amında ola a a daŗı naŗ b olan ķurdcuġazı nafaķalana t  ki ol semm r de izden ve bir taŗdan ayru olup hel k olmayav z   l  ĥ zret  ne bu taŗdan  ıķup ŗ   yet itd ġ m ma  z r dut ki za     n sil  ı ŗ   yetd r. Nitekim eydür. *"Sil    ' -     f  ŗ   yet n."*¹⁰⁵

Na m:

[Fa  lat  n / Fa  lat  m / Fa  lat  m / Fa  l  n]
 Kirim ŗ kir böyle diyüp  aķ 'a ŗ kr itdi dil m
 Kim ta  acc b itdi ŗ h   krin ŗ h S leym n-ı sel m

    l is n k r-ı g h fıtrata eyle na ar

¹⁰³ Böylece onu (bu ĥ kmi ), Süleyman'a anlattık. Ve hepsine hikmet ve ilim verdik (Enbiya 21).

¹⁰⁴ Her ŗeyi ĥalk eden Allah'ım r     yaratmada da benzerin yoķtur.

¹⁰⁵ ŗ   yet etmek acizlerin iŗidir.

Göresin tā ki neler hālk eylemiş hāl u qāddim

Neṣr: Hükemā qavlince Kırım zaŖif böyle diyicek Süleymān peygāmbere *Ŗaleybi's-selām* taŖaccüb idüp dahı eyitdi ki “İy Kırım-i şākır çünki tesbîhden gayrı nesne bilmezduñ. Dillerden yā benüm ile nā-ḥoş kelimāt idersin. Faşîḥler gibi bu fesāḥat-ı Ŗibāre saña ki taŖlīm itdi. Cevāb virdi ki vaqtā ki bu taş deryā dibinden yidi tozlu şuyun ḥaşıyyetiyle deryā qaŖrınun şovuklığıyla bu taşun dahı rayıḥası teŖşir-i dimāğumuza kuvvet virürdi. Tesbîḥlü tesbîḥümüze söylemekde qavî şü içindeki balıklar gibi ki deryāda olduqça qavîdür. Şudan çıksa helāk olur. Çünki cinniler bu taşın bahrıden çıkarup naḥaruña getürdiler. Güneş ısısın teŖşir idüp taş kızup yüzi dahı içinde zebün düşüp ḥāl diliyle Rabbümüze niyāz itdün. Cānib-i Ḥaḳ’dan qalbümüze ilhām irdi. Ol Semmūr’un bedeni yeli döğünüp sovuḳ olan yirden Ḥaḳ teŖālā virdi gelüp çıqdum. Mübārek cemālünü görüp müşāhede idüp ḥayrete vardum. [T-574b] Andan envāŖ-ı maḥlūqāta naḥar qılup Ŗibret aldum ve her ne ki söyledükse Ḥaḳ teŖālānun Ŗināyet birle fehm itdüm.” diyüp ol kirm dünyāyı sözi terk idüp tesbîḥine meşḡul oldı. Egerçi Süleymān peygāmbere Ŗa.m. söyleşmek istedi, illā ki cevāb virmedi. Süleymān peygāmbere bildi ki bu kerimün bu qadar laŖnet fehm itdügi bildüğinden degül. Ḥaḳ teŖālānun Ŗināyeti ve qādirün qudreti imiş ki bu qadar söyleyüp ḥālın Ŗarz itmegi muḳadder itmiş andan mübārek eliyle ol kırım taş delüğine iletđi. Ol kirm dahı tesbîḥ-i Ḥaḳkı zıkr idüp girüp gitđi. Andan Süleymān-ı nebî *Ŗaleybi's-selām* ol Semmūr dilince daŖvet itđi. Gelüp taşdan taşra çıqdı. Dilince söz işidüp yönünü Süleymān’dan yaña döndi. Süleymān ḥazreti *Ŗaleybi's-selām* sordı ki “Haber vir baña ki sizün vatanuñuz qandadır ve bu taşta girüp qurducugazları yeyüp üşendürmege sebep nedür, gayrı āher yirden nafaqañuz yoḳ mıdır?” diyicek. Cevāb virdi ki “İy benüm dilim bilüp baña haber sorun. Evvel baña haber vir ki beni deryā dibinden çıḡardup naḥaruña getir dimekten murāduñ neydi ve bizi vatanumuzdan niçün cüdā düşürdüñ. Çünki dilümüz bilürdüñ ḥālümüze niçün muttaliŖ olmaduñ. BiŖllāhi iy melik-i zamān baña kendüñi bildür. Andan ben dahı kendü ḥālümü bildürem.” diyüp tazarruŖ ile ḥāl dilince söyleyicek Süleymān peygāmbere *Ŗaleybi's-selām* “Semmūr’un ḥissını fehmini gayet taŖaccüb qılup didi ki “Benüm adum Süleymān’dur. Bu Ŗālem-i kāŖinātı Ŗālem-i Ŗademden içāda getüren dünyā pādişāḥlığını şimdiki Ŗaśrda baña virmişdür. Baḥr-ı berde biñbir ümmet ḥāliḳ-i ḥalkı ḥükmüme fermāndur.” diyüp dahı eyitdi ki “Sizün evşāfuñuzu işitdüm taş içinde qurd olduğına inanmadum ve sizün nefsuñuzden bu ḥacerün gibi hurd olup sizün tāŖifeñuzden içine girüp ol qurducugazları yidüğünü vaḳiŖ midür degül midür diyü imtiḥān seni ve dahı ol taşlar pāresinden cinnilerüme getürtdüm. Budur ki gözümle gördüm qādirün kudretine şanıḡun şanŖatına ḥayrān qaldum ve bir dahı Allāḥ için bir ev yapmaḡa niyet itdüm. Diledüm ki anuñ miḥrābı mermerlerine demür āleti degmeye gayrı nesne ile yun

ile demeye sizün cinsinüz Es-Semmür kabuqlarıyla yunılır diyü rivāyet itdiler. Dirinüze kıyamayup ulularunuñuzuñ kabuqların getürtdüm imtiḥān itmek için. **[T-575a] Naẓm:**

[Fā'Ōilatiin / Fa'Ōilatiin / Fa'Ōilatiin / Fa'Ōilün]
 Çün Süleymān hāl dilince virdi Semmūr'a cevāb
 O nebî sözini kim görüp bilür Ōayn-ı şavāb

His ile añlar nebî der-peyember Hâk resûl
 Kendüyi hoş tutuben itmeyiser cevır ü Ōazāb

Der-Beyān-ı Kıssā-ı Es-Semmūr ve Rā'Ōişeden Seng-i Rūhamî Be-Üstühān-

1 Üst

Hükemā kavlince Süleymān *Ōaleyhi's-selām* böyle diyicek Es-Semmūr his ile bildi ki bu bir ulu pādīşāhdur ki baħr-i berrün hālķı fermānındadır ve bir peygāmberdür kim cemî'Ō yaradılmışuñ dillerin bilür. Nitekim kendünüñ dilin bilüp fark kılup kelimāt itdi. Pes dilince Süleymān'a du'Ōā kılup eyitdi ki "Yā nebiyyu'llāh benüm küstahlıgum ma'Ōzür buyur ki murādum Ōālî hāzretüñi bilmek idi. Zırā ben deryā dibinde deñiz mālīklerini ve deryā cānverlerini ve balıķların görürdüm ve maķāmumuz daħı ķum içinde oluruz ğıdāmuz deñiz bucaklarıdır ki yirüz veya hūd ulu balıķlardan ve tosbağadan ğayrı canavarlardan ki bizi yutsalar baĝrın baĝarsuĝın yirüz. Ol cānver helāk olur ya aĝzından ya burnından yol bulup çıkaruz. İllā ki Allāh te'Ōālā bizi hāriş eylemişdür. Bu taş içindeki ķurdcuĝazlara ki ihtiyārumuz yoķdur. Taşa girüp bunları ele getirüp nafaķalanmaķ ğayet-i maksūdumuzdur ve lākin bu Ōacebdür ki işbu Hācer-i Esved'ün her tarafına yol bulamazuz bilmezüz aña sebep nedür?" diyicek. Süleymān peygāmbere *Ōaleyhi's-selām* bildi ki Kirim-i Şāķır'ün sözi vāķı'Ōadur. Şol ķurdcuĝaz ki tesbīhin yañılmaya aña zafer bulamazmış. Ol tesbīh-i havāsś berakātında düşmān şerrinden emīn olurmuş. Ben kıssadan Ōaķlı olup hīsā alanuñ ma'Ōlümü olur ki hem daħı ma'Ōlumdur ki her kim Allāh adını zıkr idüp zāķir olsa şeñ degül cemî'Ō belālardan emīn ola ve daħı bilmek gerekdür kim cemî'Ō eşyāda ve eger yirde ve eger gökde müsenneclerdür ki dillü dilince hālīķi tesbīh iderler. Pes ol taş içindeki ķurdcuĝazlar tesbīh itdiklerine Ōacebleme kim her bir zerrenüñ ve on sekiz biñ Ōālemüñ Allāhü te'Ōālāya tā'Ōat ve Ōibādet ve śalavāt ve tesbīh ve ūenāsı ve du'Ōāsı vardır. Kıaderlü kıaderince ber-ān-taķdır-i Ōibātdan hālī degüllerdür. ŌĀbidin Ōubūdiyyetinde mustaĝraķlardır ve eger bir zerre ise daħı ol kıader hāmd u ūenā ve tesbīh ü du'Ōā ve śalavāt-ı kibriyā vardır. İçinde kim hādd ü hīsāba gelmez degüldür. "Semāvāt ve arḡın ve ma fihā mine's-śaķāleyni iy minen insi ve'l cinnī ve'l melā'Ōike ve'l ḡayvāni ve'l vūḡuşı ve't tıyur-ı ve'l siba'Ōi ve'lleḡli ve'l ḡūbāb-ı ve'l Ōanākib ve'ḡ ḡerrati ve ḡerrati ve'l ḡerretü'ḡ

*zerri ve'l heba-i Allāhü Óabidiü sâcidü mutiÓ vü müñkâddür.*¹⁰⁶ [T-575b] “*Ve in min şeyin illā yüsebbihü bî ĥamdihî ve lâkin lâ tefķahüne tesbihahum.*”¹⁰⁷ **Naẓm:**

[FāÓilatün / FaÓilatün / FāÓilatün / FaÓilün]
Yırde gökde tā ki varsa cümle ĥalk-ı māsivā
Hep müsebbih ol Ĥaķķ'ın birliğine virür güvāh

Żerre żerre eczā Ĥāk ķatre ķatre ecr-i āb
Ĥāl dilince zıkr-i Ĥaķķ'dan ĥālî olmaz pādişāh

Neşr: Ĥükemā ķavlınce kaçan ki Süleymān-ı nebî Óaleyhi's-selām Es-Semmūr Kırmî Şākır'ın kaçıyyelerine ki Óināyet-i Ĥaķ birle oldu. Andan ĥükm itdi Şāhr-ı Cinnî'nün aÓvān-ı ‘Andiyüş Cinnî’ye ol Ĥacer-i Esved kırmiler gönderüp yine deryā-yı muĥt ķaÓırında mekânına iletirdi. Ammā ki ol semmūr Süleymān ĥazreti nażarında alı ķodi. Bir zerrin deryā suyun tıldurdılar. Dāóim anda ģdāsın virürlerdi ĥayāt bulurdu. MaÓāl kıśśa söz dirāz itmeyelüm ki kıśśa ķalır ecel der-pāyümüzcedür ve ģelür bulmaz alur. Ćunki Es-Semmūr ķabuķları ki ģeldi ĥaccārlara miÓmār māÓrifetiyle teslim itdiler daĥı ol polāddan Berk Rūhamî ve rengin mermerleri ol ķabuķlarla üstadlar keskin keser yumuşak ağacı nevcehle yunarlarsa ol vech ile yundılar ve şadāsı daĥı olmadı murādlarınca yunuldu. Her bir ehremen ve her biri cinnî her taş meÓadınlerinde polād külüng ile ve Dımışķı ve mühendisler ile yunarlardı. Murādları üzerine andan ķikinlerine urup ģötürürlerdi. Ķuds-i mübārek şehrine andan ol üstādlara ve mühendis-i ĥaccārlar Es-Semmūr ķabuķlarıyla per-daĥt iderlerdi ve onurģasındaķı keskin kemik ile polāddan ķatı mermerleri āyine sırķasın çıķmak taşı ile çizir gibi çizüp keserlerdi. Bu tārık ile mermerler per-daĥt olup çaķışılurdu. Ammā ki cān ķavmi melķi Rūĥ Şāh Cind'ün Şāhr-ı Cinnî ile mā-beynlerinde tā Süleymān bin Cān devrinden berü Óadāvetleri vardı. Eyle olsa Şāhr-ı cinnün Süleymān-ı nebî yanında ĥās olduģın istemeyüp diledi kim bu daĥı binā bābında Süleymān ĥazreti ne bir kemāl hüner Óarz ide ki Es-Semmūr ķabuķları mermer yunmaģa daĥı ihtiyāc ķalmaya. Pes Süleymān peyģāmbir ĥazreti nażarına ģelüp eyitdi ki “Yā nebiyyu'llāh bu mermerleri polād-ı külünge yunup ve Dımışķı tıģe ile tırup ve Es-Semmūr ķabuķlarıyla kesüp cila virüp per-daĥt idüp zaĥmet çekmekden ise maşrıķ cānibinde bir cezire vardır. İsmine māóî ĥaceriyete dirler. Anda bir binā vardır. Çıķup aķup deryāya ķoyılır. Her yire ki uğrasa bāķiyye kenāri eger kinde suyu ķalsa rūĥa mı mermer olur. Deñiz suyından milĥ ve tatlu şudan yah tókdüģü gibi ol yirün ĥālîķ bināları ol cezireye ģemiyle ģeķüp varurlar. Eger Óamūd ve eger ferş ve eger yapu mermeri ki var dıvār ķün ola

¹⁰⁶ Yeryüzünün ve gökyüzünün arasında bulunan bütün ağırlıklar o ikisi arasında; insanlar, cinler, yırtıcı hayvanlar, keşlar, arılar, sinekler, örümcekler, zerre ve zerreciklerdir. İlâhî olan Allah'a secde ederler, kulluk yaparlar. İtaat ve bağılılık gösterirler.

¹⁰⁷ O'nu tesbih edip durmaktadır. O'nu övgüyle tesbih etmeyen ve hamdini yerine getirmeyen hiçbir şey yoktur (İsra 44).

her işe ki hâcet olursa yiri kazup balçıktan kalıp **[T-576a]** çukur iderler dahı ol şudan içine dokerler üç gün turur üç günden soñra varup görürler. Ol şu tóküp aq mermer olmış. Ammâ ki zengin isteseler ol şuya her renk ki kıtsalar ol rengin şuyı tóküp mermer olur. Ya nebiyyu'llâh âdemî-zâddan bir niçe ma'ôlüm üstâd binâ virün ve beytü'l-muqaddise kifâyet idicek miqdârı ne deñlü Ôamüd direkleri ve direk başları ve kemere taşları ve hâreme düşecek ferşleri varsa bunda resmini kalıplarını ve naqşlarını ne vech ile muqarnes gerekse ve endâmda murabba'Ö müseddes ne tarîk ile hâcet olursa hisâb idüp kâr nâmelerin virün ve yapılacak yirün ölçüsün aluñ. Üstâdlar ve mühendisler benüm koşduğum cinnîler üstine hâkîm olsun varup anda kalıplarına göre çukur kazsunlar. Kalıplarını muqarnes girihlerini çizsünler. Kuyumcu kalıba altun yunuñ doker gibi ol şudan kalıplara döksünler. Üçüncü günde rûha mı mermer olur cinnîler alup getürsünler. Yirlü yirine bunda beytü'l-muqaddise getürsünler, yirlü yirine şarf idüp binâ-yı beytu'llâh tamâm idüp yapuñ. **Naẓm:**

[Fa'ôilatün / Fa'ôilâtün / Fa'ôilatün / Fa'ôilün]
Böyle dise şâh-ı cinnî ol emîr a'ôzam hümâm
Güş idüben aldı Öibret ne ki varsa hâs u Ôâm

Ba'ôzı ikrâr itdi kâdir kudretine didi Hâk
Ba'ôzı inkâr itdi didi şu kaçan olur hâm

Der-Beyân-ı Rengin-i Mermer-Hâ vü Seng-i Hâm ki Ez-Âb Mî-Şeved

Hükemâ kavlince Rûh-şâh Cind böyle Süleymân peygâmbir işidüp gayet şâd oldı ve dahı mühendislerden Evhed bin Şâvil ma'ôlüm baş diküp ol biñ nefer üstâd kılup ve naqş-i bend ve girih-keş kimseler gönderdiler ve hisâb itdiler. Ne kadar zengin mermer direkleri serîr-i Ôamüdlar ve fereşler ve binâ mermerleri hâcet olduğı miqdârı beytü'ol- muqaddis mi'ômârı ma'ôrifet ile naqşlarını ve resimlerini ve girihlerini ve seri Ôamüdlarını ve şâd revânlaruñ ve havzlaruñ ve manzaralaruñ ser-tâclarını ve kapularınıñ çârsûlarını cemî'ôsinüñ ölçüsün, kâr-nâmesin alup götürürler. Envâ'Ö renkler dahı bile aldılar her ne renk mermer hâcet ise ânı dahı ta'ôyın itdiler. Andan Rûh-şâh'ı Cind dahı kırk biñ cinnîleri Hafîtüş-ı Tekvîn ve Şenâtiş-i Cinnî ve Kebkeyüş Cin ser-henglerin bile koşup bu on biñ nefer üstâdları arşalarına alup uçdılar. Beytü'ol-muqaddesden kalkup yir ile gök arasında kara hışımlu bulut gibi süzölüp gitdiler. Ôâkıbet varup şark cânibinde mâ'ôi hâceriyye yatdılar. Andan üstâdlar ma'ôlüm virdi ki kâr-nâmelere göre balçıktan kalıplar düzdiler ve mermerler şuyından ol kalıplar içine akıdup dökdiler ve her mermeri ma'ôlümü ne renkde ısmarladıysa kalıp şuyına akdılar. Üç günden soñra varup gördiler ki ol yumuşak ol şu diledükleri kıatı rengin mermer olmış. Hâkkuñ kudretiyle kalıpları niçe ise ol vâzi'Öde ol endâmda ol naqşda **[T-576b]** resimde hâkkuñ kudretine hayrân olup Allâh'a çok şükr itdiler. Andan cinnîlere işletdikleri

mermerleri cinnîler ser-hengi Hafitûş-ı tekvîn emr itdi. Bir nice biñ cinnîler arkalarına alup ve zibâda ağrını şuykaşup götürdiler, beytül-muqaddise yitürdiler. Süleymân-ı nebiye Óarz itdiler. Görüp Allâh teÓâlâya şükr idüp mühendisler hüküm itdi. Ol mermerlerine kıodılar. Andan Süleymân Rûh-şâh-ı Cind'e bir cevher-i tâc kıymeti ve zerrîn kemer bağışlar. Óİzzetin ziyâde kıldı dañı Loqmân Hâkîm'e Süleymân eyitdi. “Yâ hâkîm-i zemân kıadırûñ kıudretin şanıÓatın gör ki acı şuyı tuz ide. Tatlu şuyı buz ider ve şü var ki ânı dañı mermer kııurmuş.” diyicek. Loqmân Hâkîm cevâb virdi ki “Yâ nebiyyu'llâh çâr Óunsürda şudan şerîf nesne yokdur. Eger ki cemîÓ eşyâda kıadır-i kıudret-nümânun kıudreti azher mine's-şemsdür ve illâ ki âhcârda enhârda şanıÓun şunÓı ber-kemâl cihândur nite kim Hâk teÓâlâ eydür. El ayet “*Men hâlak's-semâvâti veól arz'a ve enzele mine's-semâoi mâoen fe-enbetnâ b,-hâdâoiķan zâte behçetin*”¹⁰⁸ ve nite Hâk tebâreke ve teÓâlâ celle celâlehu buyurur ki cemîÓ mevcûdâtun hâyatını şuda kııdum ve “*CeÓalna mina'l mâoi külli şeyóin.*”¹⁰⁹ Şol nesne ki kıvâm-ı Óâlem anuñladur dördtür evveli şudur ikinci topraķdur üçünci yıldur dördüncü odur imdi budur. Hâk teÓâlâ celle celâlu hiç dirig itmedi pâdişâh derviş o biz fıl budur da mesâvidür. Bu nesne Hâk teÓâlânun Óâldür ve dañı ya nebiyyu'llâh şü mermer olduķına Óâcebleme ki cihân sarayında Óacâyib ü ğarâoib nehirler çokdur Óayn-ı şebdiş dirler bir çeşme vardır. Bı-sütün taķınun altında ve ol şuya bir dirhem müşk bıraķsalar yedi dirhem olur altı dirhem artar. Eger biñ dirhem bıraģalar, altı biñ dirhem artar. Bunun sebebin Hâk teÓâlâ bilür. Celle celâlehu ve dañı ya Süleymân Ahķâf vilâyetinde bir ırmaķ vardır. Adına Óaynü'l-Óayn dirler güneş toģıcaķ soģulur korur. Güneş tolinacaķ revân olur aķar. Ol yirün halkı gün bulutlu olacak güneş toluğun ğurubın anuñla bilürler ve dañı ya nebiyyu'llâh Hind diyârında bir kıuyu vardır dâóim şuyı aģzından revân olup aķar. Ol çıkup aķan şü iki baķş olur. Her bir baķş bir dilege kıoyılır. Sağ tarafında delüģe giren şü şark cânibidür mâr u şamģ olur hem zehr ü kıatil olur ve sol tarafındağı delüģe giren şü ki ğarb u cânidür gök mumya olur ve hem tiryâķ olur. **Nażm:**

[FâÓilatiin / FâÓilatiün / FâÓilatiün / FâÓilün]

Buñ beñzer şuda hâşşâ çokdur iken bı-şumâr
Cümle Hâķķ'un kıudretidür bânın ğer âşikâr

Pes Óaceb mi mermer olsa yâ Süleymân o nehr
ŞanıÓun şunÓı cihândur cümle şeyde bı-ķarar

Der-TaÓrif-i Kıatr-ı Süleymânı ki Be-şehr-i Kıuds-i Mübârek Binâ Kerde Búd

Hükemâ kıavlince Loqmân Hâkîm böyle diyicek Süleymân Óaleybi's-selâm inşâf idüp andan ola mermerler şevkine kendüye dañı bir sarâyı buyurdi. Ol dañı işlenmeģe başladı nite Târiķ-i Süryânî'de ve hem Târiķ-i Celâlî'de mestürdur ki Süleymân beytül-muqaddese binâ

¹⁰⁸ O Allah ki gökleri ve yeri yarattı, gökten su indirdi ve böylece onunla ürünleri size rızık olarak yetişdirdi (İbrahim 32).

¹⁰⁹ Biz onları (sonradan) ayırdık ve her canlı şeyi şudan yarattık. (Enbiya 30).

urdu. Nitekim zıkr idüñ. Şol târihdeki tûfân-ı Nûh'da tennürda çıķduđı târihden İbrâhîm âteş-i Nemrûd'dan halâs olduğı güne dek ki biñ sekiz yüz mîl beş ay on altı gün geçmiş idi. Halilü'r-rahmâna âteş gülîstan oldu. Târih güninden Hâķ [T-577a] sübhâne ve teÔâlâ Mûsâ peygâmbir Nil Irmağı'ndan geçdi. Virüp FirÔavn garķ olduğı gün târihine beş yüz altmış beş yıl üç ay yigirmi sekiz gün olmışdı. Ol günden ki Mûsâ Ôaleyhi's-selâm izn-i Rabbânî ile kıavmini Nil Irmağı'ndan geçürdi. Bahâr ayınuñ ikinci ayında ki Nisan ayıydı. Anuñ dağı on ikinci güninde fı'l-cümle ol mübârek günden Süleymân beytül-muķaddis binâsına şurûÔ itdü ki şenbe gününe dek dört yüz seksen yıl dağı dört ay toķuz gün geçmişdi ve Ôömr-i Süleymân'dan on yidi yıl yigirmi bir gün şaltanatı müddetinden dört yıl üç ay on bir gün geçmiş idi ve dağı beytül-muķaddesün başılandığı günden tamâm olunca binâsı bir kıavlde yedi yıl ve bir kıavlde kırķ yılda tamâm ve dağı kendü şerîÔatı kesmek için bir kıasrı yapırdı. Beytül-muķaddis hareminden taşra şöyle ki yüz arşun dîvârınuñ uzunluğı ve elli arşun eni otuz arşun yüksekliği var ıdı ve kırķ beş direkleri var idi. Söygeki için ol Ôaķım binâya her birisi sed olmışdı. Bir direkden bir direge varınca mâ-beyn otuz arşundi va kıapuları ve çarşuları üçer kıatdı ve kıasırlarınıñ elli arşun uzunı var idi. Otuz arşun ini var idi. Eger gövde direklerinün yoğunluğı var idi. Bir zerrîn taht düzdiler müseddes anuñ dağı otuz arşun yüksekliği vardı ve yigirmi sekiz ayaķ nerdübânı vardı. LaÔl-i cevâhirle müzeyyen olmuş idi ve havâtınleri çün bir sarayı dağı yapırdı. Üç kıat hâvlısı vardı. Evvelki taş hâvlı rûha mı mermerle idi ikinci hâvlı yedi dürlü meÔâdindendi ve rengin mermerlerden idi. Üçünci hâvlı yeşil ve aķ siyah yeşim taşlarından idi ve bu dağı çâr küşâ degül. İllâ ki müseddes idi. Şöyle ki altı bucagında altı sarayı yayıldı ki her bir sarayınuñ altmış hücreci var ıdı. Sür cümlesi yedidür. MeÔâdin taşlarından idi ve her hücrenün içinde bir zerrîn şâh nişin var ıdı. Altı köşesinde altı manşaraları var ıdı ve her halvetün vazîÔ müseddes idi ve câmları yufķa şâfî billürdan idi. Yir yir kıymeti taşları ile tezyîn olmuş ıdı ki ol zemâna dek sırça cam işlemiş idi. Cihân halkı sırça nedür bilmezler idi. İnşâôa'llah eger emr olursa yetmiş üçünci cildün te'lifinde sırça nev-cehle işlenür. Süleymân zemânında kılâvuz Süleymân-ı nebî Ôaleyhi's-selâm ol hâtûnlar sarayınuñ vaşatında kendü için bir kıasrı yapırmışdı. Müseddes altı köşesinde altı kıubbe yaptırdı yüksekliği kırķ sekiz arşun tâ kıubbe merkezine çıkınca rûhamî yontma mermerlerden ki hiç kireç harcı olması illâ ki yunma taşdan idi. Kıurşun ile polâd ile kinedlenmiş idi ve vasatında aķ billürdan bir köşk yapırdı. Kıubbesini kıızıl altun ile püşide kııldı camları yir yir elmasdan itdürdi ve içini evvel şemşir ağacı ile kıubbe merkezine hâķķınca kıapladılar ve andan üzerine altun tahtaları gümiş mîhler ile mîhlediler ve yir yir kıymeti taşlar ile mesir mismârların zeyn itdiler ve içine dürrî necifden ve aķ yeşimden ferş döşediler Süleymân havâtınları ol saraya getirürdi anda olurdu. **Nażm:**

[Fā'ōilātūn / Fā'ōilātūn / Fā'ōilātūn / Fā'ōilūn]

Ol saray kim Ōaynıydı cennet-i huld-ı berin
Ĥürıye beñzer havātın oldılar anda muķım [T-577b]

Var kıyās it şeh Süleymān nice aŌzam hāndı
Ki ins-i cinne yapdurup itdi sarāyı ki Ōaźım

Żıkr-i MiŌmār-ı Mühendis Beytū'l-Muķaddes

Ĥükemā ķavlınce vilāyet-i Šūr'dan naftālī neslinden bir tūl Ōavretūn bir oğlı vardı. Adına Ĥırām dirlerdi. Ėāyet mühendis-i kāmīl üstād idi. MaŌdenci baķır evādanlıķın işlemekde bī-miśl-i Süleymān-ı nebī Ōa.m. Baķır diledi virdiler, baķırdan iki direk dikti on sekiz arşun yüksekliği var idi ve on iki yirden baķırdan ķuşaķlar ķuşatdı. Ol ķuşaķlara muķarnes dürlü dürlü yapraķlar ķazdılar ve beş arşun ol direkleri yuğunluğ var idi ve ikişer Ōamūdlar itdiler. Anlaruñ daķı beş arşun yüksekliği var idi ve üstādlarında her birinūn on iki terk ķubbe var idi. Burma burma cümlesi müşebbeķ ol direkleri kıızıl altun ile kapladılar daķı şanŌat ile mühendisler götürdiler. Ėubbe-i şahrānuñ ķubbesinūn taşrāsında hāremi vasatında aña dökülmüş iki tabān üzerine ķoyup berkitdiler kim ol tabānlaruñ devri yedişer arşun idi ve yüksekliği beşer arşun idi. Anlaruñ daķı üsti baķırla ķaplanmış dıvāndan ol iki Nūh a.s. direkleri ser-Ōamūdlarına altūn zencir gerdiler ve iki dāne kıızıl altūn düzülmüş anarlar ile bu zencir tezyin eylediler ve yir yir ol anarlaruñ ara yirinde zerrinden envāŌ şükūfeler nārenç ve tevriçler düzilüp renk virilmişdi kim görenler taħşin iderlerdi ve andan Ĥırām maŌdenci kıızıl altundan bir Ĥavz dökdi. Duvāzdeh hānelü üzerinde Ĥitāyi ve Rūmī yapraklar yazdılar. Elmās tığla ile ķazdı ve andan kıızıl baķırdan on iki köşelü bir merkez düzdi. Her merkez bir arslan üzinde ve gözükür ki iki ayağı yirde ve başı köşe yirinde ammā ki gövdesi görünmez. Her arslanuñ gögsinde bir altun Ōuķķāb şeklin düzmişlerdi. Kim ķanādların açup iki tarafa yayup pervāz urur gibi tırdı. Ol sebepten şir-pāyān görünmezdi ve andan soñra Ĥırām maŌdenci yek-pāre billürdan müseddes bir şadırvān düzdi. Üzerine girihler çekdi ve yapraķlar yazdı ve ķazdı yir yir cevāhir birle zinet itdi. On arşun dāōiresiydi ve üç arşun mīlinde ki top devriydi ve iki arşun tabānı devriydi ve altı köşesinde altı zeytin olası var idi. Her biri bir murğ ser şeklinde andan bir billur şadırvānı götürüp bu altun Ĥavzuñ vasatında berkitdiler. Daķı çeşme suyn salıverirdiler. Revān olup gelüp aķdı, ol direklerin Ĥavzuñ sağında ve solında ki dikilmişdi. Sađ tarafında Ōaynuñ adına yā Ĥaķ ve sol tarafında Ōaynuñ adına boğaz dirlerdi ve daķı bu zerrin ü müseddes Ĥavzuñ civārında altı yirde daķı zerrin Ĥavz itdiler. Her birinde bir dürlü şadırvān kıldılar. Nite evvel ki Ĥavzuñ şadırvānı lācivert taşından. İkinci Ĥavzuñ şadırvānı yeşil yemişden. Üçüncü Ĥavzuñ şadırvānı dürr-i nacaķdan dördüncü Ĥavzuñ şadırvānı

dehnedden. Beşinci hâvzuñ şâdırvânı Óaķıķ-i Yemen'den. Altıncı hâvzuñ şâdırvânı rûha mı gümüşden. Ammâ ki ser-cümlesine şu ol ol hâvz müseddesden bahş olup akardı. **Nażm:**

[FâÓilatün / FaÓilatün / FâÓilatün / FâÓilün]
Zî-hüner kim gösterüpdî anda miÓmâr-ı Hîrâm
Kim görenler itdi taḥşîn kemâle ḥâs u Óâm

İtdi Óizzet verdi hilÓat şeh Süleymân aña bes
Tâ ki şehden oldı râzı ol mühendis şâd u gâm [T-578a]

Der-Beyân-ı Münâcât Kerden-i Süleymân ÓAleyhi's-selâm Beyân-ı Beytü'l-Muḫaddis Âmeden Tâ Dest-i Ḳuds-i ÓAleyhi's-selâm

Hükemâ ḳavlince ḳaçan ki Süleymân-ı nebî Óaleyhi's-selâm beytü'l-muḫaddis yapup baÓzı yirin ki tamâm itdi ise ve baÓzı yiri daḥı yapılrken kırķ gün kırķ gice ḥalvete girüp Óibâdet eyledi ve her gün biñ ḳoyun on deve on sığır ḳurbân idüp ve biñ Yûsuf'ı kızıl altun sâóillere taşadduḳ ḳıldı. Çünki kırķ güne dek geceler Óibâdete şubḥa dek ḳılam ve her gün aḥşama dek tâÓat Haḳḳ'a mülâzim sâim olup dâóim Hâḳ teÓâlâ'dan ḥâcet dileyüp eydürdi ki “Yâ Rabb ben bu beytu'llâh niçe yapacağum bilemezem vaḳti ola sehv idem bildüğüm ya Rabb baña bildür.” diyüp tazarrüÓ idince “Ben bu beytu'llâhı yapacağum bilmezem. Vaḳti ola sehvâdım bilmedüğüm yâ Rabb baña bildür.” diyüp tazarrüÓ idince kırķ birinci gice haber Cebrâóîl Óaleyhi's-selâm gelüp eyitdi ki “Yâ Süleymân Hâḳ teÓâlâ saña selâm ḳılup eyitdi ki Süleymân'ıñ duÓâsın müstecâb itdüm.” diyüp “Baña buyurdu ki senüñle ḥalvet beyte'l-muḫaddise vararuz. Yapalacağın gösterem.” diyüp Cebrâóîl ḥâzreti Süleymân-ı Óaleyhimüó-s-selâm her ne kim yapalacağın gösterivirdi. Andan beytü'l-muḫaddisüñ şâhrâsı yanına geldiler. Eyitdi ki “Yâ Süleymân bu taşa gâyet Óizzet ḳıl ki ḳıyâmetde Hâḳ teÓâlâ İsrâfîl'e emr ide. Bu taşuñ üzerine çıķa daḥı sözüñ o reh ve daḥı yâ Süleymân-ı nebî Hâḳ sübhâne ve teÓâlâ ḳıyâmet güninde bu şâhrâyı bir aḳ mercâna dünden yirle gök inince ola ini andan soñra Óarşını bunuñ üstinde ve mizânını daḥı bunun üstinde ḳoya daḥı ḳulları arasında Óadl ü dâd ide andan soñra cennetlik cennete ve cehennemlik cehhenme bahş olup bundan gide ve daḥı yâ Süleymân her kimse ki bu şâhrânuñ sağ tarafında bin rekÓat namâz ḳılup günâhına tevbe eylese. Hâḳ tebâreke ve teÓâlâ ḥâcetin ḳabül ḳılur. Âḥir cennete girür diyüp andan dönüp Óayn-ı selvân üzerine geldiler. Daḥı eyitdi ki “Yâ nebiyyu'llâh bu daḥı şerîf bîķârdur üzerine eyle diyüp andan ḳubbe silsile geldiler ve bâb-ı rahmeyi gösterdi bunda bir ḳapu yap adı bâbü'r-rahme ola her kimse ki bunda ihlâs ile kırķ gün Óibâdet eylese Allâhü teÓâlâ aña rahmet eyleye.” didi. Muḥâssal-ı kelâm sözi dirâz itmeyelüm. Beytü'l-muḫaddes cümle yapılacağın ve Tevrât sengine nehye ḳonula. Çağın ve silsilesiyle nireye asılacağın ve her peygâmblerüñ miḥrâbları ne yirde turacağın ve sırât-ı mizân işaretin ser cümlesinnüñ yirlü

yirin tāvūs-ı ıudsı gösterdi. Şöyle ki ne miıkdārda olacaıdur ve ne vech ile yapılacaıdur taŖlīm itdi. Allāh’uñ emri birle. **Nażm: [T-578b]**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
 Ĥaı teŖālā izni birle o zemān CebrāŖıl āmir
 Şeh Süleymān ĥazretine taŖlīm itdi cümlesin

Bu ne Ŗızzet bu ne ĥürmet bu ne fażl u ne kemāl
 Mescidün bünyādını bildüre Rābbü’l-Ŗālemün

Der-Beyān-ı Āverden-i Süleymān ŖAleyhi’s-selām

Ĥükemā ıavlince ıaıan kim tāvus-ı ıudsı Süleymān nebiye ŖAleyhimü’s-selām beytü’l-muıaddesün ne vech ile yapılacaıın kendünün maıāmını ve bābü’t-tevbe vü bābü’l-ĥıtā-yı ve bābü’r-rahme vü bābü’l-esbāt vü bābü’l-vādı ve bāb-ı YaŖıkübi gösterdi daıı miĥrāb yirinde iki rekŖat namāz ıılmaıa niyet ıılup Süleymān peygāmbir imāmlık idüp cemıŖ melāŖiki muıarrebün geldiler. Şaı tarafında İsrāfil ve Cebrāyıl turdılar. Kerrübiyān ile ve sol tarafında Mikāyıl ve ŖAzrāyıl turdılar. Revĥāniyān ile ve iki rekŖat ĥācet namāzın kıldılar. Andan Süleymān-ı nebı ŖAleyhi’s-selām beytü’l-muıaddesün şerif-i ziyāde vü itmāmı naşib olmaıa. El götürüp duŖā kıldılar. MelāŖike āmın diyüp al yüze sürdiler. Andan tāvus-ı ıudsı melāyike birle icāzet alup ĥizmet-i Ĥaıı’a gitdiler. Süleymān peygāmbir daıı ŖAleyhi’s-selām anı gördi ki Nāşen peygāmbir ve Kāz peygāmbir Evyāşer peygāmbir Aĥyāşilün peygāmbir ŖAleyhi’s-selām geldiler. Süleymān’a selām virüp Ŗızzet kıldılar. Ĥazret-i Süleymān’uñ ŖAleyhi’s-selām mübārek gönlin şād u ĥürrem gördiler ve sebebin sordılar. Ol daıı tāvus-ı ıudsı geldiıin ve beytü’l-muıaddisün bināsın taŖlīm ııldııın ĥaber virdi. Anlar daıı işidüp şād olup Allāh’a tekbir getürdiler andan Süleymān peygāmbir ŖAleyhi’s-selām emr itdi. Ĥürmüs miŖmārı getürdiler daıı yirinden turup tāvus-ı ıudsı ne vech ile kendüye gösterdiyse binā-yı beytü’l-muıaddisün miĥrāblarını bāblarını ve cemıŖ yapılacaı yirlerini ol vech ile gösterdi. Tā kim miŖmār daıı ol üslūba göre beytü’l-muıaddis yapup temām itdi. Çün bu zıkr olan tafşıl mücibince beyte’l-muıaddis ki yapılop oldu. Andan Süleymān peygāmbir ŖAleyhi’s-selām benı İsrāyıl’uñ on iki sıbtınuñ on iki biñ enbiyāsını ve Hārūn neslinden ve İbrāhim-i Halıl aslından ĥazır olan enbiyāsın etkıyāsın Ŗulemāsın cemŖ idüp Mūsā Ŗasāsın eline alup Ŗimām-ı Halıl başına şarınup Ādem-i şāfi şaıın biline kemer ıuşanup önlerince enbiyā piyāde gitdiler. Gelüp Tevrāt olduıı maıām-ı şerif yitdiler kim Dāvud peygāmbir ŖAleyhi’s-selām mersin āıacından ve şimşādun ve serviden bir mescid yapup sekine-i andan ıomışdı. Yā Mūsā peygāmbir zamānından Süleymān-ı nebıye gelince dek vaııti ki nebı İsrāyıl ıavmi üzerine düşman gelse ŖAmāliıa kavminden yā āhirden sekine-i omuzlarına alup **[T-579a]** Ŗulemā götürürlerdi. Evvel Ādem āhir Muĥammed-i ĥātem

gelmiş gelecek mürseller ervâhına şalavât virüp Allâh'ı tekbîr götürürlerdi. Hemân-dem evvel düşmân her nimetü bulup sınırdı. Andan sekineyi yine yirine getirüp kırlardı. Nitekim bundan akdâm sekinenün kaşıyyesi Dâvud peygâmbere kıssasında zıkr olunmışdur. Tekrâr hâcet degüldür. Ma'âla kıssa çünkü Süleymân peygâmbere on iki biñ enbiyâ ile şalavâtı'llâhı 'aleyhim ecma'ın sekine-i ma'âmına ki vardılar. İki rek'at hâcet namazın kılup du'â dileyüp sekine-i enbiyâ başları üzerine götürdiler. Tekbîr-i tehlîl ile Tivrât u Zebûr âyetlerin okudılar. Tîğ u tev'hîd ile şeytânı racim boynın urdılar. Şöyle ki ol on iki biñ peygâmbere ellerü üzerinde nevbette götürdilerdi. Süleymân-ı nebî 'aleyhi's-selâm önlerince giderdi. Cemî' mürseller ervâhına şalavât virüp Allâh'a tekbîr götürürlerdi ve her kırk âdemi yirde biñ koyun on sığır kırbân iderlerdi. Pes bu ta'âzim ile sekine-i götürüp beytül-mukaddis içine koydılar ve mihrâbuñ sağ tarafında düzülen altun kürsînin üstünde kıdılar ki sağ tarafındağı zerrîn kuşuñ kınadların gölgesi sekinenün üzerine düşerdi ve ol sekinenün üzerine Süleymân-ı nebî yeşil atlasdan bir örtü itdürürdi ki la'âl u cevâhir birle müzeyyen adı ve ol sekinenün içinde iki zerrîn levhî vardı ki üzerinde Tivrât u Mûsâ yazılmışdı ve Hârûn'ın Öimâmesi dahı andan yedi ammâ ki sonra içine Zebûr Öüddan dahı bir kitâb konulmuşdı. Ol gün ki sekine-i Süleymân-ı nebî 'aleyhi's-selâm beytül-mukaddis içine ki kıdı. Ol pîl esbâdı ve Nisan ayının on dördüncü gününde ki mübarek Cuma gününde sâ'at-i Öutaridde konulmuşdı. Târîh rûzigârı ki bundan evvel söylenmişdür. Tekrâr demek câ'iz degüldür. El-tekrar ma'âla kıssa andan Süleymân peygâmbere 'aleyhi's-selâm emr itdi. On biñ koyun biñ deve ve biñ sığır kırbân itdiler. Kırbân ki zıkr olunmışdur ve dahı Süleymân hâzreti 'aleyhi's-selâm cemî' enbiyâ ile ve ins ü cinnenden ne kıadar Öâlem ve Öuqalâ mü'omin muvâhîd varsa hâzır oldılar tâ hattâ hâzret-i İlyâs dahı geldiler 'aleyhi's-selâm ve gökyüzünden İsrâfîl Cebrâyîl ve Mîkâyîl ve Azrâyîl ve yidi göklerin halifeleri dahı bile cemî' oldılar. Yidi kıat şâf olup turdılar andan Süleymân peygâmbere imâmlık ve Hızır peygâmbere mü'ezzinlik idüp Tivrât Zebûr âyetlerin okuyup iki rek'at hâcet namâzın kıdılar ve kıuds-i mübaregün şerefi ziyâde olmağ için ve kıur ma'kûl olmağ için andan cemî' nebî İsrâ'îl'in on iki sıbtuñ on iki biñ mu'cizat [T-579b] zâhir olmuş. Enbiyâsı Mûsâ peygâmbere kıarındağı Hârûn neslinden cümle esbâtın sâdatı ve etkıyası ve Ya'kûbilerin hükemâsı Öulemâsı ayağ üzre turdılar. Fî'l-cümle ins ü cinnün mü'ominlerin ve Öübbadı ÖArab Öaceml sâlikı ve rehâdi andan hâzır olan emcâd-ı is'âd-ı cinnilerin dahı şeyh ü şüyüh-ı hâkıka i'otıkâdı olan bende vü azadı el getirüp baş açup Allâh'a niyâz idüp "Âmîn." didiler. Andan Süleymân peygâmbere 'aleyhi's-selâm el götürüp du'â dileyüp eyitdi. "İlâhî iy pâdisâhlar pâdisâhı sensin ki şâhlıguña bedâyet yok ve sultânı sensin ki Öâzâmetüm saltanatla sultânlıguña nihâyet yok. Cemî' şafâdîd ÖArab ve ÖAcem mülük türün deyelim ve ümerâ-yı meğâribe ve Öutemâ-yı şekâliye Öünvân-nâme-i devletlerini

senüñ nām-ı şerîfünle mührinin iderler ve tuğrâ-yı fermân-ı Öizzetlerini senüñ ism-i kerîmünle tenkıd ve tekvîn iderler. Her birisi seni dillü dilince zıkr iderler ve her biri bir ad ile saña çağırıp feryâd iderler kimi Teñri kimi Hodâ kimi Allâh diyü nidâ iderler. Her dilde ki maķsûd sensin ve her milletde maÖbûd sensin. Her pâdişâh maĥâzı ki cihâna geldi ve her sultan-ı Öâriyeti bu melege ķadem basdı. Devleti kendü bile bile gitdi ve saltanatı vücûd ile maĥv oldı. Eger şâĥâöif tevâriĥ-i eśmâr degül menine anlaruñ eśârı ezķârında cerâöid rûzigâr ve şafĥât-ı leyl ü nehâr üzerinde hiç eśerleri ķalmazdı. Sen ol melik-i memâlik-i âsmân zemînsin ki milketüñ taĥvîl-i intikâlden münezzeh ve müberrâdur ve sen ol pâdişâh ķavî vü metinsin ki saltanatüñ tebdîl ü zevâlden muķaddes ü muÖarrâdur. Sen ol sultan-ı ķâdir-i muĥtarsın ki gâĥ olur ki Öarśa-ı Öâlemi bir tâöîfeden ĥâlî idersin. “*Ve kem ķasśamnâ min ķaryeyetin ķânet źâlimeten*¹¹⁰” ve gâĥi yine ol Öarśa-ı bir cemâÖatle mâlî idersin ki ve “*Enşâönâ beÖdeĥâ ķavmen aĥarin*¹¹¹” vaķtı olur ki devlet ü iķbâl vü Tevrat-ı mâlî bir bölükden alursın. “*Kem terâķü min cennâtin ve Öuyünin ve źürüÖin ve meķâmin ķerimin neÖâmetin ķânü*¹¹²” yine hezâr dürlü niÖam envâÖ-ı ĥâdem-i ĥâşem bir buluna. Daĥı virürsün ki “*Keźâlike ve evraśnâĥâ ķavmen aĥarin*¹¹³” ilâĥi seyyid vilâyeti çok şükür ki bu zaÖîf ķuluna Öinâyetüñ hidâyetünle milk ü mâl u ĥân mân ecilden mühlet zemân ı Öömrden emîn ve emân muķadder ķılıp beytül-muķaddisün binâsı itmâmını müyesser idün. Ayduñ ilâĥi atam Dâvud emrini iznünle yirine getürdüm. Fâķatim yitdükçe bu mübârek mescid yapup ĥizmet şerâöîtin yirine yitürdüm ve sekîne-i Mûsâ’yı Tevrât’uñla başum üzerine götürdüm. Zebûr-ı Dâvud’ı okuyup sen yüce pâdişâhuñ ferd ü şamed Allâh’uñ vaĥdâniyyet-i iķrâr idüp tekbîr ü tehlîl getürdüm. İlâĥi, men [T-580a] ne dâöim Öallâmü’l-ĥuyûbsın. Gönlümde ne varduĥı maÖlümüñdur ki keşâfû’l-kurüssın ilâĥi, benüm eksüklüĥüme bakma ki settârü’l-ĥuyûbsın. İlâĥi, bu zaÖîf ķul ki sen yarlıĥa ki ĥaffârü’l-żünûbsın. İlâĥi, kâĥiyü’l-ĥâcetsin yedi nesne dilerem. Bu beytül-muķaddis şâĥrâsı ĥürmetine âĥir zemân peyĥamberi Muĥammed Muśtafâ’yı Öizzetine ķurbânım ĥâcetüm ķabûl ü redd itmeyüp anı dergâĥuñda maķbûl ķılasın. **Naźm:**

[FâÖilatün / FâÖilatün / FâÖilün]
Nûr-ı pāk-ı ism-i aÖżam ĥaķķıçün
Öâlem ü Âdemle ĥâtem ĥaķķıçün

Sen inâyet eyle bu ser-geşteye
Vir hidâyet lutf idüp dil hasteye

Raĥmetün bâbında eylegil muķîm

¹¹⁰ Halbuki biz, zulmetmemekte olan nice memleketleri kırdık geçirdik (Enbiya 11).

¹¹¹ Ve arkasından diğerlerini başka bir kavim olarak yarattık (Enbiya 11).

¹¹² Neler terk etmişlerdi! Ne bahçeler! Ne kaynaklar! Ne çişlikler! Ne ĥüzel konaklar. Ve ne nimet ve ne ferah (Duhan 25, 26,27).

¹¹³ Evet öyle ve hep onları başka bir kavme miras bıraktık (Duhan 28).

Dergāhuñdan redd kılma yā rahīm

Ğıll u ğışdan bu derūnum eyle pāk
 Ƙalbūmi šāf eyle rūšen yan yak

Müstaƙım-i rāhuñı irşād ƙıl
 Bendeñe lutf-i rahīm it şād ƙıl

Dünyedeki rūzı ƙıldıñ saltanat
 Āhiretde rahm idüp vir taƙviyet

Bu mübārek mescidi eyle ƙabül
 K'iy tebāreke olmasun bendeñ melül

Ki ziyāret eyleyüp ƙılsa tavāf
 Rahmet idüp yarlığa eyle maŖāf

Ol Muħammed nūr-ı ĥaƙƙı yā İlāh
 Ĥācetüm maƙbül ƙıl iy pādışāh

Lutf idüp ƙurbānumı eyle ƙabül
 Kim murādum dergehüñde ola ĥusül

Böyle diyüp ol ĥaƙƙuñ peygāmbəri
 Nāliş itdi cemŖ idüben ĥātırını

Der-Beyān-ı Ƙabül Şoden-i Ƙurbān-ı Süleymān ŖAleyhi's-selām

ŖUlemā naƙlince ƙaçan ki Süleymān peygāmbər ol nebiyy-i mutahhar āhir zemān peygāmbəri ol Maħmūd-ı Aħmed ol iki cihān serveri Ebu'l-Ƙāsım Muhammed'i yād idüp münācāta ĥāzır olan enbiyā ve etƙiyā el götürüp “Āmin.” diyüp Ŗarz-ı ĥācet ƙılınca anı gördiler ki gökyüzünden tulūŖ şems gibi nūrlar belürüp ƙandil felek misāl süzülüp indi cilve urur. Zerrin şehper tāvus şeklinde ol āteş ƙurbānlar üzre ƙondı. Bedr-i tābān gibi şūŖlelenüp berƙ-veş bıraƙdı daħı ol ƙurbānları anı vaƙt içinde taƙdı beyzā-yı Mūsā-veş şūŖle virüreñ yüzüne çıƙdı. Benı İsrāyıl etƙiyāsı Ŗulemāsı ĥükemāsı ümerāsı vüzerāsı ĥā'ce vü gedāsı bernāsı ƙurbān ƙabül olduğın ki gördiler. Süleymān-ı nebı Ŗaleyhi's-selām cemıŖ ins ü cinn ĥās u Ŗamm şād u şākir olup el duŖāya götürdiler. Evvel Ādem āhir Muħammed ĥātem-i ervāħına şalavāt virüp Allāh'uñ vāhdāniyyetine tekbır getürdiler. **Nażm:**

[FaŖŖilātün / FaŖŖilātün / FaŖŖilātün / FaŖŖilün]
 Ƙurbān ƙabül olduğına şād oldılar pır ü cüvān
 Secde itdiler Allāh'a tekbır eyleyüp insān u cān

MüŖmin müvāhhid oldurur şükr eyleye Allāh'ına
 Tā kim aña rahmet ƙıla ġaffār-ı rahīm müsteŖān

Andan Münātün Süleymān *ÓAleyhi's-selām* Ber-Ānı Şeref-i Quds-i Mübārek

ÓUlemā naşlince kaçan ki qurbān qabūl oldu. Andan halk şād olup [T-580b] Hāqş'a şükr idüp tağılup gitdiler. Ammā ki baÓızı enbiyā ve etkıyā ile Nāşen peygāmbere ve Evyāşer peygāmbere Kāz peygāmbere Ahyāşilūn ve Bedretdūn peygāmbere ve Hızr İlyās peygāmbere ve Āsaf-ı Berhiyā muhaşşal kırk sekiz nefer enbiyā birle Süleymān peygāmbere *ÓAleyhi's-selām* qubbe şahrāya girüp sekine-i yanında mihrāba qarşu ve kırk rekÓat hācet namāzın kıldılar. Süleymān peygāmbere imāmlıq eyledi dağı el götürüp bāğı enbiyā “Āmīn.” diyüp tekrār hācet dileyüp eyitdi ki “Yā ilāhe'l-Óālemin Óalı hāzretūnden dilegüm budur ki birkaç nesne temannā itsem gerek. Bu maşām-ı şerifūn Óizzetiçün qabūl eyle.” diyüp duÓā kılcak. Cānib-i Hāq'dan nidā-yı ulūhiyyet geldi ki “Yā Süleymān dile ol dilegi kim ben saña rüz kılam. Süleymān peygāmbere *ÓAleyhi's-selām* duÓāya el götürüp eyitdi. “Yā ilāhe'l-Óālemin¹¹⁴” Óalı hāzretūnden dilegüm oldur ki çün ben zaÓıf quluña Óināyet ü merhāmet itdün. Atam manşıbına qarındaşlarum arasından beni ihtiyār idüp halife kodun. İmdi baña ol mişdar-ı Óaqlu vü Óilm-i rüzü kı kim bu beni İsrāóıl kim ben zaÓıf quluna ismarladuñ. Beşarı bilem nesne hābt itmeyem. Kimsenūn hāzretūnde ser-mesār olmayam. Pes Hāqş teÓālā cellle cellallūhü dağı eyitdi kim “Yā Süleymān neden ol nesne dilemedūn kim kendü nefsūn çün ola Óömrūni bir nesne diledūn kim niye benüm qullarum maşlahat çündür kim Óadl ü insāf idesin imdi Óāzametüm hāqşı çün ben saña ol Óāzameti pādışahlığı virdüm ki ne senden oldın kimesneye virdüm ve ne senden soñra kimseye viriserem. Tārīh-i Celālī'de gelür ki Süleymān peygāmbere *ÓAleyhi's-selām* “Rabbi hebli mülken len yenbağı lı ehadin min baÓdı inneke entel vehbāb¹¹⁵” didi ki bu mahalde idi ki andan soñra Süleymān peygāmbere *ÓAleyhi's-selām* bir saltanat buldı ki biñbir ümmet emrine fermān-ber olup qāf-be-qāf Óālem-i melikin seyrān eyledi. **Nażm:**

[FaÓilatūn / FaÓilatūn / FaÓilatūn / FaÓilūn]

Hem nübüvvet buldı hāqdan ol zamān peygāmbere

Hem virildi saltanat ki oldı cihān serveri

Hem tutardı yirde hūkmin ins ü cin mūrla mār

Hem oturdı sāyebān-ı gökde murg açup perri

ÓĀlem-i Qāf'dan Qāf'a seyrān iderdi bād ile

Dünyāya başdan başa gezdi tutuben kişveri

Şarq u garbuñ begleri fermān oluben hūkmine

Hidmetine yüz sürürdi biñ bir ümmetūn vādesi

¹¹⁴ Senden son dilegüm.

¹¹⁵ Ey Rabbim beni bağışla ve bana benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk bahşet. Şüphesiz sen çok bahşedicisin (Sad 35).

Rubû-ı meskûn anuñ iken qalmadı aña bâķi çarh
Kendü gitdi qaldı ammâ ki eşeri vü defteri

Anca kim furķān ipinde şeh Süleymān yād ola
Bâķi tursun İldırım Hān tā be rūz-ı mahşeri

Ki öldürür hān Bāyezīd sāye-i Öarş-ı mecīd
Devlet ü Öömr ābīd olsun bülend ü ahteri

Ĥācet-i Ĥest-i Süleyman Ber-Favāf Kerden-i Quds-i Mübārek

Tārīh-i Őİmrānī’de gelür ki kaçan kim Süleymān peygāmbere *Őaleyhi’s-selām* Quds-i mübārek yapup tamām idüp duŐā dileyüp qurbān qabūl [T-581a] olup nidā-yı ulūhiyyet gelüp dile benden Süleymān ĥācetüñ kabūldür dinliceķ ĥitāb-ı Őizzeti işidüp el götürüp tekrār duŐā dileyüp eyitdi ki “Yā qādiyyü’l-ĥācāt Őālī ĥāzretünden yidi nesne iderem ümīddür ki qabūl kılasın. Evvel bu ki bu yapduğum evi ve qılduğum duŐāyı qabūl kılasın. Lutf-i Őināyetüñ bu evüñ üzerine ola ve benī İsrāōılden ve āhir memleketden her kim bu mübārek şerīf-i maķāma gelüp günāhına tevbe qılup duŐā dilese tevbesin duŐāsın qabūl idüp yarlığasın. İkinci ĥācetüm bu ki bir memleketde qāĥtlıķ olup yağmur yağmasa zühhādından Őubbādından gelüp bu maķāmda duŐā dileseler üzerlerinden qāĥtlığı götürür. Yağmur virüp memleketlerinde niŐmet bitür. Üçünci bu ki bir kimesne qan itse veya günāh-ı kebāōir işlese her ne vilāyet ĥalkından olursa günāhlarına istiğfār idüp gelüp bu evde tāŐate meşğul olsa anı yarlıgayup der-ĥācet ser ĥimmet eyle. Dördünci bu ki bir kimesne fākirü’l-ĥāl olsa medyün-i müstağraq olup burcun edā itmege güci yitmese bu evde duŐā kılsa ya rabbini qanı qılup dīnin edā itdüresün. Beşinci bu ki benī İsrāyīl qavminüñ üzerine düşmān mütelātımiyesin memleket ĥasāret ve bu qudsīn mübārek mescid gāret olmaya. Madem ki eli YaŐqūb dīn ve dināyet üzerine olup bu evde saña tāŐat kılalalar. Altıncı bu ki benī İsrāyīl kavminüñ veya qır ümmetüñ göñlinde bir kimsenüñ ki ĥayr niyeti ola. Sıdķ ile gelüp bu qubbe şāhrāda iki rekŐat ĥācet namāzın qılup duŐā dilese ĥācetin revā qılğıl. Yedinci dileğüm budur ki bu maķāmdan ve bu maķāmda olan Őubbāda zühhāda nażar-ı Őināyetüñ dirīğ itmeyesin ve benī İsrāyīl qavmini bu qubbe şāhrā Őizzetüne ve bu Quds-i mübārek ĥürmetine āmīn tutup ŐAmāliķa qavmin bunlara musallat itmeyesin ve daķı benden bu şaltanatı almayasın ve benden soñra benüm neslümnden daķı ĥilāfeti alup āhir kimseye virmeyesin ve zürriyātuma Dāvud peygāmbere şerīŐatı mūcibince Őamel itmeği müyesser idesin. Anlaruñ üzerlerine düşmān musallat itmeyesin.” diyüp duŐā qıldı. Zārī ider kaçan ki Süleymān peygāmbere *Őaleyhi’s-selām* bu duŐāyı diledi ise ĥitāb-ı Őizzet geldi ki yā Süleymān çünki bu duŐaları qılduñ cemīŐsin qabūl itdüm ki kendü nefsüñ çün dilemedüñ qullarum içün diledüñ. Yā

Süleymân madem ki sen benüm ve peygâmberrüm Dâvud Óibâdetinde olasın ve benüm ferâyizüm itmeyesin. Ben saltanatı senden senün oğlanlaruñdan eyleyem üzerlerine düşmân musallat kılam.” **Nażm:**

[*FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilün*]
Çün Süleymân dinlediye ol nidâ-yı Óizzeti
Şâkir olup itdi secde kıldı şükr ü tâlimini

Varduğınca erindi anuñ Óizzet u devleti
Tutdı şark u ÓArab cümle dañı Kâf-ı milketi **[T-581b]**

Yirde iderdi aña çerende cân u dilden hizmeti
Gökde tururdu perende emrin idüp hürmeti

Şeh Süleymân’uñ velîkin artıduğınca haşmeti
TaÓat ile kaçurdu gice ü gündüz sâÓati

Gündüzün şâyim olurdu subhı kılup niyeti
Giceler taÓat iderdi farz ödeyüp sünneti

Bunca beñlik içre ammâ itmez idi şöhreti
Gülle arpa kırsıydı nıfsunuñda niÓmeti

Gözlerinden götürüpdü Hâk hicâb-ı ğafleti
ÓAdl ile dirlik kılurdu itimâdı hergiz bile bidÓati

Hemçu sultân Bâyezîd olmışdı Óadl-i hâzreti
Sevmez idi tulum bidÓat istemezdi şevkini

Devletiyle bâķi olup sürsün cihânda Óizzeti
Kim ol şehün Firdevsî’ye bî-haddur ider himmeti

Der-Beyân-ı Feżâyil-i Beytü’l-Muķaddis Be-ķavl-i ÓUlemâ ÓĖafara’llâhü ÓAnhümâ

Hükemâ ķavlince Süleymân-nâme-i Kebîr’de olanın zikri itdük ve illâ ki dilerüz kim tefâşirde olan feżâóil beytü’l-muķaddis dañı zikir idevüz tâ kim ol Óaziz maķâmuñ Óizzet ü şerîfi ziyâde ola kitâb-ı mütâlaÓa idenleruñ maÓlümü ola. Nite Ebu SaÓîd Hûdrî rahmetu’llâh rivâyet kıılır. Seyyid-i kâóinâtdan Óaleyhi’s-selâm eydür ki hayr yükleri bağlanmaya üç mescidde evvel mescid İbrâhim’e ki meger ki ikinci mescid Medine ki maķâmı ravzadur. Üçünci mescid-i beytü’l-muķaddise ki yüz biñ dañı yigirmi dört peygâmberruñ *salavâtı’llâhi Óaleyhim ecmaÓîn* kıblesidür Būhârî rivâyet eyledi. Müslimden ol dañı rivâyet eyledi. Bir hâdişde ÓAbbâs *radıyallahü Óanhü* eyitdi. Hâzret-i risâlet ser-hengi kıyâmet *sa’llâhü Óaleyhi ve sellem* eyitdi. “Her kışı kim beytü’l-muķaddis Allâh rızası çün ziyâret eylese Allâhü teÓâlâ aña biñ şehid şevâbın virür ve dañı beytü’l-muķaddisde bir rekÓat namâz mescid-i harâmda biñ

rek'at namâzındadır. Ve bir rek'at namâz mescid-i aḡsâda beytü'l-muḡaddisde on biñ rek'at namâz yirinedür.” didi ve her kişi ki bir 'alim ki 'ilmiyle 'âmel ider. Ziyâret eylese beytü'l-muḡaddis ziyâret itmişçe şevâb vardır ve serkeşi ki beytü'l-muḡaddis ziyâret eylese “*Ḥasbeten li'llahi*¹¹⁶” Allâhü te'âlâ aña rahmet kılp cenneti müyesser ider. 'Utâ'-ı Hurâsi eydür “*Rahmetu'llahi 'aleyh rahmeten vâsi'aten*¹¹⁷” eydür. Çünkü Süleymân-ı nebî 'aleyhi's-selâm beytü'l-muḡaddisi yapı fâriḡ oldı. Allâh sübhâne ve te'âlâ aña ağaç bitürdi. Zeytün şeceri şeklinde rahmet ḡabusında birinde altun biterdi birinde gümüş biterdi. Her birinden günde iki yüz yetmiş mişḡâl gümüş ḡâsıl olurdu. Mescidün yirini düşdi bir kerpüç altundan bir kerpüç gümüşden çünkü bahte'ol naşır beytü'l-muḡaddisi harâb eyledi. Seksen ḡagılı yüki altun gümüş aldı gitdi. Vaḡtâ ki Süleymân peygâmbere 'aleyhi's-selâm ḡubbeyi yapı, üstünde bir ḡazâl ḡodı. Altundan iki yüzlerinde iki kızıl yâḡütdür. Ḳurı baḡañ 'avretler iki ḡünlük yolda keçiyle iplik [T-582a] aḡırdılar. Anuñ şu'olesine ve daḡı ḡubbe şol miḡdâr boyundı ki şabaḡ ḡün toḡsa 'Amvâs ehli 'izzet-i nâhiyesinde ḡölgesinde ururlardı. 'Astardan soñra beyt-i râmîş ehli ḡavrda ḡölgesinde otururlardı. Ebu Hüreyre *radiya'llahu 'anh* rivâyet kılp. Resûlullah'dan *ṣallaóllahü 'aleyhi ve sellem* eytdiler ki beytü'l-muḡaddisde namâz kılsa yarlıḡavuz ve ins ü melek rivâyet kılp ḡâzrereti risâletden *ṣallaóllahü 'aleyhi ve sellem*. Bir kişi evinde yalunuz namâz kılmak bir namâza geḡer. Maḡalle mescidinde cemâ'at ile kılsa yigirmi beş geḡer. Cemî' mescidinde cemâ'atle kılsa yüz namâza geḡer. Beytü'l-muḡaddisde ve Aḡsâ'da kılsa elli biñ geḡer. İmdi bu rivâyetde bir ḡün biş vaḡt namâzı Mescid-i Aḡsâ'da cemâ'at ile kılan yirde biş vaḡti elli biñ ḡün cemâ'atiyle kılmışca şevâbı vardır. Mekke'de biş vaḡt namâzı cemâ'at ile kılmışca şevâbı vardır. Ve Medine'de daḡı buncalayındur. Ebî İmâmetü'l-Bâhilî rivâyet kılp. Resûl ḡâzretinden *ṣallaóllahü 'aleyhi ve sellem* eydür. “Her kimse ki ḡâc eylese 'ümerâ eylese beytü'l-muḡaddisde namâz kılsa ḡazâ eylese kâfir çıkacak yolu şaḡlasa ol benüm mecmû'amı temâm itmiş olur. Mekḡül'den rivâyet olundu.” Eydür “Her kimse ki beytü'l-muḡaddise çıkısa hiç ḡâceti olmasa illâ ki namâz kılsa biş vaḡti şubḡ-ı zühr 'âsr-i maḡrib 'iṣâ-ı ḡünâhlarından çıkı. Anadan toḡduḡı gibi mekḡül'den rivâyet olundu. Her kimse ki beytü'l-muḡaddisi ziyâret eylese beytü'l-muḡaddise müştâḡ olup bile ḡisâb cennete ḡir cemî' enbiyâ cennet içinde ol kişiyi ziyâret eyleyeler daḡı ḡased ideler. Anuñ menziletini Allâh'dan ve daḡı ḡanḡı ḡâfile ki çıkırlar. Beytü'l-muḡaddisün ziyaretine yarlaḡanmak isterler ve ḡatına vaḡti ki beytü'l-muḡaddis irişeler. Bu ḡâfile ol melâike şevâbınca şevâb olur ve daḡı her ḡün yitmiş biñ melâikenün şevâbınca şevâb olur. Her kişi beytü'l-muḡaddise ḡirse kebâyir ḡünâḡ işlemiş olsa Allâh te'âlâ aña naḡar ide. Yüz rahmet ile eḡer ol yüzden birisi mecmû' ḡâlâyiḡe ḡısmet

¹¹⁶ Allah rızası için.

¹¹⁷ Allah bol bol rahmet etsin.

olunsa mecmû'ana yitişdi ve her kişi beytü'l-muqaddisde iki rek'at namâz kılsa fâtihâtül kitâb ve “*Qul hüva'llahü e'had*”¹¹⁸ okusa günâhından çıkar anadan toğmuş gibi her kişi ki dört rek'at namâz kılsa şîrâtı yıldırım gibi geçse. Her kişi ki altı rek'at namâz kılsa hâkk te'âlâ anuñ yüz du'âsın qabûl eyleye. Ednâsı cehennemden kurtulup ve uçmak aña ve açıp olmak gibi her kişi ki sekiz rek'at namâz kılsa ol Halîlü'r-rahmâna yolda eş ola. Her kişi ki on iki rek'at namâz kılsa Dâvud'uñ Süleymân'uñ yoldaşı ola cennet içinde her kişi ki anda bir mü'min için istiğfâr ya'ni ki yarlagınmak istese Hâk te'âlâ mecmû'ınıñ hâsenâtınca hâsenât vire ve dañı **[T-582b]** her mü'min mü'mine anuñ du'âsından yetmiş kişiye dek yarlığına dañı ol kişinüñ mecmû' günâhı yarlığa Osmân bin 'Atâ eydür. “Beytü'l-muqaddisde bir qarış yir yoqdur. İllâ ol yirde bir melek ya bir peygâmbir secde kılmışdur cehd eylegil. Şâyed ki senüñ alnuñ anuñ elinüñ yirine muvâfık düşe Sıfân-ı Şûrî'den rahmetu'llâhı sordılar ki bir kişi Mekke'de eyitdi “Yâ abâ 'Abdu'llâh ne dirsın? Mekke'de namâz kılna.” eyitdi. “Bir namâz yüz biñ namâza geçer.” didiler ki Medine'de mescid-i resûlde eyitdi ki elli biñ namâza geçer derler ki beytü'l-muqaddisde eyitdi ki kırk biñ namâz geçer. 'Abdu'r-rahmân bin Muhammed bin Mansûr bin İştibâh hâddesin eydür. “Beni İsrâyl Rabbâni'de kaçan bunlaruñ birisi bir günâh işlese elinde yazılurdu. Ol günâh dañı qapusınuñ üst işigine yazılurdu ki pîlün fülân kişi kalan gicede işbu günâhı işledi. Beni İsrâyl halkı anı sordılar içlerinde qomazlardı ve ol kişiyle kimsesi söyleşmezdi tâ ol kişi tevbe qapusına gelür tevbe iderdi aqlardı, tazarrû' iderdi. Niçe zemân mücâvir olurdu tâ aña degin ki Allâhü te'âlâ tevbesini qabûl eylerdi. Ol günâh hututı yoyılurdu. Andan beni İsrâyl qavmi anuñla söyleşürlerdi, anı qatlarına oturlardı ve dañı bilmek gerekdür. Allâh te'âlâ kelâm-i qâdiminde ve kitâb-ı kerîminde buyurur ki “*Fîhi mâ 'Oaynani tecriyân*”¹¹⁹ bir yirde dañı eyitdi ki “*Fîhi mâ 'Oaynani na'zahatân*”¹²⁰ ammâ tecriyândan murâd yensan bi kâridür selvân bi kâridür ammâ nâzahatandan murâd zemzem suyudur. Mekke'deki bekârdur hâlesib me'âin rivâyet ider eydür ki Mekke'de zemzem suyu beytü'l-muqaddis selvan suyu cennet biñârlarındandur eyitdi. Aña gaynı vardur 'Ouyün cennetden dünyada biri 'Oaynı zemzemdür. Biri 'Oayn-ı selvândur. Yezid İbnî Qâniti eyitdi. Her kişi ki şu içse dün içinde eyitsün. “Yâ mâh u mâh beytü'l-muqaddisi yukrike esselâm disün andan içsün. Ol kişiye emân ola Allâh emriyle Sa'îd bin 'Abdü'l-azîz eyitdi. Beni İsrâyl zemânında beytü'l-muqaddisde 'Oaynı selvân qatında bir pınar vardı. Kaçan bi 'Oavrete sögseler yaman iş sizüp ol 'Oavreti getirürlerdi, ol şudan içerdi. Eger kim günâhsız ise ol şu zararı aña eylemezdi. Eger girçek olsa günâhlu olsa olurdu. Çünkü Meryem hâmile oldu bir qatıra bindürdiler. Ol suya getürdiler qatır tayıydı. Meryem du'â

¹¹⁸ De ki O Allah birdir (İhlas 1).

¹¹⁹ İkişinde de akıp giden iki pınar vardır (Rahman 50).

¹²⁰ İkişinde de coşkun iki su kaynağı vardır (Rahman 66).

eyledi. Ol kıtırūn rahmi yağrı oldı. Ol zemān dan berū kıtırılar Óaķım oldı daķı ķunlamadı. Meryem’i getürdiler ol şudan içdi. Ölmedi bildiler ki biri imiş. Andan Meryem duÓā itdi ol bıkır yire geçdi **[T-583a]** tā ki bir Óavret daķı ķazihāt olmaya. Halkā içinde pes bu Óayn-ı selvānuñ her kimse ki şuyından içe ğısl eyleye namāz kıla duÓā eyleye müstecābdur. ÓAtiyye bin Kıayd’dan rivāyet olundu, eydür. Resūl ĥazreti Óaleyhi’s-selām eyitdi. Elbetde cennete ğiriser, benüm ümmetümden bir kışı yüriser ayağı üstüne ĥāl budur ki ol kışı diridür. Kıāfile geldi beytü’l-muķaddise namāz kıılurlardı. Ol zamān de ki ÓÖmer *radıyallahü Óanh* ĥalıfe idi. Bir kışı benı temımden Şerık bin Hübāşe dirlerdi, geldi içürürdi. Aşĥābını delvi kıuyuya düşdi. Delvi çıkarmağ için kıuyıya indi ğördi bir kıapu açılmış. Cināna bu kıuyudan cināna ğirdi yüridi. Cinān içinde bir yaprak aldı ağaçdan andan kıuyıya geldi, kıuyudan çıkdı. Beytü’l-muķaddisün sahibine geldi ĥaber virdi. Anı ki cinānda ğördi idi. ğördüğünü beytü’l-muķaddisün şāĥibi ĥaber ğönderdi. Bilesine kıuyuya indiler kıuyuyu bulmadılar. Būstānlara irişmedi bu kııssayı yazdılar. ÓÖmer’e bildürdiler. ÓÖmer yazdı taşdıķ iderdi. Bu ĥaberi ki bu ümmetden bir kışı cennete ğiriserdür yüriserdür. Ayaķları üzerine ĥāl budur ki ol diridür. ÓÖmer yazdı, eyitdi. “Yaķun ol yaprağa eğer kıurusa mutegāyyir olsa ol yaprak cennetden değüldür. Zırā cennet mutegāyyir olmaz źıkr eyledi ki ol varaka mutegāyyir olmadı. Şerık bin Hübāşe çünkü kıuyuya indi. Şaĥs źāhir oldı, eyitdi. “Yürü benümle.” eline yapışdı kıuyuda aldı. Cennete ğirürdi. Şerık birkaç yaprak aldı. Andan döndürdi ğirü yirine getürdi. Kıuyudan çıkdı. Aşĥābına geldi bu işi bu sözi ÓÖmer bin Hattāb’a bildürdi. KaÓb eyitdi. “Bu kışı bu ümmetden cennete ğiricekdür dirkeñ ortañuzda baķuñ ol varaķalara eğer mutegāyyir olmazsa cennetdendür ÓAtiyye eydür. “Kıurumadı mutegāyyir olmadı bu rivāyetde bir cemāÓat Şerık bin Ĥabeşi’ye irişdiler. Söylemde sakın olurdı. Bu cemāÓat eydürler bizü kıatına ğelürdük şorarduķ ĥaber virürdi. Cennete ğirdüğünü cennetde ne ğördüğünü ol yapraķları aldüğünü şerık ile kıalmamışdı. İllā bir varaķa kendü nefsi çün şaķlardı bir dilerdük ğösterürdi. Bize yeşil yaprağ ıdı kıurumamışdı yaşdı. Şanasın ki yaşlığı tamlardı. Şerık alur öperdi. Ğözlerine sürerdi. Andan ğirü muşĥāf varaķları arasında kıordı. Çünkü ölümü yaķın ğeldi. Vaşıyyet eyledi ki kefeniyle ğöğsi arasında kıoyalar. Āĥir ğördüğümüz oldı ğöğs üstünde kıodular. źıkr iderler ki şeftālū yaprağına benzerdi. Eyādları vardı başı dilim dilim niş-ter ucı bigiydi. **[T-583b]** Vehb bin Münebbih *radıya’llāhu anh* eyitdi “Beytü’l-muķaddisün ehli Allāĥ kıonışlarıdur vācibdür. Allāĥ kıonuşlarına Óazāb eylemeye.” Allahü teÓālā eyitdi. “Mūsā’ya beytü’l-muķadise varğıl ki nārem daķı andadur, nūrum daķı andadur tennūrum daķı andadur. YaÓñi “*Ve farettēn-nūr*¹²¹” Mūsā münācāt eyledüği beytü’l-muķaddisi yirindedür. Ol tağ ki Allāhu teÓālā tecelli eyledi. Aña beytü’l-muķaddis yirindedür dirler. Mūsā Óaleyhi’s-selām rabbü’l-Óizzetün nūrını beytü’l-

¹²¹ Tan yeri ağardı (Hud 40).

muḳaddis yirinde gördi. Beytü'l-muḳaddis şahrâsı mecmû'Ö yirlerüñ ortasıdur meḳâtelden rivâyet olundı. Allâh te'Öâlâ Dâvud'a Zebûr'ı virdi. Beytü'l-muḳaddis yirinde beni İsrâîl'üñ hatalarını yarlıgadı. Beytü'l-muḳaddisde Allâh te'Öâlâ İbrâhîm'e saraya İshâḳ'ı beytü'l-muḳaddisde beşâret eyledi. Zekeriyâ'ya Yahyâ'ya beytü'l-muḳaddisde beşâret eyledi. Dâvud tağları kuşları beytü'l-muḳaddisde musahhar eyleyüp enbiyâ *Öaleyhimü's-selâm* kurbânlarını beytü'l-muḳaddisde eyledi. Her gice melâ'îke beytü'l-muḳaddise iner çıkar. Meryem'e kışda yaz imiş yazda kış imiş, beytü'l-muḳaddisde virildi. Allâh te'Öâlâ hurma ağacını beytü'l-muḳaddisde bitürdi. *Öİsâ Öaleyhi's-selâm* beytü'l-muḳaddisde toğdı bişinde iken beytü'l-muḳaddisde söyledi. Allâh te'Öâlâ beytü'l-muḳaddisden göge çıkardı. Girü beytü'l-muḳaddis yirine iniser ve mâ'înde daḥı *Öİsâ'ya* beytü'l-muḳaddis yirinde indi. Yecûc ve Mecûc yire külisine ğalib olısar. Beytü'l-muḳaddisinden ğayrıya Allah te'Öâlâ beytü'l-muḳaddis yirinde helâk eyleyiser. Allâh te'Öâlâ naẓar eyler, hayr ile beytü'l-muḳaddise Âdem *Öaleyhi's-selâm* Hind'de oldu ve va'siyyet eyledi ki beytü'l-muḳaddisde defn oluna. Meryem beytü'l-muḳaddisde oldı. İbrâhîm *Öaleyhi's-selâm* hecirât eyledi. Kevser beytü'l-muḳaddise hecirât âhir zemânda beytü'l-muḳaddise olusar tâbût def'Ö olunduğı sekine-i def'Ö olunduğı beytü'l-muḳaddis yiridür. Silsile-i beytü'l-muḳaddisde itdi. Resûlu *şallâllâhü Öaleyhi ve sellem* gördi. Melîk-i hâzin cehennemdür. Beytü'l-muḳaddisde cennet yere yesir kıyâmet güninde beytü'l-muḳaddis kilebin bezendüğü gibi ve mahlûkât gülsi toprak olısar. Âdem oğlanlarıyla cinniler toprak olmaya beytü'l-muḳaddisde ḥisâb beytü'l-muḳaddisde ola sırât kurula. Cehennem üstimden cennete beytü'l-muḳaddisde ola. İsrâfîl sûrı beytü'l-muḳaddis şahrâsı üstünde ura. Halâ'îk cennete cehenneme beytü'l-muḳaddisde müteferrâḳ ola. *Öİsâ Öaleyhi's-selâm* deccâlî beytü'l-muḳaddisde depeleye. Süleymân-ı nebî *Öaleyhi's-selâm* diledi ki Allâh te'Öâlâ yarlıgaya her kimesne namâz kıılır. Beytü'l-muḳaddisde ol balık mecmû'Ö yir anuñ arḳası üstündedür. Başı gün toğduğı yirdedür. **[T-584a]** Ortası beytü'l-muḳaddisüñ altındadır. Kıyruğı gün batduğı yirdedür. Vehab ibn Münbeh eydür. “Her kimse ki dilese cennet çemdelerinde yüriye. Beytü'l-muḳaddise yüz sürsün Allâh te'Öâlânun *“Ve necceynahü ve lûtân ile'l arzileti bâreknâ fihâ li'l-Öalemin¹²²”* ki beytü'l-muḳaddisdür. Ve bir yirde daḥı ve aḳâd bu ana benî İsrâîl Mübevva didi ki “Beytü'l-muḳaddisdür. Qavlehü te'Öâlâ *“İnne'l-arḳa yerisühâ Öibâdiye el salihün¹²³”* Beytü'l-muḳaddesdür. Bir yirde daḥı buyurur ki *“Sübhâne'lleḳi isrâ bi Öabdihî leylen mine'l-mescidiöl-harâmı ile'l-mescidi'l aḳsâ¹²⁴”* didi ki beytü'l-muḳaddisdür. Qala'llâhü te'Öâlâ *“Ve vadaÖna Mûsâ cânibi el tûri eymeni”* didü ki beytü'l-muḳaddisdür ve bir yirde daḥı buyurur ki el

¹²² Onu ve Lut'u, alemler için bereketli kıldığımız yurda ulaştırdık (Enbiya 71).

¹²³ Yeryüzü iyi kullarıma kalacaktır (Enbiya 105).

¹²⁴ Ayetlerimizi göstermek için, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah, Sübhan'dır. (Bütün noksanlıklardan münezzehtir.) (İsra 1).

ayet “*Ve ceŖa ibn Meryeme ve ümmehü âyeten ve âveynâhümâ ilâ rabvetin źati kararın ve maŖin.*”¹²⁵”
 Beytü’l-muğaddisdür. Dâvud’a demüri yumuşak eyledü ki yir beytü’l-muğaddisdür. Ŗİmrân
 Ŗavretinden enzeri şabûl eyledü ki beytü’l-muğaddisdür. Ŗİsâ’yı müŖebbed kılduğı yir rûh-ı
 şudş ile beytü’l-muğaddisdür. Ŗİsâ Ŗaleyhi’s-selâm uluyı didi kılduğı yir Ŗacâyibler işledüği yir
 beytü’l-muğaddisdür. Her kimse ki beytü’l-muğaddisde namâz kılsa dünyâ göğünde şalmış
 gibidür. Nûh tufânında evvel şuyı açılan yir beytü’l-muğaddisdür. Resûl ĥazreti Ŗalla’llâhü
 Ŗaleyhi ve sellem beytü’l-muğaddise gele Cebrâyıl ile Mîkâyıl ile ĥurmâ ağacı ratb-ı cenneti
 getürdüği beytü’l-muğaddisdür. MüŖminlerüñ canları tenlerine uçduğı beytü’l-muğaddisdür.
 Resûl ĥazreti Ŗalla’llâhü Ŗaleyhi ve sellem eyitdi. Beytü’l-muğaddisdür. Her kimse ki âb-dest
 almasa temâm iki rekŖat ya dört rekŖat namâz kılsa. Ėağ Ŗabdan ġayrına varsa yarlıġa nûr
 didü ki beytü’l-muğaddisdür. Her kimse ki beytü’l-muğaddisde namâz kılsa ġünâhlarından
 şurtılır. Anadan toğduğı ġün bigi gövdesinde her kıl muğâbelesinde yüz nûr olur. Allâh
 şatında şıyâmet ġüninde ve dağı bir şabûl olunmuş ĥaccuñ şevâbı olur aña ve dağı Allâh
 teŖâlâ aña bir řalbi vardur ki źâkirdür dađı bir dil virür ki řâkir durur. Ve dađı anı řağlar
 meŖâsıdan enbiyâ ile bile şoparur. Her kimse ki şabır eylese beytü’l-muğaddisde rahmete ve
 meşâkatte Allâhu teŖâlâ anuñ rızķını getürür. Ŗninden ardından şağından ve şolundan
 üstünden altından dağı cennete girür. *İñşâŖllâbuteŖâlâ. Nağm:*

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]

Begüm beytü’l-muğaddis kim urur şuds-i mübarek

şıyâmet yiridür bil kim yaratdı Ėağ tebârek **[T-584b]**

Bulur Mekke şevâbınca şevâb iden ziyâret

Tavâf iden bulur rahmet aña yüzün sürerek

Der-Beyân-ı Ėâl-i Hod Mî-Güyedend MuŖarîf-i Tenbihât-ı Beytü’l-Muğaddis

BaŖdehü Ŗulemâdan mahfî degüldür ki bu Süleymân-nâme-i Kebîr’üñ teŖlîfinden
 mağşûd vaŖğ-ı naşîhatdur ve bu târiğ-i dîl-peźirüñ taşnîfinden murâd olan saña ve senüñ
 nefşünden ġaber virmek pend ü maŖrifetdür. Pes bu tağdırce bilmek gerekdür ki Süleymân
 peygâmbere Ŗaleyhi’s-selâm beytü’l-muğaddise sen dağı Ŗâlem ü vücûduñla Süleymânısın.
 Göñül ki beyte ĥağdur, anı maŖmûr itmek ardınca olasın eger kim gökde beytü’l-maŖmûr
 var ise Kerrûbiyanlar tavâf idicek mesciddür ve eger yiryüzinde kaŖbeye var ise müŖminlerüñ
 tavâf idicek ziyâret-ġâhıdır. Ammâ ki gönül ol ikiden yegdür ki Allâhu teŖâlânuñ nağar-
 ġâhıdır. SaŖîd bin Abdu’llâh Tennürî rahmetu’llâh eydür. “Ol iki cihân fağri Muğammed

¹²⁵ Meryem oğlu ile annesini de bir mucîze yaptık; ikisini de kalmaya elverişli, kaynak suyu bulunan yüksekçe bir yere yerleştirdik (Müminun 50).

Muṣṭafā'dan ol ḥabīb cüzā *ḥaṣretinden ṣalla'llahü Ŗaleyhi ve sellem* istedüm ki kim ḥālik ile cümle mahlūk arasından ḥicāb pes müóminüñ gönline nażar itsüñ. KaŖbeye ve Ŗudüs'e beñzer kim kaŖbeye ve Ŗudüs'e varan ayağ ile yürür varur. Ammā ki gönül isteyen yüzi üstüne yürüse gerek anuñ çündür ki ḥaḳḳa gönül virici Ŗaşıḳlar yüzlerin yire sürühlerdür. KaŖbeye Ŗudüs'e gidenlere ḳulağuz gerek ve lâkin gönle Ŗuróān ḳulağuz ve çalap yoldaş yiter. KaŖbe'ye gidenlere iḥrām geyerlerse ḥaḳḳı batıldan seçmek iḥrām geymek gibidür ve yoldan taş arıtmak KaŖbe'de batın Ŗusrında taş atmağa beñzer ve kişi kendü nefsi hevāsın depelmek KaŖbe'de ve ḳudsde ḳurbān eylemek gibidür ve geçmiş ŖŖmer'i şáfaya bāḳı ŖŖmrümüz deye ve geçmiş günāḥ içün peşimān yimek ve ḳalan ŖŖmr-i ḥaḳ ḳulağında geçmek Şefā ile Merve arasında yügürmesi ūevābı yirine geçer ve daḥı hemişe istiğfār ile yürümek beytü'l-muḳaddisde yatan cemīŖ enbiyāyı tavāf idüp kaŖbeyi ziyāret itmişce ūevābı var. Ve daḥı Arafāt'a varmağa beñzer sākinlikle beytü'l-muḳaddisde yürümek ve daḥı bilmek gerekdür ki KaŖbe'ye varan dört nūrānı tavāf ḳılır ve daḥı gönülde daḥı dört nūrānı tavāf var evvel şağından ḥavfı nūrı tavāf ikinci şolundan nūrı tavāf üçüncü önünden muḥabbet nūrı tavāf dördüncü ardından ūevk nūrı tavāfı ve hem KaŖbe'ye varanuñ iḥrām varmış. Müóminlerüñ daḥı iḥrāmı var. Kendü teni ve Ŗıyālî ve mālî ve ḥısımları iḥrāmıdır ve hem dünyāda kürsitānlar var pes yirden kürsitānlara beñzer amma birden iki delüklüdür. Bir delügi dimāğa gider bir delügi naŖra gider. Pes göz daḥı iki dürlüdür. Bir göz [T-585a] uçmakdur ve bir göz tamüdur. Ḳalen nebiyyi Ŗaleyhi's-selām “*El ḳabru ravḳatün min riyaṣḳól-cenneti ve ḥufretün min ḥuferiön-nirān*¹²⁶” kāmîl ehli Ŗırfān odur ki ruhını ğafletden uyar. **Nażm:**

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
Budur Ŗuds-i mübārek mescidine bes mişāl
Kim ider şāfı ḳulübe ḥaḳ nażar şāḥib-kemāl

Beyt-i Ḥaḳ'dur çünki ḳalbün şāf it olma ḳalab
Tā ki saña rahmet ide ol rahım-i zü'l-celāl

Der-Beyān-ı Temşilāt-ı Dāsītān-ı Māzî

[FaŖilatün / FaŖilatün / FaŖilün]
İy menem kāmîl diyen şāḥib-hüner
Kendü nefsünden ḥabr ol el-ḥayr

Fî'l-meşel beytü'l-muḳaddis sende ḳalıp
Kim nażar ḳılır aña her gün Çalap

ŞuŖle-i Ādem tende bil kim dil durur
Çeşm-i Ŗālem tende bil kim dil durur

¹²⁶ Kabirde geçen hayatın ateş veya cennet bahçesi olması kişinin elindedir.

Qalbũni pak u Őimāret eylegil
Nefs-i iġvānu ki ġāret eylegil

Qalb-i šāfı olmayan Ādem degül
Kāmil ekmele maġniye maġrem degül

Ādemı olmağ gerek ki bir beşer
Hayra niyet ide olmaya beşer

Rehber-i hałğ-ı cihāndur ādemı
ŞAklı birle zabtı ider her Őālemi

Cümle peyker bil kim ādem olmaya
Dinme gönöl sırma maġrem olmaya

Bu bisāta reh-nişin ki urdı qādem
İstidāre vü bisāt idüp Şadem

MuŐtekdler terk idüp kibr ü ziyā
İstediler zü'l-celāl kibriyā

Bu Őalāyiğden kırup kāmil ġüzār
Hałkı ider terk isteyüp Hağ'dan nağar

Çün cihāndur mezraŐ-ı şeş deri
Qanıdur bu bostān-ı çenberi

Hātıf-ı cāna dilün itme hedef
Gevheri kane olmaya hiç ġöl šādef

Çün saña bāğı degül bu çār tağ
Bāğı milke qura ġör hayme onağ

Süfliden kııl Őulviye cān ile sefer
ÖArş-ı aözam ola cānuña makar

Nuśh-ı Firdevsi'nün tut ki tamām
Ki ide raġmet saña o rabbü'l-enām

Der-TaŐrif-i Sultān Bāyezıd Ebede Devletehü

Min baŐd ġired-mendān-ı kümelādan püşiden ve hünere-mendānı füzelādan maġfı degüldür ki zıll-i sübhān minel faġr-i ŐŐşman sultān-ı aŐzam ġān-ı Ekrem şeġen-şāh-ı islām melik-i riğāb-ı enam. AŐdalı cihāniyān-ı ekmele ve illā eğālīm-i kāmkar-ı cāmiŐ tefāşil-i baġtitār-ı şem-süvārı meyādın-ı dın-perveri, şehriyār-ı memālik-i mümeġhid-i qavāŐid fermān-ı revānı müşeyyid-i mebanı kişver-küşābı merkez-i dāŐire ġit-i sitānı. Medarı noğta-ı šāġib-kirābı. Ziyāde-i fevāyid tekvın ü ibdāŐ-ı ġulāşa-i netāyic-i ecnās ve envāŐı. Bāsıt-i

bisât-ı emân ve emmân müóetti esâsı islâm u imânı mezheri şiÓâr-ı şeriÓât-ı nebevî muhîyi-
 yi merâşimi Muştafavî. MenbaÓ-ı zülâli lutûfla yezâl matlaÓ-ı hilâli zû'l-celâli tevflık-ı Rabbânî
 mahsûs-ı bî-inayeti tâóid-i yezdânı pâdişâh dîn-i penâh sâye-i lutf-i yezdân Sultan bin Sultan
 Bâyezîd ibn [T-585b] Muhammed Han bin Gâzî Murâd Hân bin Sultan-ı aÓzam bin yıldır
 hân-ı hâkan bin server-i şühedâ Gâzî Murâd Hân pâdişâh bin Orhan ibn şâhib-kıran-ı zemân
 Süleymân-ı zemândur ve bu Óaşruñ İskenđer-i devrânıdur. Evsâf-ı hamîdesi egerçi kâleme
 gelmek mümteniÓdür velî Süleymân-ı şânî olduğına bir niçe delîl var kim ol selîm-i hâlîm
 pâdişâh ve ol kerîm-i rahîm dil-i şehen-şâhı bu Óaşrda Süleymân-ı şânîdür. Nite eger ki
 Hâzret-i Süleymân'a Óaleyhi's-selâm cânib-i Hâk'dan nübüvvet ü hilâfet hâtem sunuldı ise bu
 Süleymân-ı şânîye Óilm-i kerâmet hîlm ü hîmâyet kerem-i şehâvet Óilm ü Óalîm vilâyet
 sunuldı ve eger ki Süleymân peygâmbere Óaleyhi's-selâm ins ü cinn fermân-ber oldı ise bu
 Süleymân-ı şânîye âmâlü'llâh şarken ve garben cemîÓ ümemi duÓâ-güy-ı çâker olmışdur ve
 eger ki Süleymân-ı resülün ol nebî-yi pür-uşulün şalavâtu'llâh'ı Óaleyhim tahtına bād-ı merkeb
 olup hizmetine yüz sürdi ise bu Süleymân-ı şanınün şaşr-ı evvânına ve dergâh-ı dîvânına her
 seher yâd-ı nesîm-i sellâma gelüp hâk râhine yüz sürür ve tahta-gâhına zevâda taşınıcı kim
 kimesne baħr-i âb olup bād-ı felek merkeb gibi giş hizmet-kâr olupdur ve eger ki Süleymân-ı
 nebî mürsele Óaleyhi's-selâm beytü'l-muqaddis binâsı nüyâdın itmek muqadder oldı ise ve
 merârî zill-i ve Medine-i resül celîlü bünyâd itmek müyesser oldı ise bu Süleymân-ı şânîye
 dahı ÓAmâsya'da devlet Rum vilâyetinde şehr-i ÓAmâsya'da vardum ili nâhiyesinde şehri
 Edirne'de min baÓd Kıostantineye'de bunlaruñ her birinde yirlü yirinde birer câmiÓ kebîr ve
 Óâlî medâris Óimâretinle ve dâr-ı şifâsı dâr-ı saÓâdetünle bünyâd ehl-i nasîb idüpdür ki her
 Óâlî Óimâretün her oyununda mihmânlardañ gayrı on biñ mişdârı gurebâ vü fuşarâ her bir
 oyunda envâÓ-ı naÓîmetinle toynur. Zîrâ ki her bir Óimâra her oyununda yigirmi mişdârı
 kıoyun ve yigirmi mevt on vebâle oñ biñ akçe hâric olur. Sade it fuşara etkîyâ ve gurrâya iftâr
 idüp devâm-ı devletine duÓâ ve eyyâm-ı rifÓatına şenâ iderler. **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]
 İy Süleymân mân Sikender şânî-i fâhrü'l-enâm
 Şâh Sultân Bâyezîd zıll-ı hâkku'l-eynâm

MatlaÓ-ı şemsi hâyakân-ı kerem kiver-i Óadl
 İy Süleymân mân Sikender sıfat-ı Óâlî-hümâm

Gâzî-yi leşker-şiken düşmen-keş-i kışver-güşâ
 Mîr-i bercis iktidâ Orhan mirrih işkâm

Bedl içinde hâtem ü Óadliyle kesr-i nîk ü dâl
 Sıdıkla kıarvuk dil Hâyarder keyf kışi niżâm

Hem fūrūġ-ı rüyınuñ şemsine irmez hiç kūsūf
Hem şafā-yı rāyeti görmez husūf-ı bedr-i tām [T-586a]

Fezāóilüñ ider letāfet birle vasfın bāme-i ebed
Bezlüñ yazar melāhat birle şerhin hāme hām

Qadr-i eflākuñ öñinde zerredür cürm-i āfitāb
Cūd-ı bāñuñ baħr içinde qatredür deryā-yı Şām

O şeker-lafz u nişāra tūti-i cāndur meges
O qadar ħükm-i mişāle bende ÓAnķā çün ħamām

Mazhar-ı lutf vefādur maÓden-i cūd-ı kerem
MenbāÓ-ı fazl u Óatādur ħalka anuñ inÓām-ı Óām

Rāóik iledür zemānda her rüsüm-ı iftiħār
Cūduñ iledür cihānda her vücūda ihtisām

Çākerüñ qadr u qaderdür Óācizüñ qahr u qazā
Milk-i Rüm'un mesnedisin şākirüñ cümle enām

Fazlunuñ mizānına olmaz direm Qāf-ı cebel
ÓAdlünüñ görüp felek itmez sitem emrüñe rām

Ger vazıÓ ger şerif ider şenā ħalk-ı cihān
Ger sağır ger kebır qurd-ı Óālī ħās u Óām

Din ü devlet Óilmüñ ile tutdı Óālī üstüvār
Milk ü millet Óadlünüñ buldı Óālemde niżām

Sāliküñ tehlil yirde ħāzretüñe itmek duÓā
Qudsünüñ tesbīh-i gökde medħüñ olur ber-devām

Her seferde qutbü'l-aķtāb iş olup rehber-i Hızır
Her ħatardan ħāzretünüñ ħıfz ide rabbü'l-enām

Neşr: ÓĀle'l-ħusūsı ki bu İstanbul şehrindeki cāmiÓ-i kebir ki çün kaÓbe-i meżāf-ı eşrāf ve menbaÓ-ı zülāli eltāfdur. Ol Óālī Óimāret ki dār-ı saÓādetdür binādur ki dil-i vaşfında Óāciz ü kāsūdur. **Nażm:**

[FaÓilatüñ / FaÓilatüñ / FaÓilatüñ / FaÓilüñ]
Yā püşi müħkem be-gāyet hem-çü Zü'l-ķarneyn-i sed
Qubbesi aÓzam bī-nihāyet yüce çün burc u esed

ĤāmiÓ-i beytü'l-muķaddes Óayn-i selvān ħavz anuñ
Bāb-ı rahmet bābıdur rahmet bulur kim ursa yād

O Óimāret rüknüdür āyendeye ħuld-ı naÓim

O sâ'âdet-dâr kim in'âm Hâk'dur bi-â'aded

Ne'sr: Hâs'sa kim ferş-i şahni rūhāmīdūr ve ser-Ōamūdlaı muşarnes rengin mermerdür ve binası merğüb muşanna kürşisi muraş'saŌ, müzehheb, muşarnes, murabbaŌdur ve şanād ile şubbeli felekde kevākib-i seyyāreye beñzer ve manşaraları düvāzda burūc-ı envāra beñzer ve ol iki menāra ki binā olmuşdur gören hayrān olur. MiŌmār-ı taşdır aña naşar itmekde mütehāyyir şalur. Güyā ki cennet bostānında Tübā'ya beñzer veya bāğ-ı erimde servüdü. Mü'ezzin bülbüli güyāya beñzer. Ne bülbül ki hattı istivād ya hātīfdür avāz ider veya sidretü'l-müntehā tavūs-ı şudşīdür ki Hâkş'a tekbir götüüp ser-āğāz ider zihī menāra ki bülend şāmet yek dehāndur ve bisyār-ı dendān āteş zebāndur. Serv-i āzādıydum. Şāha bende vü halka der-güş dürr-i bārın miyān şalem diyeydüm lık biline hidmet kemerin bağlanmış dil-şoşdur. **Na'ım:**

[FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilatün / FaŌilün]
KaŌbe-i aŌzam mescidüñdür yahūd ol cāmiŌ-i kebīr
Maşşad-ı ezkiyāsı hārim-i kıble-i beytü'l-harām

Meskeni şutb-ı cihāndur menzil şaybü'r-ricāl
Yā mekān-ı rūh-ı şudşī Hızır-ı İlyās'ı maşām

Havzınuñ her şatresidür çeşme-i ümmü'l-hayvān
Hākinüñ her zerresidür kühl-i cevheridür silām

Naşş-ı zerrin müntehā dıvārı zıver-i dil-güşā **[T-586b]**
Şapusı Ōac-ı ābānos yapusı rengin ruhām

Nāşır-ı Rıdvān-cennet şāŌim-i şılmān-ı hūr
ŞemŌisi bedr-i şamerdür şemsi enver cām-ı cām

Ōışā-dem hoş-hān āvāzı sāmīŌa virür hayāt
SebŌa-ı hān huffāzıdır Mūsā-nefs şirīn-keām

Tütü-yi şekker-şikendür ol muŌarref pür-kemāl
Rūh-ı şudşīdür hattıb şeyhi-i aŌzamdur imām

O menār-ı İskender'dür bu Ōamūd-ı cām-ı cām
Yāhū hatt-ı istivādur meh-i Ōālem fevķinde tamām

Bülbül-i güyā mü'ezzin o menārı servde
Şanki Ōarşuñ sidresinden hātīf ider hāşş-ı pām

O Ōimāret-i matbahatta mihr ü meh dūd u şerer
O saŌâdet-gāh-ı rukniyye cennet-i dārü's-selām

Şerm idüp hāk-ı derüñden gülde şodı pā-zelāl
Havf idüp feyz-i derüñdendür getür mād-ı fihām

Tâ'atüñle şemş-i manẓardur mübârek fâl-ı hûb
Hidmetünde meh kemer bağlandı buldı Óizz ü tamām

Sebz içinde serv açar kıddüñ hevāsına seri
El tutar Óömrüñ duÓāsına çınār idüp kıyām

Halkuñ tayyibiyle Óanber bu olur mağz-i hevā
Mevkebüñ girdiyledür rüy-ı felek-i Óālīye kām

Kadrüñüñ kāsırına Tübā cān virür cārüb ola
Hüsnüñ vafında durur hast şerh-i dām

İy Süleymān mertebet vaşfuñ niçe şerh ide mūr
Gerçi kim naẓmum durur ahsen-hādîş emlah-kelām

Pencāma kim devr ider çarh-ı felek şems-i kamer
Devletiyle pāydār ol Óizzetiyle şād u kām

Fi MeÓārif-i ÓAdl ü Dād-ı Şāh ü Der-Taqđir-i Üst

ÓUkalāya maÓlūmdur kim bu Óāsrda šāhib-i seyf-i sultan bin Sultan Bāyezid ibn Muḥammed Ḥān beg pādişāh “*Eta’llābu Óömrüñ*”¹²⁷ ve ḥaladd-i memleketi ve ābād-ı devlete ve Óazze naśrahe dāver kim ḥalīfetü’llāh emīriü’l-mü’minindür “*AÓẓallābu enśarebi*”¹²⁸ ve zaÓafe iktidara kim iḥsānın inÓāmın Óālemlere düşüpdür ve cihān-darlık tevbetin kim ḥilm ü istiḥkāk ile eśir-i iktisāb cihetinden aña ulaşıdur kim iklīmlerüñ ḥalāyığın lutf u ḥimāyeti ve ḥüsnü riÓāyeti vü ḥüsn çeküp zaÓfa saóıl rāfetinde ārām virmişdür. Nuśret-i pādişāhanesin Óunfuvān-ı šebābında kesb-i memālik-i mevrütiçün yirine getirüp bugünkü gün mülük-i dehrüñ ve selātin-i rüzigāruñ Süleymān’ı olmuşdur. Bu pādişāh-ı kāmkaruñ siyāseti ḥavfından eger fitne-i dıvleri ḥaddin bulup kelimine göre kusülyā idi. Anlaruñ tedārükinden ve leşker-keşlik rusūm u siyāseti bir nevÓ-i kırbet ile ve bir tavar-ı ḥikmet ile buyura idi ki saÓādet rüz-nāmesi anuñ adına tāriḥ bağlandı ve efrīḥ-i melāÓın ve küffār-ı bî-dīn gibi şimşir kıbzası menḥile bağrından siyāset naẓÓına mencilenmişdür ve devlet-i kār-nāmesi anuñ maḥāsını zıkr ile cemāl tutdı ve feth Boğdan’ı kıalÓa-ı Aķkerma küllī feth-i efrenc-i kıalÓa-ı āyine-baht ve müşin bigi kim ve bu iki fethi **[T-587a]** meşhūrdur ki ḥaķ sübhāna ve teÓālānuñ fāzl u Óināyeti ve pādişāh-ı kāmkaruñ devlet-i kāhiresinüñ ferriyle müyesser oldu kim ümmid-i ḥazretüñ intizāmı ve aḥvāl-i ehl-i nevāḥinüñ esām-ı kıararı maÓḥüde ve resm-i māófe yitişüp kıāÓide-i dürüst ve sünen-i istiķāmet üzerine ısrār u rāÓaiyatüñ kim temāşā-yı etrafuñ müfessirleri nefeslerini çeküp ve nefeslerin teslim itdiler. Ḥavāsun ve Óavāmuñ vü leşkerüñ

¹²⁷ Allah ömrünü uzun kılsın.

¹²⁸ Allah ona yardım etsin.

vü rāŌiyyetüñ gönülleri tāŌata vü Ōibādete ve nefādı umūr-ı pādīşāhına her taraftan hâsıl olup melîklik heybeti ve pādīşāhlık himmeti va şāhib-ķıranlık rafıŌiyyeti dostuñ vü düşmanuñ ķulübında ķarār buldı. Eger pādīşāh-ı dīdāruñ ve sultān-ı kāmķāruñ ve şehinşāh-ı rüzgāruñ yaŌñi ki Sultan Bāyezīd Hān-ı nāmdaruñ vü şehriyār-ı kāmķāruñ *Éta'llahu Ōömrēhū* kim mehāsın-i taķdīrine şurūŌ olunup fezāŌıl-i büzürgvārı ve menāķıb-ı handānı mübārekine şerh vü bast virinilür. Süleymān-nāme mişāli kim ğayet mutavvel düşüp niçe pāre kitāblara şebāt olunur sığmadı ve sen bende de ol tāķat ķanda mülk-i Āli ŌŌşman'ıñ hānı Hāķķ'nuñ Maĥmūdelerine devlet-i Kāhire sultān tamām idebilem. Huşūsan ki bu pādīşāh-ı bende-perver-i żill-ı āli-yi sultān-ı server şehinşāh-ı dād göster ki cihān-dārлықda mülük-i eşğālūñ memdūhlarına ahlāķ-ı memdūhlarına iķtidā itmegi ķible-i ŌazāŌim meymūn idinmişdür. Haşşen merhūm-ı mağfūr saŌıd-i şehīd u Sultān Meĥammed Hān bin Sultān Murād Hān-ı Ğāzi bin Meĥammed hān Ğāzi bin Sultan Ildırım Hān-ı şāhib-ķıran bin Sultān Ğāzi Murād Hān bin Sultān Orĥan Hān-ı Āli ŌŌşman “*Enāre'llāhu burhānehu*¹²⁹” her birisi zamānında saltanatı hūkm-i devrānda āyin-i sultāniye ve ķavānin-i ŌŌşmāniye ki vazŌ itmişlerdi. MemdūhaŌ-ı tāze zāŌide idinmişdür ve her ne memleketi ki devlet ile feth itdiyse Egrekli vü Aķkirmān nāhiyyesidür ve eger ķalŌa-ı müvsün ve eger İnebahtı ki Efrenc vilāyetidür ol zamāna cabbārları ve maķhūrları ki her feth olunmazdan evvel ol mażmūm-ı bidŌatları ve meyšūm-ı żulm-i ihānetleti ki vazŌ itmişlerdi. Pādīşāhumuz *AŌzallāhu enşārehū*. Bir ugurdan maĥv itdi. “*İnna'llāhu yeŌmurı bil Ōadli vel iĥsāni*¹³⁰” āyin gözedüp hūkmince Ōamañ itdüĝi ķün tell-i ĥalāyiķ-i cihān emn ü emān dıvārına ferāĝāt arķasın virdiler. Dost u düşmān ol hüsrev-i dīn-penāhuñ Ōuluvv-ı himmetinde iŌtirāf gösterdiler. Anuñ mişāli kāĝıdları memālik-i dünyāda mutlaķa nefād bulup **[T-587b]** rüzigār-ı cabbārları anuñ zamānında kendü ĥarīmileri iķinde andan emān talep iderler. Kendülerüñ şereflerin ve saŌādetleriñ ol pādīşāhuñ mütābaŌatında ve iĥlās ile ĥıdmetinde ķıyās itdiler. Tamāmı memālikinüñ ĥadd-i Rūm Kaysəriyye ve vilāyeti Yūnān memleketi āli Ōimrān ve nāhiyye-i Selķūķiyye'dür tā Hāleb'e ve Şam'a ve Mısr ser-ĥaddine ve izce ve ikinci ĥadd-i diyārı ŌAcem aĝzından Gürcistan'dan ve Kürdistan'dan deşt-i vilāyetinüñ taht-ĝāhı ve Kırım şehrinden baĥr-i siyāh-ı Rūm devr idüp żulumāt-ı serāĥdinden beñi aşĝar iķlimine varur. Üķünci ĥadd-i memleketi aşĝardur daĥı geķüp kili Kirman Eflāķ vilāyetinden ki Tūnā baĥrinden geķüp Tūnā baĥrinden devr idüp Rinpap vilāyetinden teĥcır-i ŌUmmān'a vardur. Dördünci ĥadd-i maĝrib zamānında ve Endülüs vilāyetinüñ vasatından girdāb cānibinden aĥriyān cezirelerinüñ arasından geķüp aĝız buz ile dürüş vasatından Kıbrıs'dan geķüp Tarsus'a varınca memleket-i aŌzam vü cezāŌir-i

¹²⁹ *Allah delilini nurlandırın.*

¹³⁰ *Şüphesiz Allah ihsanı ve adaleti emreder (Nabl 90).*

muŖaẓẓam Sultan bin Sultan Sultan Bāyezîd Hân'ıñ “*Haleda'llahü memleketühü*¹³¹” taht-ı hûkûmetindedür ve dañı Ŗulemâdan ve ümerâdan mahfî olmaya kim bu mülküñ bişatına hâddedür ve andan himmet malikânesin ol melik keleme-i hâkka maşşûd kıldı ve zat-ı hemtâsını mürâŖat-ı meşâlih-i müslimîn ve nuşret-i dîn-i islâm çün vâkıf kıldı. Rus Çerkes'den ve Çin'den ve nebî aşğardan vilâyetinden ve Endülüs cezîrelerinden ve Efrenc mağrib hâddine varınca mezkûr-ı gâzî şâhların gâzîleri gâzâ kıldı. Esîrlerin getürüp on iki biñ fersah mişdârı yiri küfürden feth idüp şuŖâ-ı nûraniyle ol memleket mâl ile mâl-â-mâl kıldı. Büt-hâneları yirine mescidler binâ olup geçmiş pâdişâhlar ol mevziŖlerde meliküöl-mülk ve hâliküöl-mahlûk cellat kudrete hâzreti ne nâsular söylerdi. Şimdi Ŗibâdet kıldı kurbân-ı Ŗaẓîm okurlar on biñden ziyâde menberler urulup câmiŖlerde hâzreti bâz-ı Ŗazze ismiye şenâ iderler iki yüz ziyâde ola ki bu mübârek handânıñ eyyâmıdır ve her yılında elli biñ esîr kefare dârüöl harâbdan bilâd-ı islâma getürürler. Ol esîrler gelüp imân kabûl iderler. Kıyâmete degin anların tevâlüdlerinden tenâsüllerinden müömin müömine toğup kendülerüñ halkınuñ ve rızkınuñ vahdâniyyetine ikrâr iderler. Berâkât-ı duŖâların ve şevâbı şenâların Sultan bin Sultan Ildırım Bāyezîd Hân-ı gâzînuñ vecdlerinüñ âhir n'îçün zâhire sâlarlar. Pâdişâh [T-588a] Ŗâdil Sultan Gâzî Ildırım Hân ki “*Éta'llahu Ŗömrühü ve Ŗazze nasrehü* selâtin-i gâzinüñ ve mülûki muşaddiminüñ Ŗömrlerine ve melikilerine ki vâriş olmışdur. Anların dañı feẓâölilini Ŗadd u menâkıb-ı lâ-yuhsâ ve lâ-yüŖaddur. “*Innel ebbârî mine'l Ŗâs ve nebü ebzûbenü hanife belhüm abbar*” ammâ şerh ü tafşîl mümkün degüldür. Zîrâ ki sözde tamâm isbâŖ bulunmaya tekrîr maŖyûb görünüldür. Eger tavzîh basat virinülürse kış-i maşşûddan mahcûb kıldı. Lâ-cerem ol hayra endiş-i pâdişâhların şükre şevkâtı ve cihân-dârlık celâleti ve heybet mübârek handânlarında muhalles kıldı ve bu bâr-gâhuñ melikleri tarâz mehâs Ŗâlem cemâl-i meŖâcîn benî Âdem oldı. Zemâne atların Ŗizzetine itfiyâd getürüp zikrlerini Ŗutârid kalemle hürşid sûretinde naşş itmişdür. *Elhâmdü'lillâh* mezîd-i kudret vü mezîd-i bisât Ŗâlâmetleri zâhir olup muhlis kullarıyla ümid şapuları meftûh olmışdur. Memâlik-i cedîd ve hûsûl-ı ekâlîm-târe günden güne terâkķide irtifâd bulup mevrûs ü mükteseb birbirine ulaşdı. Bâri-i teŖâlâ rüy-ı zemîni hemîşe şehin-şâh-ı Ŗâlemüñ vü pâdişâh-ı velî naŖîmüñ cemâli Ŗadliyle ârâste kılsın ve dîn ü dünyâda nihâyet hemîşe gâyet emnu'llâh irişdürsün ve islâm menberlerin elķâb-ı hümayûnuñ fertiyle ve mehâsiniyle ve nâm-ı mübârekinüñ zîñ ü zînet ile mezîd ü ârâste kılsun. Bâr-gâhı hümayûnınuñ hâk-i dünya pâdişâhlarınıñ secde-gâhı kılsun emîn yâmuŖîn. **Şâide:**

[FaŖîlatiñ / FaŖîlatiñ / FaŖîlatiñ / FaŖîliñ]
Ne felek turur kaçâ milküñ pâydâr olsun begüm

¹³¹ Allah mülküñü daim kılsın.

Devletüñ bünyād-ı Hâk'dan üstüvâr olsun begüm

Ne feleklerde melekler hâzrete kıılır duÔā
Tā kııyāmet İldırım Hân şehriyâr olsun begüm

İy Süleymân-ı zamâne hidmetüñe yüz sürün
Çün Sikender himmetüñle nâmdâr olsun begüm

Her ne tâze gül ki açılır bâğ-ı bahtuñda hem
Hür-ı hâsid dîdesine tîr ü hâr olsun begüm

Hâydar-ı kerrâr uzundur ki ehl-i dîñüñ seddisin
Tutduğün kefüñde hançer-i Zü'l-fiķâr olsun begüm

Cişm-i bed-endişüñ olup lâle-veş hûna ğarķ
Dostānuñ gönli hürrem lâle-zâr olsun begüm

Her seferde Hıẓr u İlyās oluben rehber şehā
Her hâtardan hâfîzuñ perver rikâr olsun begüm

ÔÖmr-i Nûh olup müyesser dünyāda hānum saña
Āhiretde meskenüñ dādü'l-ķarâr olsun begüm

DāÔîdür Firdevş i der hâzrete bî-hād duÔā
Himmet it kim ol faķîrüñ bahtiyâr olsun begüm

Ender Şıfat-ı ÔAzer H̄āsten-i Muşannif

Min bâÔd aşhâb-ı firâsete ve erbâb-ı kıyâsete maÔlûmdur ki Şeyh SaÔdî rahmete vâsiÔan Gülüstan'ında getirür ki bir kimesne āher kimesnenüñ teÔlîfine naẓar itse gözüne göstermeyüp andan ahsen sühan-ı Süleymân daÔvâsın ider. [T-588b] Huşûsan ki hünerin kıoyup Ôaybın gözedür nitekim şimdi ki zamâne şuÔarâsı ki dîvân-ı āhirden ğazel tercüme itmekde. Ķahr iden şehir-i žürāfası gibi ve ammā ki ol şahs kendü dahı anuñ emşāli risāle taşnîfine maķāle teÔlîfine şurûÔ itse ol vaķtın ol muşannifüñ bilür ki ne mertebede Ôîrfānı vardır. Bu muķaddimeden maķşûd bu ki kitāb teÔlîf itmekdeydi. Nesne gerekdür evvel Hâk'dan Ôināyet-i pâdişāhdan Ôālî-himmet ve dil-i muşannif-güşāda ve tende şîhhat ve künc-i halvet maķāmı Ôuzlet ü kifāfi nefse yitecek şim ü zer niÔmet ü müsevvedeci kâtib ehl-i hidmet pes bu takdîrce şükr ol hüzāvendî kerîme ki Süleymân-nāme-i Kebîr'üñ yetmiş ikinci cildi kitābuñ ihtitāmın ve üç yüz altmış mecālis-i ebvābuñ itmāmı muķadder itdi ve bir pâdişāh-ı Ôadîlüh yaÔnî ki sultan-ı Beyāzîd Hân-ı fazîluñ halade-i hilāfete ve ebedd ü devlete devām-ı devletinde ve eyyām-ı rıfÔatında bu ķadar ahsenü'l-hādîş ve emlāhü'l-keķām söylemek müyesser itdi. Egerçi ol Ôadl-i pâdişāhuñ ve ol server-i mevālî şehin-şāhuñ himmeti ziyāde kim bendeye dürr. Dest-gîr ü tende şîhhat az ki zaÔîf-i dil-şikeste kim hayf u pîrem huşûsan ki müflis medyün faķîrem niçe maķām-ı şerîf ve künc-i halvet ki çağında eşîrem ve

her nüshayı tekrâr müsvedde itmege bir Óabd-i kâtibe kâdir degülem maşşüdum üzre inóşâ itdürem ve hâbını islâh idüp shâhat-i kelâm-ı murâdum üzere imlâ itdürem ve dahı kâtibe virüp shâhiti üzre yazduram. Zîrâ ki bu fakır ehl-i sefer oldugum ecilden bu kitabuñ nüshasın yazdurmağa kâtib-i Óabda kâdir olmayup ve zaÓife hür kâtibe kudretüm yetmedügi sebebdan zarûret ile mübtedilere yazdurmuşdum. Hâbt ü tekrârı olduğına sebep oldur ve tekrâr ibtidâdan intihâya dek hâbını islâh idüp müsevvede-i beyâza çıkarup kâtibe yazdurmağa kudretüm yitmedügi eelden bâÓzı yiri nâ merbûte tekrar düşdi. Ammâ ki Hudâ-yı Rabbüöl-Óâlemin Óinâyet kılup itmâmını muqadder kılursa tende shâhat-i eelden emân-ı shâhiddan himmet-i Óömrden zamân müyesser olursa ibtidâdan intihâya dek olunup hâbt-ı islâh ola. Zîrâ kim bu kader ü keşret-i kelâmda olmağ mümteniÓdür husûsan ki Süleymân-nâme-i Kebir'de ki bu nice biñ ebyât ü eşÓar Óacâóib envâÓ hikâyet nâdirü'l-vuķüÓ aħcâr ola. Hiç mümkün olmaya ki bu kadar söz söyleyen hâbt u hażâdan hâlî ola Niteki hażret-i risâlet ser-heng-i kıyâmet ol hâbib-i Rabbü'l-enâm **[T-589a]** Óaleyhi's-salavât ve's-selâm buyurur ki “*Men keşere kelâmühü keşer hatavühü*¹³²” husûsan ki tevârih kitâblarında kim ihtilâf iken çokdur tâ hattâ kim hażret-i resûl dahı *şallal'lahü Óaleyhi vesellem* nesâblar haķķında buyurmuşdur ki “*Keşiben nisâbün min baÓdi Óadnan*¹³³” imdi her kaçan kim peygâmbir hażretinüñ nesebinde bu şüphe olsa dahı anlara pendâdur kim ne de ki evet tevaķķuÓ olunan budur kim bu kitâbı mütâlaÓa iden eger bir kendü bildügi hilâfınca rivâyet görir ise derhâl hüküm idüp dimeye kim bu rivâyet yanlıştır. Anuñcün kim bu dahı mümkündür ki şâyet ol kendü bildügi yanlıştır ola yaÓnı tevârihinde bu yokdur kim işbu gerçek şol yalandur diyeler hâliyâ her bir kişi kendü zıÓmınca bir rivâyet itmişdür. Haķķatın Haķ teÓâlâ bilür. Ancak delil bu söz Keyümers hikâyetidür kim bâÓzı aşhâb-ı tevârih eyitmişdür kim Keyümers dahı Âdem peygâmbir oğludur. BaÓzı eyitmişdür kim Şit peygâmbir oğludur baÓzı Âdem neslinden degüldür dirler. Belki Yebrûh'dan Allâhü teÓâlâ buyruğıyla vücûda gelüp ruh bulmuşdur. Hâliyâ eyle bilmek gerekdir. Keyümers evvel bir pâdişâhdur kim dünyâda Şâm olmuşdur. Ne lâzımdur kim bir tarafı tutup kalanın gayr-ı vâķıÓadur diyevüz ve dahı bu takrîrce ki bu Süleymân-nâme-i Kebir ki teólif olundu. Dört nevÓ üzerinedür bir nevÓ naklidür ki Haķ teÓâlâ Süleymân-ı nebî haķķında kitâb-ı tevhiðinde ve hitâb-ı temcidindeki âyetler tefsir mucibince tekrir olundu. İkinci nevÓ hükemâ kavlince Óakldur ki mahracından ve âhir kitâblardan istihrâc olup taÓbir olunmuşdur. Üçüncü nevÓ gıbrı dilinden Dâvud kıssâsın tercüme itdügüm gibi kıssâ-ı Süleymân dahı tercüme olundu. Ammâ ki ehl-i Tevrât Süleymân-ı nebînüñ *Óaleyhi's-selâm* yıl tahtın götür ve gine div ü cinne hüküm itdüğüne kâóil

¹³² Çok konuşan çok bata yapar.

¹³³ Peygamberin neslinden olmayan o nesildedim diyen pişman olur.

degüllerdür. Mezheb-i hükemā tariķince inkār iderler ki illa Kuróan ile şābit olduğı eelden kaleme gelüp inşā olundu. Dördünci nevÓ biñbir dürlü ümemüñ halķında heybetinde haşiiyetinde şüphemüz olanları kütüp cemíÓ idüp içinden istihrāc olundu. Nitekim kitāb-ı Bahrü'l-hāyvān hayvānāt-ı kebîr ve kitāb-ı nüzhet Óalāmeti ve kitāb-ı havāsı eşya vü kitāb Óacāyibü'l maħlūķāt-ı kebîr emsāl kitāblardan istihrāc olduğı gibi o Óacāyib ü ğarāyib bu Süleymān-nāme-i Kebîr'de zikr olur İskender-nāme-i Hamzavî'de āher Tevāriħ-i Kütüb'de [T-589b] rubÓınuñ rubÓı daħı zikr olmaz. Evvel tevāriħ kitābların ser-cümle okıyup andan İskender-nāme-i Kebîr ki muÓteber kitabdur. Anı mütalāÓa kılup baÓd-ez-ān bu kitāb-ı Süleymān-nāme-i Kebîr'e nażar kılmayınca bilmez ki bu kitābuñ fazîleti Süleymān-nāme ile İskender'üñ mā-beyninde saltanatı ve memleketi tefāvüt nedür egerçi kim bunuñ gibi tārîħ-i kebîrüñ teólıfıne kim bu kitāb-ı maķar-ı efķār u maħallî iÓtibārdur maÓdenî hükmi ü Óabîrdür. MuÓallim-i dünyā vü āhiret ü mecmaÓ-ı hikmetdür. Zira meÓānî-yi kıādime vü ħadış-i nebeviye-i aÓżime vü mesāóil-i Kıuróan'ı Óilm-i kelāma ve mesāóil-i Óilm-i nücüma ve mesāóil-i Óilm-i hikmete ve mesāóil-i Óilm-i heyóete müstemildür. Husúsan ki cevır-be-cevır rubÓ-ı mesķün vü heft kişver-i bahra ve bir maġarîb ü meşāriķi kıāf-be-kāf bir niçe Óālem bahır u berde biñbir dürlü ümemlük ekşerin beyān-ı naķlı ve Óaķl-ı aķharu mine's-şems Óayān ider. Egerçe kim bu sanÓatda men dāÓınüñ kıusûrı żāhir idi ve ol ħāzrete lāyık Óibāretde kıādir idi. Lākin pādişāhuñ ceżabāt-ı nüfusuñ ve kıulübe-i kıulübüñ aħsen-i iÓtiķādı ve kemāl-i Óināyeti bu nesneye Óale'l-ħāl ve'l-maħāl olduğı çün *Allāhu sübhāne teÓālā celle celālıhu* ber-vafķ-ı ırādet-i cihān mutÓā müyesser itdi tā ki ol emri-i cihān mutÓā meómür ü fermānı Óālî şāna fermān-ber olup tercemeye meşġül olduk tā ki ol devām-ı devlet Óibāşü'l-melhūfın ve kehfü'l-mażlümün bekāsiyla bu kitāb-ı Süleymān-nāme bāķi kıala ve daħı bununla ol hüma sāyenüñ ve šāfî cemîl ü šenā-ı cezîl hemişe dillerde ezķār-ı ħayr ile iħsān ile zikr oluna ilā ğayetü'l-dehri ve nihāyetü'l-Óaşr. **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

O Süleymān saltanatdur žıll-ı ilāh

O Sikender şems-i talÓat pādişāh

Çün Süleymān-ı zamān devrān anuñ

Çün insān hükmüne fermān anuñ

Çün Süleymān ħāzreti o şehdür selīm

Hem ħalīm ü hem kerīm hem rahīm

Şeh Süleymān aldısa ele ħātemi

Bu melīkdür pādişāhlar ħātemi

Ne Süleymān-veş Süleymān geldi bil

Ne hoşca şâh-ı sultan geldi bil

Taht u devlet anuñ ile hem-nişin
 Óİzz ü nuşret anuñ ile hem-ñarın

Devlet andan buldı Óizzet ile celâl
 Tutdı andan memleket dın ü cemâl

Ol zamân şâh anuñ rûy-ı zemîn
 Ki âferiniş aña ider âferin

Āsitānın yüz sürüp öper melek
 Cāme ki yir fazlın umup meh melek

O Süleymān hizmetinde āb u bād
 Çün Sikender tondı ol gün fesād

O Sikender üstād ise āb-ı hayāt
 Bu İskender nutkıdur çeşm-i hayāt

O Sikender kesdise deryā-yı şām **[T-590a]**
 Bu Sikender zabt ider bahrin tām

Çekdise ol Yecüc içün sedd-i hadid
 Bu tutup bir ur zehrine kilid

Haśm içün ögredise Qāf'dan Qāf'a
 Turduğı yirden bu urur haśm qazā

Hızr İlyas oldu ise anuñ perçemi
 Kutbü'l-aqtāb oldu bunun hem-demi

Oldı Zü'l-karneyn ol bu zü'l-kurūn
 Olsa zü'l-qāyn budur zü'l-kunūn

Dilde varsa o Sikender medhüniñ
 İlde söylenür bunuñda feth-i biñ

Şâh-ı Hüsrev milk-i bahş u tāt-gir
 Tāt aña Hurşid-i Óarş oldu serir

Halka güş olur felekdür kâhine
 Çār guşrdur fütāda rāhine

Kāv virürse Feridün-ı saÓid
 Bu ki bende biñ Feridün-ı ferid

Tutsa ger Cemşid elinde cām-ı Cem
 Tutdı bu Cemşid tahtın bende Cem

ÓĀlemi zabt itdi ise Đahhāk-ı mār

Şāha bende niçe biñ Ðahhāk var

Kāveş İrān şāh ise melīk rīkāb
Tutdısı Tūrān şeh Efrāsiyāb

Şarķ u ğarba ĥūkm ider Han Bāyezīd
Cümle begler ĥükmine olur Óabīd

Hem celālinde özi Cemşid'e anuñ
Hem şabāhında yüzi Ĥūrşid anuñ

Cismidür cān sayır Óarş-ı mecīd
İsm-i Sultan ibn-i Sultan Bāyezīd

Şāh ki žıllu'llah fı'l-arz oldı bes
Ĥidmet itmek sūnnet-i farz oldı pes

Ĥidmet-i Firdevş'i'nüñ şāha duÓā
Tā ĥaşr tutsun ābād şāh-ı ĥudā

TābiÓdür bir deste gül bāĝ-ı felek
Rāóidür āyine-i rüy-ı melek

Tıĝ-i şehdür ķulzüm āteş-i buĥār
Tırdür tır-i kevākib-i cān-güzār

Rāóiyet-i Óadli bulupdur ĝāyeti
Müşe gurba ider oldı ĥizmeti

Şır ile āĥüyı bir taĝda açar
Bār-ı yehū bār-i şeb bāĝda uçar

Kimse maĥrūm itmez ol şeh bedl-i Óām
ÓAdlidür mażlūma mesend iy ĥümān

Çünki şehdür sāye-i Óarşa mecīd
Devletin itsüñ Ĥudā anuñ abīd

Şāha lāyık niçe diyem men şenā
Şeh Süleymān mürçedür bu gedā

Küll-i eşcār ola ger ĥātem benüm
Küll-i evrāk ola eger nāmem benüm

Ger mürekkeb ulaşdı Óummān yem
Ger mürekkeb kātib olsa cümle ümem

Her birinüñ olsa iki yüz desti rāst
Her elinde yüz daĥı engüşti rāst

Her bir elinde ola biñ cāme eger

Cāme bir dem yazsa biñ nāme eger

Tā kıyāmet cümle tahrîr ideler
Biñde bir şanma ki tekrîr ideler

Her birinüñ yüz dile dönse dili
Bedl-i şāhı vasf idemezler velî

Medh-i şehdûr bi-Ôaded baht-ı saÔid
K'oldurur memdûh-ı Sultān Bāyezîd

Pençemā nevrûz idüp pîrûz ola
Tālî-Ô-i meymûn-ı şāh efrûz ola [T-590b]

Pādişāh sultan-ı Maḥmûd iy emîr
Mādihî Firdevsî Tûsî bu faķîr

Himmet it Firdevsî'ye melîk rîķāb
Ki çü Şeh-nāme āhir ola bu kitāb

Müflisem medyûn-i müstağraķ ķāfir
Elde der kim dîñüm ammā ki keşîr

Bedl-i şehden ġāyırı yokdur dirlügüm
Himmet it ki var faķırla pîrlügüm

Yā ilāhî Ôömr-i şāhı it yā yedār
Tā ḥaşr-ı devlet ile olsun şehriyār

Bu kitāb itmāmını eylemez yād
K'evvel āhir oķuya Ḥān Bāyezîd

Nām ile Ôālemde ķalup yādigār
İde târiḥ anı devr-i rûzigār

Der-Münācāt-ı Firdevsî Dürr-i Ḥatm-i Kitāb-ı Heft Rûmî

İlāhî senüñ zātuñuñ Ôilmine Ôuķûl-ı evhām-ı ḥālîķ irişmez ki iy cümleden münezzeh pādişāh şafātunuñ idrākına zamāoir-i āb-ı kil yitişmez. “İbnel māî ve't-tîñ ḥadiş-i rabbü'l-Ôālemin¹³⁴” iy pādişāhlar pādişāhı bizüm Ôaķlumuz her ne miķdār bilürse bir maÔrifet ḥıfz-nümāyîdür ki Ôankebût ne ķadar muḥkem yaparsa burḥāne-i hevāyîdür. İlāhî bizüm senüñ zātuñda ne bildüğümüz ola ve şifatuñdan ne añladüğümüz ola kim kelîmüñ kelāmı maķām-ı ķurûb-ı Ôizzetden “Sübhāneke etübi ileyke¹³⁵” ve nedîmüñ nidāsı meclis ü ins ü vahdetde “La aḥsā şenā Ôaleyke” ilāhî her ne ki lâfzî Ôibārete sığar ḥarf u ismidür. Sen andan müberrāsın ve her ne ki mizān-ı Ôaķla girür Ôādet-i resmdür. Sen andan muÔarrāsın. İlāhî

¹³⁴ Alemlerin rabbi olan Allah, insanı bir su ve çamurdan yarattı.

¹³⁵ Noksan sıfatlardan seni tenzih ederim tövben sanadır.

men miskin pîre çok cûd kim lutf idüp *meni mâ'ûitinden* mevcûd eyledüñ men za'ûîf yuğınan var. Garîz-i muhterem idüp fazluñu izhâr kılduñ çâr Óunsurdan benüm terkîbüm idüp zinde kılup cân virdün. Baña lâyıķ olan tertîbüm idüp Óaķl u fehm-i rûzı kılup dîn ü îmân virdün, bu yedi a'Ózâlarum baña in'Óâm eyleyüp dilüme nutķ ve elüme sim ü zâr îhsân eyledüñ. Faşîh-lisân, şîrîn-zebân kılup dimâğuma lezzet boguzuma Óibret nûr virüp ehl-i îmân eyledün. Gönül yirdeñ fikr-i zebân virdüñ sen zâtı niçün źıkr itmek içün ķadirsın ki ķudretüñ izhâr itmek içün henüz ölmedin bu ķatre-i nutfe sün'Óuñ izhâr itmek içün iy kerîm issi pâdişâhum beni ğarķ eyledüñ. Biñ dürlü lutfu bakaruz içinde rûz virdüñ Óaķl u fikr ü ma'Órifetle dilüme söz virdüñ. Şükr yâ Rabbi ki kitabuñ te'ólîfî muķadder itdüñ. Yetmiş ikinci mücceled-i kitabuñ itmâmını müyesser itdüñ. İlâhî cümlesin ķalmaya getürüp inşâ itmesini mezîd eyle. İlâhî sözüm dillerde maķbûl göklerde ħamîd eyle. İlâhî söz dirâz, Óömr az bilmezem ki nüshayı tamâm idem mi hayretdeyem. Gerçi şeh tâliblige Óadüvv ğâlib, Óâciz ü [T-591a] dermânda ve mihnetdeyem. Hüdâyâ saña sığındum ki nâsırsın men ne diyem ki ħâlüme Óâlim ü nâżırsın. Gece gündüz senüñ tevĥîdüñ itmege meşğûl kim ki maķsûd urur. Murâdum temcîdün itmek ki bana cümleden maĥmûd odur. Egerçi ki yâ Rabb pîr-i za'ûîfine tüvânem lâkin mü'ómin ü muvahĥîd saña tesbîĥ-ĥ'ânüm ne Óubbâduñ ħehân ise ķapuñda men dahı tã'Óat idici faķîrem. Ne ķadar rû-siyâĥ günâĥkârsam cürmine tevbe idüp rahmet umucı ħaķîrem. İlâhî ħün oķıdam âyet ķul yâ Óibâdı pes senüñ lutfuña kıldum yâ Rabb i'Ótimâdı.

Nażm:

[Fa'Óilatün/ Fa'Óilatün/ Fa'Óilün]

Hudâyâ ki menem Óâciz ħü miskin
Kim itmedüm saña tã'Óat ne te'ódîn

Benüm ya Rabb yirüm itme siccîn
*Ağsinâ ya ğryâşe'l-müsteğşîn*¹³⁶

Egerçi mende çok ğâyet-i cerîme
Velî vardur ümmîdüm sen kerîme

Baña rahm it cânum ķoyma cehîme
Ağsinâ ya ğryâşe'l-müsteğşîn

Çe ger bâzem yoksulam senüñem
Çe ger şâhem yehûd ķulam senüñem

Çe ger düvveye maķbülem senüñem
Ağsinâ ya ğryâşe'l-müsteğşîn

Hudâvendâ saña bir bendem men

¹³⁶ Ey bağıslayan Allah'ım sen yardım isteyenlerin yardımcısısın beni sen bağısla.

Senüñ zikrünüle dāóim zindem men

Meded kıl Óacız ü efgendem men
Ağsınā ya gıyāşe'l-müstegşin

Egerçi pür-günāhum sen yaratduñ
 Nūr ger rü-siyahum sen yaratduñ

ÓAfv kıl Óözü h'āhem sen yaratduñ
Ağsınā ya gıyāşe'l-müstegşin

Okıdum āyet kıl yā Óibādı
 Senüñ lutfuña kıldum iÓümādı

Didüñ "lā-taknetü"¹³⁷ virüp murādı
Ağsınā ya gıyāşe'l-müstegşin

Çü Firdevsî diler firdevs-i cennet
 Muḥammed nūr-ı ḥaqqı eyle rahmet

Muvahhiddür kıılır farz ile sünnet
Ağsınā ya gıyāşe'l-müstegşin

Āmın yā Rabbe'l-Óālemin

¹³⁷ Asla ümit kesmeyin (Zümer 53).

SONUÇ

13. yüzyılda başlayıp kesintisiz bir şekilde hatta bir ordu disiplini şekliyle 19. yüzyıla kadar devam eden klâsik Türk edebiyatı içerisinde birçok şair ve müellif yetişmiştir. Bunlardan birisi de 15. yüzyılın sonlarında dünyaya gelmiş olan Firdevsî-i Rûmî'dir. Firdevsî-i Rûmî başta Süleymân-nâme olmak üzere pek çok eseri edebiyatımıza kazandırmış önemli bir şahsiyettir. Firdevsî'yi önemli kılan başka bir mesele de eserlerinde astronomi, coğrafya, tarih, geometri, ilm-i nücûm gibi çeşitli bilim dallarından istifade etmesidir.

Arap harfli Türk alfabesi ile yazılan eserlerin Latin harflerine aktarma dediğimiz metin neşri çalışmaları, geçmişe ışık tutması bakımından önemli bir misyona sahiptir. Bu bağlamda oluşturduğumuz bu yüksek lisans tezinde Firdevsî-i Rûmî'ye ait *Süleymân-nâme* adlı eserin 72. cildi incelenmiştir. Bu eser, Hz. Süleymân'ın hayatını, mucizelerini, menkabelerini anlatmış olup manzum ve mensur karışık bir şekilde yazılmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz misyonu temel alan bu yüksek lisans tezinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Firdevsî-i Rûmî'nin metin içerisinde sık sık Arapça Farsça ibarelere, hadislere, kelâm-ı kibârlara ve âyetlere atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum müellifin dinî ilimlere ve en az üç dile eser yazabilecek kadar hakim olduğunun delilidir.

Süleymân-nâme'nin kaynaklarının yelpazesi yazar tarafından geniş tutulmuştur. Semâvî kitaplar olan *Tevrat*, *Zebûr*, *İncil* ve *Kur'an-ı Kerim*'den istifade edilmesinin yanı sıra Yahudi ve Fars mitolojisi, Lokman Hakim ve Eflatun-i Yunanî gibi kaynaklardan da yararlanılmıştır.

*Süleymân-nâmeler*de bilindiği üzere Hz. Süleymân'ın hayatı anlatılmaktadır. 72. ciltte de Hz. Süleymân'ın hayatından bir kesit okuyuculara sunulmaktadır. Bu sırada Hz. Süleymân'ın mucizeleri anlatılırken Hz. Muhammed başta olmak üzere birçok peygamberin kutsal kitaplar ve hadislerden hareketle mucizeleri anlatılmıştır.

Süleymân-nâme'yi konu edinen araştırmacıların ortak olarak vardıkları sonuç olan “Eserin halk hikâyesi ile benzer özelliklerinin bulunduğu” meselesi bu cilt için de geçerli olup yazarın hikâyelerin başında ve sonunda kullandığı kalıp ifadeler, abartmalar ve olağanüstülükler bu durumun kanıtı niteliğindedir.

Eserde günümüzde kullanımı bulunmayan Türkçe kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler sözlüklerin yardımıyla tespit edilmiştir. Bu durumun yanı sıra birçok deyim, atasözü ve yöresel kelimenin de sıklıkla bulunması Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacaktır.

Araştırmacıların *Firdevsî-i Rûmî* için hemfikir olduğu durumlardan birisi de yazarın dönemin önde gelen nâsirlerinden olmasına karşın şairlik yeteneği bakımından sınıfta kalması durumudur. 72. cildin manzum kısımlarının vezinlerinde karşılaşılan sıkıntılar bu eleştirilere başka bir kanıt olmaktadır.

Eserde uygulanan kurgu klâsik edebiyat çerçevesinde görülen klasik kurgularla uyuşmaktadır. Yazar sıklıkla anlatılan olayı yarıda bırakıp başka bir olaya geçmiş birkaç başlık sonra da yarıda bırakılan olaya kaldığı yerde devam etmiştir. Bu durum okuyucunun dikkatini canlı tutma ve merak duygusunu arttırma hasebiyle oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın, *Firdevsî-i Rûmî*'ye, *Süleymân-nâme* ile ilgili yapılan diğer çalışmalara ve Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, A. (1990). *Firdevsî Süleymân-nâme (44.Cilt) metin ve fiiller üzerine bir inceleme* (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, M. (2000). *Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâme'sindeki destan unsurları giriş-inceleme* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aksoy, M. (2000). *Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâmesi'nde destan unsurları (2 Cilt)* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Araç, G. (2010). *Uzun Firdevsî ve Hakâyık-nâmesi (İnceleme-metin-sözlük)* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, H. (2016). *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 68. cildi (İnceleme tenkitli metin)* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Babür, Y. (2013). *Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7.ciltler İnceleme-transkripsiyonlu metin)* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Biçer, B. (2005). *Firdevsî-i Rûmî ve tarihçiliği*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Büke, H. (2015). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (38.cilt), Dil özellikleri, metin, söz dizini* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bülbül, T. (2011a). *Câmi'ü'l-Hikâyât inceleme-metin*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bülbül, T. (2011b). *Mensur bir hikâye: Tarih-i Mısır-ı Cedîd inceleme-metin*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Büyükkarcı, F. (1993). *Firdevsî-i Tavîl ve Da'vet-nâmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Çatıkkaş, M. (1979). *Süleymân-nâme (72.Cilt) gramer, sentaks, lûgat, metin* (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çatıkkaş, M. (1983). Türk Firdevsî ve Süleymân-nâme-i Kebîr. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 25, 176-182.
- Çatıkkaş, M. (2009). *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dilçin, C. (2010). *Fuzûlî'nin şiiri üzerine incelemeler*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Erdem, M. (2005). *Kitab-ı Kısânâme-i Süleymân Aleyhisselâm üzerine söz dizimi çalışması* (Yayınlanmış Doktora Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Genç, G. (1995). *Süleymân-nâme-i Kebîr (25-26. Ciltler) giriş, metin, sözlük* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç, H. (2006). Süleymân-nâme'de Eski Türk Destanlarına ait unsurlar, Dil-üslûp ve motifler. *Bilig*, 36, 243-246.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2005). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi*, (1993). Firdevsî. C. 4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kanar, M. (2012). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2012). *Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kılıç, F. vd., (2011). *Eski Türk Edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Mermer, A. ve Koç, N. (2011). *Eski Türk Edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Olgun, İ. (1978). *Uzun Firdevsî ve Türkçeciliği*. Ömer Asım Aksoy Armağanı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Olgun, İ. vd., (2011). *Firdevsî-i Rûmî Kutb-nâme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Orhan, B. (2007). *Açıklamalı Kur'an-ı Kerim*. İstanbul: Kitsan Basım Yayın.
- Özyaşamış, S. (2007). Firdevsî-i Rûmî ve Terceme-i Cemâşuy-nâme. *Turkish Studies*, 4, 727-728.
- Özyaşamış, S. (2009). *Terceme-i Cemâşuy-nâme*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Pakalın, O. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Parlatır, İ. (2009). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Redhouse, S. J. (2001). *Turkish and English lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sami, Ş. (2010). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Steingass, F. (2006). *A comprehensive Persian-English dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şahin, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanyıldız, A. (2005). *Firdevsî Tavîl Münazara-i Seyf ü kalem* (İnceleme-metin-sözlük) (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tombak, S. (2016). *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 67. Cildi (İnceleme tenkitli metin)*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Usta, H. (1995). *Firdevsî Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk Edebiyatı sözlüğü (Kişiler-hayvanlar-bitkiler-tabiat güçleri-kışileştirilmiş varlık ve kavramlar)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.osmanlicasozlukler.com/>, (02.02.2021).
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, (10.02.2021).
- <http://www.osmanlicaturkce.com>, (20.02.2021).
- <http://www.lexiqamus.com/>, (05.03.2021).

<http://osmanlicasozluk.speakdictionary.com/>, (14.03.2021).

<http://www.osmanlicaturkce.net/>, (15.03.2021).

<http://www.sozluk.net/osmanlica>, (01.04.2021).

<http://www.osmanice.com/>, (12.05.2021).

DİZİN

-A-

Âdem, 26, 55, 61, 62, 68, 69, 72, 73, 75,
81, 95, 100, 125, 127, 138, 149, 151,
153, 157, 176, 177, 178, 179, 181, 185,
186, 188, 190, 191, 198, 200, 202, 208,
209, 213, 226, 232, 240, 257, 260, 266,
269, 276, 278

Afrasyâb, 63

Ahîyâşilûn peygâmbere, 205, 256

Âmedîn Müvekkel, 30, 83

Asâf bin Berhîyâ, 62, 240

Âsaf-ı Berhîyâ, 260

Astâhr-ı Cinnî, 32, 210, 239, 240

-B-

Bâd-pâ, 144, 145, 146, 149, 151, 152, 153

-D-

Dâvud-elhân, 189

Dâvud-ı nebî, 29, 62, 199, 206

Deccâl, 185

-E-

Ekvân-ı Dîv, 211, 213

Elhenc-i cinnî, 63, 153

Elûlyâ, 226

EşÖiyâ peygâmbere, 63

Evyâser peygâmbere, 62, 195, 199

Ez-ân cânib, 62, 221

Ez-în cânib, 188, 210, 212

-F-

Ferîdûn, 26, 44, 55, 190, 280

Feyşâgores Hâkîm, 178, 179

-G-

Ğaltân-ı Zengî, 100

-H-

Hâlâhîl Dikser, 84, 177

Hermân ile Nesrân, 85

-İ-

İblîs, 71, 125, 129, 214, 227

İlyâs peygâmbere, 260

-K-

Kâz peygâmbere, 62, 195, 256, 260

Kendek-i Dîv, 210, 212, 214, 215

KeÖheşâyîl, 62

Keyümers, 174, 175

Kündük-i Dîv, 240

Kütahya, II

-L-

Loxmân Hâkîm, 63, 68, 69, 70, 76, 83, 94,
146, 147, 148, 158, 159, 160, 165, 176,
177, 184, 187, 195, 237, 252, 253

-M-

Mehdi, 185

Mirâneş, 225

Müsâ peygâmbere, 62, 182, 200, 231, 233,
253, 257

Müvekkel-i MeÖâdîn, 32, 224

-N-

Naşen peygâmbere, 62, 176, 195

-S-

Şâhr-ı Cinnî, 33, 213, 240, 242, 243, 244,
246, 250

Şalsâl-ı Dîv, 210, 211, 213, 215

Sâm-süvar, 101, 107

Sehtâhelâyîl, 62

Sührâb Şâh, 63, 76, 139, 140, 143, 195

Süleymân, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
33, 35, 37, 38, 39, 40, 49, 55, 59, 60, 61,
62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 76,
77, 78, 79, 81, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91,
92, 96, 97, 101, 104, 108, 110, 111, 112,
114, 115, 117, 119, 121, 122, 123, 124,
127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145,

146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 155,
 156, 158, 159, 160, 165, 167, 168, 169,
 170, 171, 173, 175, 178, 179, 180, 181,
 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 193,
 196, 198, 200, 202, 204, 205, 206, 209,
 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 219,
 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227,
 228, 229, 230, 231, 232, 236, 237, 238,
 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247,
 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256,
 259, 260, 261, 262, 263, 268, 270, 271,
 274, 276, 277, 279, 280, 281
 Sürh-bād-ı cin, 210, 221

Sürh-bād-ı Cinni, 215, 240

-Ş-

Şîş peygamber, 125

-T-

Tehmāhākāyil, 62

Temāhābenāyil, 62

Temōhākemāōāyil, 62

-Z-

Zerrāhe, 165, 167, 168, 169, 176

